

Samhällets barn

Rune Mattsson

Rune Mattsson

Samhällets barn

En självbiografisk roman

Det ger mig en särskild glädje att kunna publicera denna bok i *Läs en bok*. Jag kände Rune Mattsson, om än ganska ytligt och utan att då veta någonting om hans bakgrund. Hans bok *Samhällets barn*, en självbiografi i romanform, är en gripande och i minsta detalj sanningsenlig skildring av de grymheter och orättvisor som kunde drabba barn i Sverige under en inte alls avlägsen tid.

Boken, som just nu (november 2011) är högaktuell genom den “återupprättelse”, som svenska staten gett de drabbade, inbjuder till många tankar. Men, som Rune skriver i sitt förord: “Låt oss inte glömma dagens ungdomar...”

Dessutom innehåller Runes bok hänförande naturskildringar, inblickar i det isolerade livet i “Mörkaste Småland”, skira berättelser om ung, gryende kärlek och en stor portion humor. Den är mycket välskriven och i högsta grad läsvärd.

TORD

Mer om Rune Mattsson: se författarlistan.

Omslagsfoto: Författaren som 14 åring vid trädet i Småland där hans satte upp bygdens första radioantenn.

Utgiven av Häggglunds förlag, Stockholm, 1997

© Rune Mattsson 1997

Förord

Jag har skrivit “Samhällets barn” med utgångspunkt från egna upplevelser och kontakter, sökt skildra hur föräldralösa barn levde och blev utnyttjade på 1930-40 talen.

På den tiden fanns ingen journalistik som kunde avslöja missförhållanden och ställa ansvariga till svars. Därför kunde det ske som skedde på Eolshälls pojkhem, säkerligen ingen isolerad företeelse. Det fanns också barn som hamnade i goda fosterhem. Till dessa människor går tacksamhetens tankar.

Men tyvärr for många av fosterbarnen illa. Många av dem orkade inte med det hårda och förnedrande livet, utan flydde in i drogernas värld, blev kriminella och en del begick självmord. Andra däremot kanaliserade sitt hat och bitterhet med fackligt och politiskt arbete för att förändra samhället till något bättre.

Jag har med “Samhällets barn” velat bidra med ett stycke samhällsdokumentation från ett Fattigsverige, innan folkhemstanken och den mänskligare och sociala utvecklingen hunnit rota sig i vårt samhälle.

Men låt oss inte glömma bort dagens barn och ungdomar, som många har det svårt i ett övermaterialiserat samhälle. Barn

som som redan i skolan blir utslagna och sällan får en chans att finna en plats i vårt kunskapskrävande samhälle. Hur de flyr ifrån sin hopplöshet in i drogernas värld, blir kriminella och där går en säker undergång till mötes.

Arboga i februari 1997

RUNE MATTSSON

Uppväxttiden

Sibirien! Så kallades Norrtull i Stockholm på grund av sitt karga läge och de kalla vindar stadsdelen ofta utsattes för. Här föddes Hans Danielsson en vinterdag i början av nittonhundratjugotalet. Föräldrarna var inte gifta och som alltför ofta hände på den tiden fann modern rätt snart, att hon inte kunde försörja sig själv och den lille, utan överlät barnet till fadern som hade ett stadigt arbete.

Efter en tid gifte sig fadern med en kvinna som hade ett eget barn. Det stod inte länge på förrän familjen bestod av mitt, ditt och våra barn. Fadern miste så småningom sitt arbete och när han fick ett nytt, med sämre lön än förut, flyttade familjen till Söders höjder. Konflikterna, mest ekonomiska, lät inte vänta på sig och Hans fick allt oftare sitta emellan då styvmodern inte såg på hans närvaro med blida ögon.

Styvmoderns syster och svåger, Ester och Krister Larsson, bodde i närheten och upptäckte snart hur illa den lille behandlades. De hade inga egna barn och tog honom därför ofta med hem till sig. Han blev mycket fäst vid dem, eftersom han – med barnets medfödda instinkt – hos dem kände den värme och trygghet han saknade hemma.

På en liten bondgård några kilometer utanför Arboga satt det nygifta paret Kurt och Ragnhild Axelsson och sörjde sitt nyfödda och just avlidna barn. De kände stor sorg och tomhet. Nästan dagligen kunde de läsa i tidningen att man sökte fosterhem åt barn, speciellt från Stockholm där arbetslösheten var stor och den ekonomiska misären bidrog till att många familjer antingen splittrades eller tvingades lämna ifrån sig ett barn eller två för att klara brödfödan.

Efter ett tag påverkades de av dessa annonser och tänkte att ett litet fosterbarn skulle avleda sorgen de kände samtidigt som de gjorde en insats i samhället. De anmälde sitt intresse och när alla papper var klara var det bara att vänta. Så en dag kom beskedet att de kunde resa till Stockholm och hämta sitt fosterbarn. Med glädje och stora förhoppningar klev de på tåget för att åka till huvudstaden och hämta pojken.

På Stockholms Central stod en assistent från stadens barnvårdsnämnd med den femårige Hans vid handen. Hans för gladeligt från fadern, styvmmodern och halvsyskonen men grät hejdlöst vid tanken på att lämna moster Ester och morbror Krister. Återresan som de tänkt sig som en fest blev en mardröm och det blev inget bättre när de kom hem. Hans ständiga längtan efter moster och morbror gjorde att han hade svårt att anpassa sig till sin nya miljö. Han var mestadels ganska besvärlig att handskas med, vilket tärde hårt på fosterföräldrarnas humör. I stället för att bli den tröst och glädjekälla de hoppats på, blev

han en enda stor besvikelse. Eftersom Kurt i realiteten var en hård och sträng man, tillgrep han äga för minsta lilla förseelse för att få bukt med pojken men då trädde Ragnhild oftast emellan och försvarade och tröstade honom. Efter ett tag kände han trygghet hos henne och började vänja sig vid sitt nya hem.

Kurt arrenderade hemmanet av sina föräldrar, Karl och Edla, som bodde i granngården. Allt eftersom åren gick fick Kurt och Ragnhild egna barn, en flicka och en pojke, och Hans kände sig återigen utanför familjegemenskapen. Kurts häftiga och ojämna humör medförde ständigt återkommande ågor. Trösten och stödet han tidigare fått av Ragnhild uteblev nu när hon hade egna barn att ta hand om. Han fann alltmera tröst hos fosterfarmor Edla som tagit tycke till honom från första början.

Under årens lopp slog han emellertid rot i denna bygd. Han skaffade sig många kamrater, dels genom söndags-skolan som hölls i en statarstuga, dels genom den vanliga skolgången. Han bodde en bra bit från skolan och lärde snabbt känna barnen utefter vägen samt några som bodde i närheten av skolan. Dessutom hade han flera kamrater i olika åldrar som bodde alldeles intill fosterhemmet.

Ett par år innan Hans fyllde tolv år drabbades Kurt av en olycka. En skenande häst hade lett till att Kurt hade skadat sig svårt. Detta fick till följd att Kurt fick psykiska besvär och arbetsförmågan blev nedsatt. Kurt hängav sig alltmer åt spriten och drogs in i trassliga affärer som snabbt försämrade

ekonomin. Han blev retlig till humöret, vilket drabbade familjen hårt, då inte minst Hans. Ofta fick Hans gömma sig för att undgå Kurts häftiga humör. Han fick alltmer känna av och veta av att han var i vägen, icke önskvärd. Hans såg och hörde att också Ragnild for illa. Detta fick till resultat att Hans satt i skolan och oroade sig för hur Ragnild hade det. Hans smet ibland från skolan och skyndade hem, för att se till att inte Kurt slog Ragnild. Dessa smitningar renderade Hans bestraffningar från både skolan och Kurt. Hans vågade aldrig tala om, varför han smet från skolan.

Socknens barnavårdsnämnd fick så småningom reda på hemmets brister och beslutade sig för att Hans måste bort. Eftersom han stod under Stockholm stads barnavårdsnämnds försorg, så var den enklaste åtgärden att de fick ta tillbaka honom igen.

Hans slutade just femte klass när han fick beskedet att han skulle lämna sitt fosterhem och föras tillbaks till Stockholm. Han grät och bad sina fosterföräldrar att få stanna kvar, för hur svårt han än tidvis hade det, så tyckte han ändå att det var bättre att få stanna där, än att kastas ut i något ovisst. Här hade han sina vänner och kamrater. Kunde han inte få flytta över till sin fosterfarmor och -farfar i stället? Ingen lyssnade till hans gråt och böner. Det var barnavårdsnämnden som bestämde, ingen frågade efter vad han tyckte. Åter skulle han bryta upp till något okänt.

Han mindes ännu den hemska dag då han formligen slets

från sitt hem i Stockholm, hur han kämpade och grät för att komma loss från den främmande tantens fasta grepp. Hur han ropade förtvivat på hjälp då han fördes in på Centralen. Hur han som en sista åtgärd i tro och förhoppningen att få komma hem igen, pissade på sig. Inför allmänt beskådande bytte den främmande tanten byxor på honom och snart satt han mot sin vilja på tåget med sina nya föräldrar.

Han visste nu vilken dag han måste lämna sitt fosterhem, det var inte lång tid kvar. Han vandrade runt på gården och tog avsked av allt. Likt skärvor ur en sönderslagen spegel glimrade minnena fram. Ibland hastigt och flyktigt, ibland stannade han till och mindes dem mera ingående.

Han stannade vid den åldriga björken under vars hägn han byggt sin enkla lekstuga. Rader av stenar markerade lekstugans storlek. Den stora stenhällen föreställde spisen. Några rester av trasigt porslin som han hittat på sophögen fungerade som kokkärl och husgeråd, att få något helt inifrån huset var otänkbart. Han såg några små lerkakor, garnerade med blad och blommor. Dessa påminde honom om den senaste bakningen. En humla försökte suga i sig de sista resterna från en maskrosblomma, som utgjorde garneringen på en tårta. Under björken hade han många gånger rasat ut i sina lekar och låtit fantasin flöda medan stararna hållit sin vårkonsert i björkens topp.

Framme vid källarbacken, där han bedrivit en annan sorts

lekar, såg han sin enkelt byggda ladugård. Grankottar med pinnar instuckna som ben föreställde kor, kalvar och hästar. Några kor var ännu ute på bete. De små hässjorna han byggt, hade han så långt som möjligt sökt efterlikna hässjorna i de vuxnas värld. Nu hade vinden till stor del klätt av dem eller var det katten som farit fram på sin jakt efter en liten mus, som försökt rädda sitt liv genom att springa in i den lilla hässjan? Han kröp ner på marken och återställde de raserade hässjorna och släppte in de kvarglömda korna, som ännu var ute på bete och stängde till om dem. Här på källarbacken hade han fördrivit många timmar och drömt sig bort i fantasins underbara värld.

Han gick ner till ladugården som var nästan tom på djur. De var ute på bete men en kalv fanns kvar. Han gick fram till kalven som stack fram sitt huvud ur kätten och gav ifrån sig ett svagt välkomstläte. Han kramade om den och den såg lite undrande på honom med sina stora bruna ögon. Han räckte fram handen som försvann in i kalvens mun. Den sög instinktivt på fingrarna i tron att det var moderns spene. Han njöt av att känna kalvens varma sträva tunga sluta sig om fingrarna. Han tog farväl av kalven och fortsatte till svinhuset en bit bort. När han kom i närheten gav han sig tillkänna och möttes av grisens gälla skri. Den kastade sig upp i hela sin längd på stians räcke i enda syfte att få mer mat.

Utanför låg hönsgården där hönorna låg loja i solskenet. Några av dem arbetade dock intensivt i myllan med vingar

och fötter så det stod moln av svart damm omkring dem. Tuppen promenerade majestätiskt omkring, noggrant bevakande om det fanns någon kärlekskrank höna. Emel-lanåt spanade han mot skyn. Om någon sparv eller duvhök dök upp gav han ett varningsrop som snart tömde gården på fjäderfån.

Så kom han till det gamla brygghuset nere vid sjökanten, slog sig ner vid byggnadens solsida och lät ryggen vila mot husets gamla gistna bräder. Solen värmdde gott och flugorna surrade runt. I ett litet stenröse en bit ifrån såg han några vesslor leka tafatt bland stenarnas många gångar och krypin. Sjön låg spegelblank men då och då brast ytan när en fisk försökte fånga en insekt som landat. Från strandängarna hörde han tofsvipornas klagolåtar och i fjärran några änder och sothöns som snattrande varnade när de närmade sig varandras revir.

Han satt och njöt av solens värmande strålar och mindes vårarna vid sjön, lagom som isen försvunnit och lövskogen börjat skifta i violett, för att snart övergå till sin skira grönska. Han mindes med vilken glädje han sett de första svanparen gracilt glida omkring. Han såg också framför sig ängen framför brygghuset full av vårtvättens många plagg som fladdrade för vinden och gav ifrån sig en härlig doft av rent. Om hösten hur man rev potatis, silade och tvättade det gråvita slammet tills man fick fram den vita stärkelsen som man lät torka på stora trälavar och hela brygghusbacken doftade av stärkelse, en begärlig vara att ha som byteshandel när man for in till stan för att handla.

Där han satt i sina drömmar mindes han också lommens rop om våren och försommaren, likaså ugglornas hoande om höstkvällar och rävars ylande om senvintern. Det var ljud som skrämde honom och skyndade på hans steg att komma inomhus. Tankarna gick också tillbaka till underbara höst- och vinterdagar då rimfrosten tecknade sig så vackert i träd och buskar och fick till och med starrgräset att bli vackert. Han såg för sin inre syn sjön, som med sin nylagda is lyste blåsvart och han mindes de tillfällen då han fick följa med de vuxna och pröva isens hållfasthet för att slå lake och gädda. De smög försiktigt fram, spanande över isen efter något tecken på fisk pilande fram under ytan. Ibland kom de med blixtrande fart, stannade upp ett ögonblick och simmade vidare. Med spänning följde han de vuxnas rörelser över isen när de gick hukade, med sinnena spända som fiolsträngar och den stora träklubban färdig till ett bedövande slag när någon fisk stod stilla. Klubban föll och bildade en vit sol och det sjöng och kvittrade i den sköra isen långt ut över sjön. Så några snabba yxhugg för att få upp ett hål och lyfta upp den bedövade fisken. Tiden från slaget tills man fick hål i isen var knapp eftersom fisken ibland kvicknade till och omtöcknad simmade iväg.

Kisande mot den solskarpa vattenytan såg han en fiskmås som satt och putsade sina fjädrar på en påle som stack upp ur vattnet. Vintertid monterade fosterfarfar en lång stång på den kraftiga pålen och i stångens ytterände fästes en stor kälke där barnen satt och åkte runt i en virvlande fart på isen. När en

vuxen var med och gav fart gick det undan så det nästan var omöjligt att hålla sig kvar.

Hans mun drogs till ett brett leende, ja han skrattade gott för sig själv vid minnet av när de en gång försökte lösa draghjälpen på ett alldeles speciellt sätt. I granngården fanns en stor kraftig hund som han och kamraterna tog med sig och band framför kälken. Den som satt på kälken hade ett långt vidjespö med ett snöre, i vars ände en fläskbit hängde och dinglade framför hundens nos. Hunden kämpade tappert för att komma åt fläskbiten, men de slöa klorna fick inget fäste i isen. Gläfsande och ivrigt krafsande föll den omkull i sin iver, men höll blicken fäst på det åtråvärda bytet och dreglet rann ur käften. Kälken stod där den stod. En idé som spolierades, men dum var den inte. Han log även vid minnet av den gången då de släppte lös en katt på isen och hunden efter. Katten med sina vassa klor klarade loppet galant, medan hunden for som en smörklick på en het potatis då han försökte hinna upp katten.

Skönt försänkt i sina minnen hörde han en koskällan spruckna ljud från skogen och mindes vintrarna då han kunde höra hästarnas pinglor med sina olika ljud, beroende på vilken storlek klockan hade. Ibland kom ljuden från skogen, ibland från vägen när bönderna for till staden med sina lass. Vid högtidliga tillfällen sattes bjällror på hästarna och det lät som skön musik över trakten. Med vemod tänkte han att allt det här skulle han lämna. Han fattade inte varför.

Tårarna började rinna utefter hans kinder och snart grät han hejdlöst. Så vände han blicken mot himlen och ropade.

– I söndagsskolan har jag fått lära mig att Gud är barnens sanne vän.

Han knöt handen mot skyn och skrek ut sin förtvivlan.

– Visa nu Gud, att detta är sant. Hjälp mig då, så att jag kan få stanna kvar!

Han stod en stund med sin lilla hand ännu knuten och sträckt mot himlen och liksom väntade på ett svar. Men det var inte Guds röst som återkallade honom till verkligheten, utan hans lekkamrater från granngården som ropade på honom. Snabbt torkade han sina ögon och ansikte från tårar och skyndade dem tillmötes.

– Vi kommer för att säga adjö till dej! ropade de.

Han kände något tjockt i halsen, svalde flera gånger, torkade igen med handen i ögonen och skyndade mot ladan.

– Kom grabbar så leker vi i ladan! ropade han tillbaka. Snart tumlade de om i hö och halm, men den rätta glädjen ville inte infinna sig, skratten blev inte lika glada och uppslupna som förr. De satte sig, stilla och hopkrupna, tysta och allvarliga. Samtalen kom så småningom igång. De återupplivade minnen från tidigare lekar och händelser. När en av dem berättat färdigt, föll en annan in och så rullades en ny händelse upp och kryddades på lite för att göra den ännu mer spännande och händelserik.

Berättelserna gick runt från den ena till den andra som om

man var rädd att samtalen skulle ta slut. De avbröts när Ragnhild ropade att de skulle komma in och få saft och bullar.

I köket möttes de av doften från nybakat bröd och hon hade gjort iordning härlig hallonsaft. När de druckit ur saften och ätit upp bullarna tackade pojkarna artigt för vad de fått och sa att nu måste de gå hem.

– Ragnhild, får jag följa dem en bit på vägen så kan jag gå in till fosterfarmor och säga adjö samtidigt?

– Ja, men var inte borta för länge, svarade hon, för jag håller nämligen på att värma badvatten åt dej.

Han följde kamraterna till den stora stenen vid vägkröken, där de så ofta stannat till när de följt varandra på väg. Här hade de om våren suttit och täljt sinå visselpipor ur rönnens kvistar och tävlat om vem av dem som kunde berätta den ruskigaste historien.

Idag blev det ingen historia berättad, utan funderingarna rörde sig mera om Hans förestående resa och vart han skulle komma. Han kanske skulle komma till en rik och förnäm familj och få eget rum med fina möbler. Hans lovade dem i vart fall att skriva och berätta hur han hade det. Någon gång i framtiden skulle de åter mötas. Då skulle de ha mycket att berätta varandra. En fin bil for just förbi dem, så dammet stod som ett moln omkring den.

– Nästa gång när jag kommer hit, sade Hans drömmande, ska jag komma i en så där fin bil.

Så tog man ett slutligt farväl av varandra och när Hans blev ensam kunde han släppa loss det han hållit tillbaka så länge. Han började gråta hejdlöst. Sakta, sakta sökte han sig hemåt och framme vid fosterfarmors röda stuga gick han in för att ta farväl, eftersom han var fäst vid henne. Edla såg hans rödgråtna ögon, men låtsades inte om det. Hon förstod att han hade det svårt och försökte muntra upp honom.

– Du ska se att du får det bra dit du kommer.

– Varför får jag inte veta vem jag ska till?

– Kära barn, om jag det visste skulle jag tala om det för dej, men ingen svarar på våra frågor heller.

Innan de skildes åt slöt hon honom i sin famn och kramade honom hårt. Fosterfarfar som ibland verkade lite hård och butter, kramade också om honom:

– Nog är det för djåkligt att de ska behöva kasta omkring barn så här. Vi har försökt att få ta hand om dej, men dom har svarat oss att vi är för gamla. Kom ihåg pojke, att du alltid är välkommen i detta hus så länge vi finns till. Glöm oss inte.

– Det ska du veta, instämde Edla och gav honom några slantar. Var rädd om dig och skriv till oss någon gång.

Solen började närma sig horisonten i nordväst och bildade rödaktiga mönster på sovrummets tapeter medan Hans låg nybadad i sin soffa. Bredvid sig hade han som vanligt sin luggslitna nalle. Tillsammans gick de nu den sista natten i detta hem tillmötes. Han hade svårt för att somna. Så många tankar for runt i huvudet på honom. Som så ofta när han haft det svårt

sökte sig hans tankar till moster Ester och morbror Krister i Stockholm. Han hade inte hört något från dem under de sju år han varit borta från dem, men hans längtan efter dem tog aldrig slut. Den växte sig i stället allt starkare. Så småningom somnade han, men huvudkudden var våt av tårar.

Stockholmsresan

Hans väcktes av att en envis fluga vandrade över kinden. Kanske fann den några rester av nattens tårflöde. Det var alldeles tyst i huset. Kurt och Ragnhild var i ladugården och rustade med djuren. Han tittade in i kammaren för att se om barnen var vakna. Han fann bara den lille pojken som ännu sov. Flickan hade fått följa med till ladugården.

Han fick snabbt på sig byxorna och sprang ut till sin vanliga plats på drängstugans baksida och pinkade. Han kände det daggvåta gräset kyla en aning om de bara fötterna. Svalorna korsade luften i pilsnabb fart och med ett visslande ljud skriade de till varandra under sin jakt på insekter. Stararna flög i skytteltrafik och landade perfekt under drängstugetakets enkupiga takpannor där deras ungar ständigt skrek efter mat.

När han återvände till huset mötte han katten som kom över gårdsplanen med en liten mus i munnen. Ibland släppte katten den lilla musen, som då skyndade iväg i tron att livet kanske åter fått en chans, men snart infångades den igen. Katten lekte med den. Ibland kastades den högt upp i luften, men snart hängde den igen i kattens mun, pipande och vädjade för sitt liv. Men snart kunde inte katten motstå frestelsen utan började äta den.

På bordet i köket stod en kopp med choklad, där Hans bara behövde tillsätta varmt vatten, och ett par smörgåsar stod också färdiga. Några flugor passade på att förse sig av smörgåsen medan tid fanns. Hans tog koppen och gick till reservoaren vid spisen och fyllde den med varmt vatten. Han schasade undan flugorna och intog sitt morgonmål. Genom det öppna köksfönstret med sitt flugfönster hörde han en hord av flugor, som ville komma in i köket. Några som hade kommit in hade fastnat på flugfångaren och kämpade förtvivlat för att försöka komma loss därifrån. Under det att Hans åt sitt morgonmål betraktade han flugornas kamp på flugfångaren. Han kände sig lika hjälplös inför det som väntade honom, som musen måste ha känt sig i den ojämna kampen mot katten ute på gårdsplanen.

Kurt och Ragnhild hade kommit in från ladugården. Ragnhild malde kaffe på kvarnen och lade in ett par vedträn i spisen. Under tiden som kaffet kokade monterade hon ihop delarna till separatorn. Hans betraktade hur hon från taket tog ner separatorringarna från den käpp som de hängde på intill spisen. När Hans såg käppen mindes han med fasa de gånger han fått smaka den vid de många bestraffningar som han utsatts för. Snart genljöd huset av separatorns entoniga sång när Kurt drog igång den. När pinglan på veven slutade ljuda öppnade Kurt kranen och lät mjölken rinna ned genom separatorns kula, ur den ena pipen rann det skummjolk och ur den andra grädde. Det hade alltid förundrat Hans hur detta kunde vara möjligt.

Det blev inte mycket sagt denna morgon och förmiddag, det låg liksom en förtätad stämning över huset. Om man tilltalade varandra så gavs bara korta svar eller det sagda blev obesvarat. Kurt hade intagit sin plats på köksoffan. Under senare tid hade han ofta varit tvungen att vila sig för att trots sin sjukdom kunna orka arbeta vidare. Kurt låg tyst och stilla och stirrade i taket liksom bortom tid och rum. Ibland darrade hans händer som vilade på bröstet. Detta var en av sviterna av sjukdomen. Han hade också svårt med talet ibland.

– Jag kan inte ta häst och vagn till stan idag när jag skall åka iväg med Hans till båten, sade Kurt helt plötsligt.

— Varför då? frågade Ragnhild.

— När jag vattnade hästen i morse såg jag att den var halt på ena foten. Jag tar Hans på min cykel, det går nog bra.

— Orkar du verkligen? frågade Ragnhild.

Ragnhild hade plockat ihop Hans få tillhörigheter, några böcker, skolkort, betygen och underkläder som var hela. Av detta hade hon gjort ett paket och knutit ett kraftigt snöre om det. Hans ryggsäck från skoltiden var nött och blekt och dessutom lagad på ett par ställen. I den hade Ragnhild lagt ned Hans lilla nalle tillsammans med några smörgåsar och en flaska mjölk.

Hans var nu färdig att börja sin resa, att bryta upp från sitt fosterhem. Han tog först farväl av de små barnen, sedan gick han fram till Ragnhild, som hukade sig ner i sittande ställning för att komma i jämnhöjd med Hans. Hans slog sina små

solbrända armar omkring Ragnhilds hals och kramade henne hårt och länge liksom i ett sista förtvivlat försök att få stanna kvar. Ragnhild kunde bara svagt få fram:

— Farväl med dig Hans och må Gud beskydda och välsigna dig. Hennes hjärta ville liksom brista av sorg. Hon hade under de här åren som de haft Hans fäst sig vid honom, som om han varit hennes eget barn. Ragnhild lossade Hans armar från sin hals och fick bråttom att komma in i kammaren till sin lille pojke, som hon började pyssla med. Hon ville inte öppet visa Hans att hon grät.

Kurt var redan ute på gården och ordnade med cykeln. Han orkade inte vara med inne när Hans och Ragnhild tog farväl av varandra i köket. Med ett brunt paket i handen och med ryggsäcken över sina axlar gick Hans med tunga steg ut till Kurt och cykeln, spände fast paketet bak på cykeln och klättrade själv upp på stängen och Kurt trampade iväg mot staden med sitt lass.

Där nu Hans satt på cykelstängen registrerade han varje plats efter vägen, en väg som han lärt känna under sina fem skolår. På denna väg hade han kämpat mot snö, kyla och regn men även njutit av vårens och försommarens ljuvliga dagar.

Kurt kämpade med cykeln i det tunga och sliriga väg-gruset.

— Tusan också att hästen hade gått och blivit halt just till idag, kommenterade han.

Om han hade haft den andra hästen kvar så hade han ju kunnat ta den, men den hade en fordringsägare nyligen hämtat.

I annat fall skulle Kurt ha hamnat inför tinguet.

Färden skedde under djup tystnad. Hans grät tyst. Kurt kunde förstå av de återkommande snörvlingarna att han grät. Hans kände liksom regnstänk på sin nacke, men det kunde ju inte regna när det inte fanns ett enda moln på himlen. Hans såg upp på Kurt och fick då se att även Kurt grät, tårarna rann utefter hans kinder. Det var första gången Hans sett Kurt gråta. Kunde han verkligen gråta, han som alltid verkat så okänslig och hård? Då de kom fram till en större backe fick Hans hoppa av cykeln och gå. Han gick bakom Kurt och såg hur Kurt linkade och liksom släpade det ena benet efter sig. Mödosamt kämpade sig Kurt fram.

Där nu Hans gick vägen fram, rann det upp en hel del minnen i hans huvud, händelser han upplevt efter denna väg under sina skolår. Han mindes de otal gånger han försökt få skjuts med bönderna men för det mesta blivit nekad, hur han ibland försökt att tjuvåka bakpå vagnen med benen hängande över vagnens bakaxel, men hur han tvingats hoppa av när bondens pisksnärtar träffade hans händer eller som när bonden hoppat av vagnen och jagat bor honom med piskan i högsta hugg, svärande och gormande. Men han mindes också med tacksamhet de som hade stannat och bjudit honom sitta upp framme på sätet. Han mindes de platser de nu for förbi, där han om våren med glädjerop rusat ut i skogen för att plocka de första blåsipporna och vitsipporna. Han mindes när han och de andra pojkarna nästan riskerat livet i sina vilda

klättringar i de höga träden för att komma upp till något kråkbo för att se om där fanns några ungar, under det att kråkorna hotfullt hade försökt att mota undan pojkarna. De passerade skolhuset, där Hans hade gått tredje och fjärde klass. Det stod nu tomt och öde, väntande på nästa kullar av barn, som åter skulle fylla byggnaden med liv. Hans kom nu att tänka på det skolår som låg framför honom och allt syntes honom så ovisst framöver.

När de närmade sig staden hörde han plötsligt Kurt med skälvande röst säga: I

– Jag har varit hård och kanske elak och orättvis mot dig många gånger, jag hoppas du förlåter mig.

Sedan vart det alldeles tyst.

Hans svarade inte, han var mera upptagen av sina egna funderingar, än att lyssna och svara på Kurts tilltal.

–Jag tror vi ställer ifrån oss cykeln här, sade Kurt just då de nådde stadsgränsen.

Sida vid sida gick Kurt och Hans tysta genom staden. De lyssnade till de stålskodda hästarnas klapprande ljud mot den hårda stenbeläggningen. En och annan bil skramlade fram och gav ifrån sig skarpa signaler på ett sprucket signalhorn om någon hästskjuts eller fotgängare hindrade deras snabbare framfart.

– Jag vill inte cykla på de kullriga gatorna och köra omkull och jag får nog inte skjutsa dig heller, du är för gammal, fortsatte Kurt.

Efter gatorna fanns gott om flaggstänger med hissade flaggor. Denna sommar hade staden firat ett stort historiskt jubileum och festligheterna skulle pågå hela sommaren.

När de kom fram till stadens torg och skulle ta av in på en sidogata höll de på att kollidera med stadens mäktige grosshandlare, som snabbt fann sig, tog sin halvränkta cigarr ur munnen och utbrast:

– Men se goddag herr Axelsson, det är till att vara i stan, kanske för att söka upp mitt kontor och äntligen betala sin gamla skuld till mig.

Precis som grosshandlaren hävt ur sig dessa ironiska ord, betraktade han Kurt och Hans och såg deras rödgråtna ögon och ursäktade sig.

– Förlåt, jag förstår att något tråkigt måste ha hänt familjen.

Utan att säga ett ord till svar tog Kurt Hans i handen och fortsatte vidare. Det här var inget nytt för Hans. Under senare tid då han följt Kurt till staden hade det rätt ofta hänt att han fått bevittna att fordringsägare av olika slag dykt på Kurt och krävt honom på pengar. Varje gång som detta hände, hade Hans varit orolig att någon av hans skolkamrater skulle vara i närheten. Fordringsägarna kunde ibland vara högljudda och ovettiga, då de inte fick sina krav tillgodosedda.

Nere i hamnen rådde liv och rörelse, här lastades och lossades båtar. Alla som sysslade med detta hade bråttom, de sprang med bara överkroppar som blänkte av svett. En del hade en solkig vegamössa på sitt huvud, några hade bara knutit

en knut i vardera hörnet på sin näsduk och sedan satt på sig den som ett skydd mot den brännheta solen.

Mellan de svartmålade lastfartygen låg ett vitt fartyg, ett passagerarfartyg som bar namnet "Hugo Tamm".

– Den där båten skall du åka med, sade Kurt och förde Hans fram till båten.

Några män syntes hasta fram på båten för att ge den en sista uppsnyggning före avresan. Det var mycket folk nere på kajen, en del skulle resa med båten och var finklädlda, andra var bara nere för att titta på avfärden och kanske vinka avsked till någon anförvant som skulle resa. Några fina damer rörde sig elegant på kajen där de gick fram och tillbaka, språkande och svängande sina solparasoller samtidigt som de med förströdd, nästan liknöjd blick betraktade sin omgivning.

Kurt och Hans gick längre bort på kajen för att titta på några metande pojkar. Som viga katter klättrade pojkarna under kajens bjälklag för att finna ut en bra plats för sitt mete. Skitiga och trasiga for de omkring, svärande och trätande på varandra om någon inkräktade på en annans plats.

– Fy fan, sade Kurt. Den fisken de får upp här skulle jag inte vilja äta.

– Varför då? frågade Hans.

– Titta där, sa Kurt och pekade ut i vattnet, titta vad skit det flyter fram.

Nu såg Hans att det flöt både skitkottar och skithuspapper kring pojkarnas metspön. Så här smutsigt vatten hade Hans

aldrig sett, så här såg det inte ut i sjön han fiskat.

Snart upptäckte Kurt och Hans en ganska kraftig herre, som med forskande blick sökte efter någon. När han fick syn på dem kom han fram och frågade:

~Ar det möjligen den här pojken som skall med båten till Stockholm, är det här Kurt Axelsson jag har den äran att träffa?

Kurt räckte fram sin hand till hälsning.

– Jag är representant för barnavårdsnämnden här i staden och skall se till att pojken kommer ombord på båten. Är det allt han har med sig? sade han vidare och pekade på Hans bruna paket.

– Ja, svarade Kurt, det är allt.

Hans tog ett snabbt och kort farväl av Kurt och fördes sedan ombord av den äldre herrn.

Det här var första gången Hans gick ombord på en båt, han tyckte det kändes konstigt. Det var liksom att beträda en annan värld, allt var så skinande vitt och överallt glänste nyputsad mässing. Båten gungade lätt av vattnets strömningar från forsen, som bildades vid bron strax intill det mullrande turbinhjulet som omvandlade vattenkraften till elektrisk kraft. På en dörr satt en skylt som talade om att här regerade båtens kapten.

Barnavårdsnämndens representant och Hans trädde in till kaptenen, en äldre man med väderbitet ansikte och ett gråsprängt hår.

– Nu är jag här med pojken, som kapten lovat mig ansvara

för under resan till Stockholm.

Kaptenen lade några papper åt sidan och betraktade Hans tyst en stund.

– Det skall nog gå bra. Nu förstår du pojke, när vi närmar oss hamnarna kommer du till mej så att jag vet var jag har dej och inte tappar bort dej på vägen. I övrigt får du röra dej fritt ombord på båten och så sköter du dej, inga hyss eller djävulskap. Förstått!

– Ja, svarade Hans knappt hörbart.

– Har du inte mål i mun? sade kapten och höjde rösten. När du svarar mej så skall det vara högt och tydligt. Förstått!

– Ja, skrek nu Hans.

– Så där ja, skrockade kaptenen. Så skall det låta.

Innan barnavårdsnämndens representant lämnade Hans tog han upp ett adresskort ur sin ficka och band det noga om halsen på Hans.

– Så där ja pojk, sade han, nu är det ingen risk att du kommer bort under resan. Se nu till att du sköter dej, sade han och tog farväl av Hans och lämnade båten.

Hans betraktade adresslappen. Den var av samma sort som han sett Kurt knyta på potatissäcken, som han om höstarna skickat med tåget till sin syster i Stockholm. Hans läste vad som stod på adresslappen. För första gången fick han nu reda på vart han skulle. Med tydliga bokstäver stod textat: Hans Danielsson, Eolshälls Pojkhem, Mälarhöjden, Stockholm.

Hans hade nu ställt sig vid relingen strax utanför kaptenens hytt och blickade ut över kajen för att se om han kunde se sin fosterfar någonstans, men han syntes inte till. Ingen skulle vinka av honom. Han kände sig ensam och övergiven. Så ensam hade han aldrig känt sig någon gång. Trots att solen sken så vackert tycktes allt mörkt omkring honom.

Hans tänkte gå runt och titta på båten, men avbröts snabbt av kaptenens kraftiga stämman.

– Du stannar här hos mej så länge vi ligger vid kaj, så jag vet var jag har dej. Förstått!

– Ja, svarade Hans.

Kaptenen fick syn på Hans adresslapp, tog den i sin hand och läste.

– Vad har du ställt till med för fanstyg, som skall till det där djävla pojkhemmet?

– Känner kapten till det där pojkhemmet, vågade Hans sig till att fråga.

– Om, sade kapten, där kommer du att få ett helvete, stackars pojke. Vad har du gjort för illa? Har du rymt eller stulit eller vad har du gjort för något?

– Jag har inte gjort något, sade Hans, det är bara att min fosterfar har blivit sjuk och fått trassliga affärer.

– På det viset, sade kapten, men hade de inte kunnat ordna något hem åt dej här i trakten?

– Jag skulle så gärna velat vara hos min fosterfarmor och fosterfarfar, men dom var för gamla, har dom sagt åt mej.,

Snart drogs landgången in, båtens propeller arbetade och virvlade upp slam från åns botten. Snart var den helt vänd. Den riste av motorernas arbeten och maskintelegrafens plingande ljud blandades med passagerarnas sista rop till dem som stod på kajen och vinkade farväl. De sista orden växlades innan de helt försvann ur hörhåll. Några barn sprang längs kajen och åbrinken så länge de kunde hålla jämn takt med båten. En skarp avskedssignal från båtens ångvissla ekade ut över hamnen och staden. Hans stod på akterskepp och såg staden försvinna ur sin åsyn, allt under det att tårarna rann utför hans kinder. Skulle han någonsin återse denna plats? Och när? Sakta gled båten fram, vassarna efter stränderna bugade sig ödmjukt, liksom till avsked och roddbåtarna guppade och slet i sina förtöjningar, liksom längtande efter att få följa med. Änder och sothöns flydde snattrande långt upp på land eller gjorde en lov till ett lugnare vatten. Ungarna som inte kunde flyga, guppade som små korkar på vattnet och en del av dem spolades upp på stranden.

Hans betraktade det vackra panorama som öppnade sig allt eftersom båten gled fram i den trånga farleden. Gårdar, åkrar, sädesfält och grönskande dungar blev till en stor vacker tavla som hela tiden skiftade i motiv. De flesta passagerarna stod efter relingen och njöt av sceneriet, men trots allt det vackra så kunde inte Hans ta emot det med någon glädje.

Snart angjordes den första hamnen, Kungsör. Hans hade

sökt upp kaptenen och stod nu vid hans sida och lyssnade till ordergivningen. Ibland växlade kaptenen några ord med någon passagerare, de kände tydligen varandra väl. Det var ett litet samhälle där båten nu lade till vid kaj och här syntes inte till så många människor, endast några arbetare som skötte godshanteringen. När båten sedan hade lämnat kajen stävade den snart ut på ett vidare vatten, det var Mälaren som nu öppnade sig för dem.

Mälaren låg spegelblank och återspeglade stränderna och öarnas konturer, någon gång bröts den blanka ytan när en fiskmå slog efter en fisk. Ett par gamla segelskutor dök upp och gav ifrån sig ett tuffande ljud. På några linor längs en av skutorna hängde tvätt på tork. Kläderna fladdrade och vinkade liksom en hälsning till ångbåten, som nu hade fått upp högre fart. Det hade förflutit ganska lång tid sedan resan började och passagerarna hade lämnat sina utsiktsplatser vid relingen och tagit plats på bänkar och stolar. De började nu plocka fram något ätbart ur sina korgar och snart spred sig doften av kaffe över akterdäcket. De flesta hade kaffet förvarat i en glasflaska som de stoppat ner i ett par rejäla ullsockor för att hålla kaffet varmt. Några hade skaffat sig något så modernt som en termosflaska och den var ju naturligtvis vida överlägsen för att hålla kaffet varmt.

När Hans såg hur man bullade upp och började förse sig av färdkosten, kände han hur hungrig han var. Det var längseden han hade ätit något, det var så mycket annat som hade fångat

hans uppmärksamhet. Han hade inte haft en tanke på mat, men kände nu att det skulle smaka gott. Han gick till fördäck, där han sökte upp en skyddande plats bland några packlårar. Han öppnade sin ryggsäck och tog fram sin matsäckspåse, som i den starka hettan visade sig vara alldeles flottig. Smöret hade runnit av brödet, över till pappret och även hans nalle såg en aning flottig ut. Mellan det hårda brödet låg ett par stekta ägg men av smöret syntes inget. Trots att smörgåsarna inte såg alltför aptitliga ut högg Hans ändå begärligt in på dem. Han lossade korken på mjölkbuteljen och förde flaskan till munnen men avbröt häftigt drickandet. Så häftigt att en del av mjölken rann ned på hans kläder och det som han hade fått i munnen spottade han ut. Mjölken hade i värmen blivit gällen, eller som man också sade i dessa trakter, glasad. Den var oaptitlig att dricka.

– Varför hade inte Ragnhild sänt med honom en flaska saft istället, muttrade Hans för sig själv.

Diskret gömde han mjölkflaskan bland packlårarna och sökte upp den vattensifon han tidigare sett. Vattnet var inte gott det heller att dricka. Det var ljummet och hade en äcklig smak, men han var tvungen att dricka av det för att kunna äta upp sina smörgåsar. Matsäcken var snart slut men Hans kände sig långtifrån mätt. Blicken vandrade därför begärligt runt till alla som ännu njöt av olika godsaker.

Hans fördrev tiden med att gå omkring på båten. Allt var så ovant och nytt för honom. Inne på båtens kafé såg han hur

de som hade råd försåg sig med kakor och tårtbitar. Han stod i stum förundran och betraktade dessa människors liv av överflöd, ända tills han väcktes ur sina funderingar av att någon röt åt honom:

– Vad glor du på pojkfan, har du aldrig sett folk förr?

Hans lämnade snabbt kaféet under det att han hörde de andras skratt eka ut. Nästa stora överraskning mötte när han plötsligt stod i båtens aktersalong. Här var stolar och soffor klädda med något rött fint tyg och i fönstren fanns det röda gardiner med guldfransar på. Här satt det några herrar och rökte cigarrer och drack något ur små glas. När kaptenen fick syn på honom ropade han:

– Vill du mej något?

Hans visste inte vad han skulle svara men hans kurrande mage gav honom en plötslig tanke och han sade:

– Jag är hungrig.

– Va fan skall jag göra åt det? röt kaptenen. Jag skall bara se till att du kommer till Stockholm och inte försörja dej. Håll dej för fan på däck, här är ingen plats för dej.

Hans skyndade sig snabbt upp på däck och vågade inte gå omkring mer på båten. Den sista stunden hade han råkat ut för obehagligheter som skrämde honom.

Han sökte sig istället ut i solskenet på däck och betraktade båttrafiken som rörde sig på Mälaren. Ibland nåddes hans öra av att någon underhöll sina närmaste medresenärer med att spela på ett munspel. Ibland försvann musiken i allt pratet och

alla skratten. Alla verkade ha roligt. Alla utom Hans.

Senare på eftermiddagen kunde Hans skymta ett kyrktorn och många byggnader och han fick höra att de nu närmade sig Strängnäs. När de kom närmare kunde han se hur vackert staden bredde ut sig efter Mälmarviken, små smala, lummiga gränder sökte sig ända ner mot stranden. Åter sökte han upp kaptenen som nu lämnat sitt sällskap i aktersalongen.

– Vart du rädd för mej? frågade kaptenen.

– Ja, svarade Hans.

– Du förstår, fortsatte kaptenen, jag var tvungen att säga åt dej, jag tyckte att du såg alldeles för nyfiken ut.

Båten låg ganska länge vid kajen i Strängnäs och en del passagerare passade på att ta sig en promenad en bit uppför de vackra gränderna. Här rörde sig mycket folk på kajen och flera båtar låg förtöjda här. En och annan segelbåt och motorbåt syntes också till, här var liv och rusch. Ett par signaler från båten, som klargjorde för några kvardröjande resenärer att det var dags att söka sig ombord, gav önskat resultat. Springande och smått skrikande kom de ner mot båten från olika håll. Båten stävade vidare på sin resa mot Stockholm. Nästa och sista kaj som skulle angöras före Stockholm var Stallarholmen. Kvällningen började närma sig, solen vandrade ned mot horisonten och värmdes inte längre lika intensivt som tidigare. Luften kändes behagligt sval. En och annan kofta eller ytterplagg kom på. Hans hade inget besvär med att hålla reda på några kläder. Han hade bara det som han gick och

stod i. Inget extraplagg hade han fått med sig i händelse av regn eller om det skulle bli kyligt.

Matoset från båtens kabyss började tränga upp och nådde även Hans näsa. Oset väckte intensiva hungerkänslor till liv men hans matsäck var sedan länge slut. Hungerkänslorna blev inte mindre när han såg hur matsäckskorgarna runt omkring honom öppnades, härliga smörgåsar försvann i hungriga munnar. En del av passagerarna uppsökte båtens matsal för att stilla sin törst Och hunger. Att stilla sin hunger med att enbart dricka det jolmiga och illasmakande vattnet tilltalade inte Hans. Avundsjukt betraktade han medresenärerna som mumsade på sin färdkost. Han såg också hur man slängde bitar av sina smörgåsar till de skrikande fiskmåsar, som ständigt följde båten. Han såg hur måsarna i luften fångade den mat som man kastade åt dem. Dessa skrikande fiskmåsar var bättre lottade än han själv, tänkte han där han satt och såg på dem. Hur begärligt och vädjande Hans än såg på sina bättre lottade medrese-närer så var det ingen som ägnade honom en tanke. Det var ingen som gav honom av sitt överflöd. Medan han satt där och grubblade över sin situation tändes en tanke i hans huvud. Om han sjöng ett par sånger så kanske han kunde få någon mat av passagerarna. Sagt och gjort. Snart stod Hans uppflugen på en låda. Han tog av sig sin slitna vegamössa, bockade djupt och sade:

– Jag tänkte jag skulle sjunga ett par sånger för er.

Det blev alldeles tyst bland passagerarna som fanns på

båtens fördäck. Prasslet av papperspåsar upphörde, tuggandet avtog och blickarna riktades mot denne lille krabat som stod uppflugen på lådan med det mörkbruna håret fladdrande för fartvinden.

Vem var han som oombedd dristade sig till att erbjuda dem några sånger? frågade man sig. Snart ljöd Hans klara stämma ut över båtens fördäck. Han sjöng sånger som han hade lärt sig i söndagsskolan och i skolan. Hans sång hördes ut över båten och det kom snart flera passagerare till för att lyssna på honom. Hans sång överröstade mäsarnas skri. Till och med kaptenen syntes på båtens kommandobrygga, där han stod lutad över räcket framför styrhytten. Han tog sin pipa ur munnen och lyssnade till denna ovanliga konsert. Hans avslutade sin sångreportoar med att sjunga den sång han tyckte bäst om och som han hade lärt sig i söndagsskolan. Han hade sjungit den på en avslutning till ackompanjemang av en zittra. Det var sången "En liten fågel". Den handlade om en fågel som sjöng så vackert en underbar sommarkväll vid solens nedgång men som sedan blev dödad av kulorna från en skytt.

När Hans hade sjungit färdigt stod han kvar på lådan, hårt kramande sin vegamössa. Man applåderade honom och man började fråga sig vems pojken var, man ville också tacka föräldrarna för en så duktig pojke. Vad Hans väntade sig hände inte. Ingen gav honom något - att äta eller dricka. Han fattade mod till sig och sa:

– Är det ingen som kan ge mig litet att äta och dricka? Jag

är så hungrig och törstig.

Återigen en stunds tystnad och många par ögon riktades emot honom. Plötsligt kom en äldre kvinna fram till honom och frågade vem han var, om han reste ensam. Hans tog nu fram sin adresslapp, som han hade stoppat innanför skjortan därför att han skämdes att visa att han reste som ett godskolli. Kvinnan läste på adresslappen och utbrast:

– Kära nån, det är en pojke som är på väg ensam till ett pojkhem i Stockholm, må vi hjälpas åt att dela med oss något av vår färdkost.

Snart var Hans omgärdad av passagerare som försåg honom med mat och dryck, hans mage behövde inte kurra mer av hunger under resten av resan. Kaptenen som sett det hela från sin plats på komandobryggan, återupptog sitt rökande. Han gav styrmannen några order och återvände till sina bekanta i båtens aktersalong.

Sent på kvällen närmade sig båten Stockholm. Av en medresenär fick Hans en beskrivning av Kungshatt då de passerade förbi denna sägenomspunna plats. Högt uppe på berget kunde Hans se en hatt hänga på en hög stång. Denna hatt var gjord av kopparplåt fick Hans veta. Den var uppsatt till minnet av en svensk kung som enligt sägnen störtade sig ner i Mälaren med sin häst för att undfly sina förföljare. Han tappade vid detta tillfälle sin hatt och det var det enda som hans förföljare fick av honom. I berget

fanns också tydliga märken huggna, som visade var vattennivån på den tiden gick. Trots att det då var en betydligt högre vattennivå än nu, så blev det ändå ett ganska brant hopp för den tidens flykting. Hans undrade om kungen och hästen klarade sig. Men det kunde inte medresenärerna ge något besked om.

Kaptenen ropade på Hans:

– Kom skall jag visa dej något. Han förde Hans till båtens styrbord sida, och pekade på en slottsliknande byggnad, som låg högt uppe på ett berg.

– Ser du den där byggnaden med ett torn? frågade kaptenen.

– Ja, svarade Hans.

– Det är Eolshälls pojkhem och det är dit du skall komma.

Hjärtat bultade häftigt på Hans när han betraktade denna byggnad. Skulle han bo så vackert, det såg ju ut som ett slott. Men så mindes han kaptenens ord tidigare under dagen, att han skulle få ett helvete där.

Lagom som Hans blivit uppmärksam på det hem han skulle till, öppnade sig infarten mot Stockholm. Kaptenen pekade ut Tranebergsbron och framför sig såg de nu den nybyggda Västerbron, som förband Söder och Kungsholmen. Under den bron skulle de åka. Två kyrktorn avtecknade sig mot horisonten.

– Titta! Två kyrkor så nära varandra, utbrast Hans.

– Det är bara en kyrka, men den har två torn. Det är Högalidskyrkan, svarade kaptenen.

Den nedgående kvällsolens röda strålar reflekterades i stadens fönster, som glittrade som röda rubiner i ett diadem. Hans stod nu ensam och betraktade den vackra scenen som öppnade sig för honom. Han lyssnade litet förstrött på en av resenärerna som berättade för några som stod omkring om de byggnader som avtecknade sig allt tydligare. Det var byggnader som var kända och särskilt intressanta. Hans var emellertid mer intresserad av att betrakta de många motorbåtarna, som for omkring, båten för att få gunga och guppa i dess svallvågor. Något längre bort försökte några segelbåtar få upp kryssningsfart i den svaga kvällsbrisen.

Åter nalkades Hans den stad som sett honom födas och där han hade sina anförvanter, vilka han dock aldrig hört av sedan han lämnade Stockholm.

När han stod vid relingen och betraktade infarten började drömmarna och fantasin uppsöka honom. Han såg framför sig hur moster Ester och morbror Krister under sin kvällspromenad hade sökt sig ner till kajplatsen för att se på båtarnas avgång och ankomst. Så fick de syn på honom och ropade. “Nej, men titta, är det inte Hans som står där! Hans, känner du inte igen oss? Det är moster Ester och morbror Krister! Vart är du på väg?”

Han såg framför sig hur han snabbt lämnade båten trots kaptenens protester. Snart var han nere på kajen och slöts i moster Esters famn. “Jag är på väg till ett pojkhem och jag vill inte dit. Rädda mej!” “Inte ska du behöva komma dit.

Följ med oss. Hos oss ska du alltid få bo och ha det bra”.

Under det att han stod försjunken i sina vackra drömmar märkte han hur tårarna rann utför hans kinder. Han grät tyst.

Så lade båten till vid kajen och passagerarna trängdes i sin iver att komma av först. Många hade anförvanter eller vänner som hade mött upp. Men någon moster Ester eller morbror Krister såg inte Hans till, hans drömbild gick i kras.

Just som han tänkte uppsöka kaptenen, kände han en arm om sina axlar. Han vände sig häftigt om och såg in i ögonen på den kvinna som hade kommit fram till honom efter det han sjungit sina sånger. Han såg att även hennes ögon var fyllda av tårar.

– Kära pojke, står du här och gråter. Vad är det som tynger ditt sinne? undrade hon.

Han torkade sina ögon och svarade.

– Jag känner mej så ensam och orolig, jag vet inte vad som väntar mej.

– Se här, ta emot den här slanten av mej som ett ringa bevis på min tacksamhet för de vackra sångerna du sjöng för oss.

Han såg på henne med sina rödgråtna ögon och fick fram ett litet tack. Innan hon gick omfamnade hon honom och fick fram några ord nästan viskande.

– Må Gud välsigna dej pojke och må det gå dej väl.

Från kommandobryggan hördes kaptенens fasta stämma när han kallade på Hans att komma upp. Lagom han kommit till kommandobryggan, anlände en reslig och kraftig man som

presenterade sig för kaptenen som assistent Hedberg från Eolshälls pojkhem. Han pekade på Hans och sade:

– Det är väl den där stackaren jag ska hämta, förstår jag?

– Det stämmer, svarade kaptenen och knöt av Hans adresskortet och överlämnade det till assistenten.

Han bad honom med sin namnteckning på kortet bekräfta att han hade tagit emot pojken. Kaptenen och assistenten växlade några ord om resan. Kaptenen räckte sedan fram sin kraftiga solbrända och väderbitna hand till Hans och sade:

– Du ska ha tack för den vackra sången. Jag hörde den allt och du sjöng verkligen bra. Vi kanske träffas på Operan nästa gång, skrockade han till avsked.

När Hans och assistenten lämnade båten föll en lätt skymning över ett sommarfagert Stockholm. Neonljus-reklamens skyltar började spela över husens tak och väggar. Något sådant hade han aldrig sett, hur bilder och texter flöt fram för att plötsligt försvinna för att snart återupprepas igen. Värmen från husens väggar och gatorna efter en het dag slog emot honom. Nya ljud nådde hans öron denna kväll. Spårvagnarnas sjungande som blandades med ett gnisslande ljud när de bromsade in vid någon hållplats eller deras plingande på något som gav sig ut i deras färdväg. Luften fylldes också av de ständigt hungriga och skrikande måsarna och tärnorna uppblandat med duvors dova kuttrande.

Trots tröttheten efter resan och den bedrövelse han kände,

öppnade Hans alla sinnen och tog till sig alla de nya intrycken innan han tillsammans med assistenten tog plats i bilen för vidare befodran till Eolshälls pojkhem.

Pojkhemmet

Eolshälls pojkhem förvaltades och ägdes av Stockholms stad. Det hade plats för cirka 50 pojkar i åldrarna 6-17 år. Hemmet var okänt för sina hårda uppfostringsmetoder och gick ofta under namnet “uppfostringsanstalt för vanartiga barn”. Men hur illa barnen i verkligheten hade det, hade allmänheten eller myndigheterna inte klart för sig – eller ville inte förstå.

Eolshäll låg vackert beläget på en udde i Mälaren. Bitvis var naturen kuperad och bergig. Det stora området var inhägnat med ett högt trästaket, men grinden stod alltid öppen så det var lätt att rymma. Alla var dock medvetna om det stränga straffet för dylik förseelse – prygel med saltat björkris.

Liksom fattigårdarna på denna tid skulle vara självförsörjande, genom att fattighjonen utförde en rad oavlönade arbetsuppgifter, skulle också Eolshäll vara självförsörjande. Pojkarna på hemmet sattes att utföra en rad arbeten för att hålla driftskostnaderna nere. Eolshäll var en arbetsinrättning och uppfostringsanstalt. En stor trädgård fanns i anslutning till hemmet, man producerade för eget bruk, resten såldes ute i samhället. En trädgårdsmästare var ansvarig för trädgården. den sköttes oavlönat av de äldsta pojkarna, förutom en flitpeng

på hösten till de allra duktigaste: fem kronor till den som varit bäst och en krona till de övriga för vårens och sommarens slit.

Hemmets huvudansvarige var en föreståndare som bodde i huvudbyggnaden, en man som det sades hade en militärbana bakom sig. Han var också den som satte sin prägel på hemmet. Det fanns också några assistenter, systrar och ett par kokerskor. Så såg det hem ut Hans Danielsson hamnade på i mitten av trettioalet. Han fick snabbt känna av dess hårda och omänskliga miljö.

Bilen svängde upp på gården framför huvudbyggnaden. Hans kände genast igen byggnaden, med sitt karaktäristiska torn på taket, som kaptenen några timmar tidigare pekat ut från båten. Hans skymtade lite av Mälaren och han kunde också höra ljudet från några motorbåtar och även en skutas dunkande ljud. Dessa ljud blandades med koltrastarna som höll kvällskonsert nere i parken som omgärdade husen. Assistenten förde in Hans i köket och tog fram några bredda smörgåsar och ett glas mjölk ur isskåpet.

– Under tiden du äter skall jag gå en vaktrunda, sade han.

Hans åt av smörgåsarna och drack av den härligt kalla mjölken och hans blick for runt i det stora köket.

Han betraktade länge den stora spisen med dess stora välvda kåpa. Det var en konstig spis, tyckte han. Att det var en av AGA:s kökspisar kunde inte Hans veta, där han satt i sina funderingar. Han satt länge och lyssnade och undrade över ett rapliknande ljud som hördes från diskbänken. Vad kunde

det vara för något?

Bäst han satt där i sina funderingar återvände assistenten och nu frågade Hans vad det var för konstigt ljud han hörde från diskbänken.

– Där ser du två stora isskåp, svarade assistenten. Dom fylls på med is två gånger i veckan av en isutkörare Men när isen smälter så bildas det vatten som rinner ner ett litet rör till avloppet i diskbänken.

Hans hade aldrig, hört talas om isskåp, däremot hade han i sitt fosterhem sett hur man om vintern sågat upp is och lagt i stora isdösar för att om sommaren ha den till hjälp för att skydda ömtåliga matvaror.

– Är det här allt du har med dej? frågade assistenten och pekade på det bruna paketet som låg på en stol med snören som höll på att lämna sin plats efter den långa resan.

– Det är allt, svarade Hans. Det är några betyg, böcker och kläder.

– Det måste ha varit ett djävligt fattigt hem du kommer ifrån, sade assistenten och tog paketet. Det här tar vi hand om så länge. Det kanske du får med dig något av när du någon gång lämnar oss.

Sedan fick han syn på Hans ryggsäck som fallit ner på golvet och hamnat under bordet.

– Vad har du i den där? frågade han och pekade på ryggsäcken.

Hans lämnade snabbt sin plats vid bordet och skyndade

sig att ta upp sin ryggsäck och svarade:

– I den har jag haft min matsäck och där är min nalle.

Han öppnade ivrigt sin ryggsäck och tog ut en flottig påse som han lade på bordet. Sedan tog han fram sin blekgula nalle, sliten och något trasig och nu även flottig. Han tog nallen i sin famn och han tyckte ännu mera om den nu när han kände sig ensam, utlämnad och övergiven.

– Det här är min kamrat och han ligger alltid hos mej om nätterna.

Assistenten gick fram till Hans och slet med ett snabbt grepp nallen ur famnen.

– Sånt djävla larv håller vi inte på med här, förstår du. Här skall ni fostras till karlar.

– Får jag min nalle, ropade Hans förtvivlat. Det är min kamrat, du har inte rätt att ta den ifrån mej, ge mej min nalle.

Assistenten lyssnade inte på hans vädjanden utan tog nallen och den flottiga och slitna ryggsäcken och kastade alltsammans i kökets sophink, samtidigt som han sade:

– Du skall en gång för alla lära dej förstå att här har du ingen egen vilja, här har du bara att lära dej lyda och rätta dej efter vad vi anser vara bäst och riktigt. Förstått!

Ilskan kokade inom Hans inför denna förnedrande behandling. Han kände trotset växa inom sig. Med sänkt huvud stod han och försökte utestänga varje ord från assistenten.

– Har du förstått? upprepade denne.

Hans svarade inte. Han knöt sina händer och bet ihop sina

tänder i sitt hat mot det monster han hade framför sig.

– Har du förstått! skrek åter assistenten.

Hans teg, tårarna började tränga fram.

– Skall du trotsa mej? Skall jag behöva spöa upp dej redan första kvällen, skrek assistenten och slog knytnäven i bordet för att ytterligare understryka allvaret i det han sade.

Inför detta hot rätade Hans på huvudet och med tårfylld blick och skälvande röst fick han fram ett ja.

Assistenten förde Hans till en flygelbyggnad som inrymde några sovsalar. Men först kom de in i en hall som fungerade som tvättrum. Mitt på golvet stod tvättfaten i två rader med skinande blanka mässingskranar och i denna hall fanns även toaletterna. I ett ställ på väggen satt muggar med tandborstar uppradade och en stor tandkrämstub. Assistenten visade Hans var hans mugg och tandborste fanns.

– Har du använt något sånt här tidigare? frågade han. Hans ruskade nekande på sitt huvud.

– Jag kan förstå det, så långt har man väl inte kommit än på landet i renlighet, fortsatte assistenten.

Hans kom att tänka på att han någon gång hade hört talas om att en del tvättade sina tänder med borstar, men att det endast var fint folk som gjorde så, och att detta var ett utslag av högfärd.

I den sovsal som Hans skulle bo i var det mörkt, de svarta rullgardinerna stängde ute allt ljus. En varm, kväljande doft

av svett och utdunstningar slog emot honom. Assistenten tog upp en nyckelknippa ur sin ficka och tände takbelysningen för att Hans skulle se att lägga sig.

– Där har du din säng, sade han, och visade platsen där Hans skulle ligga. Dom kläder du har på dej kan du lägga på golvet i tvättrummet, dom har du ingen användning för i fortsättningen.

Han lämnade Hans för en stund och försvann in i byggnadens övernattningsrum. Ska jag inte få behålla mina egna kläder, tänkte Hans, samtidigt som han fick svar på sina funderingar, när blicken föll på sängskåpet och han såg den kommande munderingen: ett par kortbyxor och en blus sydda av blåvitt-randigt tyg liknande de fångkläder som han någon gång sett avbildade i en tidning. Kläderna var väl använda, några lappar bröt av det randiga mönstret.

Hans stod försjunken i tankar. Hur kunde de veta hans storlek, när de lade fram kläderna så att de passade honom?

Hans såg sig om i sovsalen och räknade över hur många det var som bodde där. Han kom fram till att med honom själv var de åtta, sängarna stod tätt. Han såg att ett par pojkar låg med halvöppna ögon. Ingen sade något, de låg alldeles tysta. Hans betraktade sin säng, en hög järnsäng där filten och överlakanet stretade hårt över en välformad madrass och kom att tänka på att det här skulle bli första gången som han kom att ligga i en säng. Så långt tillbaka han kunde minnas så hade hans sovplats alltid varit en utdragssoffa. Han mindes sin tid från hemmet i

Stockholm som liten. Då delade han på utrymmet i kökssoffan med sina två halvsyskon och ett otal vägglöss som skrämde dem och störde deras nattsömn. Sängen som han nu betraktade gjorde honom rädd, den saknade utdragssoffans trygga sido-bräder. Tänk om han ramlade ur sängen som var så hög!

Hans väcktes ur sina funderingar när assistenten kom in, och med sin vassa röst frågade:

– Har du inte kommit i säng än? Vad står du och drömmer om?

Hans fick nu brått med att få av sig sina kläder och snart hade han tagit på sig den långa vita nattskjortan som kändes sval. På nattskjortans framsida såg han den stora stämpeln “Eolshäll” och blev åter påmind om var han befann sig. Försiktigt kröp han ner i bädden för möta den första natten i en ny miljö. Vad väntade honom? Ljuset släcktes och med ett kort och kärvt ”godnatt” försvann assistenten ut ur byggnaden.

När ytterdörren smällt igen blev det plötsligt liv i salen. Viskande gav man sig tillkänna.

– Tsss... vad är du för en?

– Tsss... var kommer du ifrån?

– Tsss... varför har du kommit hit?

– Har du någe godis med dej?

Hans svarade så gott han kunde på frågorna men avbröts snabbt.

– För fan grabben, viskade någon. Tala inte så högt. Du måste viska. Vi får inte prata med varandra. Kommer man på

oss med det, då väntar hårda straff.

Hans anpassade sig snabbt till upplysningarna och började viskande besvara frågorna men glömde ibland bort sig och blev återigen nedtystad. När han besvarat de flesta frågorna, tycktes man för stunden vara nöjd med det man fått veta. Det blev tyst en lång stund men plötsligt hördes det en röst på äkta stockholmsdialekt uthrista:

– Hööru, kom du från landet, va?

– Ja, svarade Hans.

– Då får du ett helvete här, sade pojken som nyss fällt frågan.

Någon annan väste med ekensdialekt fram:

– Känner ni grabbar va de luktar koskit? Fy fan! Varför skulle just vi få den djäveln på våran sovsal, dynga av dej kvickt bonndjävvel!

Sovsalen fylldes av en skrattsalva. Snart hördes ytterdörren låsas upp och ett sus gick genom sovsalen:

– Tyst för fan, Gorillan kommer.

– Vem är Gorillan, viskade Hans.

– Det är han som är Assis. Han är stor och stark och det är han som delar ut prygelstraffen.

Allt blev tyst, ingen vågade viska längre. Hans hade svårt för att somna, han låg länge och tänkte på vad som hänt honom denna dag. Han längtade efter sina fosterföräldrar och sin fosterfarmor och han saknade också sin nalle som hamnat i sophinken. Han kände sig ensam och övergiven. Han grät tyst

tills sömnen slutligen tog överhand.

Hans väcktes ur sin djupa sömn av att rullgardinen for upp med en häftig smäll. Det starka ljuset flödade in, det gjorde ont i ögonen och han måste öppna dem försiktigt för att vänja dem vid ljuset. Det tog en stund innan han hunnit samla sina tankar och komma ihåg var han var någonstans. Han öppnade sakta sina ögon och såg sig omkring. Detta var ett uppvaknande i en miljö som var helt främmande. Här var det inte kattens mjuka nos och spinnande ljud som så ofta förr hade väckt honom om mornarna. Han låg ännu kvar i sängen och såg hur rumskamraterna ivrigt skyndade omkring.

– Skynda på för fan, bonndjävvel! hörde han någon ropa från salen. Skynda dej att tvätta och klä dej och bädda sängen innan Gorillan kommer och synar oss.

Hans skyndade sig ut i tvätthallen och var snart tillbaka i sovsalen för att ta på sig de framlagda kläderna som inte alls passade honom. Han var liten till växten och såg komisk ut där han stod påklädd med alldeles för stora byxor, blus och kängor. När Gorillan trädde in i salen var Hans lagom färdigklädd, men hade inte hunnit med att bädda sin säng. De övriga pojkarna var tvättade, klädda och hade bäddat och stod nu uppställda som soldater framför sängarna, spända och tysta och med en fast blick. Hans skyndade sig också att ställa upp sig framför sin säng och försökte så gott han kunde att efterlikna de andra.

Gorillan svepte med spänd blick över salen, gick fram till en av pojkarna och synade om han tvättat sig ordentligt. Han beordrade dessutom pojken att andas på honom för att känna efter om han hade borstat tänderna. Därefter fortsatte han till en annan pojke och upprepade samma procedur och fann då att pojken inte torkat sig torr. Han tog ett kraftigt tag om pojkens nacke och nästan kastade ut honom ur salen och beordrade honom att tvätta om sig och visa upp sig för ny kontroll. Samtidigt tog han upp sin ordningsbok och satte ett streck vid pojkens namn. Gorillans blick for nu över sängarna och nu gick han fram till en pojke och sade:

– Tycker du sängen är fint bäddad?

Pojken mönstrade sin bäddning och även Hans tittade på sängen och tyckte att den såg fin ut och borde duga. Pojken stod tyst och betraktade sin säng och visste inte vad han skulle svara för att behaga Gorillan.

– För fan! Har du inte mål i mun? röt Gorillan. Titta på filten, du ser väl för fan att mönstret ligger snett.

Gorillan rev upp bädden och beordrade pojken att bädda om. Han kom nu fram till Hans, som var vettskrämd för vad han på kort stund fått bevittna. Gorillan betraktade Hans en stund, med en nästan föraktfull blick, och sade:

– Innan du ställer dej framför sängen, skall du vara färdigklädd.

– Jag är färdigklädd, skyndade sig Hans att svara.

– Det tycker du, men det tycker inte jag, röt Gorillan och

pekade på Hans osnörda kängor. Och så skall du en gång för alla lära dej komma ihåg, att när du tilltalar mej, så heter det assistenten. Nu säger du efter mej tre gånger, vad jag nu säger:

—Jag är slarvigt klädd, Assistenten.

Hans verkställde omedelbart Gorillans önskemål och upprepade tre gånger vad han sagt.

— Så kan du andas på mej så jag får känna om du vågat borsta dina tänder.

Samtidigt som Hans andades på Gorillan, kom han ihåg att han i brådskan hade glömt att borsta sina tänder. Denna glömska gav snart till resultat att plågoanden skrek.

– Fy fan! Det luktar skit om käften på dej pojke. Gå genast och borsta dina tänder! Samtidigt tog Assistenten sig om näsan för att demonstrera sin avsky.

– Det var det djävligaste jag känt, skrek han så att det ekade i hela undervåningen.

Förtvivlat skyndade sig Hans iväg till tvättrummet och höll på att snava omkull på sina kängsnören som slängde kring fötterna. Tveksamt och ovant borstade han sina tänder. Grabbarna i en sal i närheten fnittrade. Gorillan blåste i en visselpipa till uppställning. Närmare trettio pojkar ställde upp sig i dubbla led för avmarsch till matsalen. Hans ställde sig sist i ledet och skyndade sig att knyta sina kängsnören. Här stod en skara pojkar i olika åldrar uppställda tysta och spända. Skräck och osäkerhet lyste ur deras ögon. Att de hamnat här berodde enbart på att de råkat födas till denna värld och växt

upp i olyckliga familjeförhållanden.

– Framåt marsch! ekade Gorillans order och den lilla skaran satte sig i rörelse mot matsalen.

Hans försökte säga något till sin sidokamrat men möttes genast av:

– Tyst för fan, vi får inte snacka i ledet.

Matsalen hade innan huset blev pojkhem fungerat som salong. Den var stor och avslutades med en inbyggd veranda med många höga fönster. När man såg ut genom dem möttes man av en betagande utsikt över parken och Mälaren, något som förstärkte pojkarnas frihetslängtan. Det var högt till taket i matsalen och där hängde några tunga lampor som påminde om en svunnen epok. Väggarna var till hälften klädda med en grönmålad panel, men för övrigt var väggarna gråmelerade. Några billiga oljetryck prydde väggarna. Det största och mest dominerande hängde på en framträdande plats och skulle visa att hemmet hade en kristen prägel. Det kristna motivet, utvalt med omtanke, visade Kristus på korset i det ögonblick då han ropar ut att han törstar. En knekt, med en lång stång på vars ände hänger en svamp indränkt med ättiksvin, höjer stången mot Jesus för att han skall släcka sin törst. Dåtidens hån och tröst till en plågad människa. Detta motiv var det kristna budskap man ville bära fram till hemmets pojkar när de intog sina måltider. Matsalens enda möblering var några klumpiga bord utan dukar och längs borden bänkar. Vid bordens kortändar fanns en stol och i matsalen fanns också ett piano.

Pojkarna hade kommit in i matsalen och intagit sina bestämda platser. Hans hade blivit anvisad en plats i verandadelen och kunde från sin plats beskåda den vackra utsikten.

– Så läser vi bordsbönen, sade Gorillan, nu med lite mjukare röst.

Pojkarna knäppte sina händer och alla hade blivit lärda att rikta blicken mot Kristusmotivet på väggen. En talkör med olika nyanser hördes monotont och utan inlevelse läsa:

– Gode Gud, välsigna maten. Amen.

Och man hade ytterligare fullgjort en av morgonens ritualer.

Några pojkar hade innan de andra kom in dukat fram maten på borden. Framför dem stod nu dagens första mål. Hans betraktade vad de skulle äta. Framför honom stod en tallrik med varm mjölk med ägg i. Mjölken hade under tiden den stått framdukad skinnat sig. Vid sidan av varje tallrik låg en hård smörgås med ett tunt lager margarin på, men utan pålägg. Hans betraktade länge denna främmande maträtt. Han såg på sina bordskamrater och av deras miner att döma och av det sätt på vilket de åt, förstod han att de inte tyckte om detta morgonmål. Hans tog några skedar av äggmjölken och fick då med större delen av den hinna som bildats på mjölken. En, två, tre skedar, sedan gick det inte längre. Den varma mjölken med de äckliga gula äggresterna som simmade omkring kväljde honom. Han lade ned sin sked och sade några ord till sin bordsgranne men fick inget svar, utan möttes bara av en stum

blick. Strax kom Gorillan fram till Hans och sade till att samtal under måltiden var förbjudet.

– Maten skall tysta mun, kom ihåg detta!

Samma regel gällde tydligen inte för personalen, från den angränsande personalmatsalen hördes röster och skratt tränga ut genom den halvöppna dörren. Hans tittade vädjande på Gorillan och sade:

– Jag kan inte äta det här.

– Säg om det där en gång till. Får jag höra hur det låter, svarade Gorillan.

Hans kom nu på vad han hade glömt att säga. Han skyndade sig att rätta till det och sa nu:

– Jag kan inte äta upp det här, Assistenten.

– Så skall det låta, svarade Gorillan nöjd och fortsatte:

– Du skall redan nu lära dej att här finns det inget som heter “jag kan inte”, ”jag tycker inte” eller “jag vill inte”, lägg det på minnet. Du är här för att fostras och inte för att klemas bort.

Efter denna åthutning försökte Hans åter att äta upp sin mat men efter ett par skedar gav han upp. När slamret av alla skedar hade upphört, tog Gorillan detta som intäkt för att alla hade ätit färdigt. Han gick en runda runt matsalen för att se till att alla hade ätit rent på sina tallrikar. Han stannade till vid några pojkar och beordrade dem att äta upp bättre. Några skrapningar av skedarna mot tallrikarnas botten förkunnade att orden verkställdes. Så kom Gorillan fram till Hans och

med korslagda armar betraktade han tallriken och såg att det mesta av maten var kvar. Den nu nästan kalla mjölken hade fått ännu tjockare skinn.

– Varför äter du inte upp? skrek Gorillan så att det ekade över hela matsalen och allas blickar riktades mot Hans.

– Jag har försökt men jag kan inte, Assistenten, sade Hans med gråten i halsen. Snälla assistenten, kan jag inte få slippa?

– Nej, min käre vän, nu skall jag börja lära dej att lyda, sade Gorillan och tog ett kraftigt tag om Hans nacke, böjde huvudet bakåt och försökte att ösa den kalla äggmjölken i munnen.

Hans kämpade emot och höll munnen hårt stängd. Äggmjölken rann nedför hans hals och ned på hans kläder. Men smärtan av Gorillans grepp om nacken och huvud gjorde att han måste skrika ut sin smärta och då öppnades hans mun. Då öste Gorillan häftigt in några skedar i Hans gap, under det att Hans skrek av smärta och förtvivlan. Plötsligt reagerade magen och han spydde upp allt han hade ätit och lite till, en stråle välld över bord och golv. Gorillan släppte sitt grepp och Hans föll ned under bordet och hörde Gorillan skrika:

– Se till att städa upp efter dej, ditt svin.

Vad som pojkarna bevittnat fick dem att reagera och all rädsla för Gorillan verkade nu vara bortblåst. Med stampningar i golvet och slamrande med skedar samt burop gav de sitt missnöje tillkänna. Gorillans gälla visselpipa skar genom luften och ordningen var återställd. Han kommenderade nu pojkarna

att stå upp, knäppa sina händer och tacka Gud för maten. Med blickarna riktade mot Kristustavlan mumlade de fram:

– Tack gode Gud för maten. Amen.

Därefter sade Gorillan:

– Som kollektiv bestraffning för ert olämpliga uppträdande, är nästa hempermission indragen och alla skall istället som straffkommendering arbeta!

Hans låg ännu kvar på golvet, bedövad och bedrövad över vad han upplevt denna första morgon på Eolshäll.

Han tänkte: “Vad är det för helvete jag kommit till? Vad ont har jag gjort? När och hur ska jag komma härifrån?”

Han städade upp efter sig och när han kom ut till kokerskan i köket, som genom serveringsluckan både hade hört och sett vad som pågått i matsalen, sade hon:

– Stackars pojke, jag förstår dej, det är sannerligen ingen god mat ni får börja dagen med. Vi har våra order att ni skall ha den för det lär vara både billigt och nyttigt, men god är den sannerligen inte.

Assistenten hade i matsalen delat ut sina order till var och en och talat om vad de skulle arbeta med under de närmaste timmarna. Rulle, en rumskamrat till Hans, hade fått order att under förmiddagen lära honon att bädda sin säng. När Hans kom ut ur huvudbyggnaden stod Rulle och väntade på honom.

– Fy fan för den där djävla Gorillan, sade Rulle.

– Får vi så här äcklig mat varje morgon? frågade Hans.
– Javisst förstår’u, sade Rulle med en utpräglad Stockholmsdialekt.

– Hur fan skall jag kunna lära mej att äta den där djävla grisfödan, undrade Hans.

– Jag skall tala med Mojen, svarade Rulle. Han är min kompis och den här veckan jobbar han i köket och serverar i matsalen. Han ska få veta var du sitter, så ser han till att du får djävligt lite med äggmjölk på din tallrik. Vi brukar hjälpa dom som är nya här och har svårt med morron-krubbet. Kom ihåg pysen, att innan du börjar att stoppa kräkmedlet i käften: Ta ett djupt andetag, blunda och ät, smaka inte, utan svälj bara så går det bättre. Och så in med mackan i käften och ta några tuggor, efter några dar går de bättre. Men tycka om det kommer du aldrig att göra och det gör ingen annan heller.

– Här kommer han ju, ropade Rulle. Hans såg en fräknig grabb, med håret hängande långt ner i pannan, komma ut från köket med två hinkar som han skulle gå till hönshuset med. Rulle och Hans gick fram till Mojen och Rulle förklarade för honom sina önskemål.

– Visst, sade Mojen, jag ska hjälpa dej. Kom ihåg mej med någe godis när du får nån gång.

Sedan skyndade han iväg mot hönshuset med de två hinkarna som var alldeles för stora för honom att bära, de släpade ofta i marken.

Hans och Rulle försvann in i flygelbyggnaden till

bäddövningarna. Under det att Rulle visade Hans hur han skulle bädda sin säng, berättade Rulle också om livet och tillvaron på hemmet.

– Du, sade Rulle mitt under bäddningen, ta inte så allvarligt på att dom skriker bonndjävvel åt dej. Dom menar inget med det. Är du en schysst grabb, så glömmet de snart och du blir accepterad. Du skall veta att här är det ett djävla hårt liv.

Hans slet med lakan och filter som inte alls ville bli lika fint sträckta och passade i mönster som när Rulle bäddade.

– Det här klarar jag nog aldrig av, sade Hans efter flera misslyckanden.

– Ge inte upp grabben, tröstade Rulle, till sist så kan du blunda och bädda fint.

– Får jag bli din kompis? frågade Hans. Jag känner mej så ensam här.

– Visst för fan, sade Rulle och räckte fram sin labb, som Hans tacksamt tog emot.

Rulle fortsatte att inviga Hans i tillvaron på Eolshäll.

– Fjanta inte och fjäska för personalen eller spring inte och tjalla. Då får du ett helvete, kom ihåg det kompis .

– Tjallar? Vad är det för något, frågade Hans.

– Det är detsamma som att skvallra, fick han till svar. Du får nog svårt till att börja med att haja klyket, jag menar snacket, skyndade sig Rulle att rätta till för att Hans skulle förstå honom.

– Att du bör passa dej väldigt noga för Gorillan, det har du

nog redan lärt dej förstå. Det är han som delar ut prygelstraffen nere i pannrummet. Akta're va' hårt han slår, å va' ont de' gör.

– Har du fått stryk nån gång: frågade Hans.

– Två gånger, svarade Rulle, så jag vet vad jag snackar om. Så har vi en assistent som du också ska passa dej för. Han heter Birger, men vi kallar honom för Bögen, för han försöker jämt att kladda och tafsä på en. Får han inte som han vill så kokar han ihop någon lögnhistoria och skriver en rapport, som kan leda till att man får några anmärkningsstreck i ordningsboken, eller i värsta fall så hamnar man på prygelbänken i pannrummet. Det är på så vis jag två gånger har fått spö av Gorillan, just genom falsk rapport från Bögen.

Hans hade avbrutit sina bäddövningar och satt nu på sängen i stum förundran och lyssnade till Rulles berättelser.

– Bögen har ett rum nere i trädgårdsvillan och när du någon gång får order att gå dit för att städa och bädda, så se för fan till att du har ett fönster öppet så du kan hoppa ut om han kommer, annars är du illa ute kompis, lägg det på minnet, sade Rulle.

Hans tog till sig all information han kunde få men kände sig illa till mods och undrade åter vad det var för helvete han kommit till.

– Du sa någon om anmärkningar, sade Hans till Rulle. Vad gör man med dom?

– All personal har ordningsböcker med våra namn, när vi gör något galet eller på annat sätt misshagar dom, ritar dom

ett streck. När man fått ihop fem streck under en vecka, så leder det alltid till straffkommendering under en söndag med arbete, och har man samlat på sig för många streck kan en hempermission bli indragen eller man blir förvägrad att ta emot något besök en söndag. Det är lätt att dra på sig anmärkningar för dom måste ju ha några som kan göra nödvändiga arbeten under söndagen. Här saknas inte arbetsuppgifter, varken i husen eller nere i trädgården, sade Rulle.

– Apropå trädgården, så skall du veta att mäster där är rätt hygglig om du bara lyder honom, men retar du honom blir han djävligt förbannad, fast det går snart över. En assistent heter Kurt, en ung grabb, han är jättebussig och den grabb som vi vet djävlas med honom får kompisstryk. Så har vi ett par kärringar som för det mesta är på syslöjden, Gerd och Britta. Gerd är ganska bussig när hon vågar visa det. Men passa dej för Britta, fortsatte Rulle, henne kallar vi för Skräcködlan och hon är så förbannat religiös.

– Varför kallar ni henne för Skräcködlan? frågade Hans.

– Hon är elak och slår oss gärna, men mest är det för att hon är så djävla ful. Hon borde ha varit död för länge sen, men hon är så ful och djävlig, så fan väntar väl i det längsta med att ta hem henne, sa Rulle samtidigt som han brast ut i ett hejdlöst skratt och även fick med sig Hans i ett första skratt sedan han kommit till hemmet.

– Hur många gånger måste jag bädda sängen? undrade Hans otåligt.

– Än duger det inte och vi skulle hålla på hela förmiddagen sa Gorillan, så ta de lugnt kompis, sade Rulle och fortsatte: Så har vi två kokerskor, Gerda och Vera, ganska hyggliga båda två. Vera kan verka lite vresig ibland men det är inte så farligt. Blir hon förbannad nån gång när man jobbar i köket, så ångrar hon sig snart och förlåter en med en härlig macka med ett gott pålägg från personalens matförråd. Hon gråter ibland och talar då om att hon mist en pojke som skulle ha varit i vår ålder, om han fått leva.

Under tiden som Hans bäddade sin säng såg och hörde han hur de andra grabbarna arbetade med att städa sovsalar, tvättrum och toaletter och polerade också mässingskranarna. På sängarna låg sängborden upplagda och golven sopades med stora borstar. Snart slamrade det också med hinkar och ett plaskande hördes när grabbarna kröp omkring för att tvätta golven.

– Är det någon mer jag bör se upp med? frågade Hans.

– Föris, sa Rulle.

– Vem är föris, undrade Hans och avbröt sitt bäddande och satte sig på sängen för att vila ett tag. Rulle reste sig häftigt och nästan skrek:

– Det är föreståndaren, hajar du inget? Är du dum i huvet eller va' ä' de' mä' dej?

Rulle ångrade genast sitt häftiga utbrott och fortsatte:

– Föreståndaren är en gammal gubbdjäväl med pröjsare och monokel. Han har visst varit kapten eller major har jag

hört, jag vet inte så noga. Men om du möter honom, se för fan till att buga djupt och hälsa artigt. Och sätter han två fingrar i mun och visslar på dej som på en hund och du inte kan komma undan så skynda dej fort som fan fram för då gäller inte vad du sysslar med. Då måste du lyda endast honom. Han är djävligt sträng, fortsatte Rulle, det är han som delar ut de strängaste straffen på Hälle, ja vi kallar Eolshäll så och vi som är här går under namnet Hälle-grabbar. Det strängaste straff man kan få är saltat björkris.

– Hur går det till? svarade Hans smått skräckslagen.

– Man tar ner grabben i källaren och klär av honom, naken – och så är det förmodligen Gorillan som håller i medan Föris slår grabben med björkris som doppas i saltvatten. Akta're va' ont de' gör.

– Har du fått stryk någon gång med saltat ris, frågade Hans.

– Nej för fan och jag hoppas att jag slipper. Men jag såg en kille en gång, han är inte kvar här längre, men han fick spö med saltat ris. Fy fan så han såg ut på assele och vilken natt han gick till mötes.

En gäll klocka från huvudbyggnadens trappa medelade att det åter var dags att samlas till en ny måltid.

– Får vi så där äcklig mat igen, sade Hans, då går jag inte in.

– Käket är bra utom på mornarna, lugnade Rulle.

Så stod pojkarna åter vid sina platser med sina händer

knäppta och sina blickar riktade på Kristusmotivet medan de bad sin bordsbön.

Efter måltiden hade Hans visat upp sin bäddkonst för Gorillan som efter det att han fått bädda om några gånger äntligen var nöjd med bäddningen och gav honom ledigt för resten av dagen. Hans visste inte riktigt hur han skulle använda den plötsligt påkomna friheten, alla de andra pojkarna arbetade ju.

Mälarens vatten lockade honom och han sökte sig ned mot stranden. Han gick genom den stora parken och träffade här på några pojkar som hade tilldelats arbetsuppgifter där. De hejdade honom för att fråga ut honom vem han var och varifrån han kom. Och nu kom de ihåg honom från morgonens händelse i matsalen. Även de här pojkarna svor över Gorillans agerande och en av grabbarna kunde berätta att även han hade blivit behandlad på samma grymma sätt.

Pojkarna såg sig oroligt omkring innan de följde med Hans ner till badbryggan och visade honom hemmets badplats. De kastade några flatsmörgåsar ut över vattnet och stenarna hoppade över vattnet många gånger innan de sjönk. Pojkarna berättade för Hans att på andra sidan sundet låg en fin badplats som kallades Solviksbadet. Plötsligt hördes ett intensivt brummande motorljud från andra sidan sundet och över skogskanten kom ett stort flygplan på låg höjd. Ett så stort flygplan och på så nära håll hade Hans aldrig sett och han vart

nästan rädd för det när det med intensiv ljudstyrka flög över deras huvuden.

– Det kommer från Bromma flygplats, skrek en av pojkarna.

Sedan återvände pojkarna till sina arbetsuppgifter i parken. De vågade inte vara därifrån längre och Hans fortsatte sin promenad efter stranden och kom fram till en röd byggnad, där ångan stod som en kvast genom de öppna fönstren och den öppna dörren. Hans tittade nyfiket in och kunde genom dimmolnet se några grabbar arbeta med att tvätta kläder under en vuxens ledning. En bit från byggnaden växte en stor pil, vars grova stam liksom en bom sträckte ut sig långt ut över vattnet. Den här pilen var ett kärt tillhåll för pojkarna de få stunder de var fria och kunde leka. Här satt en pojke med ett egenhändigt tillverkat metspö och försökte få upp någon fisk. Vattnet såg långt ifrån rent ut, på ytan flöt papper och skräp och en och annan kondom, för här mynnade en kloakledning ut och doften från vattnet skvallrade om detta, men en del fisk sökte sig hit för att kunna finna något ätbart.

– Hej! sade Hans till pojken på stammen.

Han svarade inte men genom hans sätt att föra ett par fingrar till sin mun förstod Hans att han inte ville bli störd. Hans fortsatt sin promenad och kom upp till trädgården med dess växthus och många drivbänkar. En ganska kraftig men inte storväxt man gick där med en knippe bastband hängande om midjan och i munnen hade han en liten cigarrstump som han kallrökte. Hans förstod att detta måste vara mästern som Rulle berättat

om. Han höll på att visa ett par pojkar hur de skulle plantera om några krukväxter. Här nere i trädgården arbetade de äldsta pojkarna. En pojke kom med två tomma grönsakskorgar på armen efter ett uträttat ärende i Mälarhöjden. Han gick fram till Mäster och lämnade honom den slant han fått i dricks. Drickspengar fick Inte behållas av pojkarna, utan skulle överlämnas till Mäster och ingå i den kassa som han om hösten delade ut som flitpengar till de duktigaste och skötsammaste pojkarna.

Hans fortsatte uppför en brant backe och kom fram till några röda byggnader som låg i sluttningen, den ena visade sig vara ett hönshus med en stor hönsgård, där många höns gick omkring och sprätte och letade efter något matnyttigt. Just då Hans kom fram till hönsgården hördes en en kraftig visselsignal. Hans tittade åt det håll han hört signalen och upptäckte Mojen bland några buskar. Mojen vinkade på Hans.

– Hej, sa Hans, och gick fram till honom. Varför sitter du här? Behöver du inte jobba mer?

– När jag är färdig i köket är jag ledig till nästa gång jag skall hjälpa till med dukning och servering, svarade Mojen. Jag och en kille till har serverat, diskat och städat matsalen. Kompisen han är nere vid sjön och metar medan jag ligger här och passar på de stora råttjävlarna som kommer fram och äter av de matrester som jag kastat ut åt hönsen. Och när dom kommer försöker jag skjuta ihjäl dom, sade Mojen och höll upp en praktfull slangbella. Som ammunition hade Mojen

försett sig med spelkolor.

– Kokerskorna som går till hönshuset för att hämta ägg är dörädda för dom här stora råttorna för dom går också in i hönshuset. Så för varje råttsvans jag kan visa upp får jag antingen en slant eller för det mesta en macka med härligt pålägg. Det smakar gott ska du se. Vi får ju för fan bara avskrapade margarinsmörgåsar medan personalen sitter och smaskar i sig allt möjligt gott. Det kommer du snart att få se när du får jobba i köket och får ta reda på matrester från personalens matsal. Fy fan, vad orättvist det är här, sade Mojen.

Mojen var ett år äldre än Hans och hade varit på Hälle länge. På Hans fråga varför han var där svarade Mojen:

– Det är ingen som velat ha mej, jag ar ju så djävla ful och fräknig och lite vindögd. Men nu är jag i en farlig ålder, nu börjar jag vara eftertraktad av bonndjävlna som billig arbetskraft. Så nu kan det bära av när som helst.

– Vad menar du när du säger att ingen vill ha dej? frågade Hans förvånad.

Han fick inget svar på frågan från Mojen, som nu gjorde sin slangbella skjutklar och blicken fast riktad mot hönsgården. Där syntes två råttor som ivrigt letade efter några utlagda matrester. Innan Hans visste ordet av for en spelkula iväg från Mojens slangbella och träffade perfekt den ena råttan, som sträckte ut sig i sin fulla längd. Kvickt som en vessla tog sig Mojen in i hönsgården och drämde för säkerhets skull till råttan med en käpp i huvudet. Sedan tog han fram sin slidkniv och

kapade av råttans svans och kastade sedan iväg råttan som mat åt kråkorna.

– Du var mej en fan till att vara träffsäker, sade Hans, när Mojen återvände med sin trofé som han lade till de övriga.

– Det är inte alltid jag träffar så här bra, ibland bommar jag också, sade Mojen lite urskuldande.

– Nu kan jag svara på din fråga, fortsatte han och stoppade tillbaka kniven i slidan. Hit kommer det ibland en del kärringar för att välja ut något vackert och sött barn, men som du ser är jag djävligt fräknig och rödhårig och lite skelögd. Ingen vill väl ha en sån grabb, förstår du väl. Men som sagt, nu är det nog snart dags att hamna hos nån bonndjävvel och det gör nog du också snart, ska du se. Du, fortsatte han, ta den här gamla sillburken och smyg dej ner till hallonhäcken därborta och sno några hallon, så ska vi kalasa på dom.

Hans tog emot en rostig sillburk som säkerligen legat i gräset en längre tid, tittade bort mot hallonhäcken och sade:

– Törs jag? Tänk om någon ser mej?

– Stick! sa Mojen, jag visslar på dej om det kommer någon.

Hans försvann snabbt till hallonhäcken och plockade den gamla sillburken full med härliga bär och skyndade sedan tillbaka till Mojen. Tillsammans åt de snart upp hallonen.

– Vill du bli min kompis? frågade Mojen.

– Ja visst, sade Hans. Varför frågar du det?

Mojen räckte fram sin hand till Hans som tog den och sedan sade han:

– Vi som lovar varandra att vara kompisar håller särskilt ihop och försvarar varandra mot dom andra killarna om något händer. Du behöver inte tänka på något godis åt mej, som jag sa i morse, för att jag skulle hjälpa dej med äggmjölken när jag serverar. Du har ju bjudit på mästerns bästa hallon som han är så förbannat rädd om.

Liksom Rulle berättade Mojen en del som Hans borde känna till och veta om.

– Det finns några grabbar här som är 15-16 år, en del av dom bor ovanpå trädgårdsmästarvillan och några bor i huvudbyggnaden. Passa dej för dom. De är djävligt hårda typer, en del av dom har straffat ut sej från bönder de varit hos. Passa dej annars får du ett helvete. Håll dej väl med dom och lyd. Och får du spö nån gång, så skvallra aldrig, då får du det ännu djävligare.

– Jag trodde det bara var personalen som var djävlig här, sade Hans.

– Sällan pysen. Här är det allas krig mot alla och här gäller det att vi som tagit varandra i hand verkligen är kompisar och hjälper varandra.

– Har du hunnit med att få nån mer kompis, frågade Mojen.

– Rulle, svarade Hans, fast han kallade mej för drängdjävel

– Fint, sade Mojen, han är min kompis också. Det han sa menade han inget med. Här snackar man hårt till varandra och det måste man tåla förstår du.

Hans nickade instämmande.

– Rulle är en schysst kille ska du veta, sade Mojen. Apropå språk, fortsatte han, så ska du så snabbt som möjligt lära dej de dövstummas alfabete.

– Varför de? frågade Hans, en aning förvånad.

– Därför att när kvällen kommer och vi intagit våra platser i sängarna får vi inte prata med varandra, utan då talar vi med varandra genom de dövstummas alfabete.

— Är det mycket svårt? frågade Hans.

Mojen avbröt sitt spanande inothonsgården och satte sig framför Hans och sade:

– Jag ska redan nu lära dej en del av det alfabetet. Mojen formade sina fingrar och Hans gjorde likadant och de gick igenom bokstav för bokstav flera gånger. Hans kunde snart en hel del.

– För fan grabben, utbrast Mojen, du har djävligt lätt för att lära. Det dröjer inte länge förrän du kan tala med dina fingrar och händer.

En gonggong hördes från huvudbyggnaden. Den kallade på grabbarna som skulle arbeta i köket. Med fyra rättsvansar i den ena handen och med en hink i den andra försvann Mojen iväg från Hans tillbaka till köket och arbetsuppgifterna där.

Hans satt kvar vid hönsgården ännu ett tag och kände sig ganska glad över att ha fått ännu en kompis. Han behövde inte känna sig så ensam längre.

När pojkarna ätit sin kvällsmat skyndade de sig till sina

sovsalar för att klä av sig och ställa upp sig och vänta på turen att bli framsläppt till tvättfaten. Hans bodde på nedre våningen i flygelbyggnaden som inrymde tre sovsalar. På övervåningen fanns också en sovsal. Hans bodde på ettans sal. När pojkarna denna sommarkväll uppsökte sina salar stod solen ännu högt på himlen. Här gällde regeln — sommar som vinter — alla skulle vara till sängs en bestämd tid. Och klockan åtta var de mörka rullgardinerna neddragna och ljuset släckt. Detta stred liksom mot naturlagarna att härliga sköna sommarkvällar stängas inne och inte få njuta av kvällarna och rasa ut i parken i lekar eller söka sig ned till stranden och möta skymningen kring en liten lägereld. I dessa banor rörde sig många tankar i pojkarnas huvuden, där de stod uppställda med sina bara överkroppar och väntade på sin tur att tvätta sig. De visste däremot att parken ibland togs i anspråk av föreståndaren eller personalen som hade fester till långt in på småtimmarna. Pojkarna kunde inte undgå att höra detta eller se ljuset från elden nere vid stranden leta sig förbi en springa i rullgardinen.

Det fanns sex tvättställ och Gorillan vinkade fram två från vardera sovsal. Inga skrik eller skrån hördes, det var förbjudet att prata med varandra. Någon gång kunde en svag viskning höras mellan ett par pojkar om inte Gorillan var i närheten. Allt efter som pojkarna tvättat sig ställde de upp sig efter en vägg och inväntade Gorillans kontroll. Den följde en viss

bestämd ritual och ett bestämt mönster. Först sträcktes händerna fram med ovansidan vänd till avsyning. Sedan vändes handflatorna upp och därefter underarmarna och armbågarna och sedan synades halsen, höger öra, vänster öra och slutligen nacken och ibland fick någon andas ut för att kontrollera om tänderna hade borstats. Om någon hade slarvat med tvättningen eller inte torkat sig riktigt torr, återvisades han med ett kraftigt tag om nacken och fick göra om det hela igen och sedan ställa upp sig för ny kontroll. Som straff för slarv kunde det leda till att när alla var färdigtvättade, så blev det till att städa tvättfaten, torka golvet och putsa mässingskranarna eller också kunde anteckningsboken komma fram och ett eller ett par streck fördes in i boken.

Tiden fram till klockan åtta då lyset släcktes fick pojkarna ligga och läsa en bok, men absolut inte prata med varandra. Det var alldeles tyst på salarna och endast prasslet av någon tidning eller bok hördes då bladen vändes. Nu kunde Hans se det som Mojen tidigare under dagen berättat för honom. En del av grabbarna hade något att säga varandra och de bokstaverade med sina fingrar ord och meningar på de dövstummas alfabete. När ett ord var färdigt markerade man detta genom att gnugga handflatorna mot varandra och sedan började man med nästa. Hans såg att en del hade övat upp en väldig snabbhet och han insåg denna första kväll betydelsen av att snabbt lära sig detta kommunikationsmedel. Rulle, som hade sängen bredvid, såg hur Hans med intresse följde

grabbarnas dövstumssamtal. Han satte sig upp i sängen och började lära och öva Hans dövstumsalfabetet.

Klockan åtta släckte Gorillan lyset med en nyckel som han vred om kontakten med, så att ingen skulle kunna gå upp senare och tända det. Med ett kort och kärvt "godnatt" gick han igenom alla sovsalarna. Endast den ilsket röda lampan vid toaletterna spred sitt sken ute i korridoren. Från sin sängplats kunde Hans genom en liten springa vid rullgardinen se något av sommarkvällens ljus sippra in. Genom fönstret trängde taltrastarnas kvällskonsert in från parken, svagt men ändå hörbart. När Hans hörde dessa ljud flög hans tankar tillbaka till det fosterhem han nyss lämnat och till den stora björken vid vars rot han hade byggt sin lekstuga och där han ofta lyssnat till stararnas och koltrastarnas sång om kvällarna.

Här låg åtta pojkar på sovsalen och många tankar kretsade i deras huvuden, innan sömnen kom som en skön befriare. De lämnade åter en dag bakom sig, fyllt av arbeten, anmärkningar och åthutningar. För någon kanske dagen varit lyckad, men det tillhörde det sällsynta. Ett hade de gemensamt: de vantrivdes, de längtade bort från detta helvete, en del hade längtat länge. Några hade föräldrar och hem och även om det var trassliga hemförhållanden, så längtade pojkarna ändå att få möta sina föräldrar igen. De hoppades på ett besök av dem eller att de själva över en söndag skulle få resa hem. Detta förutsatt att inte anmärkningarna hade blivit för många då permissionen drogs in. Just om kvällarna när de låg i mörkret

sökte sig deras tankar ofta i riktning till sina anförvanter, det gick liksom lite lättare att leva då och man hade något att se fram emot. Värre var det för de pojkar som inte hade några släktingar, de hade ingen som kom på besök och ingen att resa hem till en söndag i månaden. För dem var tillvaron hårdare och bittrare.

Hans kom snart in i hemmets rutiner och arbeten. Ibland låg han på knä och städade sovsalar, tvättrum, korridorer, trappor eller polerade febrilt de många mässingskranarna och beslagen som hemmet var rikt på. De drabbades ofta av personalens godtycke då arbetet synades av och ofta renderade någon dammtuss eller våt fläck på ett golv till att en sopkorg plötsligt tömdes ut över golvet eller en hink vatten slogs ut. Det var bara att börja om från början igen. Detta kunde om oturen var framme eller den vakthavande var på dåligt humör upprepas flera gånger och anmärkningsstrecken radades upp i ordningsboken.

Tillfällen till fritid och lek var inte många. Det blev främst under söndagarna, förutsatt att man inte även då skulle fullgöra en rad arbetsuppgifter som var nödvändiga för hemmets funktion. Arbetsuppgifterna utmättes oftast i form av straffkommenderingar.

Att arbeta i köket tillhörde en av de mera eftertraktade uppgifterna, eftersom det gav en del materiella fördelar. Under köksarbetet skulle grabbarna duka fram och servera, samt

diska och städa matsalarna och köket. Middagsdisken var den drygaste eftersom det då var dubbel uppsättning av tallrikar för femtio grabbar plus personalen.

När Hans och en grabb jobbade i köket och det var dags att börja med disken, fick de brått att först gå till personalens matsal och duka av. Här kunde de förse sig med rester av den goda maten som serverades där och som var helt annorlunda än deras egen mat. Det var visserligen förbjudet att ta något av de rester som personalen lämnat, men frestelsen var ofta för stor för att kunna låta bli. Den här dagen var Hans ivrigt upptagen med att tillgodogöra sig några lämnade matrester från en tallrik, då han träffades av en rungande örfil.

– Vad tusan tar du dej till med,pojkspoling? utbrast Vera, en av kokerskorna.

Hans skyndade sig lite skamsset att duka av bordet och bära ut tallrikar och bestick till diskrummet, men förbannade Vera för örfilen.

Diskrummets ena vägg dominerades av en diskbänk utförd i kopparplåt. Här hade Vera gjort iordning diskvattnet som ångade hett och här arbetade Hans och hans kompis med disken så att deras händer lyste röda som ett par kokta kräftor. Hans bar ut den stora och ganska tunga knivlådan i köket. När han kom ut i köket fick han syn på Vera som, med ryggen vänd mot honom, arbetade med något vid en bänk. En idé dök plötsligt upp i Hans huvud och innan han visste ordet av lät han lådan med en skräll falla i golvet som hämnd mot Vera.

Samtidigt som han hörde skrällen, hörde han också Veras gälla skri och såg henne ta sig med handen åt bröstet. Hon rusade fram till Hans, som låg på golvet och plockade ihop besticken, och gav honom en rejäl spark så han rullade runt. Innerst inne var Vera en snäll människa och hon ångrade snart sina raseriutbrott. Innan Hans och hans kompis lämnade köket efter fullgjort arbete, hade Vera dukat fram varsin smörgås åt dem. Smörgåsarna var gjorda av siktkaka och med ett gott pålägg och till detta fick pojkarna varsitt glas iskall mjölk.

– Ni har varit duktiga, muttrade Vera. Kom ihåg att säga till så skall jag hjälpa er nästa gång om knivlådan är för tung att bära. Nu är ni lediga ett tag så se till att hålla er undan för assistenterna så att ni inte åker på andra arbeten.

Snart satt Hans och hans kompis nere vid Mälarens vatten och njöt av friheten. De hade tagit av sig sina grova kängor och varma strumpor och satt ned fötterna i vattnet och fantiserade och drömde om friheten och såg på den livliga båttrafiken.

Plötsligt dök en båt upp som fick Hans att hoppa upp och hjärtat började klappa häftigt:

– Titta där! Titta där! Där kommer den båten som jag åkte med till Stockholm.

Hans kunde tydligt läsa båtens namn: Hugo Tamm. Hans vinkade livligt och det var några ombord på båten som besvarade hans vinkningar. Det kändes konstigt, här seglade en båt förbi, som om några timmar skulle lägga till vid den kaj

som han räknade som sin hemstad. Hans berättade, under tiden han såg båten försvinna bort mot Kungshatt, om sin resa till Stockholm och hur han hade sjungit sig till mat och han berättade också om hur fint det var på båten.

Ibland arbetade Hans i trädgården med ogräsrensning och han tyckte om att arbeta där. Mäster var bussig och här visste Hans att han kunde få arbeta ifred mellan måltiderna. En dag kom Mäster till Hans och sa att han skulle gå upp till huvudbyggnaden för de hade ringt från expeditionen.

Med bultande hjärta och oroliga tankar skyndade Hans iväg uppför backen och undrade vad det nu kunde vara för fel. Han knackade försiktigt på dörren till föreståndarens expedition, trädde in och bockade extra djupt som han blivit lärd av Rulle och Mojen.

– Heter du Hans Danielsson? frågade föreståndaren och tittade upp från en hög papper. Vet du var dagrummet ligger någonstans? fortsatte han.

– Ja, sade Hans, jag har städat där någon gång.

– Det har jag inte bett om att få reda på, svarade föreståndaren kort, men gå dit. Du har några där som väntar på dig. Besökande, tänkte Hans och mindes med ens Rulles och Mojens berättelser om kärringar som kom och valde ut lämpliga ungar. Var det några sådana som han nu skulle visas upp för?

Hans öppnade försiktigt dörren till dagrummet. När han

såg in, blev han först alldeles stum, men sedan rusade han glatt fram och omfamnade sin fosterfarmor som satt där inne. Hon hade också med sig fosterfaster Elin Edvardsson som bodde i Stockholm. Hans trodde knappt det var sant att de var här.

– Jag är i Stockholm och hälsar på hos Elin och Karl, sade Edla, och då tyckte jag att jag ville komma och hälsa på dej när jag nu fått reda på vart du hamnat. Hon överräckte ett par påsar med frukt och lite godsaker.

De hade mycket att prata om och Hans tyckte att det var år sedan de sist träffades fast det i verkligheten bara var några veckor.

– Egentligen skulle vi inte få åka ut mitt i veckan för att träffa dej, men av nåder gav oss föreståndaren tillstånd att komma ut och sedan när vi kom hit, fick vi beskedet att vi bara skulle få träffa dej under en kvart, sade Elin. När du får permission någon söndag är du välkommen hem till oss, fortsatte hon. Här har jag skrivit ner var du skall kliva av spårvagnen och Kalle kommer och möter dej. Jag har tagit reda på att ni brukar komma in till stan vid niotiden. En kvart går fort, i synnerhet när man har mycket att prata om. Jag skall fråga föreståndaren om inte du kan få följa med oss till hållplatsen, så får vi vara tillsammans lite längre.

– Under tiden springer jag in till sovsalen med mina påsar och lägger in dem i mitt sängskåp, sade Hans och rusade iväg.

När han kom tillbaka fick han beskedet att han skulle få följa med till Hägerstens Allé, där de besökande skulle ta

spårvagnen in till stan.

Gång på gång uppmanade Hans Edla och Elin att inte gå så fort. Går vi sakta, får vi vara tillsammans länge. När de hörde Hans vädjan saktade de in sina steg. Elin berättade att föreståndaren hade sagt att Hans kanske inte skulle bli kvar så länge till. Han skulle kanske få komma till något fosterhem i Västergötland, Skåne eller Småland. Edla hörde sig för hur Hans hade det på hemmet. Hans ville inte berätta vad han visste. Han ville inte berätta om all den brutalitet och förnedring som han och hans kamrater utsattes för. Han ville inte göra sin fosterfarmor ledsen, så han svarade på hennes fråga, att det var ganska bra. Mestadels gick de sedan tysta, sida vid sida. Ju närmare de kom hållplatsen desto tystare blev det mellan dem, de tyckte sig mera kunna ta vara på stunden de fick vara tillsammans på detta sätt.

Hur sakta de än gick, kom de så småningom fram till hållplatsen. Edla gav Hans ett par kronor och omfamnade honom och sade:

– Få se när vi träffas härnäst.

Hans önskade att det skulle ha uppstått något fel på spårvagnen, så att de fick vänta länge på den.

– Måste ni ta nästa spårvagn, frågade han, kan ni inte ta en senare?

I samma stund hördes spårvagnens sjungande ljud i skenorna, där den kom från Storsvängen, som var linjens ändstation.

Edla och Elin vinkade så länge de kunde se Hans, men han försvann snart när spårvagnen rullade in mot stan.

– Tänk så olycklig Hans såg ut. Han trivs nog inte med att vara på hemmet, sade Edla. Stackars pojke, tänk om jag kunde göra något för honom, fortsatte hon under det att hon snabbt fick upp en näsduk ur sin handväska för att torka sina ögon.

Hans återvände till hemmet med tunga steg och med tårarna rinnande utför sina kinder. På kvällen delade han med sig av godsakerna till sina kamrater på salen. Bananen delades i flera delar så att den skulle räcka till alla. De två äpplena vandrade runt, så att var och en fick ta sig några tuggor av dem. Några kolor sparade Hans, för att dela med sig till Mojen och Ola som bodde i huvudbyggnaden.

Arbetsuppgifterna som pojkarna skulle klara av var många och av skiftande slag på Eolshäll. Det mest fruktade och avskydda stället var syslöjden. När arbetsuppgifterna lästes upp i matsalen var det med en lättnadens suck man tog emot beskedet att man sluppit syslöjden. Desto värre var bedrövelsen hos dem som beordrats att gå dit, det var något av en straffkommendering.

Syslöjden var belägen i en gul byggnad med utsikt över trädgården och Mälaren. Syslöjden kallades av pojkarna för skräckkammaren. En dag beordrades Hans att gå till syslöjden tillsammans med sex andra grabbar. Glädjande nog var Hans kompis Rulle också beordrad dit. I lokalen var det varmt och

kvalmigt och dammet stod i högan sky. Luften var också blandad av lukten av fränt malmedel. Lådorna var fyllda av strumpor som skulle stoppas och av byxor, skjortor och livstycken som saknade knappar som skulle sys i. Det var inte bara kläder från Eolshäll, utan hit fraktade man även kläder från andra barnhem.

Syslöjden reagerades av syster Britta, en djupt religiös ungmö, med ett häftigt humör som hade lätt för att aga pojkarna. När Hans fick syn på henne förstod han väl varför hon fått öknamnet Skräcködlan av grabbarna.

Till sin hjälp hade hon syster Gerd, också hon religiös, något som hennes halsbrosch med kors vittnade om. Hon var en snäll och omtyckt syster och gick undernamnet Ängeln, för sitt limgula hår och sin mjuka röst.

Snart satt Hans med en strumpa med ett stort hål som han skulle stoppa. Han hade trätt in stoppsvampen i strumpan och kämpade nu med nål och garn så han kände kramp i fingrar, armar och nacke. Han hade svårt att få nålen att gå på det sätt Skräcködlan visat honom, den letade sig gärna andra och egna vägar. Om och om igen började han om med försöken att få till en fin konststoppning, som skulle se ut som om han hade vävt garnet över hålet. Svetten trängde fram i pannan och det rådde en olidlig värme i rummet. De öppna fönstren gjorde ingen nytta, solen låg på med full styrka. Ibland avbröt Hans sitt arbete och lät istället blicken leta sig ut genom fönstret och ned mot Mälarens solglittrande vågor. Han drömde om att få sitta vid stranden och hålla i ett metspö och titta på båtarna, istället för att sitta instängd i denna kvarlmig och

– Skall du ljuga mej rätt upp i ögonen din lymmel!? skrek hon till Hans. Och du din lymmel, sade, hon till Rulle, jag såg allt hur du bytte strumpa med Hans. Här skall du få för ditt tilltag, fortsatte hon, och började slå Rulle med en linjal i huvudet. Rulle kastade sig ner på golvet men hon fortsatte att slå och sparka Rulle där han låg. Hans blev förtvivlad när han såg hur Skräcködlan misshandlade Rulle, hans kompis som hade försökt att hjälpa honom. Vild av raseri rusade Hans på henne och skrek:

– Vad tar du dej till djävla kärring och Skräcködla?

Då vände hon sin ilska mot Hans och skrek:

– Hur understår du dej att svära och vara ful i munnen?

Det här kommer jag att skriva rapport om, så får du snart smaka på den vita batongen. Det kommer att göra dej gott.

När pojkarna så småningom lämnade syslöjden, försökte Rulle trösta Hans.

– Gorillan har inte vakten den här veckan, rapporten kanske blir glömd.

Pojkarna låg i sina sängar och läste någon bok eller tidning eller samtalade med varandra genom dövstumsalfabetet. Hans hade fått tag i en spännande bok som fångade hela hans uppmärksamhet. Plötsligt återfördes han till verkligheten genom att Birger, också kallad Bögen, kom fram till hans säng och sade:

– Kom med här, det finns en rapport på dej som jag vill förhöra dej om.

På skälvande ben följde Hans med Birger till vakt-rummet och stannade innanför dörren.

– Stäng dörren, kommenderade Birger. Hans gjorde det men var på sin vakt och stannade kvar vid dörren.

– Kom fram till mej, sade Birger och räckte samtidigt fram en påse med karameller och bjöd Hans att ta för sig. Hans gick fram och tog en karamell och tackade och skulle gå tillbaka till sin plats då Birger utbrast:

– Stanna kvar, var inte rädd, jag skall inte slå dej. Här har jag en rapport på dej, sade Birger och höll fram ett papper. Vet du varifrån?

– Från syslöjden, svarade Hans.

– Alldeles rätt, sa Birger och fortsatte: Det är en mycket allvarlig anmälan och kan i värsta fall rendera,dej att få smaka saltat ris eller i vart fall få smaka på vaktis batong nere i pannrummet. Jag tycker synd om dej, att en så rar pojke skall behöva pryglas. Jag kan låta rapporten försvinna och meddela att jag har bestraffat dej, om du gör mej en tjänst.

Birger hade nu närmast sig Hans och börjat att krama och smeka honom. Hans kände både skräck och äckel för vad som utspelades. Han mindes också Rulles varnande ord om vad som hände den som föll för Bögen , kompisstryk och ständigt förakt och att få dela namnet Bögen med Birger. Innan Hans visste ordet av hade Birger slitit skjortan av honom och han stod nu helt naken och försökte att med

sina händer nu skydda och kyla sitt könsorgan. Flåsande och viskande kämpade nu Birger med att försöka övertala Hans:

– Du måste hjälpa mej att få ha det skönt en stund, det är inte farligt och du kommer att slippa prygelstraffet och du skall få hela karamellpåsen. Snälla Hans, hjälp mej.

Birger hade nu gripit tag i Hans ena arm och drog honom mot sängen. Hans kämpade emot, samtidigt som skräcken förlamade honom. Han visste inte hur han skulle komma loss. Efter ett häftigt kast hamnade Hans i sängen och Birger vräkte sig ned med våldsamt kraft över honom så han nästan kvävdes av Birgers tyngd.

– Du måste hjälpa mej, flåsade Birger, medan han kysste och smekte Hans. Du slipper prygelstraffet, jag har hjälpt många pojkar förr.

– Om du släpper mej så jag kan komma upp och inte gör mej illa lovar jag att hjälpa dej, vädjade Hans.

– Min lilla vän, inte vill jag göra dej illa, sade Birger och reste sig upp.

Hans låg kvar på sängen. Den ena handleden bultade och värkte av den omilda behandlingen han nyss utsatts för. Birger började att klä av sig plagg för plagg. Hans såg nu sin chans. Kvickt hoppade han upp från sin plats och i vild panik rusade han mot dörren och skrek gång på gång:

– Jag ger fan i dej bögdjäväl, hellre får Gorillan spöa mej än att jag skall hjälpa dej..

Hans förtvivlade skrik ekade i hela undervåningen när han rusade in naken och skräckslagen till sin säng, där han hastigt kröp ner, skakande i hela kroppen av rädsla och obehag. Under det att han grät slog han sina knytnävar i kudden och i sängen och skrek i vild förtvivlan:

– Vad är det för helvete jag kommit till? Gode Gud hjälp mej att komma härifrån.

Rulle kom upp ur sin säng och kom fram till Hans och försökte trösta honom. Reaktionen från de övriga pojkarna på salen lät inte heller vänta på sig. Utan att tänka på följderna trotsade grabbarna förbudet att tala högt och snart ekade sovsalen av deras gälla röster:

– Bravo att du inte föll för högen. Bravo Hasse, du är våran kompis. Snart stod de samlade alla omkring hans säng och försökte att trösta och lugna honom.

Plötsligt infann sig Birger på sovsalen, blodröd i ansiktet och röt:

– Vad är det för djävla liv ni för? Här skall vara tyst. Som straff kommer jag att se till att ni alla får hempermissionen indragen. Sedan släckte Birger ljuset.

Inför detta hot kände sej Hans skuldmedveten. Vad hade han ställt till med för sina kompisar? Mellan gråtattackerna fick han fram:

– Förlåt mej grabbar att ni inte får resa hem nästa gång.

– Det gör inget Hasse. Mot bögdjäveln måste vi hålla ihop. Efter den reaktionen kände Hans sig lättad.

Denna natt sov Hans dåligt och oroligt och han vaknade upp på morgonen, trött och omtumlad. När han tittade på sin vänstra handled var den svullen och blåmärkt, ett bevis på kvällens kamp. Bögens attack spred sig som en löpeld bland grabbarna och under dagen kom många fram till Hans och gav honom berömmande ord och dunkade honom i ryggen för att han hade stått emot bögens försök att utnyttja honom.

Tillfälle till lekar var inte många. Det blev endast under några timmar på lördagseftermiddagar och de söndagar de inte hade besök eller reste till stan. Detta förutsatt att man inte hade drabbats av straffkommendering, för då fylldes även sådana dagar av arbete.

Ibland samlades pojkarna på hemmets fotbollsplan där de under vakthavandes ledning fick sparka boll eller spela brännboll några timmar. Pojkarna delades upp i två lag i olika omgångar. De som för stunden inte deltog i tävlingen fick bilda hejarklack. Den här sortens tävlingar kunde bli rätt hårda och råa. Det fanns mycket av inneboende aggressivitet som väntade på sitt utlopp.

På området ned mot Mälaren fanns ett litet berg, fyllt av skrevor och gångar. Det här var en plats där pojkarna rasade ut i sina egna vilda lekar. Detta berg erövrades och förlorades om vart annat av de ihopsatta ligorna, som leddes av de äldsta grabbarna. Pojkarna var utrustade med träsvärd

som tillverkats ur någon läkta hämtad ur mästers vedförråd. Någon stulen trasig handduk från syslöjden fick tjäna som bindel runt huvudet, ett plåtlock eller en träskiva blev till en sköld. Kampen om "Hälleberget" böljade fram och åter. Vilda rop och skrik uppblandade med svordomar ekade på berget och i parken. Tvättstugans baksida var fängelset. Dessa lekar kunde ibland övergå till något mycket allvarligt och grymt. Kompisstraffen verkställdes mot någon som brutit i solidaritet, som skvallrat eller fjäskat för personalen. Om den grabben inte var med i leken, utan försökte hålla sig undan, hämtades han med våld ned till berget för att få sitt straff. Det hat och den ilska man kände mot sina plågoandar bland personalen, men som man inte vågade visa eller ge utlopp för, tog man ut på varandra.

Under en drabbning hade Hans och Rulle blivit tillfångatagna och placerade vid tvättstugan. Händelsen med Hans och bögen låg nära i tiden och Rulle och Hans kom att tala om det igen där de satt.

Rulle berättade hur det gick för en grabb som föll för Bögen. Ludde bodde på tvåans sal, en sal för sängvätare. De vaknar om mornarna i nedpissade sängar och blir hånade när de går genom tvättrummet med sina illaluktande halmmadrasser och lakan för att hänga upp dem i torkrummet. Det hela började när Bögen hade vakten en vecka. Han smög sig om natten in till Ludde och väckte honom för att han skulle gå till toaletten. Sådana mornar

vaknade Ludde upp i en torr säng och behövde inte bära ned pissura sängkläder och bli utsatt för hån och sparkar. Luddes kompisar var givetvis förvånade över att Ludde så ofta vaknade upp i en torr säng men snart fick de klart för sig sammanhanget och väntade på ett tillfälle att få det bekräftat.

De kom på hur Bögen om natten smög in och väckte Ludde som gick till toaletten. Men det dröjde länge innan han kom tillbaka. En av grabbarna smög sig ut till vakt-rummet och stannade utanför dörren. Han hörde då svaga röster och stönande ljud inifrån rummet. Han vågade försiktigt öppna dörren och såg då hur Bögen utnyttjade Ludde. Det var det pris Ludde fick betala för att några mornar få vakna upp i en torr slaf. En hård dom föll efter detta över Ludde.

– Här nere i parken, sade Rulle och pekade, där band vi Ludde vid ett träd och drog ner hans byxor och slog honom på picken med brännässlor. Sedan kastade vi piss-myror på honom och förnedrade honom på olika sätt. Vi talade om för honom att han inte längre var vår kompis och att vi skulle kalla honom för Bögen. Fy fan, så vi plågade Ludde. Jag ångrar idag vad jag var med om, sade Rulle smått rörd. Det här blev för mycket för Ludde att bära. På kvällen kom man av en händelse på honom när han försökte hänga sej i torkrummet. Ludde fördes bort från Hälle, betraktad som sinnessjuk. Undrar var han är

idag? sade Rulle till sist.

Hans såg att Rulle ännu var djupt skakad av händelsen.

– Du förstår, sade Rulle, att vi måste göra allt för att inte komma i klorna på Bögen.

Två söndagar i månaden såg de flesta grabbarna fram emot. Det var besökssöndagen och den söndag då de hade permission och fick fara till stan. För de pojkar som inte hade några anhöriga var dessa söndagar istället en plåga. Då kände de av sin ensamhet i ännu högre grad än andra dagar. På lördagkvällen före permissions- och besöksdagarna låg något bättre kläder framlagda På nattduksbordet, bättre passform och utan lappar. Efter middagen var det dags att bön a invänta eventuella besök.

Om inte vädret var alltför dåligt radade pojkarna upp sig efter spjälstaketet som ledde mot infarten och huvudingången till området. Ivrigt spejade de genom spjälorna efter någon anförvant. Här kunde de tåligt stå och vänta i timmar, ända tills hoppet övergav dem, och de förstod att det inte denna gång skulle komma något besök. Men när någon anförvant syntes på vägen utbröt ett glädjetjut och pojkarna skyndade sig fram till grindöppningen för att kasta sig i armarna på en mamma eller pappa eller några syskon eller någon annan anförvant.

Hans stod också vid staketet och spanade genom spjälorna och hoppades att hans fösterfaster Elin och farbror

Kalle skulle komma. Visserligen visste han att de hade ett sommarhus ute på Värmdön, men kanske de i alla fall skulle komma och hälsa på. Men det blev inget besök.

De pojkar, som inte fick eller aldrig väntade sig något besök, höll sig på behörigt avstånd och betraktade med avundsjuka blickar dem som hade fått besök. Hade de tur kunde de bli framvinkade och få något av det goda som fanns med. Kanske kunde de få smaka lite saft och få en bulle på en bänk nere i parken. Leka vågade de inte göra en sådan här dag, kläderna var för fina och de hade fått tillsägelse att vara aktsamma om dem.

När kvällen kom och pojkarna låg till sängs och någon hade godis kvar, gick teckenspråket snabbt och blicken var bedjande och vädjande för att försöka få något med av dem som haft förmånen att ha besök. Hans fick alltid något av Rulle när han hade haft besök. Ibland var det någon som försökte kasta över godis till någon annan men missade och det hamnade på golvet. Då var det allas byte. Då kastade sig grabbarna ur sina sängar så att de höll på att bryta sönder sig, för att komma över det som hamnat på golvet och snabbt hinna tillbaka i sängen igen, innan den vakthavande hann anlända. Men solidariteten var fin mellan pojkarna och det var en oskriven lag att den som inte hade fått något besök ändå skulle ha något med av vad de andra fått.

Hans hade nästan glömt episoden på syslöjden och

rapporten som Skräcködlan hade skrivit. Kanske bögen trots allt hade rivit sönder rapporten och kanske skulle han då vid något lämpligt tillfälle återkomma till Hans för att utkräva betalningen? Eller hade det stannat vid att några anmärkningsstreck hade införts i boken?

En kväll när Hans hade tvättat sig och låg i sängen och läste, hörde han hur Gorillan kallade på honom. En obehaglig känsla spred sig genom hela kroppen när han klev upp ur sängen.

– Kom med här, sade Gorillan och öppnade dörren som ledde ner till källaren.

Hans kände de kalla trappstegen under sina bara fötter. Luften som trängde upp under hans skjorta kändes också kall. Hans började att skaka i hela kroppen, både av kylan och av rädsla inför vad som väntade honom. Benen ville liksom inte bära honom. Han dröjde sig efter, ända tills Gorillan röt:

– Raska på!

Två långa trappor förde honom ned till pannrummet, också kallat skräckrummet. När Hans kom in i rummet såg han den bänk som han förstod att han skulle pryglas på. Gorillan hade tagit ned en vit batongliknande tingest och med den pekade han på bänken och sa till Hans att lägga sig ner och dra upp skjortan. Hans stod liksom paralyserad och betraktade bänken och tårarna rann utför hans kinder. Han såg vädjande på Gorillan och sade:

– Kan jag inte få något annat straff? Kan jag inte slippa att få stryk?

– Hörde du inte vad jag sa, röt gorillan. Lägg dej ner på bänken.

Hans stod fortfarande orörlig kvar utan att ändra en min.

Med ett kraftigt tag om Hans nacke kastade Gorillan ner honom på bänken. Han höll med ena handen Hans händer kopplade på ryggen och med den andra lät han slagen falla kraftigt på Hans bakdel och lår. Hans bet ihop sina tänder hårt för att försöka lindra smärtan. Slagen föll, ett, två, tre, men Hans skrek inte.

– Du var en hård djävel som inte skriker någon gång, skrek Gorillan.

Var det bara det Gorillan önskade, tänkte Hans, under det att han vred sig av smärta. Han släppte loss all inneboende smärta i ett våldsamt skri, som letade sig upp genom trapporna upp i huset och till sovsalarna. När Hans skrik nådde pojkarna satte en del sina fingrar i öronen för att slippa höra. En del pojkar mindes och kände igen sig själva de gånger de också legat framstupa på prygelbänken.

Trots att Hans nu skrek, fortsatte Gorillan ändå att slå. Huden började på några ställen att brista sönder och blod sipprade fram. När Gorillan såg detta slutade han att slå och beordrade Hans att stå upp. Smärtan och gråten släppte inte på lång stund. Att ligga på rygg var omöjligt för Hans den natten. När han under sömnen kom över på rygg,

vaknade han av smärtan och lade sig åter på magen. Hans kände av detta prygelstraff under flera dagar. Han hamnade nu under en längre tid på syslöjden där han snart lärde sig både konststoppning av strumpor och att sy i knappar på rätt sätt. Hans såg fram mot den dag han skulle slippa skräckkammaren och få komma ner till trädgården i stället.

Så småningom fick han komma ner till trädgården. En dag höll han på att skörda krusbär långt borta i ena änden av trädgården, då han hörde Mäster ropa att han omedelbart skulle gå upp till föreståndarens expedition. Återigen kände Hans oro och knip i magtrakten när han gick upp till huvudbyggnaden. Vad var nu på gång?

Hans trädde in på expeditionen, stannade vid dörren och bockade djupt. Föreståndaren höjde blicken en aning från sina papper och drog några tag på sin pipa som fräste surt och lämnade från sig ett moln av rök. Han plockade lite med sina papper och tittade sedan upp på Hans med sin barska blick. Han sög åter ett tag på pipan och tog den sedan ur munnen och la den ifrån sig på askfatet. Han satt en stund och betraktade Hans och liksom njöt av att hålla honom i ovisshet och han såg Hans frågande och skrämda blick.

– Är det du som heter Hans Danielsson? kom det till sist.

– Ja, föreståndaren, svarade Hans med lite darr på rösten.

– Om några dagar ska du lämna Eolshäll och resa till ett

fosterhem i Småland. Det tycker du väl om? Eller hur?

Hans visste inte hur han skulle svara föreståndaren så att det behagade honom. Men han tänkte att trots ovissheten om vad som väntade honom, så kändes det skönt att få beskedet att han äntligen skulle få lämna detta helvete. Han vågade inte svara på frågan och föreståndaren krävde inget svar.

– I morgon ska du följa med syster Gerd till Nybodahemmet och prova ut de kläder som du ska ha med dej. Det var allt. Nu kan du återgå till ditt arbete.

Så bra, tänkte Hans när han återvände till trädgården, att det blev syster Gerd som skulle följa med honom. Ängeln. Tur att det inte blev Skräcködlan. Henne hatade han. Hon hade gjort honom så mycket illa.

Han berättade för kompisarna att han skulle till Småland och möttes av orden: Vilken lyckans ost som får komma härifrån!

Mojen däremot gjorde klart för honom, att han säkert skulle hamna som dräng hos någon bonndjäväl där nere. Några av hans kompisar hade hamnat där som drängar.

– Få se hur länge du klarar dej? Blir dom för djävliga mot dej, ställ till ett helvete för dom. Då vill dom inte ha dej kvar, sade Mojen.

– Och så hamnar jag här igen, sade Hans, nej, fy fan!

– Gör som du vill kompis, sade Mojen, jag har bara velat ge dej ett råd.

På Nybodahemmet provades noggrant alla kläder som han skulle ha med sig till Småland. Han skulle se fin ut. En stor väska packades full. Det var annat än de kläder han hade fått gå i på Eolshäll. När de gick till hållplatsen för att ta spårvagnen tillbaka, stannade Gerd vid en kiosk och köpte dem varsin glass.

– Så snäll syster är, sade Hans, tänk om alla på hemmet var det, så bra vi kunde ha det!

– Tack för dom orden, sade Gerd och strök med handen över hans huvud

Det blev inget mera sagt och hon fick brått att hinna med spårvagnen som närmade sig hållplatsen.

Även om han var glad över att få lämna Eolshäll så kände han ändå vemod över att skiljas från kompisarna. Trots det tidvis hårda klimatet mellan pojkarna så fanns det en fin kamratskap och solidaritet som han lärt sig tycka om.

När han hade kommit till Eolshäll hade han intagit sin första måltid i köket. Nu när han lämnade intog han också sin sista där. Han skulle vara på Stockholms Central tidigt. Vera hade denna sista morgon bytt ut äggmjölken mot mjölkchoklad och ett par härliga mjuka smörgåsar med pålägg.

– Ät nu duktigt, sade Vera, du vet inte när du får någon mat härnäst!

Utackorderad till Småland

Syster Gerd följde med Hans till Centralen och överlämnade honom till assistenten från barnavårdsnämnden som ansvarade för resan till Småland. Assistenten, en äldre kvinna, verkade lite bestämd men ändå vänlig, tänkte Hans efter att ha iakttagit henne en stund. Vid hennes sida fanns ytterligare två pojkar som skulle till Småland.

Gerd växlade några ord med assistenten, de tycktes känna varandra. Snart tog hon emellertid farväl. Hon måste tillbaka till sitt arbete men innan hon gick kramade hon om Hans, önskade honom lycka till och stack till honom en chokladkaka.

– Jag heter Gun, sade assistenten, men dom brukar tilltala mej “syster Gun”. Men när vi talas vid idag så säg bara Gun till mej, det blir bäst så, fortsatte hon. Vi måste vänta här ett tag innan vi kliver upp på tåget. En liten flicka på ett och ett halvt år ska också med, hon är adopterad av en familj i de trakter dit ni pojkar ska.

Om en stund kom en blek ung kvinna med en flicka på armen. Innan hon överlämnade henne till assistenten, kramade och kysste hon barnet medan tårarna rann i strida

strömmar utefter kinderna. Gun tog emot barnet och sökte trösta modern med några ord men inget hjälpte. Modern skyndade bort med händerna framför sitt ansikte och kroppen skakade av gråtattackerna. Hans såg att även assistenten var rörd och själv gick han åt sidan ett tag, fick upp sin näsduk, snöt sig och torkade tårar ur ögonen. Han ville inte visa de andra att även han blivit ledsen av vad han bevittnat. Han var lite arg på sig själv för att han hade så lätt till tårar. Han var ju ändå tolv år och på väg att bli vuxen.

Medresenärerna var jämngamla med Hans och snart var de bekanta med varandra. Med ansiktena tryckta mot kupéns fönsterrutor såg de Stockholm försvinna ur sikte när tåget passerade Årstabron. Regnet rann som ett tårflöde utefter rutorna. Den regniga och gråkalla dagen kunde inte dämpa hans glädje över att lämna Eolshäll. Vistelsen hade varit kort men skräckfylld.

Trots det trista vädret blev resan angenäm och det var Guns förtjänst. Hon tog hand om barnen på ett fint sätt och berättade om de olika platserna de stannade vid eller for förbi. Den lilla flickan var så pigg och glad och var ett glatt sällskap för pojkarna som turades om att få ha henne. Hon blev som en docka för dem och de ödslade mycken ömhet och kärlek på henne.

På eftermiddagen klev de av tåget i Ljungby. Regnet forsade ner och det skvalade och plaskade från tak och stuprännor. En äldre man kom fram till dem, lyfte på sin

vidbrättade hatt för assistenten och frågade:

– Är det möjligen ni som kommer från Stockholm, som jag skall hjälpa te mä att placera ut barnen?

Assistenten neg djupt för den åldrige mannen och svarade:

– Ja, vi kommer från Stockholm och jag har blivit upplyst om att någon skall komma och möta oss vid tåget och hjälpa oss.

Mannen tog en del av bagaget och bar fram det till en bil som stod vid stationshusets ena gavel.

– Är ni härifrån Ljungby? frågade Gun.

– Nej, jag kommer från en socken nära mil härifrån och jag är bonde men jag är också barnavårdsnämndens vice ordförande där hemma, svarade mannen under det han lastade in väskorna i bagageutrymmet.

Två väskor fick inte plats utan dessa surrade han fast bakpå bilens pakethållare och täckte sedan väskorna med en gammal vaxduk.

– Vi skall först åka och lämna av den lilla tösa te en familj i närheten av sjön Bolmen, fortsatte han.

Så rullade bilen iväg över det småländska höglandet på sönderregnade och leriga vägar och vindrutetorkarna förde en hård kamp med att hålla vindrutan fri från vatten..

Det var en ung familj som flickan lämnades till. De tog emot henne med en översvallande glädje, hon fick mat och torra kläder och snart låg hon i en säng som var så fin som

hade det gällt en prinsessa. I sängen väntade en välkomstgåva på henne, en docka klädd i en vackert virkad klänning. De stod alla församlade i en ring kring hennes säng och såg på henne. Hon såg så lycklig ut där hon låg och jollrade och skrattade.

– Gun, sade Hans, tänk om flickans manna kunde varit med oss nu och sett så fint hennes barn har det. Då hade hon inte behövt gråta som hon gjorde i morse.

– Tack skall du ha för dom orden, sade flickans nya mamma, och klappade Hans på kinden, det var vackert sagt av dej.

Hans rodnade lätt inför hennes ord och hennes vänlighet.

– Innan ni fortsätter resan vill jag bjuda på lite mat, sa kvinnan och vände sig till Gun.

– Tack, svarade Gun, det skall verkligen smaka för det har blivit lite dåligt med mat under resan.

Innan de sedan lämnade huset gick Hans in till den lilla flickan som nu sov. Han ville säga ett farväl till henne, han hade fäst sig så vid henne under resan. Han tyckte också att han ville ge henne något. Ur sin portmonnä, där han hade några kronor, tog han upp en krona och lämnade till flickans adoptivmamma och sade:

– Den här slanten vill jag att flickan skall ha som ett inne.

– Men kära barn, behåll dina pengar, du behöver ddm nog skall du se.

Men Hans stod på sig och ville ge denna gåva.

–Tack skall du ha, sa kvinnan, den här slanten skall jag lägga undan och när flickan blir stor skall jag berätta för henne om dej och den slant du gav henne. Vad skall det bli av dej som redan nu är så omtänksam? sade adoptivmodern.

Färden fortsatte nu till de andra familjerna som skulle ta emot sina fosterbarn. Två av pojkarna lämnades av till gårdar som inte låg så långt ifrån varandra. I den sista gården stannade Gun kvar, man skulle hjälpa henne att komma till Ljungby för att ta nattåget till Stockholm.

Den gamle mannen och Hans fortsatte nu bilfärden ensamma. Under färden språkade mannen med Hans, mest genom att ställa en rad frågor till honom. Hans hade svårt att förstå vad mannen sade. Dialekten och de många främmade orden gjorde att Hans inte vågade svara utan han satt för det mesta tyst. Till slut frågade Hans:

– Hur långt har vi kvar dit jag skall?

Nu fick Hans veta att han skulle följa den gamle mannen hem och nästa dag skulle han ta bussen till grannsocknen och där skulle hans fosterfar möta honom.

Regnet hade avtagit något när de kom fram till gården och klev ur bilen. Många nyfikna ansikten avtecknade sig i köksfönstret för att se på nykomlingen. De kom in i huset just då gårdens folk skulle till att äta kvällsmålet.

– Så precis ni kommer, sade moran och dukade även fram till dem.

När den gamle mannen och Hans hade intagit sina platser var det fullt kring köksbordet. Husmor ställde fram en karott med rågmjölsgröt och till denna åt man lingon och mjölk. Husfadern skar skivor ur det mörka brödet och delade ut en skiva till var och en runt bordet.

– Här ska du få nåe du aldri ätit, sade han. Det här är äkta småländsk surlimpa. Han räckte Hans en stor skiva bröd.

Hans var trött efter den långa resan och hörde förstrött samtalet runt bordet. Han försökte svara på de många frågor man ställde till honom, även om han inte riktigt alla gånger förstod dem. Ibland förstod han att han hade fattat frågan fel när hans svar som påföljd fick ett påföljd: “Nej, det kan väl inte vara sant eller möjligt?” eller: “Nu ljuger du väl pojkaskjort”? Hans var för trött orka fråga om eller formulera om svaret. När man ätit färdigt och husfadern läste bordsbönen efter maten rådde en stunds tystnad runt bordet och endast skrapet av en sked hördes från moran, som satt och åt de sista resterna av gröten ur gjutjärnsgröten.

– Var skall jag lägga dej i natt, pojk? sade bonden. Lagom som han ställt denna fråga, svarade drängen samtidigt som han begärligt tittade på Hans och hans ansikte förvreds till ett fånigt leende som blottade en rad snusbruna tänder.

– Han kan få ligga hos mig i drängastugan, där är gott om plats.

– Åh nej, det blir inget av med då, han är väl ingen luffare heller, du skulle allt må då din otäcking, skyndade moran att svara från sin plats vid spisen. Pojken får ligga inne hos Peter i kammarn, jag har drait ut soffa lite extra och bäddat åt honom där så du får plats bägge två och jag hoppas att det duer, sade hon vänd till Hans.

– Visst gör det de, svarade Hans samtidigt som han kände en lättnad inför detta besked, eftersom drängen såg allt annat än trevlig ut och han var ingen som Hans ville dela sängplats med.

Alla reste sig från bordet och gick åt skilda håll. Bonden tände stallyktan för att ta med sig den när han gick sin sista kvällsrunda till djuren.

Hans och Peter gick in i kammaren där utdragssoffan stod bäddad. De fann snart varandra och började språka livligt. Hans fick veta att Peter var några år äldre än han och att han var född i Norrköping. Han hade också varit på barnhem, men hade haft det ganska bra där. När Peter hörde Hans berätta om Eolshäll var det knappt att han kunde tro hur de kunde vara så djävliga mot grabbarna. Något sådant hade inte Peter upplevt på det barnhem där han varit. Peter hade kommit till den här gården när han var tretton år. Nu var han sexton. Hans och Peter låg länge och pratade med varandra och nu fick Hans bekräftat vad Mojen tidigare hade sagt honom, om hur de utackorderade blev utnyttjade som billig arbetskraft och drängar.

- När jag blir aderton år är jag fri, sade Peter, och då stannar jag inte en dag längre här!
- Du hade tur, fortsatte Peter, som slapp ligga hos drängen för han är inte klok.
- Han såg underlig ut, sade Hans, men vad är det för fel på honom eftersom du säger att han inte är klok?
- Första tiden jag var här, sade Peter, bodde jag tillsammans med drängen i drängstugan. Fy fan vilket helvete jag hade.
- På vad sätt då? undrade Hans.
- Nästan varje natt skulle han kladda på mej den kåte fan, jag kämpade emot och skrek men jag rådde inte på honom. Många nätter flydde jag i skräck ut i ladugården och la mej att sova där.
- Varför sa du inget till dina fosterföräldrar?
- Nej jag skämdes, svarade Peter. Men en morgon hittade dom mej sönderriven och slagen i ladugården och efter detta fick jag flytta in hit till kammaren. Du skall veta, sade Peter, att ibland kommer det luffare hit och söker nattkvarter och då får dom ligga på golvet i drängstugan. Efter sådana luffarbesök har det hänt att drängen kommit till matbordet sönderslagen och luffaren har lämnat gården utan att tacka för husrummet. Då förstår du vad som har hänt. Men ibland har drängen kommit till matbordet efter att ha delat rum med luffare och varit ganska nöjd men tidigt beklagat sig ha blivit bestulen på pengar.

– Varför får han vara kvar här? frågade Hans.

– Han är en släkting till bonden och arbetar duktigt, och får bara en liten avlöning, så han är en billig arbetskraft.

Den långa resan tog ut sin rätt och Hans somnade snart. Peter talade en stund för döva öron men när han märkte det vände han sig på sidan och snart somnade även han.

Hans vaknade vid en väckarklockas ilska signal. Peterr flög upp och stängde av klockan och sade åt Hans:

– Ligg kvar du, klockan är bara fem, jag måste ut i ladugården tillsammans med drängen och rusta med korna. Före klockan sju måste det vara mjölkat och klart för då kommer mjölkskjutsen för att hämta mjölken.

Hans somnade om och vaknade först när bondmoran ropade till honom:

— Upp med dej! så du hinner vare må och äte frukosten.

Det tog en stund innan Hans kom underfund med var han befann sig för han hade sovit så konstigt och drömt. Runt bordet i köket var alla samlade till frukosten. Peter ropade till Hans:

– Kom hit och sätt dej bredvid mej!

En stark doft av ladugård steg upp från Peters kläder och hans byxor var alldeles blöta.

– Har du pissat på dej? viskade Hans till honom och trade på hans byxor.

– Nej, en kodjävvel sparkade ut mjölkhinken för mej,

svarade Peter.

– Inga svordomar vid matbordet! hördes bondmorans fasta stämma.

– Du mor, sade bonden, kan du leta fram några klädtrasor åt Hans som han får ta på sej , för jag tänkte han skulle vara lite nyttiger ett tag.

– Skall inte jag åka med bussen idag, frågade Hans.

– Den går inte förrän senare idag och jag tänkte du skulle göra rätt för dej, för mat och husrum, sade bonden bestämt.

När Hans och Peter hastade iväg till en rad olika sysslor, så kunde de konstatera att gårdagens regn hade utbytt till ett dis och ett lätt duggregn. Fram till middagsmålet arbetade Hans mest utomhus och han blev genomvåt. Efter maten bytte Hans till sina egna kläder men underkläderna var fortfarande våta. När bonden skjutsade Hans upp till bussen var det inte utan att Hans småfrös.

Vindrutetorkarna på bussen arbetade intensivt och vittnade om att det åter hade börjat regna kraftigt. Så småningom avtecknade sig en kyrka på en höjd och i dess närhet låg några byggnader samlade.

– Här skall du stiga av, sade chauffören, och hjälpte Hans av med hans stora väska.

Inte en människa syntes till, endast några hästar som stod uppbundna vid en träbom och mumsade hö ur sina hösäcker som hängde i en rem runt deras nackar. På deras ryggar låg filtar som var genomvåta av regnet. De vred lite på sina

huvuden och tittade nyfiket. Hans förstod att han blivit avsläppt vid socknens affär. Bakom affären hördes brusset av ett vattenfall. En å slingrade sig ner från det småländska höglandet för att längre bort mynna ut i Lagan och vid Laholm förena sig med havet. Efter att en stund ha stått och betraktat omgivningen öppnade Hans dörren till affären och trädde in. Därinne pågick en livlig diskussion, så livlig och högljudd att ingen märkte den lilla klockans pinglande ljud när han öppnade dörren.

Hans ställde ifrån sig sin väska och stannade innanför dörren och såg sig om i butiken, som var så olik de butiker han tidigare hade sett. Lukten var också annorlunda. Här stod inte bara saker i hyllorna, utan minst lika mycket hängde i taket och på väggarna. Ingen tycktes märka eller bry sig om Hans ankomst. Här i affären var socknens medelpunkt. Här försökte man få reda på så mycket som möjligt om vad som hänt ute i socknen sedan man sist träffades. Handlaren och hans fru var den förmedlande länken av informationer och en del händelser blev väl lite extra kryddade och fick kanske senare ytterligare en dimension när de berättades vidare ute i byarnas stugor.

Handlaren fick syn på Hans och frågade:

- Vad vill du för nåe?
- Jag har kommit med bussen och skall möta min fosterfar här, sade Hans.
- Är det någon här som har en pojke att möta? ropade

handlaren ut i butiken och sorlet avstannade plötsligt och allas blickar riktades nu mot Hans nere vid dörren.

– För heltan! utbrast en av dem. Har bussen redan kommit och här står jag och glömmer mej!

– Goddag på dej Hans och välkommen, sade en man och räckte fram sin hand. Förlåt att jag inte såg när bussen kom.

Här stod nu Hans framför sin nye fosterfar, Abel Jansson. Han var en ganska kraftig man i fyrtioårsåldern. På huvudet bar han en hatt med stora vida brätten. Hans tyckte hatten såg lustig ut.

– Jaså, du ska ha en fosterpojke igen, sade handlaren, dä har du inte nämt nåe om, dä här kom som en överraskning. Låt mej se, är det här den tredje eller fjärde pojken du har?

– Den tredje, svarade Abel kort, å man behöver väl inte tale om allt, nåe kan man väl få ha för sej själver.

– Se här pojke, sade handlaren, och visade Hans en karamellburk som stod på disken, jag må väl hälsa dej välkommen också och bjue dej på nåra karameller.

Hans gick fram till disken och körde ner handen i en seg och klibbig röra av honungskarameller. Efter stor ansträngning lyckades han bryta loss ett par stycken som envist klibbade fast mellan fingrarna, men de smakade gott när han väl fått dem i munnen.

– Hur är då mä den förre pojken du hade, har du slutit fre mä han, för vad jag hört så skiljdes ni visst som ovänner?

frågade en av bönderna.

– Han lär visst ha haft nåe kuckeliku mä matmora sin, hördes från någon annan.

Efter detta fylldes affären med ett skratt.

– Då har du inge mä att göre, svarade Abel samtidigt som han blev röd i ansiktet och vände sig bort och började att plocka bland några träskor.

– Nu ska I inte bli osams, skyndade sig handlaren att säga, men ska inte gräve i anres trångmål.

– Kom hit pojk så ska du få prova ut ett par träskor, för det lär de inte ha skickat med dej frå Stockholm, ropade Abel.

Hans provade flera par innan Abel bestämde sig för att köpa några. Det här var en helt ny typ av skor för Hans, men han såg att alla de andra i affären hade träskor på sig.

Hans hjälpte Abel att bära ut varor och sin väska till vagnen. Snart satt de på vagnens säte med en tjock läderfotsack över sina ben. Abel hade slängt en gammal vadmalsrock över sina axlar som skydd mot det ihållande regnet och Hans fick resterna av en filt som skydd över sina axlar. Efter att de svängt av från affären kom de fram till bron som ledde över ån. Hästen stannade, tvekade och svängde med kroppen fram och åter. Abel lät piskan gå lite lätt över hästens länd. Hästen frustade och skrapade med sina framfötter.

– Han har trampat igenom nåra gamla träbroar och är

därför alltid rädder att ta sej över broar, sade Abel och manade med ord och piskan på hästen.

När hästen liksom samlat krafter och mod tillräckligt så tog han sig över bron i en ilande fart, han låg liksom en rem utefter marken. Under färden berättade Abel och visade med piskan på några byggnader som Hanssnabbt borde lära känna till och då främst kvarnen som låg bredvid den stora forsen.

Byn som Hans skulle till låg närmare sex kilometer från kyrkbyn och det fanns många grindar som Hans hade att öppna och stänga. Han kände hur regnet började leta sig igenom hans kläder. Varje gång som han måste lämna vagnen för någon grind så kändes det som en kall avrivning på kroppen. De våta kläderna rörde sig och tunga vattendroppar föll från Hans skärmmössa ner i hans ansikte. Det var ett kallt höstregn som föll och från den svettiga hästryggen steg snart ångan upp och den letade sig fram till Abel och Hans och gav ifrån sig en frän doft av svett.

De passerade förbi några ensamma hus och på några ställen bildade några gårdar en liten by. Ibland for de igenom en liten skogsdunge bestående av några granar och några vindpinade tallar. Vägen var uppspårad med en väl upptrampad gång i mitten av hästarnas fötter. Bitvis var denna stig fylld av stora vattensamlingar som inte kunde rinna undan eftersom det på vardera sidan om stigen fanns en orörd vall där gräset frodades. På sidan om denna vall

kom de uppkörda vagnspåren som var fyllda av vatten och såg ut som ett utlagt järnvägsspår som drog fram genom ödemarken. När man for över de stora mosshedarna sjönk hjulen på vagnen ner nästan till naven i den till synes bottenlösa vägen. Hedarna lyste blåviolett av den blommande ljungen. Det blev inte mycket sagt mellan Abel och Hans, de satt ihopkurade i det envisa regnandet. Hans började att frysa så han hackade tänder. Abel såg detta och sade åt honom att hoppa av vagnen och springa bakefter. Hans gjorde så och försökte undvika att trampa ner i de stora vattensamlingarna på vägen. Han hörde hur det klafsade om fötterna och snart var han så våt att han åter sökte sig upp på vagnen utan att ha återfått någon värme i kroppen.

Den plats som Hans skulle komma till låg i mörkaste Småland i närheten av Hallandsgränsen. Den bestod av två små byar som låg rätt nära varandra. Den ena bestod av fyra gårdar och den andra av tre. Människorna här levde ett isolerat liv, tiden hade liksom stått still i decennier, vilket kom att präglade människornas syn och tänkesätt. Jordbruket bedrev man med åldriga metoder och man var rädd och ointresserad av att pröva något nytt. Skrock och vidskepelse stod som ett hinder för framåtskridande. Elektricitet, radio och telefon var helt okända begrepp i dessa byar. Jorden var stembunden och karg och gav dåliga skördar. Genom

nyodlingar sökte man tvinga av mossmarkerna en del, här förde man en hård kamp med den vattensjuka marken och mot frosten. Man tvingades att skörda det magra starrgräset ute på myrarna för att få tillräckligt med foder till sina djur.

Abel var ett undantag. Han var intresserad av att pröva nya ting och man såg med skepsis och misstro på honom då han nyligen lät bygga sig ett nytt hus och installerade värmeelement som fick sin värme från en kökspanna.

I byarna bodde mest äldre människor som ärvt eller gift sig till sina gårdar. Många av de yngre hade under åren emigrerat till Amerika och detta var nog förklaringen till att det var så många gamla i byarna. Det fanns inte många barn och ett par av dem var i Hans ålder. Hans kom att bli det enda fosterbarnet i dessa byar och det var rätt ovanligt för i dessa trakter fanns annars många fosterbarn.

Det blev något av en kulturchock för honom, en miljö som han hade svårt att anpassa sig till och som han aldrig kunde trivas med.

Den gård som Hans skulle komma till låg i utkanten av byn. Husen var omgärdade med steniga åkertegar. På gårdens ena sida fanns en vacker bokskog som sökte sig nästan ner till en sjö och i anslutning bredde stora moss- och myrmarker ut sig, avbrutna av några uppkastningar som var bevuxna med barrskog eller klädda med busk och sly.

Gården ägdes och sköttes av Abel och Lydia Jansson.

Abel var något över fyrtio år och Lydia var mycket yngre. De hade varit gifta och barnlösa många år men för två år sedan hade Lydia fött en pojke som inte alls liknade sina föräldrar. Eftersom barnet på ett markant sätt avvek i sitt utseende så tisslade och tasslade man runt omkring i byarna. Abel och Lydia hade haft fosterbarn tidigare men dessa hade flyttat när de uppnått arton års ålder. På gården bodde förutom familjen också Abels gamla mor, Josefin, som nu var närmare åttio år.

Gården födde några kor och en häst. Abel födde också upp många svin som han sålde som spädgrisar eller som slaktsvin till Andelsslakteriet i Halmstad. På sina nyodlingar odlade han fram foderpotatis för svinuppfödning.

– Det var väldigt vad Abel dröjer med. att komma hem, sade Lydia till Josefin under det att hennes blick sökte sig långt bort mot vägen och den sista grinden före en talldunge.

– Hade han säck mä te kvarna? undrade Josefin.

– Nej det skulle han inte ha idag men bussen kanske blivit sener som pojken skulle komme må. Å kärer när de kommer sammen i boa! De kan rakt prate sej fördärvade och glömme allt, när de kommer igång, sade Lydia.

Precis som hon sagt detta och samtidigt sökt trösta pojken som hon tagit upp från golvet så utbrast hon:

– Jag ser att de kommer nu. Kan I mor ta hand om pojken så skall jag gå ner och möte dem.

Lydia slängde över sig några lätta kläder som skydd mot

regnet. Vanan trogen tog hon med sig den nästan tomma vattenhinken för att ta med sig vatten in. Här var man van vid att aldrig gå tomhänt mellan husen. Antingen hade man ett fång ved på armen eller en vattenhink eller skulhinken, där man samlat köksavfall och diskvatten som man gav till grisarna. Att gå tomhänt mellan husen var att vara onyttig.

När Lydia kom ner på ladugårdsbacken svängde hästskjutsen runt knuten på ladugården.

– Ett sånt okristligt vär I kommer i, utbrast Lydia.

– Ja det är det minste man kan påstå, sade Abel, samtidigt som han slog ur vattnet ur den genomvåta hatten och började plocka av varor och Hans väska från vagnen. Sedan spände han ifrån hästen och ställde in den i den sköna värmen i ladugården.

Hans hoppade stelfrusen av vagnen och räckte fram sin hand till Lydia. Han bockade djupt och hon hälsade honom välkommen.

– Käre nån pojk, kom med mej in fort och få torre kläer på dej och så skall du snart få lite varmer mat i dej, du är väl sulten kan jag förstå, sade Lydia och ropade in i ladugården åt Abel att han skulle ta med sig vattenhinken in och själv tog hon Hans stora väska medan Hans bar varorna som Abel hade handlat.

Hans betraktade nyfiket allt vad han såg. Huset var stort och nybyggt och låg lite högre upp än de intilliggande uthusen. På en åker bredvid huset gick några får tjudrade.

De betraktade Hans med nyfiken blick och gav ifrån sig några bråkande ljud. Husets katt kom springande från ett stenröse med en sork i munnen. Katten höll huvudet högt och verkade liksom han stolt ville säga: Se så duktig jag varit! Lydia hann med att ge katten några berömmande ord i förbifarten. När Hans kommit in i huset hälsade han på sin fosterfarmer Josefin och klädde sedan om sig och kände hur värmen återvände i kroppen.

Lydia dukade fram maten och snart satt de församlade runt köksbordet. Lilla Gunnar hade somnat i sin säng i kammaren bredvid köket.

– Så knäpper vi våra händer, sade Abel och läste bordsbönen.

Hans förstod att han kommit till ett religiöst hem. En tanke slog honom, tänk om de var religiösa på samma sätt som systrarna på syslöjden? Hans bävade inför tanken.

Vid Abels tallrik låg en stor brödkaka och vid sidan om den en stor förskärare. Abel tog brödkakan, höll den mot sitt bröst och lät kniven gå genom den. Eftersom brödet inte var färskt så gnisslade det om kniven när den fördes genom brödkakan. Abel räckte den första brödskivan till sin mor och därefter skar han en skiva till Lydia. Därefter räckte han Hans en brödskiva och sade:

– Välkommen till detta hus och må Gud hjälpe och beskydde dej. Å jag må hoppes att du må trives här och vare oss till möen nytta.

Brödet som Hans fick var ovanligt för honom, men han hade fått veta av Peter i den gård där han sovit över, att denna sorts bröd kallades för surlimpa och att man i de här trakterna inte åt något annat bröd. Att det fått namnet surlimpa förstod Hans berodde på den syrliga smak som brödet hade. Hårt bröd förekom aldrig.

Innan Hans tog för sig av maten ur karotten tittade han en lång stund på vad det kunde vara för något som låg där.

– Är du inte sulten pojk? sade Lydia, eller varför tar du inte för dej?

-- Vad är det för något? frågade Hans och pekade på de vita bollarna som låg i en sky av fett vatten.

– Det är klimpabullar, sade Lydia. Har du aldrig ätit klimpabullar? Äter de inte såna uppåt lannet?

– Klimp har jag ätit när jag har fått köttsoppa någon gång, svarade Hans.

– Pröve på pojk! De är goe att äte och du måste lära dej tycke om dom för vi äter ofte klimpabullar och fläsk, sade Lydia.

Hans tog en klimp och stekt fläsk med flott till och började försiktigt äta av denna nya rätt.

– Nå, hur smaker dä? frågade Lydia.

– Det var faktiskt gott, svarade Hans och tog snart fler klimpar för han var hungrig.

När de ätit färdigt knäppte Josefin händerna och läste bordsbönen och tackade Gud för maten. Hans jämförde

bordsbönen han nu fick höra med den som de läst i korus på Eolshäll. Här lät det fint och meningsfullt mot vad han tidigare hade upplevt.

– Du kan väl bordsbönen? frågade Abel.

– Jo, den har jag lärt mej, svarade Hans..

– Bra, sa Abel, här turas vi om att läsa till bords.

– Kom med mej pojk ska jag vise dej var du ska bo, sade Josefin och öppnade dörren till kammaren, som låg i anslutning till köket. Rummet var inte så stort men det hade två fönster och var ganska ljust.

– Där blir din liggplats, sa Josefin och pekade på en klumpig utdragssoffa vid ett av fönstren, en soffasom säkerligen var tillverkad av någon bysnickare för länge sedan. Och här ligger jag, sade hon och pekade på en säng med höga gavlar. Sängen var uppbäddad med ett fint virkat överkast och på det låg några färggranna små kuddar.

På väggen över Hans soffasatt ett gammalt oljetryck föreställande ett slott och en damm. Över Josefins säng hängde en fotografisk förstoring med Josefin och hennes man och fyra barn. Hans betraktade detta fotografi och Josefin berättade att det föreställde det gamla huset med halmtak. Hon berättade också att två av pojkarna var i Amerika och att Abel var den som övertagit gården. Hans såg också en flicka på fotot men om henne sade Josefin inget och Hans frågade inte heller, hon kanske var död. På en virkad duk på chiffonjen i rummet stod några fotografier

och enkla prydnadssaker. Det fanns också ett fönsterbord med en krukväxt på och på bordet låg också en bibel och en psalmbok och ett par glasögon.

Vid sidan om detta bord fanns en gungstol och en korgstol, den senare blekt och nött av tidens tand. Vid ena väggen stod en spinnrock.

– Spinner tant eller är den bara som prydnad?

Innan Josefin svarade rättade hon Hans talesätt:

– Du skall inte säja tant åt mej. Härnere säjer vi alltid mor när vi tilltalar gamla eller äldre kvinnor. Så jag ber att du i fortsättningen tilltalar mej mor. Det tycker jag låter vackert. Jo, visst spinner jag må du tro och jag skall lära dej att karda ullen så skall vi sitta tillsammans om vinterkvällarna och arbeta och ha det skönt. Eller hur? sade Josefin och klappade Hans på axeln och han nickade instämmande.

– Vad är det där för något? frågade Hans och pekade på en stor tingest som hängde på väggen strax innanför dörren till köket.

– Det är ett värmeelement och det får sin värme från en eldstad i köket och det är en nymodighet som Abel satte in när han byggde huset. Det är många i byn som har retat honom för det. Och själv tycker jag inte om dä, jag är rädder för dä för ibland så koker dä och hela huset skaker, men visst ger det en god värme om vintern men det gör också kaminerna.

Ovanför elementet satt ett färgtryck inramat som föreställde Jesus med ett barn på sina ena arm. Vid hans fötter låg ett par lamm. I en båge högst upp kunde Hans i guldtext läsa: “Vad I gör mot de minsta gör I ock mot mig”.

– Här ska vi bo tillsammans, sade Josefin, och du är inte den första pojk jag delat rum med. Du är den tredje. Vi ska no trives och komme sams ska du se.

Josefin satte sig ner i den knarrande korgstolen och tog på sig sina glasögon och snart vandrade strumpstickorna i hennes åldriga magra händer allt under det att hon hörde sig för om Hans och hur resan hade varit.

– Lägg dej ovanpå soffan, sade Josefin, jag ser att du är trötter.

Hans lydde hennes råd och det tog inte lång stund förrän han somnade in.

De första dagarna flöt tämligen lugnt för Hans. Han gick omkring tillsammans med Abel och bekantade sig med gården. I anslutning till gården bredde några stenrika åkertegar ut sig och på en sluttning ner mot sjön reste sig en bokskog majestätiskt. Hans hade aldrig tidigare sett en bokskog och när han gick igenom den tyckte han det var som att gå in i en slottssal, de silvergrå raka stammarna såg ut som pelare som höll upp det gröna taket som nu skiftade i höstens färger.

När söndagen kom fick inget utom de allra nödvändigaste arbeten utföras. Man respekterade helgfriden och den sjunde dagen av veckan enligt den kristna tron och traditionen. Den här söndagen tog Abel med sig Hans på en promenad ut i byn för att visa honom den och samtidigt få träffa några bybor.

Den första gården de kom till var närmaste grannen och på denna gård bodde ett åldrigt syskonpar, Johan och Lotta. Husen var gamla och lite smått hopsjunkna till synes av ålderströtthet. Rödfärgen hade nästan helt försvunnit från husens väggar och de började alltmer anta en grå nyans. Utanför den låga stugan satt Johan på en bänk med en knotig käpp i sin hand. När Abel och Hans kom tittade han länge på dem, liksom forskande och undrande vad de var för ena. Johans syn började bli svag.

– Goddagens på dej Johan och Guss fre, hälsade Abel, jasså här sitter du å har de gott i dä vackre väret.

– Jasså, ä dä du Abel, sade Johan, å du har hämte dej en pojk igen ser ja, dä va mej en liten dräng du har fått denne gång. Hur ska du kunde få nåe uträttet av honom?

– Då ä inte utan att jag känner mej lite lurad denne gång, svarade Abel, jag hade bett om en stor och rasker pojk och en som var färdi mä skolan å så har jag fått denne bytting, dä ä så en rakt kan tro di har skicket fel pojk men dä ska nog orne sej ändå, di hadde väl ingen annen, men klage ska jag göre när ho inspektören kommer.

– Tänk vi som ä så gamle och orkeslöse, om vi kunde få ha en pojke hos oss te hjälp men vi är för gamle säger di när en fråger, sade Johan och ritade några ränder med käppen i gruset.

När Abel och Hans kommit iväg en bit sade Hans:

– Va ruskig gubben såg ut, så skäggig han var och så buskiga ögonbryn han hade.

– Johan och Lotta är snälla men faslit snåle och lortaktiga, sade Abel, och det sägs om dom, att dom har möe pengar gömda i husen, de liter inte på banken. Till dom kommer du näen gång för att hjälpa till att ta upp deras pärer och då får du känna dom närmare.

Via en liten gångstig som inte var för väl upptrampad kom de fram till nästa gård. Framme vid en stängd grind vid knuten av ladugården stannade Abel med Hans. När Hans blickade in på denna gård frågade han:

– Bor det några människor här, det ser så tomt och kusligt ut?

Alla husen var gråa och mossbelupna och stugan hade ett tak som var klätt med grästorv som delvis grönskade och här och där syntes en liten vit blomma.

– Här bor Kristofferssons med sin skrockfulla dotter. Hon tror att skogen är full av troll och smådjävlar som skadar deras kor när dom är ute och betar. Dom här människorna lever sitt eget liv och har sin egen tro och dom hatar kyrkan och prästerna, sade Abel. Om du näen

gång måste gå ett ärende hit så ska du inte va rädder, dom är inte farlig. Även om Kristoffersson kan låta arger i rösten, så är han snäller och så läser han säkerligen ur sin egen bibel för dej och talen om vilket syndens barn du egentligen är, fortsatte Abel.

Under tiden Abel berättade för Hans om denna underliga familj såg Hans hur gården nästan översvämmades av katter.

– Så många katter dom har, sade Hans.

– I deras tro ingår att katten är ett heligt djur och får inte dödas. Och därför blir det många katter fast en del är genom inavel blinda eller vanskapte på annat sätt, sade Abel.

Nästa gård gick de inte fram till. De stannade en bit därifrån och Abel berättade för Hans.

– Där bor Petterssons och dom har tre små barn. Vi kallar honom för Tjyva-Pelle, för vi kom på honom en gång som barn med att tjyva ålar ur ålakistan som finns i en bäck uppe i skoen. Sen dess har han allti fått heta Tjyva-Pelle. Hans mor dog för många år sedan och då kom det en hushållerska dit. Å sen nära år är hans far på fattighuset, han blev lite konstier i huve. Å så tog pojken hand om gåren å hushållerska, å nu är de gifta å har tre små barn fast ho är möe älre än Tjyva-Pelle. Vad du än gör pojk, tjyva allri, för då får du en stämpel på dej som du allri kan tvätta bort, sade Abel.

– Är Tjyva-Pelle gammal? frågade Hans.

– Å nej, han är knappt tretti år och han är en rasker och

duktier pojk me att sköte gåren men de är väldigt fattig, ja, det är rakt synn om dom.

– Våren förre pojk som hette Bengt var möe tillsammans med Tjyva-Pelle, å de va inte bra. Jag tror att Tjyva-Pelle lura i Bengt möe som inte var bra. Så håll dej därifrån! Kom så går vi vidare, fortsatte Abel. I den här gåren bor Svenssons och här ska jag vise dej nåe som du måste veta. Abel förde in Hans på gården mot en bod som fanns där.

– Hit kommer posten tre gånger i veckan. Det är en lantbrevbärare som åker runt med den från kyrkbyn. På sommaren har han en cykel och om vintern har han en spark och så har han två schäferhundar som hjälper till att dra lasset åt honom och som också vaktar posten. Så gå inte nära dessa hundar, då biter dom dej direkt, det har hänt vid något tillfälle. Närmare fyra mil är lantbrevbärarens tur varje gång. På vintern far han verkligen illa, då blir hans arbetsdag lång, förklarade Abel.

Det stod klart för Hans att det inte fanns några jämnåriga kamrater i byn, men Abel berättade att i den angränsande byn någon kilometer bort så fanns det några.

Hans hade att fullgöra sitt sjätte och sista skolår, så några dagar senare satt han på vagnen tillsammans med Abel på väg till skolan som låg i en by närmare fem kilometer bort. Färden gick mest igenom en barrskog men ibland öppnade sig en liten glänta där en liten åkerteg låg insprängd och där lyste havren gul och var snart färdig att skördas. Strax

intill stod nästan meterhöga tistlar med sina blå violetta blommor blandade med gulvita ulltussar, frökorgar som väntade på en vindpust så att de kunde flyga iväg och slå rot och bilda nya plantor.

Mitt i denna skog av tistlar kämpade potatisblasten en envis kamp om utrymmet för att visa sina vita eller violetta blomkorgar. Snart öppnade sig skogen ännu mer och några hus skymtade.

– Här ligger nämndemansgåren, sade Abel. De har en tös som är jämgammal mä dej och går du denne väjen så får du sällskap mä henne, men då får du en längre väj. Det finns en närmare väj om du går över mine utmarker å genom en annan skog än vad vi nu åkt igenom å så kommer du opp på denne väj fast längre bort. Om du går den väjen så kommer du raskerer till skolan och också hem. Du ska vete att det väntar många arbetsuppgifter på dej efter skoldagen innan du kan göra läxera, sade Abel.

Skolan var en låg röd byggnad omgärdad av en stenmur. På gården fanns några stora björkar. Bakom uthusen och utedassen reste sig en tät granskog. När Abel och Hans kom till skolan hade lektionen redan börjat för dagen. De trädde in i ett litet kapprum där barnens kläder hängde på krokar runt väggarna, liksom deras väskor och ryggsäckar. På en liten bänk innanför dörren stod en hink med vatten och på hinkens kant hängde en liten vattenskopa. En fluga som ramlat i vattenhinken försökte komma upp för att rädda

sitt liv. I kapprummets ena ände stod en liten svart kamin med sirligt utformad lucka och den skulle till vintern sprida värme i rummet. Ett svagt sorl av röster trängde ut från skolsalen. De avbröts ibland av lärarinnans något starkare röst när hon undervisade. I denna skola undervisade en lärarinna samtidigt fyra klasser, det var klasserna tre till sex.

Abel knackade lätt på dörren ett par gånger innan någon hörde honom och kom och öppnade. I dörren uppenbarade sig skolans lärarinna, Gun Gunnarsson, en medelålders rätt kraftig kvinna med en ansenlig hårknut i nacken, ett tecken på att hon tillhörde ett av socknens frireligiösa samfund. När Hans såg sin lärarinna kom han osökt att åter tänka på de religiösa systrarna på Eolshäll och en obehaglig känsla for åter igenom honom inför denna upptäckt. Vad väntade honom?

– Jag är här med en Stockholmspojke som har ett år kvar att gå i skola. Jag hoppes att det finns näen plats för honom.

Lärarynnet såg en aning förvånad ut.

– Jag har inte fått något meddelande om att det skulle komma någon mer pojke till skolan, men visst har vi plats för honom, sade Gun. Välkommen och vad heter du?

–Jag heter Hans Danielsson, svarade Hans och bockade djupt.

– Här är hans betyg och nåre böcker, sade Abel och

räckte över detta till Gun. Gun tittade hastigt igenom betyget och Hans skämdes, eftersom han visste att det var ett dåligt betyg. Hans tidigare lärare hade gett honom detta dåliga betyg, inte så mycket för att han var svag i sina kunskaper utan mera för att läraren fått agg till honom.

Gun överlämnade betyget till Abel och efter att ha tittat på de medsända böckerna, sade hon att man inte hade användning för dessa:

– Vi läser andra böcker så det blir till att köpa nya böcker åt Hans.

– Jag har bett dom i Stockholm att skicka mej en pojk som var färdiger må skolan och nu har jag fått en som har ett år kvar. Å inte får jag så möen nytta av honom under skoltiden och så extra utgifter me skolböcker, suckade Abel. Men jag ska skrive till Stockholm å klage å begära mera pengar för extra utgifter, dä ska jag. Ho är väl villiger, lärarinnan, att intyga va böcker jag måste köpe och va de koster?

– Det skall jag göra, sade Gun.

– Vill ho vare så snäller och be nämndemans Anna att ho tar hann om Hans så han hiter hem den rätte väjen.

– Det skall jag göra, svarade Gun, och förde Hans in i skolsalen. Tjugotvå par ögon riktades mot Hans och ett livligt tissel uppstod i klassrummet. Hans kände sig som en främling och utlämnad när han tog plats bland ytterligare sju sjätteklassare.

Nämndemans Anna som fått till uppgift att ledsaga Hans så att han hittade rätt väg var till en början lite blyg och gick tyst före Hans. Hon svarade knappt hörbart på hans tilltal. Efter några dagar hade dock blygheten släppt och nu språkade de livligt med varandra och Hans lärde sig snart att tycka om Anna. Hon visade sig vara en ovanligt öppen och livlig flicka, helt annorlunda de andra flickorna i skolan.

Anna frågade ut Hans om hans tidigare levnadsöden och han fann i henne en trogen lyssnare som tyckte synd om honom, när hon fick reda på hur han hade haft det. Ofta kom Hans mycket sent hem och fick bannor och ibland stryk av Abel. Anna och Hans kunde stanna till efter vägen och äta blåbär eller bli sittande vid en bäck och språka och ibland blev Hans även inbjuden till Annas hem och fick sig något till livs. Annas mamma och pappa var vänliga och även de var intresserade av att höra hur Hans hade det. I Anna hade Hans fått en bra kamrat.

Den genväg som Abel visat Hans över utmarkerna och genom skogen använde Hans bara några gånger. Hans tyckte det kändes tryggare och roligare att gå vägen över nämndemans och få sällskap med Anna, även om det blev en betydligt längre väg. Hans hade ryggsäck och Anna en skolväska, men ofta bar Hans Annas väska och som lön för detta hände det att Anna ibland delade med sig av sitt smörgåspålägg, som var mycket bättre än det Hans hade.

För det mesta saknade Hans smörgåsar helt och hållet pålägg. Inte ens smör hade han alla gånger, utan för det mesta var det isterflott med salt och svartpeppar på. Någon gång kunde det finnas ett stekt ägg som pålägg. Så Hans tog tacksamt emot Annas erbjudande.

Som straff för att Hans inte lydde Abel och gick den kortaste vägen, för att snabbt komma hem till de väntande sysslorna, fick Hans arbeta sent om kvällarna. Hans ögon sved när han gjorde sina läxor vid den osande och svaga fotogenlampans sken. De sved också av trötthet och många gånger somnade Hans med huvudet nedfällt i någon skolbok och väcktes till liv igen av Josefins tillrop.

Hösten skred allt längre fram och snart var marken om mornarna täckt av frost och vattenpölar hade en tunn isskorpa. Den utrustning med kläder som Hans hade fått med sig från Stockholm var inte anpassad för den kallare årstiden. När Hans bad om att få varmare kläder fick han till svar:

– De har lovat att hålla dej med kläer den första tia och då skall väl inte vi redan behöva köpa nya åt dej.

– Men jag fryser ju varje morgon jag går till skolan, envisades Hans.

– Jag har skrivit till Stockholm och bett om mera pengar te kläer och skolböcker å du får väl vänta tills jag fått nåe, blev Abels svar.

Josefin hade i all hast stickat ett par tjocka långstrumpor

av hemspunnen ull åt Hans. Han var mycket tacksam för dessa strumpor som värmdde gott, men de stack och irriterade hans ben och gav honom en envis klåda, som han klagade över.

– Får du ha dom på ett tag så går det över, tröstade Josefin honom.

En del mornar när Hans tittade in till Anna så förbarmade sig nämndemansmoran över Hans när hon såg hur blåfrusen han var. Hon placerade honom framför spisen och öppnade ugnsluckan så han fick värma sig och ibland så fick han något så gott som en kopp varm choklad och en bulle. Vid sådana tillfällen fick Hans och Anna lov att småspringa större delen av vägen till skolan för att inte komma för sent.

Höstregnet hade gjort att de fått längre väg att gå eftersom vägen över kärren var stängd på grund av för mycket vatten. Spången som de brukade balansera på låg under vattnet så nu måste de ta en omväg tills marken hade frusit till ordentligt.

– Där är luffarstugan, viskade Anna till Hans en dag, och pekade på en liten grå, nästan fallfärdig stuga, som låg en bit från vägen.

– Bor det ofta luffare där? frågade Hans.

– Inte numera, svarade Anna. Nu bor där en ensam skogshuggare och han är bolsjevik, säger pappa. Han är i en hedning för han tror inte på Gud, viskade Anna.

- Han har liksom du varit fosterbarn i en grannsocken och han brände ner ladugården där och har setat i fängelse för detta, fortsatte Anna med skräckfylld blick.

– Varför brände han ner ladugården? frågade Hans.

– Pappa har berättat att dom hade behandlat honom illa, så han hämnades genom att bränna ner ladugården.

– Hur vet din pappa det? frågade Hans.

– Min pappa satt med vid tinget när han dömdes, så pappa är rädd att han skall komma och hämnas på oss och bränna ner vår ladugård också.

Hans såg med en skrämmd blick bort mot huset efter vad han nu fått veta.

Hans upptäckte snart att hans lärarinna inte alls var som de religiösa systrarna på Eolshäll. Hon visade sig istället vara en snäll och vänlig människa och hon tog sig an Hans på ett fint sätt. Hon kom snart underfund med att Hans var mera begåvad än det betyg han hade med sig. Gun Gunnarsson var aktiv inom socknens missionsförsamling och kände för de barn hon visste hade det svårt. Hon hade genom åren lärt känna en hel del fosterhemsbarn och deras situation.

Mornarna var som regel svåra för Hans. När han sov som djupast väcktes han av Abel redan vid femtiden på morgonen, för att han skulle upp och hjälpa till med sysslor innan han gick till skolan. Nattens sömn hade ofta varit

otillräcklig och hade tidvis störts av loppornas hungriga angrepp. Ofta somnade Hans om men väcktes då åter av Josefins rop:

– Hans! Skynda dej upp så inte Abel kommer in igen för då blir du olycklig, då vet du.

Ibland räckte inte Josefins tillrop. Hans sov åter djupt och vid sådana tillfällen väcktes han åter av Abel som med en våldsamt kraft slet Hans ur soffan och gav honom ett par rungande örfilar med tillrop:

– Är du alldeles fördärvad pojk, hur ska de bli mä dej din odåga som bara vill sova?

Ibland ingrep Josefin till Hans försvar och bad sin son att besinna sig. Men det hjälpte föga. Abel lämnade rummet och smällde häftigt igen dörren efter sig så att hela huset skalv och han gjorde detta för att riktigt understryka sin ilska.

Yrvaken och huttrande i den tidiga morgonkylan var Hans snart i färd med att gripa sig an olika sysslor i ladugård och svinhus innan han gick till skolan. När grisarna fått sin mat grep sig Hans an med att rykta korna. Detta var en viktigt procedur, inte bara för att korna skulle bli rena och glänsa fina, utan detta sades också stimulera en rikligare mjölkproduktion.

Hans hade snart tillägnat sig kunskapen hur en ryktborste och ryktskrapa skulle hanteras. Bakom varje ko på golvet skulle tio gråvita ränder, smuts och hudavlagringar som

Hans hade knackat ur ryktskrapan, tala om att kon var färdigryktad. Rykten var ett drygt arbete och dyngkockor som fastnat på kons lår skulle skrapas bort. Om inte Hans hann med alla kor och hästen på morgonen fick han fortsätta med rykten när han kom hem från skolan. Vid sidan av detta hade Abel även hittat på andra arbets-uppgifter.

För att försöka hinna med att rykta alla djuren på morgonen försökte Hans att lura Abel med ryktränderna på golvet. När Hans gav grisarna mat tog han några nävar mjöl och stoppade i sin ena ficka och med detta mjöl markerade han sedan några ryktränder på golvet. Det gick bra några gånger men en morgon hade Hans för bråttom och Abel blev misstänksam över att det hade gått så fort med rykten. Abel synade ryktränderna på golvet och räknade dem och sade:

– Du försöker lura mej pojk, du har lagt ut mjöl på golvet, eller hur?

– Jag har inte lurats, det är riktiga ströränder, sade Hans och pekade på några av dem.

– Du ljuer pojk, du ska väl inte framhärda i lögn, då går det dej allri väl.

– Jag ljuger inte, försvarade sig Hans.

Abel böjde sig ner och med sin ena hand sopade han ihop vad han misstänkte vara mjöl. Vänd mot Hans frågade Abel:

– Är det här ryktströ?

– Ja, svarade Hans lågmält.

– Är det här ryktströ äter inte koa upp då, ä då mjöl så slicker ho i sej då. Nu ska vi se om du ljuer.

Abel sträckte fram sin hand mot kon som först nosade lite och sedan begärligt åt upp det.

Straffet lät inte vänta på sig. Med första bästa tillhygge slog Abel över Hans arma kropp.

– Jag ska slå lögnen ur din syndier kropp, skrek Abel.

Av smärta och förtvivlan skrek Hans:

– Du måste själv ha gjort likadant någon gång, eftersom du visste om att korna inte äter ryktströ!

– Är du alldeles från vettet pojk! skek Abel. Ska du beskylla mej för att ha begått nåe ohederligt?

Förtvivlad rusade Hans mot ladugårdsdörren samtidigt som han skrek:

– Jag borde göra som bolsjeviken, tända eld på hela skiten.

Smutsig och förtvivlad kom Hans in till Josefin som undrade vad som stod på. Hans berättade allt. Josefin tröstade Hans och förmanade honom samtidigt att inte ljuga eller lura någon.

Hans lärde sig snart att finna en metod med ströränderna som var säkrare. Han blandade ut ryktströet med mjöl och provade om korna åt av detta. I fortsättningen kunde Hans lura Abel och han njöt för varje gång han kunde göra det, och i ännu högre grad när Abel tog upp något prov från

golvet och gick till kon och hon vägrade att äta av det.

Det kändes befriande för Hans när han med sin ryggsäck på ryggen traskade iväg till skolan. Han vände bedrövelse, trångsynthet, hugg och slag ryggen. När han kom fram till nämndemansgården och där mötte värme och förståelse och han fick slå följe med Anna som var glad och uppmuntrande, då ljusnade tillvaron för honom. Hans önskade då att han hamnat i nämndemansgården istället för hos Abel och Lydia.

En liten ljusglimt i tillvaron för Hans var också Josefin, fosterfarmodern som han delade rum med. Hon var hans stöd och tröst många gånger. Och det värmde i Hans hjärta när hon ibland tillrättavisade Abel då han var för sträng och fordrande.

Josefin hade lärt Hans att karda ull. Han tyckte det var så rogivande att ibland få sitta bredvid Josefin och karda ut ullen fint, och forma den till långa vita lockar som Josefin sedan varligt tog i sina händer och med spinnrockens hjälp formade till en oändligt lång garntråd. Under det att Josefin trampade spinnrocken och formade ulldockorna till garn så berättade hon för Hans om både skrock och sägenhistorier, men ibland också ur sitt händelserika, strävsamma och fattiga liv.

Då kunde det ibland hända att hon stannade upp med att trampa spinnrocken. Hon dröjde ett tag vid något särskilt minne i sitt liv, liksom ville hon en stund stanna kvar och

betrakta det mera ingående. Blicken sökte sig vid sådana tillfällen långt bort. Så kunde hon sitta försjunken i tankar tills Hans väckte henne och bad henne berätta vidare. Då kom åter spinnrockens hjul igång, till en början lite sakta och trevande men snart så flöt garnet raskt fram emellan hennes fingrar och berättandet tog ny fart.

Hans tyckte om och såg fram emot dessa kvällar. Han tog till sig allt vad Josefin berättade och gömde det i sitt minne. När han hörde om Josefins fattiga och strävsamma liv, så krympte hans egna problem och bekymmer till något smått och obetydligt. De här kvällarna blev liksom en tröst och lättnad i tillvaron.

När kvällen började bli sen sade Josefin:

– Nu måste vi lägga oss om vi ska orke nåe i måra å så måste vi spare på oljan te lampan.

Hans låg snart i sin utdragssoffa och kände det sträva hemvävda lakanet mot sina ben och fötter och han betraktade det färggranna lapptäcket som han hade över sig.

Josefin tog mera tid på sig innan hon kom i säng. Hon hade varje kväll en viss ritual att fullfölja innan hon blåste ut ljuslågan på lampan. Under tiden hon gick och småpysslade pratade hon för sig själv och ibland till Hans. Men snart hade hon fått på sig sitt färggranna nattlinne av flanell. Det hade hon fått i julgåva från en av sina söner i Amerika. Hon hade släppt ut sitt hår som silvergrått hängde långt ner efter hennes rygg. Innan hon kröp ner i sin säng synade hon

sina kläder som hon haft under dagen, sökande efter någon loppa som irriterat henne. Under en sådan procedur kunde Hans ibland höra henne utbrista:

– Nu ditt lilla kryp har du bitit nog,

Och så krossade hon vant loppnan mellan sina naglar. Snart satt hon i sin säng med blicken riktad mot Kristus-bilden i oljetryck som hängde ovanför värmeelementet. Hon knäppte sina händer och bad sin aftonbön och ibland ljöd en klar men något skälvande stämma ut över rummet när hon sjöng någon av sina älsklingspsalmer. Så vände hon sig till Hans och sade:

– Nu knäpper du dina händer så läser vi Fader Vår tillsammans.

Det gjorde Hans så gärna, dels för att han tyckte mycket om Josefin och dels för att han innerst inne hade sin lilla gudstro som han tillägnat sig i söndagsskolan.

Hans mindes med glädje den tid då tio till tolv barn samlades om söndagarna i något statarkök och där fick undervisning om biblisk historia och kunskaper om Jesu liv och lidande. Det var en ladugårdskarlar som undervisade dem och han gladde dem också med att spela vacket på en zittra.

De frön av kristen tro som i detta statarkök blev sådda i Hans hjärta, de bar han med sig ut i livet, så det var helt naturligt för honom att tillsammans med Josefin läsa Fader Vår. Ibland bad Hans tyst för sig själv sina egna böner, i

synnerhet efter någon svår dag.

Josefin blåste så ut ljuslågan på lampan. Innan hon somnade kunde hon ibland säga till Hans:

– Kom ihåg att rulla ihop din nattaskjorta när du går upp i måra så ska jag loppa ur den. Jag hör att du ibland far illa om nätterna när lopporna angriper dej.

– Ja mor, dom stör ofta min nattsömn, svarade Hans.

Ibland gjorde någon loppa Hans sällskap till skolan och ibland fick han någon av sin bänkkamrat. Det gick väl an om lopporna satte sig på sådana ställen att han kom åt att riva sig, men en gång hade en loppa satt sig i skrevet och bet honom förfärligt med påföljd att han började riva sig där. Lärarinnan fick syn på detta och påpekade det olämpliga i att sitta och riva sig i skrevet och hon motade ut honom till skolkamraternas stora munterhet med förmaningen att loppa av sig. Hans sökte upp utedasset som var enda tänkbara lämpliga ställe. I bitande kyla och en blåst som letade sig in emellan de glesa bräderna klädde Hans av sig helt naken och försökte få tag i loppan och dräpa den. Innan loppan förpassats till de sällare jaktmarkerna var Hans ganska frusen och förbannad.

Under nattens mörker och stillhet hände det ibland att tankarna smög sig över Hans, i synnerhet om han hade haft det svårt. Vantrivseln och ledan över att ha hamnat på denna plats framträdde starkt. Han längtade bort. Vid sådana

tillfällen blev hans längtan efter sin förra fosterfarmor, moster Ester och morbror Krister mycket stark. Hans var också ledsen vid tanken på att han inte hade någon mamma i livet. Senast hade han frågat assistenten som följt honom från Stockholm efter sin mamma. Hon hade bläddrat i några papper och med en suck gett honom svaret att hans mamma var död.

Hans kände sig så ensam och övergiven. Ju mer han tänkte och längtade desto mer grep sorgen tag i honom och sakta och tyst började han gråta. Till sist kunde han inte hålla inne med sin längtan och sorg, utan han grät högljutt.

- Kära barn, gråter du? kunde han då höra Josefin fråga.
- Jag vill inte vara här, svarade Hans. Jag vill bort härifrån.

Ibland hade han svårt med att sluta gråta och Josefins tröstande ord räckte inte till. Vid sådana tillfällen kunde hon ropa till Hans:

- Kom te mej så ska jag försöka stilla din gråt och ge dej tröst. Hans kröp upp till Josefin i hennes bädd och snart kände han hennes magra hand stryka hans huvud och tala lugnande till honom. Han fick prata ut med henne. Det kändes så skönt för honom att ha någon att anförtro sig åt och att bli tröstad.

Någon gång hände det att Hans somnade hos Josefin. En morgon när Abel kom in för att väcka Hans fann han honom sovande hos Josefin.

– Va i allsin dar ligger du där och sover? Varför gör han dä mor?

Snabbt skyndade sig Hans ur bädden och kände sig lite skamsen över att Abel kommit på honom med att sova hos Josefin.

– Pojken har varit lessen i natt och otröstlig, sade Josefin. Du ska vara snäller ve pojken å inte kräve så möe av honom. De ä synn om pojken.

– Men kära mor, I kan väl inte hålla på så därå skämma bort honom, då blir han allri näen rediger kää.

– Jag har allri hört att näen människa blitt dålier av att möta kärlek och värme från sin nästa, svarade Josefin kort.

Hösten var nu passerad och bokskogarna som under en tid bjudit många vackra färger stod avlövade och kala. När vinden spelade genom trädens kronor gav de ifrån sig ett hotande dovt ljud liksom för att ytterligare markera vilken inneboende kraft och vilken styrka de besatt. Marken var hårt frusen och ett lätt lager av snö vittnade om att vintern var i antågande. När Hans nu gick till skolan var det mörkt. Ibland hade han dock sällskap av ett vackert månsken som lyste upp hans väg men som också gav långa och mörka skuggor som tidvis skrämde honom. Ibland stannade han en lång stund för att söka urskilja om det var ett djur eller något annat som avtecknade sig på hans väg. När han stod och be-traktade skuggbilderna så ökade hans hjärtslag och

de ökade än mer då han nåddes av ljudet från en hungrig räv som ylande sprang genom skogen eller över någon myr. Han blev lika rädd då han plötsligt hörde en ugglas hoande ljud eller såg den ljudlöst flaxa förbi i månskenet.

Hans försökte att snabbt komma fram till nämndemansgården och Anna för att få hennes sällskap. Tillsammans kände de sig tryggare fast innerst inne ruvade rädslan men det visade de inte för varandra.

Ibland var Hans tvungen att gå vägen ensam, om Anna var sjuk och då kände han sig verkligen rädd. Han skulle helst ha velat stanna på nämndemansgården tills det ljusnat, men han skämdes för att visa sin rädsla.

Hans går vilse

I den här trakten kunde vintrarna tidvis bli ganska bevärliga. Närheten till den halländska kusten gjorde att häftiga snöstormar svepte fram och lämnade ifrån sig mycket snö. Meterhöga drivor växte snabbt upp och stängde vägarna, vilket isolerade byarna under flera dagar.

Nämndemans Anna hade under den besvärligaste delen av vintern inkvarterats hos en släkting som bodde nära skolan. Nu fick Hans ensam vandra den långa och besvärliga vägen till skolan. Han sökte den närmaste vägen över Abels utmarker, förbi sjön och genom skogarna. Värst var det för honom att finna den rätta vägen då en snöstorm dragit fram. Vid sådana tillfällen kunde han irra omkring långa stunder innan han hittade rätt. Sådana dagar kom han mycket för sent till skolan, fullständigt uttröttad och frusen. Då hade han också under vägen ätit upp en del av sin matsäck. Lärarinnan såg hans belägenhet och förbarmade sig över honom.

– I dag kan Hans stanna efter ett tag, eftersom du kom så sent. Du måste skriva och räkna lite mera.

När de övriga skolbarnen lämnat skolan och Gun var

ensam med Hans, bad hon honom följa med in till sin bostad. Där bjöd hon på mjölkchoklad och smörgåsar innan han gick hem.

– Du måste lova att detta stannar mellan oss. Säg inget till dina kamrater, för det skapar bara avundsjuka och obehag för både dej och mej.

Hans tittade sin lärarinna och beskyddare i ögonen.

– Detta är en hemlighet mellan oss, försäkrade han henne. Hur skulle han kunna göra Gun något illa som var så snäll och omtänksam.

Under de tillfällen som Hans drack chokladen och åt smörgåsarna talade Gun förtroligt med Hans som i sin tur berättade hur han hade det hos Abel och Lydia och hur han haft det tidigare. Han fick nu reda på att han inte var det första fosterhemsbarnet som lärarinnan förbarmade sig över någon sträng vinterdag.

En morgon när Hans knappt hunnit halvvägs till skolan bröt en fruktansvärd snöstorm ut. Han såg bara någon meter framför sig och blev nästan förblindad av snön som piskade envist i hans ögon. Han var ännu ute på de öppna myrmarkerna och vinden hade fritt spelrum. Ibland bar honom den hårt packade snön men ibland trampade han igenom och sjönk ner så långt han var kluven. Några gånger var han tvungen att krypa för att komma fram, tills han kände ett fastare underlag och kunde resa på sig och ta ytterligare några steg tills han åter sjönk igenom. Så här tvingades han

kämpa sig. fram meter efter meter. Under sin kamp mot vädrets makter svor och grät han och förbannade denna helvetiska plats han hamnat på och knöt näven mot himlen och Gud.

Utmattad nådde han skogen. Där var inte snöstormen lika hård, men han hade nu totalt tappat orienteringen och visste inte var han befann sig. Det täta snöfallet och de igensopade spåren av stigarna gjorde att han sökte sig fram på måfå. Ju längre tiden gick utan att veta var han var eller vart han skulle gå, desto oroligare och räddre blev han.

I lä av en stor sten satte han sig utmattad, öppnade sin rygsäck och började äta av matsäcken för att stilla sin hunger och släcka sin törst med skummjölken. Han började gråta av rädsla och förtvivlan. Vart skulle han för att komma rätt?

Det dånade i skogen av vindens framfart och han hörde hur en del träd knäcktes av stormen och den tunga snön. Han började också att frysa. De alltför tunna kläderna gav dåligt skydd mot detta väder. Han förbannade Abel som inte köpt honom varmare kläder, nu när det inte kom något mer från Stockholm. Byxor och strumpor började bli våta av den smältande snön. Han kände sig alldeles utlämnad åt vädrets makter. Han knäppte sina händer och bad en stilla bön: Gode Gud hjälp mig att hitta den rätta vägen så jag snart kan vara i skolan och Gud förlåt mig att jag svor nyss och förbannade dej.

Han kämpade vidare. Det var ju omöjligt att gå tillbaka eftersom fotspåren yrde igen lika snabbt som de bildats. Som i en dvala vandrade han vidare trots att kölden i hans kropp bedövade honom både fysiskt och psykiskt.

Han såg framför sig en syn om hur de skulle finna hans döda kropp när snön smält undan och våren kommit. Han såg en kyrkogård. En öppen grav med en kista i. Han såg hur Abel och Lydia stod och grät vid graven. Hur Abel ångrade att han varit så hård mot honom under den korta tid han varit hos dem. Hur Josefin lade ner en bukett vitsippor på hans kista och sjöng en av sina vackra psalmer.

Bilderna som rann upp i hans hjärna gladde honom och gav honom en inre tillfredsställelse medan han irrade omkring. Allt det vackra hans syn framkallade gav honom en stark längtan att bara lägga sig ner och invänta döden som nu gav honom känslan av befrielse.

Då dök en annan syn upp, grym och grotesk. En flock rävar som slet och rev i hans kvarlevor. Släpade delar av honom med sig till sina lyor. Inget skulle bli kvar av honom att finna. Endast hans ryggsäck och några klädtrasor. Inför denna syn försvann hans önskan att lägga sig ner och dö, den gav honom istället nya krafter och mod att kämpa vidare i snöstormen.

Hans hade helt tappat begrepp om tiden. Han visste inte hur länge han irrat omkring i skogen, när han plötsligt tyckte

sig höra någon ropa hans namn. Han gick åt det håll han tyckte rösten kom ifrån. Han stannade ibland för att vila och samtidigt lyssna om han åter skulle höra ropen. Var man ute för att leta efter honom? Hade Abel anat att han skulle få svårt att ta sig fram till skolan? Han hörde inga fler rop men fortsatte ändå i samma riktning.

Plötsligt såg han ett litet lågt hus framför sig. Ett uthus. Hade han nått bebyggelse? Var hade han hamnat? Nu såg han även ett grått, nästan förfallet hus en liten bit från uthuset. Han hoppades att det inte var öde utan att det bodde någon där. Han längtade efter att få träffa människor, att få komma in i värmen och tina upp sina stelfrusna lemmar och torka sina våta kläder.

Han kände på ytterdörren. Den gick att öppna. Hjärtat bultade häftigt i hans bröst av glädje inför denna upptäckt. Han knackade försiktigt på innerdörren och hörde en röst på andra sidan som bad honom stiga in.

Han öppnade med spänning dörren. En behaglig värme slog emot honom. På en stol i kökets dunkla ljus satt en medelålders man och filade på en såg.

– Ser man på. Får man storfrämmande i ett sådant oherrans väder. Vad är du för en som är ute i ett sådant busväder?

– Jag heter Hans Danielsson och är fosterbarn hos Abel Jansson i Knekthult och jag har gått vilse på väg till skolan.

Mannen såg nu att han hade framför sig en stelfrusen

och våt liten pojke som också såg en aning rädd och osäker ut, där han stod vid dörren. Han lade ifrån sig sågen och bad Hans stiga fram.

– Käre vän, se till att du får av dig de våta kläderna och sätt dig framför spisen så att du får värmen tillbaks i kroppen.

Snart satt Hans inlindad i en filt framför spisen och kände värmen sakta återkomma i kroppen. Blodet sprängde i ådrorna och gjorde att händer och fötter värkte så illa att han måste skrika högt av plågorna. Så småningom släppte värken. I den sköna värmen från den sprakande veden i spisen tog tröttheten ut sin rätt och han somnade. Han vaknade inte ens när mannen bar honom till soffan.

Han sov djupt, så det tog en stund för honom att vakna och bli klar över var han befann sig, när mannen väckte honom.

– Gå upp och ta på dig kläderna som är torra nu så ska du få lite mat.

Hans såg sig yrvaket omkring och kände samtidigt den goda matdoften i näsan.

– Har jag sovit länge?

– Du har sovit i nästan två timmar.

– Jag måste fort komma till skolan.

– Det är ingen idé att du tänker på det. Dom har nog slutat för dagen kan jag tro.

– Var är jag någonstans och vem är du?

– Du är i luffarstugan och jag är skogshuggare och heter Vilhelm.

Hans flög upp som en fjäder upp från soffan.

– Är jag i luffarstugan?! utropade han. Då är du bolsjeviken dom talar om.

– Alldeles rätt svarat, men var inte rädd. Jag varken bits eller äter små barn. Har jag inte tagit väl hand om dig kanske?

Hans kände sig skamsen.

– Men jag har hört så mycket ruskigt berättats om dig.

– Ta på dig dina kläder så ska vi äta. Sedan ska vi gå fram till en bonde en bit härifrån och låna häst och släde så ska jag skjutsa hem dej.

Det lät lugnande och Hans tyckte att skogshuggaren verkligen var en trevlig människa och inte alls verkade farlig som han hört andra berätta.

– Jag hoppas att maten ska smaka dej, sade Vilhelm när de satte sig till bords.

– Vad får jag för något?

– Stekt hare med enbärssås. Jag har ju varken höns eller gris så jag lever av vad skogen kan ge mig. Jag har för det mesta bössan med mig när jag är ute och hugger.

Vad Hans kunde minnas hade han aldrig ätit hare, men han tyckte det smakade gott och berömde Vilhelm för maten och passade på att tacka honom för att han hade tagit hand om honom. När han ätit en stund och började känna sig

mätt tittade han undrande på Vilhelm.

– Får jag fråga dej om en sak?

Hans satt en stund och funderade om han vågade ställa frågan:

– Är det sant som dom säger att du suttit i fängelse för att du tänt på en lagård? vågade sig äntligen han att fråga.

– Delvis är det sant men jag ska berätta för dig hur. det gick till.

Nu fick Hans höra skogshuggaren berätta om sin barndom och uppväxttid. Hur han kastats mellan fosterhem och barnhem och som fjortonåring hamnat hos en bonde i Småland. Han hade tidvis farit mycket illa.

– Bonden som jag kom till behandlade mig mycket illa och tvingade mig kvar som dräng mot en urusel betalning långt efter det jag fyllt arton.

– Varför gav du dig inte iväg?

– Genom mina svåra upplevelser var jag knäckt och hade inget självförtroende, så det var inte så lätt att bara ge sig av. Förresten, vart skulle jag ha tagit vägen? Vid några tillfällen när bonden hade misshandlat mig hotade jag med att bränna ner hela gården. Det var ju förstås bara tomma ord i en förtvivlad situation, men en natt brann ladugården ner. Nu bar det sig inte bättre än att några dagar tidigare hade jag drabbat samman med honom angående lönen som jag inte fått ut. Jag spöade upp honom rejält och sade upp mig, tyckte det var bättre att gå på luffen än att stanna och jobba för den djäveln.

– Bonden stämde mig till tinget och anklagade mig för att ha tänt på ladugården. Med stöd av ett vittne, som vid något tillfälle hade hört mina hotelser, dömde domstolen mig mot mitt nekande till sex månaders fängelse. Men det säger jag dig pojk, jag var oskyldig till branden om det så ska bli de sista orden som kommer över mina läppar innan jag lämnar det jordiska. Nu har jag berättat om mej, nu är det din tur, sa Vilhelm medan han stoppade sin pipa.

Hans berättade hur han hade haft och hade det. När han nämnde Eolshälls pojkhem blev han avbruten.

– För fan! utropade Vilhelm. Jag har också varit där.

Det visade sig att han kände igen vad Hans talade om m och när han hade berättat färdigt satt de tysta en stund. Endast stormens tjut i skorstenen och en lös knutbrädas klappande hördes. Vilhelm sög några begärliga drag på sin pipa.

– Det är inte så mycket som skiljer våra liv åt, när jag var i din ålder. Hoppas bara att din fortsättning blir lyckligare än min.

Under den korta samvaron hade skogshuggaren gett Hans ett gott intryck och han tyckte att de var något av jämlikar. De hade ju en hel del gemensamt. Respekten och rädslan hade försvunnit och nu vågade han ställa nästa fråga.

– Dom kallar dig för bolsjeviken, vad är det för något? Och så säger dom att du inte tror på Gud, att du är en hedning.

Vilhelm skrattade till. Han verkade nästan road av att frågan blivit ställd.

– Den där frågan blir lite svårare att besvara för den kräver lite utläggningar, men jag ska försöka. Hör noga på och lägg gärna mina ord på minnet. Det kan du ha nytta av när du blir äldre.

– Nåväl, började Vilhelm och drog ytterligare ett par drag på sin pipa. Under min militärtjänst kom jag att bli bekant med en pojke från Växjö som också hade haft det svårt, liksom du och jag. Vi kom att språkas vid en hel del om livets villkor. Han berättade för mig om den ryska revolutionen 1917, då arbetare och fattiga bönder befriade sig från sina plågoandar och tog makten i egna händer. Detta tyckte jag var intressant så jag började söka få tag i böcker och läsa om det. Snart kom jag underfund med att i kommunismen fanns en möjlighet även i detta land, att störta våra plågoandar och härskare. Vi som var förtryckta skulle få makten och härska över dom istället.

– Du frågar vad bolsjevik är för något. Man kallar kommunisterna för bolsjeviker. Det är ett ryskt ord och låter väl våldsamt och grymt och därför använder man sig av detta uttryck. För något år sedan stötte jag ihop med några bönder i kyrkbyns affär. Vi kom in på politik och då framförde jag mina idéer som jag läst mig till. Du ska se att det blev ett djävla liv i affären och handlaren motade ut mig och skrek att jag var ju för fan en bolsjevik. Sedan dess har de alltid kallat mig för det och sällan nämnt mig vid namn. De har spottat och svurit och skrämt sina barn för mej, men min arbetskraft tar de gärna emot.

Vilhelm knackade ur sin pipa i spisens asklucka och lade in några vedträn innan han fortsatte.

– Kom ihåg pojk, att ska du vara med och ta upp kampen mot våra plågoandar och de rika så måste du vara beredd på att kämpa, lida och försaka. De fattiga och förtryckta kan aldrig frigöra sig utan en hård kamp. Det här är nog för svårt för dig att förstå i dag men den dagen kommer då du, liksom jag, kommer att förstå allt vad jag sagt. Lägg det på minnet pojk!

Hans lyssnade uppmärksamt på allt han fick sig berättat. Det här var något nytt för honom även om han inte kunde förstå allt men han tog ändå till sig vartenda ord.

– Att dom beskyller mig för att vara gudlös och en hedning är inte sant. Jag är både döpt och konfirmerad och jag tror på att det finns en Gud, även om jag ibland är en stor tvivlare, efter allt jag gått igenom och vad jag ser omkring mej.

Han stannade upp ett ögonblick, pekade på en enkelt hopsnickrad bokhylla som hängde på väggen.

– Titta i min bokhylla så kan du se att jag har både en Bibel och en psalmbok. Visserligen läser jag inte så ofta i dom, men ibland kan det hända. De står vid sidan med den socialistiska litteraturen som jag läser desto flitigare. Den handlar om vår tid, men någon hedning är jag inte. Det är en djävla lögn men jag vet vem det kommer ifrån.

– Vem då? frågade Hans.

– Prästen och hans anhang. Man kan tro på Gud utan att

behöva tro och anamma kyrkan och dess präster. Ett ska du komma ihåg pojk, och lägg det på minne, att kyrkan och dess präster har alltid stått på den härskande klassens sida mot de fattiga och förtryckta. Det har jag lärt mig känna av egen erfarenhet. Vid ett husförhör för något år sedan så dristade jag mej till att säga det när jag kom i dispyt med prästen. Du må tro han rasade på mej och sedan dess är jag betraktad som en hedning. Tror du på Gud pojk?

– Ja, det gör jag och jag tror att det var Gud som hjälpte mej komma hit i dag när jag gick vilse, sade Hans och berättade om rösten han hört ropa sitt namn och fått honom att gå rakt på huset.

– Det var som fan, utbrast Vilhelm halvhögt. Då har jag ovetandes kanske utfört en Guds gärning idag, för det är sådana här tillfällen man stöter på ibland som gör att man får sig en tankeställare. Att livet trots allt har en mening, att man fyller en uppgift. Det märktes att han blev lite eftertänksam.

Dagen började bli långt framskriden och skymningen kom. Stormen hade bedarrat och snön föll inte längre så tät. Vilhelm tog Hans med sig till en bondgård i närheten där han brukade låna en häst när han körde fram timmer från skogen. Han talade om för bonden vad som hänt och att han ämnade skjutsa hem pojken.

– Visst får du låna hästen. Det var snällt och kristligt av dej att ta hand om pojken. Du är till synes en hård man, men innerst inne så klappar tydligen ett varmt hjärta.

Utan att svara bonden gick Vilhelm in i stallet för att göra i ordning hästen. Snart satt Hans bredvid honom i en gammal släde på väg hem till byn och sina fosterför-äldrar. Färden gick bitvis sakta eftersom hästen hade svårt för att ta sig fram i den meterdjupa snön. Skogshuggaren satt och trallade och småsjöng. Emellanåt vände hästen sina öron bakåt liksom för att lyssna.

– Sjunger jag inte vackert för dej Frej? ropade Vilhelm glatt.

Som svar trumpetade Frej med att lämna ifrån sig några pruttar, vilket fick de båda passagerarna att gapskratta.

Ett stycke längre bort stannade Vilhelm hästen, pekade på en stor tall.

– Här ska du se jag har varit med om något roligt. Bengt, som var hos Abel före dej, var här och arbetade på den lilla åkerlyckan som Abel har. Då kom en älg tjur fram och började fnysa och riva med framfötterna i marken. Bengt vart ju rädd och klättrade upp i tallen där medan älgen, som stannade kvar, gick och betade på havreåkern intill.

– Som tur var kom jag cyklande förbi på väg till en bonde för att göra upp om skogshuggning till vintern. Bengt ropade till mej uppifrån tallen att jag skulle mota bort älgen. Jag kunde inte göra annat än skratta när jag såg hans belägenhet, men jag klev av cykeln och började mota älgen. Han bara stod där och fnös åt mej, men min vana trogen har jag bössan med mig, så jag sköt ett skott i luften och då må du tro att älgen fick bråttom.

Den gången var turen på min sida, annars hade vi nog båda suttit uppe i tallen. Det där var en ovanlig älg, för dom brukar inte bete sig så. Förmodligen ville han ha havrelyckan i fred och därför bar han sig åt på det där sättet.

När Abel, Lydia och Josefin samlades för att sitta ner vid middagsbordet rasade ännu snöstormen för fullt. En stor gren på kastanjen utanför huset hade blåst av och nästan slagit sönder ett fönster i fallet. Drivorna växte snabbt på gården.

– Unnrar hur då går för pojkstackarn att klara sej i detta okristliga vär, sade Josefin. Han har ju också så tunne klär på sej, fortsatte hon och gav Abel en orolig blick.

– Han klarer sej nog ska mor si, de ä nog ingen fare mä då, sade Abel lugnt.

– Han ä liten å ganske klen, tycker jag te å vare ute i en sån häringa storm. Du kunde väl spanna för hästen te släen å åke å hämte honom frå skolan, vädjade hon.

Abel svarade inte sin mor utan åt lugnt vidare medan han blickade ut genom fönstret och betraktade ovädrets framfart.

– Jag kan mata grisarna å göre de sysslor mä djuren du ämnat i eftermiddag, så kan du åke och hämta pojken, sade Lydia.

– Nu ska vi inte börje å klema bort pojken, för då får jag snart skjutsa honom varje da i vinter. Han klarer sig nog men kanske blir lite sener i dag, å han ska slippe mä å arbete när

han kommer hem, sade Abel och reste sig från bordet efter det han tackat Gud för maten.

Han tog hastigt på sig sin vadmalsrock och hatt, satte fötterna i träskorna och skyndade ut men innan han stängde dörren hörde han Josefins röst.

– Om du inte är nöjd mä pojken å tycker illa om honom ä dä väl bättre att du ber dom i Stockholm att ta tillbaka honom än att plåge honom.

Josefin gick in i sin kammare, tog sin strumpstickning och började arbeta med den. Tankarna över hur Hans hade det gav henne ingen ro. Hon kände liksom på sig att han hade det mycket svårt. Hon lade ifrån sig sin stickning, knäppte sina händer och riktade blicken mot Kristusbilden på väggen och bad till Gud för pojken.

Sent på eftermiddagen var de åter församlade i köket för att dricka kaffe och kura skymning. Det var en gammal tradition som man vårdade ömt under den mörka årstiden. Man väntade på att det skulle bli tillräckligt mörkt så att det lönade sig att tända lampan, men det var också för skumt för att kunna se och utföra något arbete. Under sådana stunder mellan skymning och mörker kopplade man av från bestyren, bara satt tillsammans och kurade.

Ibland rådde en fullständig tystnad, men ofta samtalade man lågmält, nästan andaktsfullt. Ofta flödade berättar-konsten. Man berättade om händelser och öden från en svunnen tid, om skrock och varseltecken, om legender och spökhistorier

som fick håret att resa sig på barnens huvuden och ibland fick dem att söka sig upp i någon vuxens knä. Vid dessa tillfällen fördes historierna vidare från generation till generation, för de berättades gång efter gång och etsades fast i minnet på de unga som sedan återgav dem när de blev äldre.

Plötsligt hördes en hästpinglas ljud på gården. Stillheten bröts, de vred på huvudena och spände upp sina ögon för att om möjligt kunna utröna, i det begynnande mörkret, vem det var som hade ärende en sådan här dag.

– Vem kan det vara som kommer så här dags? undrade Lydia.

– Vad är det fråga om? sade Josefin som genom sin nedsatta hörsel inte hört något.

– De ä näen som kommer mä häst å släe, svarade Abel.

– Må dä, sade Josefin och sjönk åter in i sina tankar och funderingar. Lydia gick fram till fönstret och satte ansiktet så nära rutan som möjligt för att kunna se bättre.

– Det är Hans ser jag, men vem han åker med kan jag varken se eller känna igen.

Snart hördes stampningar av fötter på förstubron när de sparkade av sig snön. En lätt knackning på dörren anmälde att det var någon som kom i ärende.

– Kom in, I som knacker, sade Abel. Köksdörren öppnades och en stor kraftig man syntes träda in, men han var svår att urskilja i dunklet.

– Guds fred i huset, hälsade han. Jag kommer här mä eran

fosterpojke som jag tatt hann om sedan han gått vilse i skogen.

– Go kväll, fick han som gemensamt svar från Abel, Lydia och Josefin.

Abel skyndade sig att tända lampan, som först brann svagt tills vecken hunnit med att dra upp tillräckligt med fotogen ur behållaren.

– Nej ser man på, utbrast Abel när ljuset flödade. Ä de inte självaste bolsjeviken som gör oss den äran.

Nu trädde Hans fram. Han hade så bråttom med att berätta att orden bara snubblade ur munnen på honom.

– Han heter Vilhelm och har varit mycket snäll mot mej. Han är inte alls så farlig som ni har skrämt mej till att tro och han är ingen hedning heller för han har både Bibel och psalmbok. Det har jag sett med mina egna ögon.

– Stilla dej pojke, avbröt Abel, å tala istället om vad som hänt.

Hans berättade om allt som skett under dagen, om rösten som ropat hans namn och lett honom fram till skogs-huggarens stuga. När han berättat färdigt föll Vilhelm in.

– Hade inte pojken funnit sig fram till mej och min stuga så hade han nog dukat under i skogen. Han var rätt illa därän när han kom in till mej, våt och frusen och i alldeles för tunna kläder för att vistas utomhus någon längre tid. Har ni inga bättre kläder åt pojken?

En stunds tystnad och besinning lägrade sig över köket. Men så hördes Josefins spröda stämma.

– Då va märkelit. Säkerligen ett Herrens under när pojken följde rösten som ledde honom rätt.

Hon reste sig lite mödosamt från sin stol, gick fram till Vilhelm, fattade hans händer och tackade honom med skälvande röst.

– Du har gjort en god gärning som Gud belönar dej för. Tack för hjälpen å må Gud välsigne dej och leda dej rätt. Han har i dag gjort sig påmind i ditt enkla tjäll.

Vilhelm kände sig djupt rörd och tacksam för detta bemötande. Han kunde inte påminna sig en enda gång när någon människa ägnat honom så vackra ord och sån omtanke som denna åldriga kvinna nu j gorde.

– Detta hade jag allri väntat mej av dej, dä va vackert gjort va du gjort i da, sa Abel nästan lite hånfullt.

– Fattier ä ja, äger inte stort mer än va ja går och står i. Och så förstås min arbetskraft som mot en usel betalning ni bönnen och kyrkan tacksamt utnyttjar till att plocka ut pengar ur era skogar. Men trots allt illasinnat förtal och orättvisor och att ni försöker skrämma era barn så dom knappast vågar gå förbi min stuga, så kan du ge dej fan på att inne i detta bröst klappar ett varmt hjärta för alla som har det svårt. Många av era hjärtan däremot är förstenade, trots att ni ofta sliter kyrkans golv och bänkar, utbrast Vilhelm som blivit ganska uppjagad av Abels hånfulla utfall mot honom.

Han satte ilsket på sig sin vintermössa och försvann ut till häst och släde.

- Borde vi inte ha bjuit honom på nåe, tyckte Lydia.
- Fattes bare som han gick an, svarade Abel.
- Kanske han inte hade så fel ändå i va han sa, tyckte Josefin och gick tillbaka till sin kammare och stickning.

Den kvällen hade Hans och Josefin mycket att prata om på sin kammare. Han fick återigen gå igenom dagens dramatiska händelser, medan hon gång på gång gjorde klart för honom att det var ett Herrens under att han klarat livhanken. Gud hade verkligen en mening med hans liv som ingrep och kallade på honom att finna den rätta vägen när han irrade omkring i skogen.

Han lyssnade som vanligt till hennes kloka ord och styrktes ytterligare i sin gudstro genom hennes förklaring av hans märkliga upplevelse.

– Mor jag fick låna två böcker av Vilhelm att läsa. Kan jag få gömma dom i någon av mors byrålådor? Får Abel vetskap om dom så tar han nog dom ifrån mej.

Hon såg på de häftade solkiga böckerna som han räckte fram. Hon tog dem och höll dem närmare bordslampans sken och läste.

- “Min barndom” och “Ute i världen” av Maxim Gorkij.
- Han är ryss, förklarade Hans.
- Bevare mej väl, ja har allti vari rädder för ryssen, skrattade hon. Men läs du böckerna pojk å du kan lägge dom i min nedersta byrålåda bland särkarna, där får di va ifre.

Innan de somnade läste de aftonbönen tillsammans med större inlevelse än vanligt. Sedan ställde han en ljusstake med en ljusstump på en stol bredvid soffan för han ville läsa lite grann i en av böckerna innan han somnade. Han började med "Min barndom". Snart fångslades han av bokens innehåll och hade svårt att ge upp läsandet, trots att ögonen sved av trötthet och överansträngning. Omedvetet tog sömnen så småningom överhand, boken föll ner på hans bröst och ljuset i mässingsstaken fick brinna i fred tills det slocknade av sig själv.

Stormen hade bedarrat, molnen skingrades och genom en springa på rullgardinen silade då och då en månstråle in och spelade på golvets trasmattor.

Examen

Vintern gick och våren kom. Hans hade aldrig tidigare längtat så efter och välkomnat denna årstid. Han kunde nu åter gå vägen förbi nämndemansgården och slå följe med Anna som flyttat hem igen. Han bar hennes väska och fick sin belöning – några goda smörgåsar eller extra pålägg på sina egna.

Den första tiden var de tvungna att gå en lång omväg därför att det ännu var för mycket vatten i kärret. Den vägen gick förbi luffarstugan som de tidigare passerat med en viss rädsla, men nu hade Hans berättat om sin upplevelse och mötet med skogshuggaren, bolsjeviken Vilhelm. De hade vid något tillfälle hälsat glatt när de sett honom utanför sin fallfärdiga bostad.

Det dröjde inte länge förrän de kunde ta genvägen över kärret och balansera på de smala och vingliga bräderna. Ibland fick Hans hålla Anna i handen för att hjälpa henne och då kände han sig så lycklig. Han upptäckte denna vår att han var kär i Anna, men detta vågade han inte yppa ett ord om utan bar det inom sig. Det gav honom så underliga och sköna känslor. Ibland om kvällen när allt var tyst och stilla låg han och drömde och fantiserade. Han hade blivit dräng på nämndemansgården och han var så duktig och omtyckt att han fick gifta sig med Anna. Dessa stunder i drömmarnas värld var hans lyckligaste.

De upptäckte snart att våren är en förunderlig tid. När de passerade kärret började de följa livets uppkomst och begynnelse i grodriket. De såg grodrommen som låg i vattnet och tillgodogjorde sig de livgivande solstrålarna.

De såg hur de små svarta prickarna i grodrommen väx-te dag för dag. Så plötsligt simmade det omkring ett litet runt klot med en vickande svans som snart utvecklades till en liten groda.

Här fick Hans och Anna en påtaglig lektion om livets mysterium ute i naturen genom att följa denna utvecklingsprocess. Men det fanns en fråga i denna länk som var obesvarad. Hur började det?

En dag berättade Hans för lärarinnan vad de sett och upptäckt i kärret.

– Så konstigt det är fröken. Nyss så var det is och snö och nu simmar det omkring små grodyngel där. Hur går det till och hur bär dom sej åt?

Han såg en lätt rodnad framträda Då lärarinnans kinder. Hon tittade sig först omkring i skolsalen liksom sökande efter hur hon skulle svara. Hennes blick kom slutligen att stanna vid något utanför ett av skolans fönster och sade:

– Det är svårt att förklara, men det är ett Herrens under.

På rasten kom en av Hans skolkamrater fram till honom. Det var Gunnar från Hult, också kallad backstugepojken, därför att han växt upp hos sin mormor som bodde i en backstuga.

– Vet du verkligen inte hur grodor kommer till?
– Hade jag vetat det, hade jag för fan inte frågat heller, fräste Hans.

– Har du aldrig varit med någon gång med en ko till tjur?

– Visst har jag det.

– På samma sätt gör ju grodorna. Jag har sett hur grodhannar setat på ryggen på grodhonor. Har inte du sett det någon gång?

– Det har jag, men inte har jag sett kalvar komma fram ur någon rom heller, det kan inte vara på samma sätt med grodorna.

– Fy fan vad dum du är, men så kommer du ju från Stockholm också! skrek Gunnar när inte Hans nöjde sig med hans upplysning och det hela slutade med ett slagsmål på skolgården.

– Om det är så djävla enkelt som du påstår, skrek Hans och borstade av sig gruset från kläderna, varför sa inte fröken det när jag frågade?

– Hon är ju så djävla religiös och då pratar man inte om sånt, fräste Gunnar till svar.

När nästa lektion började sträckte Hans upp handen. –

– Vad vill du Hans? frågade Gun.

– Det där med grodorna och hur det börjar. Gunnar säger att det går till likadant som det tjuren gör med kon. Är det sant?

Lärarinnan slog några kraftiga slag med en linjal i katedern. Alldeles blodröd i ansiktet utropade hon:

– Sådana dumma frågor svarar jag inte på. Vad är det med dej Hans, jag känner inte igen dej? Nu talar vi inte mer om det!

Det var första gången han sett Gun så arg och upprörd. Han ångrade att han ställt frågan. Han ville ju inte bedröva henne, hon som alltid varit så hygglig mot honom. Han hade svårt att möta hennes blick resten av dagen. Frågan om hur grodor blir till förblev obesvarad. Om Gunnar hade fel eller rätt visste inte Hans och han brydde sig inte om att fundera längre över den saken.

Någon tid efter denna händelse skulle Hans omedvetet komma att åter bedröva sin lärarinna.

Förberedelserna inför examensdagen pågick inom olika områden. Man övade in sånger, lärde in några stycken ur en läsebok och några dikter som skulle framföras. Dessutom hade varje elev i sjätte klass fått var sitt stort vitt ark av styvt papper som de skulle göra en teckning på. Dessa skulle sedan hängas upp som dekoration i skolsalen. Eleverna fick fritt välja vad de skulle rita.

Teckning var inte Hans starka sida. Han bävade inför uppgiften att rita något så stort som ytterligare skulle framhäva hans brister. Vad skulle han rita för något? Han funderade länge och väl, till och med sneglade efter vad hans bänkamrater hade hittat på men det var till ingen hjälp. Efter moget övervägande kom han fram till att försöka rita en gumse. Det var något som han trodde sig kunna klara av.

Medan Gun arbetade med de övriga klasserna, arbetade sjätteklassarna självständigt med sina teckningar. Hans lade ner hela sin själ på uppgiften och han tyckte att han överträffat sig själv. Hans eftersträvade att ansluta sig till den naturalistiska linjen i sin konstutövning. Det gjorde att gumsen verkligen blev naturell med alla en gumses attrialjer. Med en aning stolthet i blick och röst kunde han en dag kalla på Gun, för att visa henne resultatet av sitt mödosamma arbete.

Hon betraktade teckningen en lång stund. Hans väntade med spänning på några berömmande ord.

– Du har verkligen ritat bra Hans, sade Gun, men som den nu ser ut kan jag inte hänga upp den till examen.

– Varför det? undrade Hans en aning snopet men tittade samtidigt upp på sin lärarinna och såg en lätt rodnad på hennes kinder. Lite blygt och generat pekade hon hastigt på den stora pungen som hängde under baggens buk.

– Den där måste du i så fall sudda bort, sade hon och lämnade honom. Han kände sig olustig till sinnes och vart lite ledsen över att han kanske sårat Gun och hennes religiösa känslor igen. Det ville han ju inte eftersom han tyckte så mycket om henne. Han förbannade sig själv för att han fastnat för att rita just en gumse. Han hade lika gärna kunnat rita ett får eller en gris.

Med stor energi försökte han nu sudda bort den förargliga tingesten, men förgäves. Han hade lagt ner för mycken kraft och tryckt för hårt med pennan. Hur han än suddade så gick

det inte bort. Han gick fram till lärarinnan.

– Den går inte att suddas bort. Vad ska jag göra?

– Så synd då, svarade Gun medan hon betraktade resultatet av hans arbete. Hon kunde fortfarande se den förargliga tingesten som förstörde hela teckningen och oroade hennes sinne. Efter en stunds funderande fann hon på en lösning.

– Du Hans! Rita högt grönt gräs runt hela gumsen så blir det nog bra. Hans återvände till sin bänk och började måla högt tätt gräs runt gumsen, med lyckat resultat. Nu kunde han få blicka ut över skolsalen på examensdagen. Gumsen stod där i det höga gräset, bärande de vackert formade krumma hornen som skvallrade om av vilket kön han var, utan att förarga någon.

Den stora dagen närmade sig och en kväll vid matbordet undrade Hans vem av familjemedlemmarna som skulle följa med på examen.

– Har inte ti, svarade Lydia kvickt, ja har stortvätten å så vill ja inte lämne den lille så länge. Du Abel kan väl följa pojken så får han skjuts te skolen den dagen.

– Dä blir inge av mä då, ja har inte tänkt te å åke te skolen å sitte därå skämmes. Ja har allt sett betyga frå förre skolen å dä ser inte för grannt ut.

Det blev alldeles tyst en lång stund, det vanliga när Abel i bestämda ordalag sagt sitt. Hans kände något tjockt i halsen inför Abels hårda ord. Detta hade aldrig hänt förr, att ingen skulle följa honom till hans examen, dessutom hans sista.

– Jag ska sjunga en sång och så läsa en dikt och det tycker fröken att jag gör så bra. Följ med mej till examen Abel, vädjade Hans.

– Du hör va ja säger! Då blir inge av mä då. Ta mä dej bolsjeviken som du ä så förtjustes i å som du olovanes hälser på då å då. Å förrästen, du ä ju bare en fosterunge såja känner mej inte skylliger te å vare mä på examen.

Som ofta förr, ingrep Josefin till Hans försvar.

– Jag tycker då ä stor skam att ingen följer pojken te examen som ju åck ä hans skolavslutning, å va ja sett å hört inne på kammern när han gjort sine läxor, så tror ja ingen behöver skämmas över honom. Kanske han skulle klare sin examen ännu bättre om han inte behövat arbete så möe unner sin skolgång, avslutade hon med en skarp blick på Abel.

Han bemötte inte sin mors utfall men Hans såg på honom att han tog illa vid sig av det.

Examensdagen grydde. Inte ens denna dag befriades Hans från att först fullgöra en del sysslor i ladugård och svinhus. Olyckligtvis blev han trampad av en ko så foten svullnade. När sysslorna var gjorda linkade han ensam i väg till skolan och sin sista examen.

Under tiden som Abel, Lydia och Hans var upptagna med morgonbestyren vandrade en kvinna vägen över utmarkerna med en knotig käpp i hand. Hon korsade den strida bäcken över ålkistan som samtidigt utgjorde en bro och sökte sig

fram på smala stigar genom den täta skogen. Det var Josefin på väg till byskolan.

Hon var ofta tvungen att vila, hennes krafter var inte som förr. Då hade hon sprungit på dessa marker för att hämta hem korna till kvällsmjölknningen. På vintrarna hade hon hjälpt till med att forsla hem vedbrand och timmer. Nu kände hon oro för om hon skulle hitta eller orka fram. Det var länge sedan hon gett sig ut på en så lång vandring.

Hans hade tagit vägen förbi nämndemansgården. Där stod en fin lövad vagn. Han steg in i huset som han gjort så många gånger tidigare.

– Kommer du, sade Anna förvånad. Är du ensam?

– Ja det är ingen som vill följa mej. Dom är rädda att dom får skämmas för mig och förresten så har Abel sagt att jag är ju bara en fosterunge. Får jag åka med er i vagnen?

– Visst får du det, svarade Annas mamma medan hon tog locktången ur spisen och provade den på ett papper, så den inte var för varm för håret.

Vid det svaret kände han sig både lycklig och stolt. Tänk att få komma åkandes till skolan i lövad vagn med självaste nämndeman. Detta försköt det missmod han känt över att varken Lydia eller Abel ville följa med.

I närheten av skolan, där bron ledde över ån, fick de syn på en gammal kvinna som satt lite hopkrupen på broräcket. Hon såg ut att vila sig. Nämndeman stannade hästen för att höra hur det var fatt. Hon rätade på sig och vände ansiktet upp mot honom.

– Va i all sin dar är det jag ser, är det inte Josefin? utbrast han. Varför sitter mor här? Vart är mor på väg?

Innan Josefin hann svara hoppade Hans ner från vagnen, rusade fram till henne och ropade:

– Är mor här? Hur är det fatt?

– Jag har gått över utmarkerna och genom skogen men känner nu att mina krafter hastigt avtar. Jag är ju närmare de åtti. Jag vet inte om jag tyar gå fram te skolan hur gärna jag än vill, när nu inte min son eller sonhustru vill ge sej ti må då. Jag kände hjärta bulta så oroligt i bröstet så jag var tvungen te å vile.

– Kliv opp i vagnen mor, sade nämndeman, så ska jag skjutsa mor å pojken ända hem efter examen.

– Tack goe nämndeman. Gud må förlåte mej som frestar min gamle kropp å ställer te så möen besvär för anre människor, sade Josefin när hon tog plats på vagnen.

En bedövande doft av blommor spred sig ut över skolsalen. Uppradade utefter väggarna stod knarrande stolar och rangliga bänkar. Där satt bondgubbar och bondmoror högtidligt som i kyrkan och en aning spända. Med knäppta händer vilande på de slitna skolbänkslocken satt barnen med fast och spänd blick riktad på lärarinnan. Vid hennes sida satt skolrådets ordförande och församlingens präst som examensvittne. Prästen hade just trätt in, iklädd sin svarta kappa och vita krage. Den storbrättade hatten hade han lagt ifrån sig på ett hörn av katedern. Vid hans entré hade tungorna på de församlade plötsligt tystnat. Med

en bestämd, nästan barsk min, hade han avmätt besvarat deras ödmjuka hälsning. Examen kunde nu börja.

Lärarinnan tog plats vid den gamla orgeln och började spela. Den gav ifrån sig falska ostämnda toner blandade med väsande ljud. Barnen stämde i med morgonpsalmen, så gott det gick efter den något vanställda melodin. Hans lyssnade förstrött till prästens inledande ord. Hans tankar var på annat håll. Han önskade att morbror Krister och moster Ester hade varit med här i dag. Så kom hans blick att möta Josefins. Hon satt i närheten av orgeln och log emot honom och han log tillbaka. Med sina ögon ville han liksom tacka henne för att hon vandrat den långa vägen enbart för att glädja honom. Hon verkade så trött och såg ännu mindre ut än vanligt. Hur skulle han kunna återgälda hennes vänlighet och omtanke.

Blicken kom också att falla på teckningen av gumsen. Den hängde på ena långväggen. Hans smålog men inom sig skrattade han när han mindes hur han arbetat med den och hur bekymrad Gun hade varit innan den var anständig nog för upphängning. Hon skulle få hans teckning som minne och för att hon varit snäll mot honom.

Examensdagen skred sakta fram med olika övningar och program. Hans läste en dikt och sjöng sången om den lilla fågeln, som han sjungit på båten på väg till Stockholm. Han blev även framkallad till svarta tavlan för att räkna ett ganska svårt tal. Det klarade han snabbt och fick berömmande ord av prästen.

Så kom stunden alla väntat på. En del med förhoppning. Andra med fruktan. Betygen.

Först fick alla barn i de lägre klasserna hämta sina betyg, därefter kom turen till avslutningsklassen. Prästen harklade sig och började hålla tal. Några förmaningens ord att ta med på vägen ut i livet.

– Jag ska nu läsa upp var och ens betyg och så får vederbörande komma fram och hämta det.

Det hade Hans aldrig varit med om. Han bävade inför vad som skulle komma med tanke på betyget han fått förra året. Nu förstod han varför inte Abel och Lydia ville följa med till examen. Han mindes åter Abels ord att han inte tänkte gå dit och sitta och skämmas. Prästen plockade en stund med betygen framme vid katedern och skrev sitt namn på dem.

– Jag ska börja med att ropa upp den som fått det bästa betyget och sedan tar jag de övriga i tur och ordning, sade han och ordnade med sina glasögon.

Det var alldeles tyst i skolsalen, spänningen låg i luften, kinderna färgades röda på några av mammorna inför stundens allvar och barnen plockade nervöst med sina händer. Hjärtat bultade häftigt i bröstet på Hans och han svalde gång på gång. Väntandet var outhärdlig. Han önskade nu att Josefin också hållit sig hemma. Tänk om han gjorde henne besviken.

Så höll prästen upp ett betyg, betraktade det en stund, blickade ut över salen, som om han ville njuta så länge som möjligt av den spänning han skapade.

– Vill Hans Danielsson komma fram.

Som i en dvala hörde Hans sitt namn ropas upp. Han satt kvar. Det kunde inte vara honom prästen kallade på. Inte kunde han vara bäst. Det hade han aldrig varit förut. Oftast hade han fått veta hur dålig och oduglig han var. Det här kunde inte vara sant. Han hade nog hört fel. Det var bäst att sitta kvar, inte gå fram och göra sig löjlig.

– Hans, kom fram då, ljöd en röst betydligt mildare än den som nyss ropat upp hans namn. Det här var en röst han kände igen och lärt sig tycka om, det var Guns.

Nu kom Hans till medvetande. Han reste sig hastigt och skyndade fram till katedern och lyssnade ivrigt till prästen när han läste upp betyget.

– Det här är ett mycket fint betyg, sade prästen när han läst färdigt. Det kan du studera vidare på och komma långt här i livet pojk, om du bjuder till.

Hans funderade över hur det skulle gå till. Vem skulle betala hans studier? Hela hösten och vintern hade Abel jämrat sig över utgifterna för de skolböcker han behövde. Av det förstod han att vägen till vidare studier nog var stängd för honom, trots prästens välme-nande ord.

– Så har skolorådet beslutat att till dej Hans utge klassens enda premie, i form av en bok, för dina fina uppsatsskrivningar. Jag har själv läst en del av dom, sade prästen och överlämnade boken till Hans.

Hans bockade djupt och tackade för betyg och premium. När han återvände till sin bänk såg han på Josefin som log med hela sitt ansikte och han tyckte att hon inte verkade så trött längre.

Medan prästen kallat fram Hans, läst upp betyget och gett beröm hade det gått ett sus genom skolsalen. Denne pojk var inte bygdens son, det hade de erfarit när han läst dikt och sjungit, utan en stockholmsunge.

Inspektorns fru från den närbelägna herrgården, ilsk-nade till så smått i sina funderingar. Tänka sig att en stockholmsunge skulle få det finaste betyget. Vad var det för ordning? Var inte deras son Ruben god nog? Det var tacken det för alla gåvor i form av ägg, smör och rå-mjök som hon skickat med pojken till lärarinnan.

Hans gladde sig åt att Anna var med bland de främsta att få gå och hämta sitt betyg. Nämndemannen och nämndemansmorán sträckte lite extra på sig eftersom hon var den första flickan, och därmed den bästa, som fick hämta betyg.

Den som sist kallades fram var Gunnar från Hult.

Prästen såg en stund på hans betyg men läste inte upp det utan överlämnade det till Gunnar med orden:

– Något ljushuvud är du inte pojk, men var inte led-sen för det. Jorden behöver så väl dina armar och krafter och till det behövs inget märkvärdigt läshuvud. Som ännu en tröst, frågade han efter hur det stod till med mormodern och gav några berömmande ord för hennes insatser i Gunnars uppfostran, då

han redan i tidig ålder miste sin mor. Avslutningsvis bad han om en hälsning hem till mormodern.

I denna stund kände Hans sympati för Gunnar. Han tyckte synd om honom trots alla slagsmål de utkämpat på skolgården.

För andra gången återvände Hans från skolan till Abels gård med hästskjuts. Han log vid tanken på mot-satserna. Förra gången i rykande snöstorm och kyla, tillsammans med en av socknens föraktade. Skogshug-garen kallad bolsjevik och hedning. I dag i strålande sol och värme, tillsammans med en av socknens mest aktade. Nämndemannen som också var kyrkvård.

När skjutsen svängde upp på gårdsplanen skyndade sig Abel fram, när han fick se sin mor ropade han till.

– Kära mor, va vi ha vari orolier för er å vart I ha tajit väjen. I får inte lämne gåren utan att tale om vart I ämner er. Vart har i vari?

– Ja ha vari på pojkens examen, där du borde vari. Va inte så orolier för mej, oroe dej mer för ditt hårde sinnelag å stolthet min son. Du kunne gott ha åkt te skolan mä pojken i da och fått vare stolt över honom. Han fick de fineste betyet å berömmande or av våran präst å så en bok för han vari så duktier. Du hade int behövt å skämmas för pojken som du trodde. I stället är de allt du som får stå med skammen för att du inte va mä pojken på hans sista examen, utan din gamle mor fick riskera liv å lem så han inte skulle känne sig helt utlämnad.

Nämndemannen såg med en allvarlig min på Abel medan Josefin pratade.

– Det är sant Abel vad din mor säger. Vi fann henne utefter vägen när vi for till skolan och hon var ganska dålig efter den mödosamma vandringen genom skogen. Du kan vara stolt över din fosterson han skötte sig verkligen med den äran i skolan, sade nämndemannen, smackade på hästen och gav den en lätt snärt med piskan och körde bort från gården.

Abel betraktade tyst den försvinnande skjutsen, såg sedan på sin mor och frågade.

– Är mor arg på mej?

– Jag är både arg på lessen att du inte ställde upp på pojkens sista examensda, svarade Josefin..

Abel svarade inte utan försvann bort mot svinhuset, innan han gick in där vände han sig om och sade:

– Hans du är lediger för i da, du behöver inte göra nåra sysslor.

– Kom nu Hans, så går vi in till Lydia å får oss lite kaffe å bulle, det har vi gjort oss förtjänta av, sade Josefin.

Myrslåtter och lingonskörd

Efter Hans slutat skolan fick han verkligen känna på drängens hårda tillvaro. Hans späda kropp skalv av trötthet om kvällarna och det kröp i armar och ben av överansträngning. När vårsådden var över, potatisen i jorden och rovfröna var nedmyllade, var det snart dags att börja med höskörden. Liarna kom fram, slipades vassa på slipsten och med brynen. Här i denna steniga bygd hade inte slåtter-maskinen gjort sitt intåg och tidsandan var inte heller sådan att man ville skaffa några maskiner.

Det gräs man skördade till hö på den odlade marken räckte inte till, man var tvungen att ge sig ut på myrmar-kernas gungflyn för att slå det magra starrgräset. Det var ett hårt och ansträngande arbete. Det föll på Hans lott att räfsa ihop starrgräset, lägga det i en gräsfånga, svinga upp det på ryggen och barfota ta sig hoppande fram på tuvorna till fastare mark och lägga ifrån sig fångan.

Värmen och knotten var svår. Samtidigt fick han se upp att han inte trampade på någon huggorm eller snok som det var gott om i dessa marker. Abel berättade att det inte var ovanligt att man slog ihjäl ett tjogtal ormar under en myrslåtter. För att

någorlunda skydda sig mot den besvärande knotten hade han blivit lärd att göra en krans av starrgräs och sätta den på huvudet. Knotten kröp då in i gräset för att söka skydd mot solen. Trots denna åtgärd blev han biten på sin svettiga bara kropp som även var begärlig för det otal bromsar som drogs till svettiga kroppar på såväl människor som djur.

Nästan som i en dvala bar han den ena bördan efter den andra och det gällde att inte kliva fel när han hoppade på tuvorna. Gjorde han det blev han liggande framstupa med sin börda och började snabbt sjunka ner i den bottenlösa dyn mellan tuvorna. Med stor möda kravlade han sig upp på fötter igen. Utmattad och helt nedkletad av dy var det bara att fortsätta som om ingenting hänt.

När Lydia kom med sin korg och dukade upp mat och kaffe vid kanten av myren och kallade på deras uppmärksamhet, fick Hans en vederkvickande känsla. Äntligen en stunds vila i den svalkande skuggan av några buskar medan han stillade hungern och släckte törsten.

En dag just som Hans slagit sig, ner hörde han Abel skrika till. Han höll på med att skrapa ihop lite starrgräs att sitta på. Han lyfte häftigt upp ena handen och för ett ögonblick kunde Lydia och Hans se en liten orm som bitit sig fast i lillfingret. Lydia ryggade till vid åsynen.

– Är det en huggorm?

– Ja, svarade Abel och gick fram till en lie som hängde på en trädgren, tog ner den och lät den vassa eggen göra en skåra

där ormen bitit. Därefter sög Abel ur blod några gånger och spottade ut. Så rev han av en bit av nederdelen på skjortan och gav det till Lydia som lindade om fingret.

– När du kommer hem gör du iordning nässelgröt som jag kan lägga på såret under natten, sade Abel. Med en förskräckt blick tog Hans in allt som försiggick.

– Är det första gången du blivit biten?

– Käre du, det har hänt nära gånger förr men det har allti gått bra. Bare man tar det lugnt. Ilade jag inte gjort då hade jag var döer för länge sen.

Hans såg hur Abels solbrända ansikte intog en gulvit färg under tiden han pratade. Om det var som resultat av ormbettet eller av rädsla kunde han inte avgöra.

Medan de åt och vilade sig, pekade Abel mot en stor höjd som reste sig längre bort på myren.

– Dit ska vi till hösten och plocka krösabär, det brukar finnas massor att hämta där.

Hans betraktade den avlägset belägna höjden och såg hur svårtillgänglig den var. Det var inte med någon större längtan som han såg fram emot hösten.

– Finns det mycket orm där, frågade han med tanke på vad han nyss bevittnat.

– Det finns gott om orm överallt här på myrmarkerna, fick han till svar.

– Kan vi inte plocka lingon någon annanstans, där det är lättare att komma till och där det inte finns orm, bad han.

– På den där höjden har vi de finaste krösabären man kan tänka sej. Där har vi plockat i alla år som det gått att skörda. Den höjden har alltid kallats för Krösahöjden, så långt tillbaks jag kan minnas, på grund av den otroliga mängden bär som växer där.

Efter mycken slit för både människor och djur var höskörden bärgad och under tak. Rågen var skuren och krakad för att torka innan den skulle köras in. Sommaren nalkades sitt slut. Himlen började så smått anta en annan färg och morgnarna kunde ibland kännas lite ky-liga och marken var våt av nattens dagg. Havren började skifta i en gröngul färg. Denna tid på året gav möjlighet till en andhämtning i skördearbetet.

Tiden var inne för lingonskörd. Utrustade med korgar, ryggkontar av flätat vidje och hemmagjorda bärplockare drog de ut på myren till Krösahöjden för att skörda det röda guldet.

Marken mellan tuvorna var delvis upptorkad efter den torra sommaren. Den svartbrunn dyjorden hade dragit sig samman och rämnat i breda sprickor. Trots detta kunde man inte gå emellan tuvorna utan var tvungen att ta sig fram genom att hoppa från tuva till tuva. Klev man bredvid så löpte man risken av att det tunna skiktet av torkad dyjord brast och man sjönk djupt ner i ävjan.

På långt håll lyste höjden röd av dignande lingontuvor. Det

gick fort att fylla ryggkontarna som sedan bars över myren och tömdes i stora potatiskorgar.

Noggranna utforskade Hans varje tuva innan han vågade hoppa till den, eftersom han var barfota. Rädslan för att någon huggorm låg gömd i det höga gräset och minnet av hur Abel blivit ormbiten drev honom till för-siktighet. Ibland tappade han balansen och klev ner djupt i gyttjan och tappade en del av sina bär som fick honom att svära till.

Från tidig morgon till långt fram på eftermiddagen pågick plockandet. Abel satte sedan på stora träplattor på hästens fötter för att han inte skulle trampa ner sig och med en släpkälke transporterades dagens lingonskörd till fastare mark för att med vagn fraktas hem till går-den.

När kvällens sysslor med djuren var avklarade och solen började närma sig horisonten samlades alla, även Josefin, på gårdens högsta punkt. Där blåste det för det mesta och med hjälp av vinden rensade de bären från skräp. Ett stort skynke var utlagt på marken och försiktigt hällde man nu lingonen ner på skynket. Blad, små kvis-tar och annat skräp fördes bort med vinden. Kvinnorna låg på knä vid den växande pyramiden av lingon och plockade bort sådant som inte vinden mäktade med. Det mörknade på innan man hade dagens skörd färdigrensad och fylld på lådor och korgar. Resten fick vänta tills morgondagen.

Efter ännu några dagars mödosamt arbete på Krösahöjden var det dags att forsla lingonen upp till handlaren i kyrkbyn.

Han svarade för uppköpen och såg till att bären kom till närmaste järnvägsstation för vidaretransport upp i landet. Man fick inte så mycket betalt för lingonen men man tog tacksamt emot den extra inkomsten. Lingonplockningen blev för Hans det enda tillfället att få något betalt för det arbete han utförde. Han hade egna korgar och lådor som han höll noga reda på.

En kväll efter maten tog Abel fram sin smålandsbörs.

– Nu ska vi se hur möe penningar vi fått för krösaskörden. Dä va fine krösabär, sade hannlarn, å han tyckte då va bra rensat så vi fick betalt efter högsta noteringen.

Han räknade upp pengarna och lade de olika mynten i särskilda högar framför sig på bordet.

– Hur mycket fick jag för mina lingon? frågade Hans ivrigt.

– Samme pris givetvis. Dom va ju plockade på samme ställe, men nåe drar ja allt av för körninga.

– Inte menar du att jag ska få mindre betalt för mina lingon? Att du drar av för körningen? utbrast Hans.

– Du hörer väl vaja säjer. Dä ä bara nyttit att du får lära dej att göra rätter för dej pojk.

Josefin som såg att han blev ledsen, kunde inte tuga.

– Ska du missunna pojken sina surt förvärvde penningar? Dä ä ju den enne förtjänsts han har för allt va han gör på gåren. Nu ä du hårder å orättviser Abel. Jag förstår mej inte på dej. Va gläje kan du ha av penningar som du missunnar pojken?

Hon såg på Abel med en allvarlig min men han såg inte upp

från bordet, utan höll blicken fixerad på pengarna som han radat upp framför sig. Efter en stunds tystnad tog han blicken från dem och såg nästan skamset på sin mor.

- För mors skull så får väl pojken va han ska ha.
- Det är inte för min skull du ska göra rätter för dej, utan för din egen sinnesfrid, sade Josefin lunga och reste sig något mödosamt från sin stol och gick in i kammaren.

Abel räknade slantarna men gav dem inte till Hans utan sade:

- Jag håller väl reda på dom åt dej tess du behöver dom näen gång.

På kvällen när Hans hade arbetat färdigt och kom in på kammaren satt Josefin i sin gungstol med handarbetet i knät och sov. Hon hörde inte när han kom in och ryckte till när han tilltalade henne.

- Sitter mor och sover? Varför har inte mor gått och lagt sig?

– Ja slumra visst till ett tag. Ja kände mig så trötter å mitt hjärta klappa så orolit en stunn, mådde väl inte bra av att bli förargad på Abel. Ja förstår mej inte på honom. Han har blitt så hårder å omöjlier.

Hans tände fotogenlampan på bordet och satte sig bredvid henne i den knarrande korgstolen som var en sjuttioårsgåva. Han strök undan sitt ostyriga hår som bara ville hänga ner över ögonen.

– Tack mor för att mor hjälpte mig att få mina lingonpengar. Jag har ofta tänkt hur det kommer sig att mor så ofta hjälper mig när jag har det svårt.

Josefin svarade inte genast, men efter en stund pekade hon mot väggen där Kristustavlan hängde. Hans betraktade tavlan, den gick inte att missa där den hängde. Detta gamla oljetryck där Kristus stod med ett litet lockigt barn i sina armar och framför fötterna vilade tryggt ett par små lamm. I en båge med bleknad guldtext stod att läsa: Vad I gören mot de minsta gören I ock mot mig.

Josefin såg på Hans och sade:

– Du ska veta pojk att efter dessa ord har jag försökt te å leva, å dä ska du också försöka te å göre. Gör du dä ska du se att Gud beskyddar dej, å dä kommer att gå dej väl å du får många vänner.

Under sina samtal om kvällarna kom de ofta in på livs-åskådningsfrågor. Det var så många tankar som rörde sig i Hans huvud som krävde sina svar:

– Mor, det är något som jag ofta går och funderar över som jag gärna vill att mor hjälper mig att ge ett svar på.

– Va ä dä nu för nåe som oroar ditt sinn?

– Jag vet inte riktigt hur jag ska börja. Han tänkte en liten stund innan han formulerade sin fråga.

– Jag har alltid hört och fått lära mig, och jag har också hört mor säga det, att Gud har sådan makt att han råder över allt. Gud är mild och god och vill oss väl. Om det är så: varför

finns det så mycket lidande och orättvisor och ondska i världen?

Hon satt tyst liksom sökande efter de rätta orden. Det hände ofta att hon gjorde så när hon ställdes inför Hans frågor, ibland nog så provocerande. Hon förhastade sig inte när hon skulle ge sin syn på hans funderingar.

– Det här är en svår fråga du ställer till mig, och det är funderingar som jag också anfäktas av ibland. Jag vet inte riktigt hur jag ska svara dej så du förstår vad jag menar.

Hennes små rynkiga händer for fram över förklädet för att släta ut några veck. Efter en stund tog hon till orda lite tveksamt och med eftertanke.

– Du ska komma ihåg pojke, att vid sidan av Gud och det goda finns det också en Djävul och det onda. Dom är i ständig kamp med varandra, det gäller för oss människor att vara på vår vakt, lära sig skilja på det goda och det onda. Det kan vara svårt ibland, för djävulen uppträder i olika skepnader. Men kom ihåg, att när det onda drabbar oss så är det inte Guda verk utan detta är ett led i djävulens kamp.

Hon tystnade, tänkte ett ögonblick, och böjde sig fram mot Hans och talade sakta och lågmält liksom hon ville inpränta varje ord i honom.

– Du ska veta att när det onda drabbar oss hårt och svårt, kan då hända att den mest troende kan komma i tvivelsmål och vända sig bort från Gud, ja, rent av förbanna honom. Kanske det ingår i djävulens planer i sin kamp mot Gud. Kanske djävulen vunnit fler själar på detta sätt än genom sina många frestelser.

Vad vet jag, men i dessa banor går mina funderingar.

– Du ska veta att jag under mitt långa liv utsatts för många hårda slag och prövningar som satt min gudstro på hårt prov. Jag minns när vår enda tös som ung drabbades av sinnessjukdom som hon ännu bär på. Du må tro att jag kom i starkt tvivel och vände mig bort från Gud. Jag till och med förbannade honom. Må Gud förlåta mig för detta. Men så småningom kom jag till klarhet. Detta kunde inte vara Guds verk utan den onde som på så vis försökte få mig bort från Gud. För en tid lyckades han men tack och lov så kom jag till besinning igen.

Josefin satt nu tillbakalutad i sin gungstol och gungade lätt medan hon fortsatte:

– Besinna alltid när du utsätts för hårda slag, prövningar och motgångar under din levnadsvandring. Vänd dig aldrig bort från Gud, för då mer än någonsin behöver du hans hjälp. Knäpp dina händer och be innerligt om hans stöd. Hjälpen kan vara nära, men den kan också dröja, men misströsta aldrig pojk. Minns dessa ord av en gammal gumma i Småland, sade Josefin och klappade Hans på armen.

Åter lägrade sig tystnaden en stund över kammaren men så kom det plötsligt en fråga från Josefin.

– Du kommer ofta in på trosfrågor Hans. Det är lite ovanligt vid din ålder. Var har du fått din gudstro från?

– I söndagsskolan, svarade han, som hölls i ett statarkök av en ladugårdskarlar som läste och sjöng så vacker för oss. Han talade enkelt och var lätt att förstå. Jag har svårare att förstå

prästens predikningar i kyrkan. Jag tycker han bara försöker att skrämman människorna. Varför gör han så?

– Han är väl lärd till det. Jag tycker inte heller om hans predikningar, därför är jag sällan i kyrkan. Jag läser istället själv min Bibel och psalmbok som du vet. De enda gångerna jag ger mig iväg till kyrkan är när det är skriftemål och nattvard.

– Jag har farit illa många gånger och då främst på hur de behandlade oss på pojkhemmet, där skulle det vara liksom religiöst, sade Hans. Det är vid sådana tillfällen som jag har undrat om söndagsskolläraren verkligen hade rätt när han lärde oss om den milde gode guden. Jag har tvivlat och tänker ofta över detta, därför ställde jag frågan till mor för att få lite reda i mina tankar.

Trots att solen för länge sedan hade gått ner och det var mörkt ute, var denna sensommarkväll varm och skön. Gardinen fladdrade lätt i kvällsbrisen. Josefin stängde fönstret och kände varligt med sina magra ådriga fingrar på jorden i blomkrukorna och gick ut i köket för att hämta vatten. Hans hade redan krupit ner i utdragssoffan när hon kom tillbaks. Han låg där och tittade på medan hon vattnade blommorna och sedan satte sig i sängen för att plocka ut hårnålarna ur sitt hår och lät det sil-vervita håret falla ner utefter ryggen.

Som vanligt varje kväll knäppte hon sina händer och riktade blicken mot Kristusbilden på väggen och läste sin aftonbön. Denna kväll gjorde hon ett extra litet till-lägg:

– Käre himmelske Fader hjälp Hans å va honom när alle

dager. Ge honom kraft te å motstå alle prövningen och motgången. Nu Hans kan du gå upp å blåse ut lampa å go natt må dej.

Snart hörde han Josefins lugna andetag som vittnade om att hon somnat. Hon hade en god och trygg vård av sin son och sonhustru och levde i en fast tro på sin Herre och i förvissning om ett bättre lyckligare liv efter detta. Hennes slit, prövningar och försakelser var i minnenas värld, men en del av slitet fanns kvar i hennes värkande armar och ben, som gjorde sig mest påmint vid omslag i vädret.

Snart sov även Hans en djup sömn, kroppen fordrade det efter en lång dags hårt arbete. Det enda som då och då störde hans nattsömn var loppornas angrepp. På dagen krävde hans fosterfar hans kraft och svett, på natten lopporna hans unga friska blod.

Radion kommer till byn

Abel lämnade gården några dagar. Han cyklade till en kusin, som bodde i en by någon mil bort, för att uppvakta på födelsedagen. Kusinen drev, vid sidan av sitt lilla jordbruk, en kommissionsverksamhet. Han tog upp beställningar på varor från bl a Åhlén & Holm i Stockholm. Så smått hade han också börjat sälja batteridrivna radio-apparater som var vida överlägsna kristallmottagarna. Han sålde även dynamolyktor till cyklar som ersatte de besvärliga och brandfarliga karbidlyktorna. Cykeln kunde nu få ett bra ljus genom att en generator monterades på, som sedan drevs av cykelhjulet. Detta betraktades av många som ett underverk.

Abels var intresserad av nymodigheter och följde med intresse och förtjusning alla sådana artiklar som dök upp i Smålänningen, Ljungbytidningen i dagligt tal. Abel intresse skulle sätta sina spår. När han återvände hade han med sig en batteridrivna radio och en noggrann beskrivning av hur den skulle monteras och skötas. Den första radion hade gjort sitt intåg i byn, till en del by-bors fasa, inte minst Josefins. Uppståndelsen blev stor i huset. Josefin var inte glad över sin

sons idéer och köp.

— Finns dä då inte mer nöttiger saker du behöver te gåren? sade hon irriterat när hon betraktade radioapparaten.

Hans däremot tyckte det var spännande och ett an-genämt avbrott i den trista och monotona tillvaron.

Antennen skulle monteras. I vagnslidret letade Abel fram en rulle rostig ståltråd som användes vid uppsättning av höhässjor. Oroligt höll sig Josefin på avstånd, men följde ändå med nyfiket intresse vad hennes son gjorde.

Abel försökte hitta en lämplig plats för antenntården. Efter en stund tyckte han sig ha funnit den.

— Ja tror ja ska sätta upp antenn mellan lagårn och boningshusa.

När Josefin hörde det tittade hon förfärad på honom.

— Om du inte ä räddar å tänker på oss när du drar in dylit elände i huse, å kanske drar Guds straffdom över oss för ditt högmod, så kan du väl åtminstone skove djuren tycker ja.

Abel hörde oron i sin mors röst och sökte finna en annan plats där han kunde sätta upp antennen. Åt det motsatta hållet fann han en stor ask.

— Du som ä liten å rasker kan klättra upp i trät, sade han till Hans.

Med tråden virad om midjan började Hans den mödosamma klättringen.

— Klättra upp så högt du kan, desto bättre får vi in ljue i apparaten har ja hört, sade Abel.

Efter mycken möda, då tråden många gånger hakade sig fast i någon trädgren, var han äntligen uppe i askens topp och virade noga fast tråden. Sedan fick han klättra upp på husgaveln och spika fast antennens andra ände där. De vita isolatorerna glänste från sina platser. Abel grävde sedan ner en gammal kopparkastrull som jordledning, allt enligt instruktionen.

— Dä ä bä synu och skam som bu bär dej åt Abel, sade Josefin när hon såg hur han grävde ner den gamla kopparkitteln. Dä kan allri gå väl. Nää, dä kan allri gå väl, mumlade hon och gick in i huset.

Nu började ett besvärligt arbete för Abel. Enligt instruktionen skulle han koppla samman ett antal ficklampsbatterier i dess plus- och minuspoler. Hans grova och något stela händer var inte anpassade för detta finmekaniska arbete. Hovtången som han använde som hjälpverktyg var menat för hästkosöm och stängseldragning, inte för koppling av små batterier och det gjorde inte arbetet lättare. Bland batterierna fanns ett så kallat syrabatteri och han gav dem några varningsord.

– Ni måste se te att den syra som finns däri inte får komme på duker eller kläer för då fräter dä genast hål.

– Dä ser du vilke elänne du draut in i huse, sade Josefin och ruskade bedrövat på huvudet.

Abel ställde ett gammalt rangligt bord i kammaren och på det placerade han radion och batterierna. Så skulle högtalaren hängas upp. Josefin ropade till just som han skulle till att slå i

en spik i väggen.

– Häng den inte så nära min Kristusbild, dä tycker ja ä synn å hädiskt. Häng den så långt ifrå som möjlit. Ä du tvungen te å sätte in dä däringa elännet i min kamma-re? Har du ingen annan plats för et?

– Ja ville gläja mor.

– Du gläjer mej inte alls. Du skrämmer mej. Å hur ska ja kunne sove tryggt om nätterä? sade Josefin smått irriterat.

Trots Josefins protester placerades radion i kammaren. Lydia och Hans följde med intresse Abels aktiviteter för att se hur det skulle gå. Han lyckades till slut med att få allt i ordning.

– Nu ä vi komna te dä store öjenblicke då vi ska höre om ja ha montera rätt å om dä kommer nåe lju ur apparaten.

En total tystnad lägrade sej över rummet. En svag knäpp hördes när han slog till strömbrytaren på apparaten. Ett knastrande ljud hördes och det brusade ur högtalaren. Han vred försiktigt på ett par rattar med många siffror och streck på. Det knastrande ljudet övergick till något som liknade fågelkvitter. Han rattade vidare, men inget hördes.

– Dä kanske inte går te å få in nåe lju här i byn. Vi bor no för långt ifrå.

– Du ha no blitt lurad, sade Lydia med en forskande nästan förebrående blick.

Lagom hon sagt det, bröt en röst fram i högtalaren.

En röst som ingen förstod vad den sa. Den talade inte byns språk.

– Dä ä en utrikes som kommit in i radion, förklarade Abel.

– Då ha du väl montera fel, utbrast Lydia.

– Stilla dej lite å va inte så otålier, svarade Abel och rattade vidare.

Spänningen hade drivit fram svett droppar på hans panna och Lydigs anklagelser var irriterande och gjorde honom nervös. Plötsligt hördes en röst vars språk de förstod.

– Nu ha ja kommit te Svärje! Nu vet ja att ja ha montera rätt! utropade han och ansiktet strålade när han lät blicken fara runt kring de församlade.

Rösten avbröts snart av ett musikstycke som fick husets katt att reagera och skyndsamt försvinna under Hans soffa. Alla stod tysta och lyssnade till det ljud som kom ur högtalaren. Ingen förstod musikstycket man bara förvånade sig över det under man upplevde. Josefin satte sig med en duns i den knarrande korgstolen, slog sig på knäna och gungade med hela kroppen.

– Dette va nåe alldeles märkelit. Kan dä vare sant att dä kan komme lju ur den oansenlige svarta låan? Dä kunne ja allri tro att ja skulle få uppleve. Ä vi vid världens yttersta ti månntro?

För Hans var inte detta något nytt. I sitt förra fosterhem hade han träffat på radion i form av en kristallmottagare, där man fick söka stationerna med en liten nål mot en kristall och ljudet kom via hörlurar. Det här var något mer. Alla fyra kunde

höra ljudet från högtalaren gemensamt.

Ryktet om att radion kommit till byn spred sig snabbt. Nästan varje dag gjorde sig någon ett ärende till Abels för att se och höra detta tidens underverk. En del lämnade huset ruskande sina huvuden och förkunnade att detta kunde aldrig gå i väl i längden. Det var att sätta sig upp mot Skaparen och skulle säkerligen drabba dem på något våldsamt sätt.

Abel hade träffat grannarna Johan och Lotta, och berättat om radion. Det dröjde inte länge förrän de kom över. Lotta hade dagen till ära satt på sig ett rent förkläde och huvudduk, men Johan var lika skitig som vanligt och snuset rann ur mungiporna.

– Vi skulle väl se å höro på dä däringa unnerverke du ha tale om, sa Johan.

– Gu förlåte vår nyfikenhet, föll Lotta in, samtidigt som hennes blick begärligt for mot spisen och kaffe pannan.

Abel förde in dem i kammaren och beskrev sakkunnigt underverket och slog på radion så rummet fylldes av ljud. Johan som hörde lite dåligt, gick fram till apparaten och lade örat intill.

– Där ha du inte lju, utbrast Abel och pekade på högtalaren uppe på väggen, dä har du där.

Johan såg misstänksamt på tingesten på väggen men hörde inte bättre för det.

– Vänta ska ja lyfte ner den, sade Abel och tog ner högtalaren. Ja vill inte höfe ljue för då drar dä mere på strömmen.

Johan och Lotta lyssnade andäktigt med halvöppna munnar. Det enda som märktes av deras förvåning var att snusflödet ökade ur Johans mungipor.

– No ä dä väl märkelit att ljuet kan komme träalös änna frå Stockholm in i våre stua, sade Abel.

– Dä ä väl inte möjelit, tyckte Johan.

– Du hör väl va ja säger, dä ä dagsens sanning, sade Abel och slog ut med armarna.

– Ä dä verkligen möjelit? Kan dä vare sanning? mumlade Johan och såg på Abel med en misstänksam blick.

Under tiden de andra hade lyssnat på radion hade Lydia gjort i ordning kaffet i köket och bjöd dem till bords. Lotta slog sig på sina knän.

– Inte ska du ha besvär me oss å bjue på kaffe mitt på blanko vardan.

Men snart njöt hon i fulla drag och drack tretåren på fat med en väl tilltagen bit från toppsockret som slank in mellan de glesa tänderna.

Mätta och belåtna, men fortfarande lite omtumlade av vad de sett och hört, gick så Johan och Lotta hem till sitt. Väl ute ut på förstubron råkade Johan få syn på tråden som gick mellan asken och husetsnock. Han stod en stund tyst och betraktade den .

– Va i Herrans namn har du en trå uppspänd så högt för? ropade han inåt huset. Va ä dä däringa för trå du har mellan träet å stuan?

– Dä ä antennen ja har te radion.

– Te radion? Te radion! Du sa ju te Lotta å mej att ljue kom tråalöst, sade Johan eftertänksamt.

Abel skulle just till att förklara hur det fungerade, när Johan häftigt avbröt honom. Han höjde sin knotiga käpp mot Abel.

– Du må skämmas att söke lure gamle människor å tillike dive granner. Tvi, tvi på dej Abel, må Herran straffe dej för då! Kom Lotta så må vi skynne bort frå dette synnia ställe.

Abel försökte lugna Johan och förklara men inget hjälpte. Johan och Lotta avlägsnade sig snabbt.

Kristofferson, byns mycket säregne och underlige man som stod utanför byns gemenskap i det mesta. Han de-lade inte bybornas syn på kyrkan och den kristna tron, utan utövade sin egen religion som stod i motsats till den allmänt vedertagna. En söndag, när alla satt vid köksbordet och drack kaffe, fick de se Kristofferson komma gående på vägen. Med värdiga, väl avmätta steg, tog han sig upp på gården. De stora klumpiga hemmagjorda träskorna gav honom en säregen gångstil. Han stannade nedanför trappan, kom inte in.

– Va vill denne ogudaktie männska oss? Släpp inte in honom han kan va full av löss! utbrast Josefin till Hans stora förvåning.

Aldrig hade han hört henne tala nedlåtande om någon. Trots hennes utfall gick Abel ut på förstubron och hälsade på honom och höll dörren öppen in till köket.

– Kom in så ska du få se å höre på råe märkelit.

Kristofferson bar en tjock bok under armen som var ganska solkig och nött efter flitigt användande. Det var hans speciella bibel. Den fattade han nu med båda händerna och höll fram den högt upp i luften. Han tog ett djupt andetag och började tala med en tordönsstämma som ekade över gårdstunet.

– Må Gud straffe dej för då otyg du drajet in i vårar by å för ditt högmod. Gud straffen alle som sätter sej opp över honom. Må åska, storm å hagel drabbe din går hårt, Abel.

Så slog han upp boken och läste ett avsnitt som vände sej mot människans fåfänga, som leder till synd och straffdom. Abel blev retad och förlorade humöret över Kristofferssons uppträdande.

– Må Gud straffe dej i ställe, så ille som du sköter dina kriter å för dina magre å vanskapte katter. Då ä större synn å misshanla djurs än att ja har skaffa radio.

Kristoffersson lämnade gården och skrek ut sin förbannelse över Abel som återvände till kaffebordet i sin tur förbannande Kristoffersson.

– Du drar olycka å ovänskap över gåren Abel mä dina nymodigheter, suckade Josefin. Först mä värmelednings som skrämmer mej varje gång den kokar så då skaken i hela stua å så nu radion. Va kommer härnäst måntro? Må ja få lämne då

juriska innan du kommer må nästa nymodighet. Tänk lite grann på di gamle mor å.

Utan att svara sin mor gick Abel in i kammaren och slog på radion. Snart ljud tonerna av en psalm från söndagens högmässa ut till dem i köket.

– Ska inte mor höre på gusstjänsten på radion i da? undrade Lydia.

– Jo, dä ä väl den ärna välsignelsen med nymodigheter, svarade Josefin och gick in i kammaren och intog sin plats i gungstolen framför Kristusbilden.

Potatisupptagningen

Liarnas sång hördes när de skar sig fram genom den mogna säden. Raska händer fångade de fällda stråns och samlade dem till stora fång. Med ett stråknippe snodde man samman ett band som skulle hålla ihop kärven eller reken som man sade i dessa trakter. Tistlarna som nyss stått så vackert med sina lilafärgade blommor blev nu till ett stickande gissel. Taggarna letade sig genom ärmarnas Tinningar och blusarnas tyg in på bara kroppen.

Hästarna slet med de tungt lastade vagnarna uppför de branta backarna från nyodlingar eller avlägset liggande åkerlyckor. Den mogna säden skulle hem till lador och skullar och ligga där i väntan på tröskningen, med sla-ga eller vandringströska. På Tjyvapelles gård hade man inte råd med häst så där spände man kor framför dragred-skapen.

Det sjöd av liv och rörelse på varje gård. Dagarna var inte långa nog för att hinna med alla sysslor. Det var en hektisk tid, så mycket som måste göras innan höstrusket satte in. Det blev en ständig tävlan med tiden och vädrets makter.

Hans gick nu sin andra höst i denna by till mötes. Han var fortfarande för ung och späd för att kunna fullgöra en drängs

krävande sysslor, men till det togs ingen hänsyn.

Knappt var stråsåden under tak förrän det var dags för potatisen. I dessa byar odlades mycket potatis då man födde upp slaktsvin som gav en tämligen god inkomst, men krävde hårt arbete i gengäld.

Med potatisplockningen levde samhörighetskänslan upp mellan byborna. Från att tidigare bara ha växlat några flyktiga ord över stengärdsgården eller i boden som var byns postkontor, så gick man nu samman för att hjälpas åt med att så snabbt som möjligt få upp potatisen. Lönen var fastställd på senaste byastämman till två kronor om dagen samt två mål mat, kaffe och doppa.

Arbetstiden sträckte sig från det det ljusnade till det blev så mörkt att man hade svårt att skilja på vad som var småsten och vad som var potatis. Hans fick gå om-kring till gårdarna och göra dagsverken i Abels ställe och nu blev han plötsligt en jämlike med de andra. Han fick samma lön som dem utom när han plockade på Abels gård. Då räknades han inte som dräng längre utan som familjemedlem och till sådan utgick ingen lön, enligt byastämmans beslut. Det blev det enda tillfället han räknades som familjemedlem.

Som vanligt väcktes Hans tidigt för att först hjälpa Abel med djuren. När det började ljusna på fick han gå iväg till någon gård, med potatishackan över axeln och potatiskorgen hängande på hackans skaft för att fullfölja sitt dagsverke. Ju längre in på hösten potatisupptagningen dröjde, desto kallare

och gråruggigare blev morgnarna. Ibland kunde solen bryta fram under dagen men ofta föll ett lätt regn. Med en potatissäck över ryggen försökte man skydda sig något men snart nådde vätan in på bara kroppen. Otåligt väntade man på bondens order att få avbryta plockningen och gå hem. Bedömde han att det skulle bli dagsregn skickade han hem dem i god tid in-för nästa måltid, så slapp han den utgiften, en åtgärd som inte var populär.

En kväll när Hans var på väg från ett dagsverke tog han vägen förbi postboden. I mörkret trevade han sig fram till bordet och trevade med sina jordiga, nariga fingrar tills han kände ett par tidningar. När han plockade upp dem kände han också ett brev. Ivrigt sökte han efter tändsticksasken och tände den lilla ljusstumpen som fanns där. I det svaga skenet kunde han se att brevet var till honom. Skrivstilen kände han väl igen den, tillhörde hans förra fosterfarmor i Arboga.

Den trötthet han nyss känt var plötsligt som bortblåst. Han släckte ljuset och skyndade snubblande hem för att läsa brevet men först måste han hjälpa Abel med kvällssysslorna och äta kvällsmat. Äntligen var han och Josefin ensamma inne på kammaren. Han slog sig ner i korgstolen, öppnade brevet och läste det om och om igen, medan han såg sin fosterfarmor framför sig i den lilla stugan uppe i Mälardalen. När han till slut läst det många gånger, vek han ihop det och lade det under huvudkudden. Där höll det honom sällskap många nätter.

Snart skrev han svar men han kunde inte berätta allt om hur han hade det. Inget brev fick sändas iväg innan Abel hade läst det. Hans hade snart lärt sig vad han fick och inte fick skriva. Många var de brev som blivit sönderrivna av Abel, samtidigt som han blivit ut-skälld för något olämpligt han hade skrivit. Papper och kuvert måste han tigga av Abel och naturligtvis pengar till frimärken. Även om han skulle försökt smussla iväg något brev så vågade han inte. Det som kändes svårt var att om de hämtade posten så var hans brev redan öppnade och lästa innan han fick dem. Han protesterade men det hjälpte föga.

– Nu är det snart slut på päraplockningen! utropade Abel glatt en morgon när han väckte Hans. I dag ska du te de sista ställe, te våra grannar Johan och Lotta.

Under tiden han klädde sig kände han en viss bävan och avsky inför tanken att behöva gå till granngården. Han hade de senaste dagarna hört en del om deras snål-het och lortaktighet. Och han mindes också hur han en dag förra hösten, under potatislovet från skolan, varit där och hjälpt dem. Då hade han fått arbeta utan att få någon dagpenning som de andra. Johan hade bara sagt till honom att han gick ju i skolan och skulle ingen dagpenning ha. Hur skulle det bli i år?

Atta plockare stod uppställda på Johans gård. Marken var vit av frost och himlen var klar och lovade en solig och vacker dag. Johan kom ut. Lite vresigt bjöd han dem stiga in och få

kaffe mä bulla. Hans och en jämnårig pojke från grannbyn blev stoppade i dörren.

– I pojkar kan gå ut te päralannet bakom lagårn och rycka upp blasten, unner tia vi dricker kaffe, ja har inte hunni mä då.

– Ska inte vi få något kaffe? frågade Hans.

– Du va mej en te å va rasker I truten så tidit på måra. Så unga pojkar ska inte dricka kaffe så tidit, då ä inte bra. Se så raska på mä blastryckningen tes ja kom-mer mä häst å årder.

Svärande och sparkande småsten framför sig gick pojkarna ut till potatislandet och började rycka upp den frusna blasten tills deras händer var stela. De försökte återfå liv i sina stelfrusna leder genom att blåsa sin varma andedräkt på händerna och slå åkarbrasor, allt medan de svor ut sin ilska över Johan.

Johan hade sin potatisodling samlad kring husen. Den steniga marken tog hårt på plockarnas krafter. Armar, ben och rygg värkte snart av ansträngning. De föregående dagarnas plockning gjorde också sitt till. Kroppen vägrade nästan ta emot mer av denna omilda behandling men så lättade morgondimman och solen bröt fram och värmde skönt på deras ryggar och tinade upp både leder och humör.

Middagen närmade sig och Lotta kom ut och ropade på dem att komma in. Plockarna samlades på ladugårdsbacken kring en hink med vatten och tvättade av jorden från sina händer och torkade dem torra på en grov säckhandduk. I den lilla förstugan sparkade de av sig sina träskor som fyllde golvet. Köket var sotigt och smutsigt och i de små fönstren hängde

några gamla tunnslitna tygbitar som påminde mer om spindelväv än gardiner. Lagom som de kom in genom köksdörren lämnade en av husets katter bordet, begärligt slickande sig om munnen. Den hade lapat i sig av mjölken i tillbringaren som de många flugorna nu fritt kunde råda över.

Den enkla bordsservisen bestod av gulvita kantstötta tallrikar, skedarna var av aluminium. Mitt på bordet tronade en stor karott rykande het soppa med några fläsk- och potatisbitar som simmade omkring tillsammans med några bondbönor. Bredvid stod ett saltkar med ett till hälften avslaget trälock och texten nästan bortnött av tidens tand. Man slog sig ner vid bordet som var igengrott av många års smuts som letat sig ner i sprickor och ojämnheter.

Bordsbönen lästes. Johan tog brödkakan som låg vid hans plats, satte den mot sin smutsiga blus, tog kniven och skar tunna skivor av brödet och delade ut till var och en runt bordet. Händer grep efter smörkniven, scha-sade undan de envisa flugorna som slagit sig ner på smöret. Man tog för sig av soppan. Eftersom man kände till sedan tidigare hur den smakade tog man endast små portioner. Den var ettersalt, säkerligen med avsikt för att man inte skulle äta för mycket. Lottas uppmaning att ta mer salt ur karet ljöd hänfullt i deras öron.

Man åt under tystnad. Den salta maten gav dom liksom tunghäfta. Den obeskrivliga stanken av kattpin och annan orenlighet gjorde att man åt fort, man längtade efter att så snart som möjligt få komma ut i friska luften. Väl ute sökte

man upp någon lämplig plats efter en vägg för att njuta av den sköna höstsolen för att hålla middagstimme.

Hans och hans kamrat hade fått tag i en potatis och sparkade den mellan sig. Johan fick syn på dem.

– Ska I sparka mä maten. Då ä stor synn å skam. I ä så unge å raske å behöver ingen middagsrast. Kom mä här så ska I få vara nyttiger och göre rent hos grisarna iställe.

Han förde dem in i svinhuset och gav dom var sin grep och visade var dom skulle börja. Ett flera decimeter tjockt lager av hårt tilltrampad dynga gav inte så lätt med sig. Pojkarna slet med dyngan och förbannade gubben och avreagerade sin ilska på de stackars grisarna.

I två dagar arbetade Hans hos Johan och Lotta och åt av deras salta kost och slet under middagsrasten med svin-dyngan. Han höll nästa på att dricka sig fördärvad ur hinken med vatten som stod uppställd ute vid åkern.

När sista dagens kvällsmat var intagen väntade man på sin dagpenning. Johan tog fram sin smålandsbörs från en gömma i kammaren, röjde undan framför sig på bordet och sade:

– Dä ha vari dålit mä pära i år, ja hoppas I ha plockat väl, han såg sig vädjande omkring. Två kronor om daen tycker ja ä för möe, när man fått så lite mä pära ur jora.

Blixtsnabbt kom ett svar från någon vid bordet.

– Byastämman ha bestämt om dagslegans storlek, så dä ä bare te å betale.

Johan kastade en mörk blick till den som dristat sig till att uttrycka sig på detta sätt. Muttrande plockade han motvilligt upp pengarna ur sin börs och gav var och en den summa de skulle ha. Så kom turen till pojkarna. Han grävde en lång stund med sina fingrar i börsen, fick upp två tjugofemöringar, och sköt dom över till Hans så det skrek i den åldriga bordsskivan.

– Nåra två kronor om dan får I icke, men en tolvskilling om dan kan I få. I ä inte fullvuxna än pojkaschortar.

– Vi har utfört samma arbete och plockat våra fåror som dom andra och på de andra gårdarna har vi fått samma betalning som de vuxna, sade Hans. Så har vi fått göra rent i svinhuset också under middagstimmen.

– Tuppar ska inte gale förrän de har fullvuxen kam och kan gale rent, ska du komme ihåg, fräste Johan till. Dä blir inge mer å duer dä inte så kan ja ta tebake pen-ningarna.

Hans tittade vädjande på de vuxna som satt runt bordet, men ingen skred till pojkarnas hjälp, de höll sig tysta. Ilskan kokade i Hans. Han kom plötsligt att tänka på Kristusbilden i Josefins rum. Kunde texten på den ha någon inverkan på denna snåla gubbe?

– Det står på ett ställe i bibeln och det är Jesu ord: Vad I gören mot de minsta gören I ock mot mig.

– När blev det bruklit att horungar frå Stockholm ska citera bibeln för gammalt och kristet folk, skrek Johan ilsket.

Inför detta förnedrande tilltal svartnade det för ögonen på

Hans av ilska. Han reste sig så häftigt upp att stolen föll omkull. Skrikande slängde han de två slantarna till Johan.

– Ta dina djävla pengar och behåll dom. Sedan rusade han ut ur köket, tog sin potatishacka och korg och sprang gråtande från gården.

Några dagar senare när Abel fick reda på hur Hans burit sig åt, gav han honom en omgång stryk och tvingade honom att gå till Johan och be om förlåtelse.

Olustigt ärende

En dag blev Hans ombedd att gå över till Kristofferssons.

– Gack till Kristoffersson å hör efter om han behöver nåen spannmålssäck må te kvarna i måra, sade Abel.

Han kände olust inför uppgiften. Han hade hört så mycket underligt berättas om dem och han hade inte glömt förbannelsen över Abel för att han hade dragit in radion till byn. Han mindes också den vettskrämde försäljaren som var ute för att ta upp beställningar på ett fotomontage av kyrkan, biskopen och några präster inför kyrkans jubileum. Han hade berättat hur han hotfullt visats på dörren av Kristoffersson som skrikit i vilt raseri när han såg fotot.

– Djävulens flugor som översvämma jorden! Ut ur mitt hus!

Gården var inhägnad med en hög stenmur. Husen stod där kusligt gråa och nästan färdiga att falla ihop av ålder och vanvård. Boningshuset med sina små fönster stod omgärdat av buskar och träd. Taket var täckt med grästorv. Skorstenen var till stora delar trasig, sönderfrätt av fukt och kyla. Medan Hans stod där och tog mod till sig for en vind genom träd Kronorna som ytterligare förstärkte den spöklika bilden.

På gården sprang det massor av katter omkring i olika storlekar, drabbade av defekter genom inavel. Det var väl dessa magra och eländiga katter Abel haft i tankarna när han hade förbannat Kristoffersson den där söndagen, tänkte han där han stod avvaktande i grindhålet innan han vågade sig in på gården. Innanför stensemurens ena sida fanns en kattkyrkogård anlagd. Han såg hur en av katterna respekt-löst förrättade sina behov där och sedan omsorgsfullt rakade igen spåren efter sig.

Ytterdörren hängde snett på sina gångjärn och gav ifrån sig ett jämrande ljud när han försiktigt öppnade den. Han klev in i farstun där familjens träskor stod uppradade. Träskor tillverkade av Kristoffersson, mejslade ur träkubbar. De var riktiga träskor, helt i avsaknad av läder. En sko var delvis spräckt och hölls samman av en rostig järntråd.

Han knackade på innerdörren. Ingen svarade på hans knackning. Men en röst trängde ut genom dörren. Det var Kristofferson som läste högt. Han knackade ännu en gång, nu något hårdare. Då hördes en kraftig stämman ropa:

– Välkommen in i dette hus om du har nåe gott i sinn.

Hans vred den stora nyckeln fram och åter några gånger innan han fick upp dörren. Han klev in över den höga tröskeln och trädde in i ett rum som var så lågt i tak att en fullvuxen inte kunde stå rak där. Det tog en stund för ögonen att vänja sig vid det dunkla ljuset. De små fönstren var igengrodda av flugskit och annan lort och gardinerna vittnade om att det var

länge sedan de hade tvättats. Ingen sade något. Alla tittade misstänksamt och frågande på honom, undrande vad han var ute i för ärende. Det var sällan någon kom till deras gård på besök.

Kristoffersson låg utsträckt på en uppbäddad säng, kringgärdad av katter, och i sin hand höll han en bok som han läste högt ur. Hans trosuppfattning var präglad av många underliga idéer. Bland annat såg han med förakt på alla oäktingar och fosterhemsungar som kom från ingenstans. När han fick syn på Hans som var en av dessa förhatliga ungar reste han sig upp från sin bädd, pekade på honom och med en vass blick gav han sitt missnöje tillkänna.

– Stanne du orene varelse vi dörra!

Hans hade ingen större lust att gå längre in än vad som var tvunget. Han ville så kvickt som möjligt lämna detta hus som stank av kattskit och kattpiss.

– Jag skulle hälsa från Abel, började han men blev avbruten av Kristoffersson.

– Nu ska du lyssne noe på mej du synnfulle varelse, så ska ja läse nära raer för dej ur boka. Han höll upp boken han nyss lagt ifrån sej. Lyssne noe å betänk!

Han läste entonigt mässande och hans smutsiga pekfinger följde sakta rad för rad vartefter han läste. Då och då föll kvinnorna in med ett suckande ljud.

– Ackja, ack ja, tröste oss å förbarme oss.

Efter en stund slog han ihop boken med en smäll som fick

en av katterna att hastigt lämna sängen. Han låg och stirrade upp i det smutsgrå och flugskitna taket där massor av flugor dansade runt. Så lämnade han sängen, ordnade med ett kraftigt snöre som satt runt midjan för att hålla de solkiga och lappade byxorna uppe.

– Du orene, va var ditt ärene, frågade han – under det han tog med bägge händer om Hans huvud och såg in i hans ögon och mumlade något ohörbart.

Hans blev rädd men lyckades ändå få fram orden.

– Jag har hälsning från Abel, om Kristoffersson vill ha med någon spannmålssäck till kvarnen i morgon.

– Dä tacker ja för, hälse Abel då. Du mor, ge denne stackare nåe att dricke å förtäre.

Hans fasade för erbjudandet och skyndade med att ursäkta sig.

– Jag måste skynda mej hem till mina sysslor. Abel väntar nog på mig.

– Du hörer va ja erbjuer dej. Va inte otacksammes utan motta denne ringe gåve frå mitt hus. Dä kan bringe dej olycke å inte vise tacksamhet.

Inför detta hot vågade han inte neka att ta emot vad som bjöds. Han satte sig på en stol vid dörren och hade snart ett glas saft i ena handen och en torr lortig bulle i den andra. I saftglaset simmade flagor av mögel omkring. Han silade noga den mögelsmakande saften mellan tänderna och lyckades smussa ner bullen i fickan utan att ta en enda tugga. Han

tackade artigt för vad han fått och skyndade sig fort ut ur stugan, ut till den friska luften. Han tog några djupa, befriande andetag och slängde med väldig kraft iväg bullen in i ett busksnår.

Vid grinden hörde han Kristoffersson ropa på honom:

– Har du fått nåe å förtäre?

– Jag har fått saft och bulle, svarade han och tänkte fortsätta sin vandring hemåt.

– Då va bra då. Som tack kan du komme och hjälpe mej å öse i ett par säckar spannmål som ska må te kvarna.

Med tveksamma steg tog han sig till det mörka och trånga magasinet.

Under tiden han höll upp säckarna sneglade han ängsligt mot dörren som slog för vinden, han var beredd att springa ut om det skulle behövas. I smyg betraktade han Kristoffersson. Han kände rädsla och äckel och det luktade snusk lång väg om honom.

När säckarna var fyllda visste han inte hur fort han skulle komma bort från magasinet och denna spöklika gård. Han var rädd för att åter kallas tillbaka att hjälpa till med andra sysslor.

Kvarnresan

Den knastrade radion förmedlade dagligen rapporter från inbördeskrigets Spanien. Men vad som försiggick ute i världen verkade så avlägset i denna by i det mörkaste Småland. Endast Josefin vaggade fram och åter och gav sin förtvivlan tillkänna när hon hörde om de många sårade och stupade som radion förmedlade. När de lyssnat till väderleksrapporten stängde Abel av radion och sade.

– Du måste åka te kvarna idag, de ä nästan slut på gröpen.

Det här var inget nytt för Hans. Till kyrkbyn och kvarnen hade han kört själv sedan han var tolv år och nu var han dryga fjorton. Han kände det som en befrielse att göra dessa resor, att få lämna byn och dess trångsynta människor för några timmar. Ibland drömde han under dessa resor att han var på flykt från byn, men kom snart underfund med att han var en fånge.

Med gemensamma krafter svingade Abel och Hans upp säckarna på fjädervagnen som neg mjukt för varje säck den tog emot.

– Du får grannt reseväär, men ta mä dej några extraplagg för då kan bli kallt te du ska fare hem, sade Abel.

Just som Hans gjorde det bekvämt för sig på lasset och

skulle mana på hästen, kom Lydia springandes med en varu-
nota som hon överräckte.

– De du handlar för ska skrivas opp Abel kommer in senare
å betalar.

Hans gav hästen en lätt klatsch med piskan och vagnen
rullade igång. Abel ropade efter honom

– Kör försiktigt mä hästen, lasset är tungt å hästen är gammel.

Hans lade sig tillrätta bland säckar och njöt och tänkte på
vad Abel nyss sagt. Tänk om han var lika rädd om mig, så bra
jag då kunde ha det. Hans njöt nu av en ovanligt vacker höstdag
och den värmande solen. Vagnen rullade lätt på den torra
vägen. Det knastrade under hjulen och hästen lunkade i maklig
takt. Hans hade ingen brådska, han skulle ta väl vara på dagen.

Väl framme vid kvarnen möttes han av forsens brus och
kvarstenarnas monotona, dova ljud när de malde sädes-kornen
till mjöl eller gröpe. Han lämpade av säckarna och fick
beskedet att det skulle dröja ett bra tag innan han kunde hämta
dem. Under tiden sökte han sig först upp till kommunalrummet
där socknens bibliotek var beläget för att låna några böcker
Sedan uppsökte han handelsboden och överlämnade notan
och framförde vad Lydia sagt, därefter övergick han till att
prova ut några gummistövlar åt sig själv. När han funnit ett
par som han tyckte passade honom, ställde han upp dem på
disken och sade:

– Dom här skall jag betala själv, varorna kommer Abel och
betalar.

– Har du egna pengar, frågade handlaren förvånat? Har du redan börjat få drängalön hos Abel?

– Nej, jag har ingen dränglön, där får man slava gratis. Men jag har tjänat en del pengar på lingon och potatisplockning, svarade Hans.

– Ska inte Abel hålla dej mä skor å kläär så länge du är fosterpojke?

– Men han vägrar att köpa mig ett par gummistövlar. Han tycker att det är för dyrt och utslag av högfärd, svarade Hans, samtidigt som han räknade upp pengarna på disken. Så skall jag be att få köpa en strut syrliga karameller också.

– Dom bjuer jag på, sade handlarn med glimten i ögat.

– Tackar för det, svarade Hans.

Han tog på sig stövlarna för att sedan skynda ner till en brygga som han visste fanns nere vid ån, bakom affären. Han satte ner bägge fötterna i vattnet och kände en skön känsla genomila sin kropp, när han nu kände att han inte blev våt om fötterna. Han ropade högt:

– Skönt, nu behöver jag inte fara illa när det blir ruskigt väder.

När han hade fått säckarna vid kvarnen lastade hade det redan blivit mörkt. Men han var inte orolig, han visste att hästen kände väl till vägen hem till byn. Åter gjorde han det bekvämt för sig bland säckarna som nu doftade av mjöl och gav ifrån sig värme. Där han nu låg och njöt av tillvaron

och skådade upp mot en stjärnbeströdd himmel kom han att tänka på vad Josefin vid något tillfälle hade berättat för honom. “Om du ser någon stjärna falla så skall du samtidigt önska dig något, så blir din önskan uppfylld”. Samtidigt som han väntade på att få se någon stjärna falla så förberedde han sin önskan, att så snart som möjligt få komma bort från denna bygd.

Vid horisonten såg han också flygfyrarnas svepande sken, fyrar som vägledde flygplanen mellan Stockholm och Malmö. Han tyckte sig höra ljudet av planets motorer och drömde sig bort och tyckte sig vara med ombord ut till friheten. Han kom också på att tänka på något an-nat som Josefin sagt honom om stjärnorna, “att de bar på själen av goda människor som vandrat här på jorden”. Hans kom så att tänka på sin mamma, något som han gjorde ofta numera. Men varje gång han frågade efter henne så fick han alltid till svar, att hon var död, något som smärtade honom. Han hade inget minne av henne, hon kanske hade varit en god människa, tänkte Hans och sökte ut den största och vack-raste stjärnan och vände sig till den: “Mamma, här är jag, din pojke Hans – på ett kvarnlass på en byväg i Småland, om du visste vad jag längtar efter dig, jag känner mig så ensam och har det så svårt och vill komma bort härifrån. Kan du hjälpa mig? Tänk vad skönt det är att få säga mamma, du förstår att alla dom som har varit i ditt ställe har jag inte fått säga mamma till. Varför dog du ifrån mej? Varför har jag inget riktigt hem? Kan du inte komma till mig i mina

drömmar och tala till mig och berätta –vad glad jag skulle bli.”

Där han låg och samtalade med sin utvalda stjärna, tyckte han att den liksom bejakade honom med att blinka mer intensivt. Det kanske låg något av sanning i vad Josefin hade berättat om stjärnorna som goda själar, tänkte han. Han höll upp sina nyinköpta gummistövlar och sade: “Ser du så fina stövlar jag har köpt för mina egna pengar, är dom inte fina? – jag hoppas att du inte tycker som Abel, att jag blivit högfärdig.”

Här avbröts han hastigt i sitt samtal med att hästen tvärstannade mitt ute på den stora mossen, där inga grindar fanns som hindrade hästens framfart. Hästen frustade och klippte med öronen och såg oroligt ut mot mossen.

– Vad är det med dej Frej? frågade Hans och satte sig upp för att se vad som stod på.

Plötsligt fick han syn på något som fick hans hjärta att bulta häftigt och andningen nästan att upphöra. Han kände hur huden knottrade sig och han började frysa, trots att kvällen var ganska ljum. Han såg två lysande klot röra sig nära vägen. De såg ut som ett par lyktor. Nu erinrade han sig vad Josefin hade berättat honom om lyktgubbar, som man om hösten kunde möta. Men han mindes också hennes lugnande ord, att om han såg och mötte dylika skulle han inte bli rädd. De var inte farliga, men för säkerhets skull om det fanns järn i närheten så skulle han greppa tag i det. Försiktigt smög sig Hans ner från lasset under det han hela tiden höll ögonen fästade på de lysande kloten

straxt intill vägkanten. Liksom en som höll på att drunkna och funnit ett föremål att krampaktigt hålla sig fast vid, höll sig Hans fast vid hjulens järnskoning. Han tyckte sig stått där i en evighet och kände hur händerna domnade och benen ville vika sig under honom, innan han till sin lättnad såg kloten dansa bort över mossen och slockna. Nu vågade han sig fram till hästen för att söka tröst och stöd och strök hästens hals med darrande händer och talade till den. Han kände hur våt hästen var av svett och hur även hästen skalv av rädsla. Hästen drog några gånger med sin nos längs Hans bröst, för att liksom söka tröst och styrka. Skräcken släppte inte. Nu hörde han alla ljud han tidigare inte märkt, ugglornas hoande och rävars ylande och tyckte sig se lyktgubbar överallt springandes omkring på mossen.

När han kom hem till gården möttes han av Abel med en stallykta i handen som han höll upp och såg hur svettig hästen var.

– Varför har du kört så hårt mä hästen. Jag sa ju till dig att köra försiktigt.

– Jag har inte kört hårt med hästen, svarade Hans och berättade om vad de sett på Brealta mosse.

– Då förstår jag varför hästen är så svettiges å skälver, sade Abel och klappade hästen. Du ska veta pojk att djuren ser å hör å anar möe mer än vad vi människor förmår.

Abel såg hur skräcken ännu lyste i Hans ögon och sade:

– Gack in pojk å få i dej lite mat å lugna ner dej så ställer jag in hästen. Säckarna kan du hjälpa mej av mä senare.

– Jag vill inte ha någon mat, jag är bara så trött och törstig, svarade Hans.

När Hans kom in på kammaren satt som vanligt Josefin med en stickning i sina händer.

– Du vart senes hem från kvarns, hälsade hon.

– Mor kan inte ana vad jag har varit med om, sade Hans och lade sig på soffan.

– Vad har hänt dej pojk, jag ser att du är bleker å ser så räddes ut, sade hon.

Hans berättade nu om hur han sett lyktgubbar på mossen, hur rädd han och hästen varit. Nu fick han lyssna till Josefins många upplevelser om sina sällsamma möten med lyktgubbar och annat otyg. Allt hann han inte med att höra, sömnen tog snart överhand. Josefin ville inte väcka honom för att han skulle klä av sig och krypa ner i soffan, istället lade hon varligt en filt över honom och lät honom denna natt sova ovanpå soffan.

När Abel kom in för att kräva Hans hjälp med att lasta av vagnen motade hon varligt ut honom ur kammaren med orden.

– Låt pojken va mä fre, han har haft en svår da i da å behöver sova i fre!

Tröskningen

När skörden var bärgad och höstplöjningen utförd återstod den tidsödande tröskningen. Återigen möttes Hans av en ålderdomlig arbetsmetod. Här tröskade man rågen med slaga för att skona halmen som användes till taktäckning när man lagade uthusens halmtak. Resten tröskade man med vandringsströska. I hans förra fosterhem hade de tröskat med ett ångtröskverk som var självreisande och drevs av en dieselmotor.

Om hösten drev ofta tunga moln in från havskusten. De lämnade ifrån sig rikligt med regn under flera dagar. Följden blev att allt annat arbete utomhus var omöjligt.

Hans tyckte inte om när Abel väckte honom sådana morgnar med att säga:

– I da ä då dålit vär så vi får ägna oss åt å tröska.

Den evinnerliga tröstlösa vandringen runt, runt, runt för honom och hästen. Här gick de under bar himmel. Det fanns inget vandringshus som skydd som på en del gårdar.

Det stora kugghjulet som drogs runt och överförde sin kraft till tröskverket via en lång axel. Det jämrade sig i sina slitna kuggar och kunde ibland gnissla när det inte regnade och man inte hann med att ge tillräcklig smörjning. Om matningen blev

för hård eller ojämn slet det i dess gamla kuggar och axelknutar och hästen fick spänna sina krafter ytterligare för att inte tröskverket skulle stanna.

Snart var både Hans och häst genomvåta. För det mesta gick han barfota för det kändes bättre än att gå med träskorna. Banan var snart upptrampad till en väl- lingliknande sörja som bubblade upp mellan tårna. Hästen försökte någon gång stanna för att pissa men träffades då av bommen och var därför tvungen att fortsätta och göra något så onaturligt för en häst som att gå och pissa. Det var Hans också tvungen att göra ibland för så fort han gick ifrån vandringsbanan vägrade hästen att dra och tröskverket stannade till Abels förtret. Någon gång hade han försökt smita undan för att få lite skydd från det häftiga regnet, men med samma resultat. Det var som om hästen ville säga: Ska jag gå så ska du också göra detsamma.

Hans försökte beveka hästen genom att smeka den över dess sammetslena mule, samtidigt som han talade med en vädjande mjuk röst:

– Kan du inte gå utan mej ett tag? Du kan gå nästan ensam med vagnen ända från kyrkbyn. Varför kan du inte gå själv nu?

Det enda svar han kunde utläsa var en oförstående blick från hästens stora tåriga ögon. Han vägrade gå ensam.

När inte vädjandet och smekningarna gav något resultat, utbyttes det hela till en helig ilska. Piskrappen haglade över hästens länd och rygg. Som om han försökte fly från smärtan

satte hästen iväg med en otrolig fart som formligen fick tröskverket att hoppa på logen av den höga hastighet cylindern fick. Abel slängde då upp dörren så att en sky av damm virvlade ut och steg upp mot takfoten.

– För hältan pojk va gör du? Ska du rent å förstöre verke? skrek han.

– Jag är våt och fryser, skrek Hans tillbaka.

– Slute å klage å se te att köre Tungt å sanset i fort-sättnings.

Tröskningen på detta primitiva sätt tog lång tid så det blev många långa dagars vandring för Hans i regn och rusk. Somliga morgnar kunde marken vara frostbiten och lervällingen på vandringsbanan frusen. Då blev det att hoppa och springa lite extra vid sidan av hästen för att hålla sig varm.

Tröskverket var inte självrensande, halm, agnar och sädeskorn samlades i en stor hög på golvet. Halmen kastades undan, de kortare stråns fastnade i risslet, ett stort såll. Nu fanns det endast agnar och sädeskorn kvar på golvet. På en del gårdar höll man sig med en harpa, som drogs för hand och som satte en träfläkt i rotation. Den vind som bildades var tillräcklig för att blåsa bort agnar och damm så sädeskornen föll rensade under harpan. Hos Abel däremot använde man sig ännu av den urgamla metoden att kasta Aden i motvind på logen.

Dörrarna på logens båda sidor öppnades så det bildades ett kraftigt korsdrag och med träskyfflar kastades blandningen mot vindströmmen. Blåsten tog med sig agnar och damm

tillbaks, medan säden föll ner längre bort, rensad. Agnar och tisteltaggar letade sig som nålar in-nanför skjortkragens och ärmarnas Tinningar och irri-terade huden och skapade klåda. Ansiktet blev snart kolsvart av dyjordens damm. Så länge detta arbete pågick hostade Hans och snöt ut svart slem och ögonen sved och kliade.

Frusit hade han gjort om dagarna i den till synes eviga rundvandringen tillsammans med hästen för att hålla tröskverket igång. Frös gjorde han ännu mer dessa kvällar i korsdraget på logen. Hans drabbades av en svårartad förkylning. En morgon orkade han inte lämna soffan, vilket inte Abel hade någon som helst förståelse för.

– De ä nog inte så svårt må förkylninga. De ä nog mera lättjan i din kropp te å försöka komma undan syss-lor som väntar på dej, sade Abel.

Josefin kom till Hans undsättning som ofta förr och talade Abel till rätta.

– Nu ä pojken sjuker å då må du väl åtminstone för Kristi skull låte han va i fre å få vile.

Abel nöjde sig inte utan vidare med Josefins vädjan, utan hävdade fortfarande att pojken inte var sjukare än att han kunde arbeta. Hon gav sig inte utan försvarade tappert hans rätt att få ligga tills han blev frisk. För att visa att hon menade allvar ställde hon sig demonstrativt vid soffan och med hög och bestämd röst upprepade hon vad hon nyss sagt. Inför sin mors bestämda uppträdande gav sig Abel och lämnade rummet i ilska.

Under några dagar låg Hans med hög feber och yrade tidvis. Hon vårdade honom ömt hela tiden och gav sig ingen ro ens på nätterna. Hon baddade hans panna med svalkande våta handdukar och gav honom fläderte för att driva febern ur kroppen och lyssnade oroligt på hans rosslande bröst. Efter några dagar släppte febern och han började friskna till. När Abel såg förändringen började han åter visa sin otålighet och undrade över hur snart han skulle vara uppe på benen och göra rätt för sig.

– Nu låter du pojken va i fre ters han blir starker no te å arbete igen. Du måste tåle dej te dess, anners kan han ju bli fördärva för hele live, sade hon med allvar.

Där Hans låg svag efter feber i kroppen och hörde hur Josefin kämpade för honom mot Abel, så kunde han inte hålla tårarna tillbaka. Han kröp ner under täcket och grät. Han kunde inte dölja sin gråt för Josefin, hon gick fram till honom, lyfte på täcket och frågade hur det var fatt. Han satte sig häftigt upp, slog armarna om hennes hals och sade.

– Tack kära mor för att mor hjälper mig mot Abel som är så hård och fordrande.

Hon famnade om Hans och smekte hans magra skuldror och viskade till honom.

– Må Gud välsigne å tröste dej pojk, å då ska du veta så länge jag tyar så skall jag hjälpe dej. Se så, va inte lessen längre, lägg dej ner å vila din sjuke kropp så är du snart kryer å rasker igen.

Grisvakten

Hans hade kommit hem från läsen i kyrkbyn och som vanligt fullgjort en rad arbetsuppgifter. Han kände sig ganska trött och såg fram emot att få krypa ner i bäddsoffan inne i kammaren. Man satt nu samlade vid köksbordet och intog kvällsmålet som bestod av vattgröt, lingon och skummjolk. Sötmjolk var sällan framme, den var alltför dyrbar. Den såldes till mejeriet, där den omvandlades till smör och ost. Man fick skummjölken tillbaka som såväl familj som djur delade på.

När alla ätit färdigt och Abel läst bordsbön fortsatte han tala:

— Ja har gett akt på grisasugga, ho ä så orolier å bädder flitit må halmen.

Hans visste vad detta betydde. Han hade hunnit vara med om att ensam sitta vakt några nätter hos suggor när de fött fram sina skära och slemmigt våta kultingar och tagit reda på dem. Vid sidan av att köra vandringsströskan eller att sitta på den dragiga logen och kasta säd och få all skiten på sej, så tillhörde grisvakten det arbete han avskydde mest.

— Du få allt sitte hos sugga i natt, sade Abel, då kan hånne ho börjer å grisa.

— Varför måste jag passa alla dina grissuggor!? utbrast Hans irriterat.

— Dä ä ett passane arbete för dej. Vi taler inte mer om då, gack å lyd bare, fick han till svar.

— Varför måste alla suggor grisa om nätterna? frågade nu Hans ännu mer irriterat.

— Du fråer mer än va sju lärde kan svare på. Dä ä väl lugnaste tia i fähuse å då passer ho väl på å grisa. Dä ä no bare så, svarade Abel.

Soffan i kammaren behövde inte dras ut och bäddas den kvällen. Hans plats skulle bli svinstian tillsammans med en födslosjuk och smått ilsken sugga. Abel följde honom ner till ladugården, där suggan hade sin kätte. Han hängde upp lyktan på en järnkrok som hängde ner från en bjälke i taket. Det delvis nersotade glaset släppte igenom ett svagt sken. Han kastade in mycket halm till suggan som rastlöst bar omkring det i kätten och bäddade. Bökande och ristan med sitt tryne tycktes hon aldrig bli nöjd med resultatet. Då och då tittade hon på Abel och Hans med sina febriga ögon och gav ifrån sej några grymtningar. Innan Abel lämnade Hans skruvade han ner ljuslågan.

— Du behöver inte så möe lyse, du ser no va du ska göra ändå. Vi må spare på olja, men du få väl skruve opp när ho börjer å grisa. Såja pojk, sköt om sugga väl i natt å somne inte.

Hans försökte göra det så bekvämt för sig som möjligt i svinstian. Han fick tag i en säck som han stoppade lite hö i.

Den skulle han ha som ryggstöd. Sen ställde han in en mjölkpall och vek ihop en hästfilt som sittdyna. Här satt han och tittade på suggan som fortsatte med sitt bäddningsbestyr. Emellanåt gick hon fram till svinhon och sög i sig av mjölresterna och mjölken och fick tag på några potatisbitar som hon begärligt glufsade i sig. Sen återvände hon för att otåligt bära omkring med halmtussar till olika platser i stinn. Ibland kom hon fram till Hans där han satt. Stillsamt studerade hon honom och med en lätt grymtning återupptog hon sitt arbete som tidvis blev till en febrig dans.

Snart gick suggan ner på knäna, körde trynet långt under halmbädden hon nyss gjort iordning, kastade upp stora fång i luften, ristade med huvudet och grymtade högljutt. Ibland skrek hon liksom i smärta. Hans kände sig olustig till sinnes. Han visste sen tidigare att vid sådana här tillfällen kunde suggan bli aggressiv och få raseriutbrott. Han var beredd på att snabbt kasta sig ut ur kätten om så skulle behövas. Så med ens, som om hon klubbats, föll hon på sidan. Hon låg där stilla som om hon var död, men han såg att hon andades svagt, och snart hördes snarkningar. Hon hade somnat av utmattning.

Allt blev så stilla och tyst. Endast kornas idisslande och ett svagt klirr från deras halskedjor hördes, då och då hästens gnagningar i krubban, en signal att han önskade mera nattfoder. Höststormen började göra sig påmint. Den ven genom en trasig fönsterruta eller ristade häftigt i ladugårdsdörren. Lampan flämtade till ibland när någon insekt förirrat sig innanför glaset

och brändes till döds.

I denna sövande tystnad hade Hans svårt för att hålla sig vaken. Ögonlocken blev allt tyngre. Suggan låg utsträckt och sov tungt. Han såg framför sig en natt där kanske inget skulle hända. Inte såg hon ut som hon skulle grisa. Bäst som han satt där i sina funderingar, lite halvsovande, öppnade Abel ladugårdsdörren så häftigt att Hans hoppade till. Abel kom för att göra sig underrättad om läget innan han gick till sängs.

– Ha ho inte börje te å grise än?

– Jag tror inte att det blir något av med det heller i natt. Jag kan lika gärna gå in och lägga mig.

– Ä du alldeles stollier pojk! Tänk om ho grisen å dä inte ä nån här som passen sugga, då kan ho ha ihjäl flere kultingen för mej, skrek Abel.

Men så lugnade han sig och räckte över mjölkglaset och smörgåsen han hade med sig.

– Här ska du få e smörgås å ett glas mä mjölk. Du kanske ä sulten?

Sedan försvann han snabbt ut ur ladugården och in till den goda sängvärmen.

Hans tittade på vad han hade fått. En skiva surlimpa med isterflott och en fet fläskskiva som pålägg. Innan han kunde dricka av mjölken var han tvungen att ta bort en del skräp. Han åt begärligt av istergåsen och slet med det sega, feta fläsket. Så började han prata högt till suggan:

– När du har grisat några gånger och är onyttig så hamnar

du snart på bordet som kokt eller stekt fläsk. Vi håller just på och äter upp din föregångare.

Det goda fläsket hamnade i stan och kom aldrig på bordet. Så länge det fanns grissuggor att äta så blev det deras kost. En gång hade han beklagat sig över detta till en av sina läskamrater men mötte ingen förståelse.

– Du ska vare gla så länge du inte behöver å äte fläske efter en gammel galt. Fy fan för sånt fläsk!

Timmarna kröp sakta fram som sniglar och han kämpade hårt med att hålla sig vaken. Plötsligt hörde han något som prasslade bredvid sig i halmen. En liten mus skuttade fram, tog sig upp i svinhon och stillade sin hunger. Han satt alldeles stilla för att inte skrämma bort den. När den ätit färdigt satt den på kanten av svinhon och putsade sin nos precis som en katt. Han log åt den lustiga synen. Så tittade han över till den sovande suggan och såg några små djur som hastigt rörde sig bland hennes borst, det var svinlössen. Dom irriterade hennes sömn, han förstod det genom ryckningar i huden.

– Dej plågar svinlössen och mej plågar lopporna när jag ska sova, sade han till suggan.

Han hade slumrat till ett tag och väcktes av att ladugårdsdörren for upp och Abel kom in. Det var morgon och dags att börja morgonsysslorna. Lättad konstaterade han att suggan inte hade fött några kultingar under tiden han sovit. Han reste sig från sin obekväma ställning, ledbruten och frusen. Nu skulle det smaka med något i magen och sen få lägga sig

och sova ett tag.

– Hur ä dä mä sugga? frågade Abel.

– Hon har inte grisat, svarade han slött och sömningt, medan han tänkte att han frågar efter hur det är med suggan, men hur det är med mig bryr han sig fan om.

När han kom till ladugårdsdörren ropade Abel: – Vart ä du på väj?

– Jag tänkte jag skulle gå in och få något i mig och få sova ett tag.

– A du frå vette pojk, ska du lämne mej enlammen när du vet att då ä så möe te å göre om måra. Vänn genast om å va lite nyttiger å mej te hjälp först.

Som i en dvala deltog Hans i morgonsysslorna. När han ryktade korna höll han på att somna av trötthet. Ibland ilsknade han till över Abels hänsynslöshet. Då tog han ut sin ilska på korna, när han med den vassa ryktskrapan sökte få dom rena på låren från skitkokos som satt fast. Han drog och slet så det smärtade djuren. Det fick dem att sparka och hoppa i sina bås.

Så småningom fick han sin frukost och kunde äntligen få sova några timmar. På eftermiddagen motades han upp till nya arbetsuppgifter. Han bad om att få sova längre, men det hjälpte föga. Han måste ut till arbetet. På kvällen fick han återta sin plats i svinstian. Innan Abel lämnade honom gav han honom det glädjande beskedet, att den här gången skulle han

få lön som grisavakt. Han skulle få de pengar Abel fick när han sålde en av de sex veckor gamla grisarna, som spädgris.

Detta uppmuntrande besked gjorde att det kändes lättare för honom att möta ytterligare en natts vaka i svinstian. Han undrade om det var Josefin som övertalat Abel till detta. Han fortsatte att se på suggan som låg flämtande av feber.

Tystnaden och den tidigare nattens vaka gav sig snart tillkänna. Han slumrade till ett tag men fick ett plötsligt och otrevligt uppvaknande när suggan satte sitt kalla och våta tryne mitt i ansiktet på honom. Häftigt kom han till medvetande och stirrade in i ett par febriga grisögon. Det var som om suggan ville göra klart för honom att nu var det snart dags, att nu fick han inte sova. Det dröjde inte så länge förrän hon låg utsträckt på sin halmbädd och innan han visste ordet av, födde hon fram den första griskultingen.

Den låg till en början stilla. Den var slemmigt blöt och lyste skär. Snart började den att sprattla. Han reste sej upp för att skruva upp ljusveken på stallyktan för att få ett bättre ljus. Sedan var han snabbt framme vid griskultingen, torkade den först med halm och sedan med en säcktrasa. Därefter tog han den varligt och lade fram den till en av suggans många spenar, där den snart började att äta medan suggan gav ifrån sig ett lätt rytmiskt grymtande, som talade om att hon kände sig tillfredsställd.

Så kom den ena griskultingen efter den andra i rask följd. Han hade jämt göra med att hinna torka av dem och lägga

dem till suggans spenar.

Varannan gris föddes med huvudet före och varannan med bakdelen. De först födda hade snart ätit sig mätta och sov. En del hade somnat med spenen kvar i munnen. En gris var döfödd och den kastade han ut på dynghögen som föda till någon kringströvande räv.

Senare på kvällen när Abel kom till ladugården för en sista titt, kunde han konstatera att suggan redan grisat färdigt. Han kunde räkna till tolv små skära gris-kultingar ligga uppradade vid suggan. Hans svettades efter det ansträngande och nervösa arbetet. Armar och ben skälvde av den spänning han utsatts för och klådan på kroppen, som han haft en längre tid, gjorde sig nu ännu mer påmind när han svettades. Han rev sig intensivt på armar och ben där klådan angrep honom värst.

–Då va som tusan, sade Abel, har ho redan grisa. Å så många kultingar ho ha fött fram.

– En var döfödd och den har jag kastat ut på dynghögen, svarade Hans.

– Se här! ja har taje må e smörgås å ett glas mjölk åt dej i kväll å, sade Abel och höll fram det till Hans.

Blotta tanken på att äta något äcklade honom efter vad han varit med om.

– Tag in det igen, jag är inte hungrig.

– Ja ställer dä här på hylle så kan du äte dä sen, sade Abel och ställde det ifrån sig på en liten hylla bland djurens medicinflaskor och salvburkar.

Abel gick inte iväg. Han stannade kvar en stund och hängde över stians staket för att beskåda det lyckade resultatet. Innan han slutligen lämnade Hans, gav han honom några förmaningsord.

– Nu får du inte somne i natt, för då kan ho ligge ihjäl nära av sine avkommer.

Hans hörde dörren stängas, nu var han åter ensam. Det var ett stort ansvar han hade, trots att han bara var tretton år.

Till en början var det ingen risk att han skulle somna. Suggan var ännu febersjuk och orolig. Ibland for hon häftigt upp utan någon hänsyn till sina kultingar. Ungarna som väcktes upp från sin sömn sprang då oroligt omkring benen på henne. Han kämpade förtvivlat för att försöka hålla undan grisungarna så de inte blev nertrampade av suggan. Kultingarnas skrik, när han föste undan dem, oroade suggan som trodde att han gjorde dem illa och modersinstinkter gav sig till känna. Hon rusade på honom, skrek och högg efter honom så att han fick skydda sig själv, samtidigt som han försökte hjälpa de små live. När hon sprungit runt ett tag stannade hon upp och utan minsta förvarning föll hon på sidan. Hon tog ingen hänsyn till om hon hamnade på sina små.

Hans måste nu ingripa för att dra loss någon som inte hunnit undan, utan låg med sin bakdel fastklämd och med ett gällt skri gav sig till känna. Det fick suggan att halvt resa på sig och

hotfullt ryta till. Värre var det med den grisstackare som råkat få huvudet under suggan, den gick en säker kvävningssdöd till mötes, om han inte snabbt nog kunde få loss den.

Det var vid ett sådant tillfälle under natten som han märkte att en griskuling saknades. Den hade helt kommit under suggans tunga kropp. Med sina händer slog han på suggan i vild fortvivlan för att få henne att resa på sig, men hon låg envist kvar. Han skyndade ut ur stian och hämtade en grep och stötte den med kraft i suggans bakdel. Vild av smärta inför denna omilds behandling for hon upp och rusade mot honom. Han hann dock lämna stian innan hon nådde honom.

Med en näve mjöl i suggans ho fick han henne lugn och kunde återvända till sin plats i stian och glädjande konstatera att alla grisarna var vid liv. En var visserligen lite vimmelkantig efter att ha legat under suggan, men visade inga andra tecken till att vara skadad. Längre fram på natten blev suggan lugnare, febern tycktes släppa, och snart lägrade sig tystnaden över fähuset.

Hans satt bekvämt tillbakalutad på sin pall och såg på de smutsgrå fönsterrutorna som började bli gröna av ladugårdens fuktiga luft. Fuktränder rann nedför rutorna, något som vittnade om att natten var kall utanför. Månen som kommit fram tecknade sina mönster i de spruckna rutorna. En kattugglas rop i ett träd utanför fähuset fick honom att känna en rysning. Han hade hört att när de var så nära husen och hoade bådade de sorg och död.

Stillheten gjorde att tröttheten efter spänningen och det intensiva arbetet snart tog ut sin rätt och han somnade djupt. Han visste inte hur länge han hade sovit när han väcktes av hästens stampningar i spiltans golv. Han frustade och fnös som om han försökte skrämman bort en råtta. Hans gnuggade sömnen ur ögonen. Armar och ben hade domnat och så frös han. Han spratt till när han såg att suggan inte längre låg på samma plats. Hon måste ha varit uppe. Kvickt räknade han över grisarna som låg vid hennes sida. Han fick ihop det till elva. Hade han räknat fel i iver? Han skyndade fram och lade en hand på varje smågris när han räknade om igen, men han fick det ändå bara till elva stycken.

Då tog han en hink och skramlade med den framme vid svinhon. Suggan såg på honom med sömniga ögon, reste sakta på sig och kom fram till svinhon. Nu fick han bekräftat vad han anat. Där suggan legat låg en griskulting kvar, inte längre vackert skär utan blå och med tungan hängande ur munnen som till ett sista skrik.

Hans förbannade sig själv för att han hade somnat och när han slängde ut den dödagrisen på dynghögen grät han. Tårarna rann utefter hans kinder. Det var inte av rädsla inför det straff som väntade honom, utan för att han sörjde den döda grisen. Det var ju ett liv som hade slocknat genom hans slarv som grisvakt. Det bästa botemedlet var att arbeta av sig sin sorg.

När Abel kom till ladugården på morgonen fann han honom i full färd med att arbeta med djuren.

– Du va mej en te å vare rasker å villiger i da, redan i arbete. Hur ä dä må sugga å hennes unger?

– Det är väl bara bra, sa Hans lågmält, men en har dött i natt.

– Hur ha dä gått te?

– Suggan har legat ihjäl en.

– Hur ha ho kunna dä om du skött om dä som du skulle?
frågade Abel irriterat.

– Jag somnade till ett tag, sade Hans med gråten i halsen.

– Ä du alldeles fördärvad pojk, somna du te, skrek Abel och rusade på honom. Utan att kunna styra sina känslor, grep han tag om axlarna på Hans och ruskade honom häftigt och avslutade det hela med en rungande örfil.

Hans strök med handens avigsida över kinden för att lindra smärtan. När Abel hade hämtat sig efter utbrottet ropade han med skadeglädje i rösten.

– Då va synn för dej dä att en gris dött. Dä va den grisen du skulle få penga för när ja sålt den. Dä va välan otur, då må ja säja.

Hans kokade av ilska när han fortsatte sitt arbete. Det var förnedrande hur Abel behandlade honom. Hatet mot Abel kände inga gränser denna morgon. Hans närde djävulska tankar i sitt trötta huvud. Tänk om han skulle tända eld på ladugården. Hans såg för sin inre syn hur ladugården stod i ljusan låga och Abel sprang omkring vridande sina händer

i vild förtvivlan och bedrövelse. Men så såg han också sin fosterfarmer, Josefin, med händerna för ansiktet, högljutt gråta ut sin förtvivlan. Hans ville inte göra henne något illa, hon som alltid var så snäll mot honom. De hatiska tankarna försvann snabbt. Josefin blev gårdens och hans skyddsängel denna bedrövliga morgon.

Doktorsbesöket

Hans hade en längre tid besvärats av svår klåda. Det var värst på nätterna då han blev varm och svettig. Underarmar, lår och skinkor var sönderrivna och såriga.

Två gånger hade inspektören från barnavårdsnämnden i Stockholm varit på besök, men bägge gångerna hade Abel sett till att Hans varit hänvisad till arbetsuppgifter långt från gården. Nu hade Hans satt sig i sinnet att nästa gång få träffa henne.

När Hans en dag hämtade posten i boden var det ett brevkort som meddelade att inspektören skulle komma. När han överlämnade posten till Abel sade han:

- När inspektören kommer hit vill jag träffa henne.
- Har du nåe att klage på, kan du göra dä direkt te mej, svarade Abel.
- Jag vill tala med henne om min klåda som plågar mig dag och natt.
- Ho ä väl ingen doktor, blev Abels tvära svar.
- Nej, men jag vill komma till en, sade Hans bestämt.

När inspektören kom hade Abel inte lyckats få iväg Hans från gården, utan han kunde nu för första gången få träffa henne och berätta om sina problem.

— Ja vill ha hjälp med att bli botad från min svåra klåda, bad Hans.

På hennes uppmaning fick han först kavla upp skjortärmarna och visa upp de såriga underarmarna. Hon bad honom sedan att klä av sig helt naken. Nu fick hon se hans såriga och bitvis variga kropp och sade:

— Det var det värsta så du ser ut pojke, utbrast in-spektören och vände sig till Abel och frågade om han försökt råda bot för pojken.

— Ja har pröve nära salvor te honom men dä ha liksom inte hjälpt, svarade Abel.

— Är det en doktor som ordinerat salvorna? blev inspektörens nästa fråga.

Abel svarade inte utan blicken for irrande omkring i rummet. Men Hans kunde inte hålla inne med vad han visste.

— Dom har smörjt mig med olika salvor ur burkar som Abel ropat in på någon auktion som det luktar väldigt illa om, salvor som används till både mej och djuren.

— Men det är väl ändå inte möjligt? Det kan ju rent av vara farligt, sade inspektören och såg på Abel med bestämd blick.

Abel såg skamsen ut och rodnade men skyndade sig att säga:

— Pojken ljuer. Lyss inte på han, man kan inte tro på allt han säger. Han har en så livlier fantasi å är illveten mot mej.

— Barn är nog det ibland, suckade hon som tröst till Abel.

— Jag ljuger inte alls, försvarade sig Hans med att säga under det han tog på sig kläderna.

— Jag vill bort härifrån. Jag trivs inte och far illa.

Inspektören vände sig nu till honom i en fast och bestämd ton:

— Du ska vara tacksam att det finns dom som tar hand om dig och bryr sig om dig. Här skall du stanna kvar tills du fyllt arton år och kan skaffa dig en egen plats. Sedan vände hon sig till Abel och sade:

— Se till att pojken snarast kommer till en doktor!

Tiden gick och inget hände. Hans kom inte till någon doktor. En morgon vaknade han långt ifrån utsövd.

Klådan hade varit extra besvärlig under natten.

— Mor, titta så nerblodad min bädd är, sade han till Josefin. Han visade bädden och höll upp flannellnatt-skjortan som bar tydliga spår av blod.

– Stackars pojk, då ä ju förfärlit.

Hon tittade på hans kropp, det liksom svettades fram blod och var ur såren. Om ja kunde förstå va du ha fått i kroppen. Ja ska tale ve Abel redan i da.

När de satt vid frukostbordet vände sig Josefin till Abel.

– Du måste se te att pojken kommer te en doktor. Han river sej fördärva om nätter, å bloar ner bä sej själv å bädden. Dä måste finnes näen bot för pojken.

Abel svarade inte med det samma på Josefins vädjan. Han satt tyst en lång stund innan Iran sade:

– Får se lite längre fram när ja får lite bättre mä ti.

Med vintern hade skogsarbetet kommit igång på allvar. Trots sin ringa ålder och späda kropp fick Hans hugga i med skogsarbetet. Låg han inte på knä och hjälpte Abel att såga omkull träd med den stora timmersågen, så kvistade och barkade han. Ibland körde han hem tim-merlass till ladugårdsbacken, där han ensam fick slita med att lasta av de tunga stockarna.

Sviterna efter den svåra förkylningen tidigare under hösten fanns ännu kvar i kroppen. En kväll efter en sådan dryg dag började han blöda nädblod. Josefin tog hand om honom och lade våtakalla handdukar på hans panna och näsben för att stilla blodflödet. Han låg på soffan blek i ansiktet och alldeles slut. Josefin kallade på Abel så han fick se hur det var ställt.

– Du får inte låta pojken arbeta så hårt. Dä ä inte första gången som han bloar ur näsa. Han ä ju inte så gammal å starker. Å så en sak te som ja vill säja dej, nu höjde hon rösten, du måste se te att pojken kommer te doktorn mä sin klåda. Han tyar inte längre mä sine plåger om nätterna.

– Mor oroar sej så mös för pojken. Lite näsbio är inte farlit å hans klåde ska ja no råds bot för ska mor se, sade Abel och lämnade kammaren.

En morgon vid frukosten kom Abel äntligen med det efterlängttade beskedet.

– I måra ska ja åks te doktorn mä pojken. Ja ställer in hästen

i kvarnstalle i kyrkbyn, å så tar vi bussen in te Ljungby.

På kvällen ställdes en stor träbalja upp i svinhusets kokrum och fylldes med varmt vatten. Hans skulle badas ren. Det var inte så ofta det gavs tillfälle till ett bad. Det kunde ske i samband med hösttvätten eller höstslak-ten, då man hade mycket vatten uppvärmt och de stora karen framme. Så förstås badade man av tradition till jul. För att spara på det varma vattnet samsades man om badvattnet. Männen gick samman om ett kar' och kvinnorna om ett annat. Ikväll fick Hans bada i eget och rent vatten. Han kände hur grönsåpan och det varma vattnet kröp in i hans söndriga hud och sved som eld men samtidigt kändes det skönt och välgörande. När han var färdig kom Abel med en salvburk och ville smörja in honom men då protesterade han högljutt.

– Jag ska väl inte komma till doktorn och lukta gammal härsken salva heller. Vad kommer doktorn att säga då tror du?

Abel gav honom rätt och satte locket på burken och ställde undan den.

Tidigt nästa morgon gjorde Abel i ordning häst och släde och de kunde börja resan upp till kyrkbyn. En snöstorm hade dragit fram under natten och en bitande kall vind nöp i skinnet. Abel hade tagit med en extra säck hö till hästen och under fotsacken hade han lagt ett fång halm som de kunde sticka fötterna i för att inte behöva frysa. Då och då föll snön i täta byar och vinden virvlade upp stora snömoln från drivorna.

– Måste du fare i väj i da må pojken när väre syns bli så dålit, hade Lydia frågat när de kommit upp på morgonen.

– Ja vi får då no besvärlit opp te kyrkbyn i då här väjalage mä möen snö å driver, men då ä ende daen i vecka som då går nåen buss te stan. A en vet inte hur väre blir senare, svarade Abel lite betänksamt.

Hästen kämpade hårt med att ta sig fram genom den myckna snön och de djupa drivorna. Ibland sjönk han ner till buken i snön medan släden stannade kvar uppe på drivorna.

– Heltan åsså! skrek Abel. Nu börjer då te å snöa häf-tier åsså.

Sikten försämrades och när de kom ut över de stora mossvidderna tappade Abel orienteringen och blev helt utlämnad åt hästens förmåga att hitta den rätta vägen. Det påminde Hans om när han själv gick vilse på väg till skolan. Hur skulle det gå i dag? Han kände sig rädd.

Den gråkalla vinden och de vassa snökornen bet hårt i deras kinder och hästen frustade av ansträngning. Smält snö och svett blandades på hans rygg och länder. Ånga steg upp från kroppen och letade sig fram till Abel och Hans och stack fränt i deras näsor. Ibland var häs-ten tvungen att stanna för att hämta krafter. Han flämtade och ångmolnen stod som en sky ur de stora näsborrarna.

Resan till kyrkbyn tog lång tid. När de kom fram hade bussen redan passerat.

– Nåen bussresa te stan blir då inte, sade Abel och rev sig bekymrat i nacken. Heltan åsså!

Snöandet hade avtagit och molnen syntes skingra sig och

lite blå himmel lyste fram emellanåt.

– Dä ä inte värre än vi kan ta oss opp te Unnaryd. Där finns åsså en doktor å han kan no hjälpe dej. Å han är no billier än doktorn i Ljungby. Ge hästen lite te å äte å dricke så ska ja gå in te hannlarn å ringe te dok-torn å höre om vi kan få komme te han. Efter ett kort uppehåll fortsatte så färden till Unnarryd.

– Är det långt dit? undrade Hans.

– Dä ä styvt tre mil, svarade Abel kort, men vi haru-]- daen på oss. Vi har färdkost mä oss i släen, så vi behöver inte svälte. I Unnaryd har ja en kusin vi kan hälse på å där får vi no lite mat när vi rest så lång väj.

Himlen klarnade och det började bli kallt. Sakta letade sig kylan genom kläderna. sökte sig under fotsacken och halmen till deras fötter. Ibland var de tvungna att lämna släden och springa vid sidan om för att få upp värmen i kroppen. Andedräkten stod som rökmoln ur deras munnar. Rimfrost bildades på hästens man och lugg. Han hade dock lättare att ta sig fram nu på den upplogade vägen. Snön knarrade under hans hovar och medarna gav ifrån sig ett sjungande ljud som vittnade om att det var kallt. När de for längs med sjön Unnen fick vinden fritt spelrum. De försökte så gott de kunde att skydda sina ansikten mot den bitande vinden.

Äntligen nådde de målet. De svängde upp framför ett stort bostadshus som även innehöll doktors mottagning. Abel täckte över hästen med ett par filter och band på honom hösäcken.

När de klev in i väntrummet möttes de av en behaglig värme från en sprakande täljstenskamin. Det satt redan några före dem i väntrummet, en äldre man och en mamma med sin pojke. Han hade en stor schal virad om huvudet och jämrade sig över öronvärk.

Doktorn, en äldre man med pincené på näsan, hade en vänlig röst och verkade snäll, tyckte Hans. Först tog han reda på vem Hans var och gjorde anteckningar. Så bad han Hans klä av sig. Doktorn småpratade med honom under tiden och snart stod han där helt naken. Hans kände sig blyg och utlämnad. Instinktivt satte han händerna framför sitt könsorgan. Doktorn undersökte honom noga och muttrade för sig själv.

– Stackars pojk så du ser ut. Dä här ser inte bra ut. Så höjde han rösten. När ä klådan som värst?

– Om nätterna och så under dagen om jag blir varm och svettig.

– Har du haft besvär må dä här länge?

– Ungefär ett år, svarade Hans och tillade, jag besväras ofta av lopporna om nätterna. Kan det vara av dom som jag har fått det här?

– Dä här ä inga loppbett. Du borde ha kommit till en doktor för länge sen.

Så vände sig doktorn till Abel.

– Hur ä dä med renligheten hemma?

– Vafför frågar doktorn om då? undrade Abel en aning förvånad. Så vittja vet ä dä inge fel mä då.

– Därför att pojken ä svårt angripen av skabb å dä får man genom lortaktighet.

Abel blev illröd i ansiktet och höjde rösten.

– Ja har kommi hit mä pojken å söka bot å inte te å bli chikanerad.

Doktorn brydde sig inte om Abels utbrott, utan vände sig åter till Hans.

– När badade du sist?

– I går kväll.

– Dä kan ja mycke väl förstå. Men innan dess eller ja ska no fråge hur ofta badar du?

Hans funderade en stund över hur han skulle svara. Han såg ömsom på Abel och ömsom på doktorn. Abel ingrep, fortfarande rätt ilsken.

– Unnersök pojken å tala om va som ska göres mä honom å korsförhör honom inte.

Doktorn bad nu Abel sitta ner i väntrummet medan han gjorde en noggrannare undersökning.

– Nu kan vi prata ostört mä varann, sade doktorn när Abel gått, å ja lover att dä vi pratar om dä stannar bara mellan dej å mej.

Det blev ett långt samtal. Hans fick för första gången på länge lätta sitt hjärta för en människa som verkligen lyssnade. Doktorn noterade flitigt vad han berättade. Sedan tvättade han rent såren och smorde in honom med en salva som kändes skön. När han klätt på sig kallade doktorn in Abel.

– Finns dä nära fler på gåren som har drabbats av samme klåda som pojken?

– Nä, dä ä bara han som ha fått dä å då kan då väl inte bero på näen lortaktighet eller för lite mä bad som doktorn tror, fräste Abel. Ja tror han har fått dä av en skogshuggare som bor i e lufferstua å som han hälsar på helt olovandes.

Vid de orden ilsknade Hans till. Rädslan för Abel försvann.

– Jag kanske har fått det när jag har suttit grisvakten om nätterna?

– Skulle ni vilje vare vänliar å ta av er på överkroppen, sade nu doktorn till Abel. Abel formligen studsade till vid denna begäran.

– Nää, nu går doktorn för långt, röt han, dä gör ja då rakt inte. Ja ä inte sjukar å tänker då inte låta mej un-nersökes.

– Ja kan ju inte tvinga er, svarade doktorn. Dä ä en sak te ja måste fråge om. Vilken barnavårdsnämnd ä dä som har ansvare för pojken.

– Stockholms stad, sade Abel kort.

– Jaha, sa doktorn. Så ä dä ordinationen: Dä här ä en smittosam sjukdom. Ni måste koke alle pojkens kläer. Har han halmmadrass så töm ur den och elda opp halmen å koke överdraga. Dä krävs mycke arbete å renlighet för å komme tillrätta mä skabben.

Doktorn skrev ut ett recept på en salva och uppmanade Abel att se till att pojken fick bada en gång i veckan och att då tvätta sig med en tjärtvål och sedan smörja in kroppen med

salvan, liksom pojken varje kväll skulle smörjas in innan han lade sig.

Abel betalade doktorn och bad om kvitto för att kunna kräva ut ersättning för denna extra utgift av barnavårdsnämnden i Stockholm. Så tittade han en stund på receptet.

– Dä ä väl säkert att pojken blir bra av dä här som doktorn har skriva ut, så dä inte blir näen onödier utgift?

– Säker kan man inte va, svarade doktorn, möjligheterna hade vare större om han kommi förr. Hjälper inte då här, måste han läggas in på sjukhus.

Efter ett kort besök hos Abels kusin styrde de färden hemåt. Vinden hade avtagit och över sig hade de en gnistrande stjärnhimmel. Det blev inte mycket sagt, men några gånger gav Abel sitt missnöje över doktorn tillkänna. Hans däremot kände sig nöjd. Han hade mött en människa som brytt sig om honom och lyssnat till honom. När de körde upp på gården, var det sent på kvällen. Lydia och Josefin hade varit oroliga, dels för vädrets skull och dels för att det tog så lång tid. Abel beklagade sig högljutt över vilken otrevlig doktor han mött.

– Den kommer ja allri mer att besväre, å dyr va han åsså. Så va vi in å hälse på hos min kusin. Gud hjälpe mej, så snåle å ogine de va. Fast vi kommi en så Tången väj så bjö de bare på kaffe å bulla så nu ä vi sultna.

När det blev dags att bada och Hans frågade efter tjärtvålen, kom Abel fram till honom med en burk med grönsåpa som

han hade rört ner lite tjära i och sade:

– Det här gör nog samme nytta, ska du se pojk.

Hans tvättade sig med denna blandning men han kved högljutt av den sveda som han genomled av den starka såpan. Däremot lindrade salvan och mildrade även klådan för ett tag. Men skabben blev han inte av med. När salvan var slut, blev heller ingen ny inköpt.

– De ä en onödiger utgift när du inte blir bra, sade Abel.

Såren läkte ibland men i sömnen rev han sönder dem igen. Han blev inte kvitt de små parasiterna som grävde gångar under hans hud och kallades för skabb. Han började bada oftare men gav snart upp eftersom det varma vattnet och såpan med trätjäran brände som eld i den sargade kroppen. Han fick fortsätta att lida med sin svåra hudsjukdom. Han vädjade till Abel att få komma in på ett sjukhus som doktorn sagt var den sista ut vägen om han inte blev bra. Abel svarade inte på hans önskemål och inte ens Josefin rådde på honom denna gång. Hon försökte att rädda hans kropp från att bli sönderriven om nätterna genom att binda på honom ett par tumvantar. Något hjälpte det väl, men den svåra klådan som förstörde hans nattsömn kom han inte ifrån.

Konfirmationen

Med vinterns intåg blev det tidvis något lugnare med arbetsuppgifterna. Hans fick mera tid över åt sig själv. Den läslust som Vilhelm väckt hos honom växte till en läshunger utan gräns. Han slukade allt han kom över. När han kom upp till läsen i kyrkbyn sökte han sig till socknens lilla bibliotek som fanns i kommunalhuset. Där lånade han som besatt och sög begärligt i sig vad de hade att förmedla. Ibland kom han över verkligt spännande och intressanta böcker som han smög sig till om nätterna och läste när han inte kunde sova på grund av klådan. Han tände ett ljus och ställde det på en stol bredvid soffan och läste tills det slocknade.

En gång fann han en väl använd och solkig bok på vinden som fick hans tankar in på en ny bana. Det var en bok om grundläggande kunskaper i det engelska språket för dem som ämnade utvandra till Amerika. Han försökte lära sig dom konstiga orden och övade ljud och uttal. Ofta funderade han på att han också skulle utvandra till det stora landet i väster. Det var nog den enda utvägen för honom att komma undan detta helvetiska liv.

“Kärlekens mysterier” var en bok som han bara kunde smygläsa. Han vågade inte ens visa den för Josefin. Han var så

blyg att han inte ens vågade lämna fram den till klockaren som skötte utlåningen, utan smög in boken under skjortan så ingen fick veta vad han ämnade läsa om. Straxt innan han läst färdigt boken fick Lydia av en tillfällighet tag i den. Hon tillrättavisade honom i skarpa ordalag. Han var alldeles för ung för att läsa en sådan bok. Själv tyckte han inte att det var något fel på det där med kärlek men nu började han undra. Som vanligt när han ville få svar på något så vände han sig till Josefin med sina frågor.

– Mor, kärleken är det något fult? Får man inte läsa om det?

– Varför frågar du det, undrade Josefin.

Han berättade om boken som Lydia tagit ifrån honom. Om hur arg hon blivit och läxat upp honom.

– Den sanne kärleken ä nåe vackert å fint å den ska en vare räddes om, svarade Josefin, men ja tror att boken du talar om no hannla om nåe annat. Lydia gjorde no rätt å tog den ifrå dej. Då va no den sortens kärlek som inte passer sej för barn, utan bare oroer sinne å leder tanken på fel väg å te synu.

Glad i håg kom Abel en dag in med tidningen till Josefin.

– I kväll ska mor få höre nåe märkelit på radion. Dä blir utsänning direkt frå Amerika. Dä kommer frå Minnesota, där mine bröder Erik å Albin bor. Nu blir då rätt sent men mor måste hälle sej vaken å lyssne.

Det här blev något av en högtidsstund för Josefin, att kunna lyssna direkt från Minnesota. Tänk om hennes pojkar var med i programmet. På kvällen samlades alla runt högtalaren som Abel tagit ner från väggen, så att Josefin skulle kunna höra riktigt bra. Händelsen till ära hade hon tagit på sig finklänningen och kammat och satt upp håret extra fint.

Till en början hördes bara ett knastrande ljud ur högtalaren men så plötsligt bröt en röst igenom ända från andra sidan Atlanten. Josefin följde andäktigt varje ord som sades. För att inte missa några ord kupade hon för säkerhets skull handen bakom ena örat för att höra bättre. Programmet bestod av såväl sång och musik som samtal. Josefins ögon glänste av glädjetårar, näs-duken fördes då och då upp till ögonen.

— Då här trodde ja allri att ja skulle få vare må om, å få höre direkt in i min kammare. Ända ifrå Minnesota där två av mine pojker ä.

Det var svårt för henne att somna den kvällen. Hon hade så mycket att berätta för Hans om sina pojkar som utvandrat till Amerika.

Dagen efter satt hon vid chiffonjén och kämpade med en bläckpenna och läste högt varje ord hon präntade ner för att riktigt etsa in och minnas vad hon skrivit. Hon skrev till sönerna i Amerika och berättade vad hon varit med om kvällen innan. Ömt lade hon ner en kvist från sitt myrträd, som hon kärleksfullt vårdade varje dag. Hans lyssnade på henne när hon skrev, sakta och under moget övervägande.

“Jag sänder med en kvist från mitt myrträd som ni kan ha som minne av er gamle mor. Av detta myrträd ska en dag bindas en liten krans som ska följa mej te graven.”

Våren hade kommit. Vägarna övere mossarna var som guggflyn. Hans hade svårt att ta sig fram till kyrkbyn och läsen. Han såg fram emot den dag då läsen var slut och konfirmationen över, så han inte längre behövde gå den långa vägen två gånger i veckan. Det var både trist och mödosamt. Prästen var sträng. Ett särskilt öga hade han till fosterhems- och backstugebarn. Förolämpningar och bannor haglade tätt över dem, medan böndernas barn klarade sig bättre undan hans lynniga humör. Det som något underlättade tillvaron för Hans, var att han ibland tog en omväg och slog följe med nämndemans Anna, även om det skedde i smyg. Ibland kom Vilhelm på sin cykel och lät honom åka med fram till kyrkbyn.

— Vad du är bussig mot mej som låter mej få åka med dej, sade han en dag för att visa sin uppskattning.

— Tack för det, sade Vilhelm, det är så sällan någon visar vänlighet mot mej men du är så bussig och kommer och hälsar på ibland.

— Förra veckan när jag gick hem från läsen, berättade Hans, så hörde jag en bil komma bakom mej. Jag skyndademej fram till grinden för att öppna den och trodde att jag som lön skulle få åka med. Inte fick jag det. Dom som satt i bilen tittade knappt åt mej. Kan du gissa vem det var?

— Hur ska jag kunna veta det. Jag känner inte så noga till vem som har bil här i trakten.

— Det var gästgivaren som körde och prästen som satt bredvid, men dom såg inte åt mig fast jag öppnade åt dom. Fy för fan så förbannad jag blev att jag hade öppnat. Nog hade dom kunnat stanna och låta mig åka med, det gör ju du. Du sliter med mej på din gamla cykel varje gång du kommer ifatt mej.

— Ja men så är jag ju en hedning också, skrattade Vilhelm till.

Hans beklagade sig över hur hård prästen var och nämnde ett par olika tillfällen.

— Jag känner väl till prästfan, sade Vilhelm. Det är ju han som sprider osanningar om mej och beskyller mej för att vara ogudaktig och hedning, bara för att jag vid några tillfällen sagt honom min mening om kyrkan och prästerskapet.

De gick nu sida vid sida uppför en backe när Vilhelm stannade tvärt.

— Sätt prästen på det hala och fråga honom vem som har skapat Gud. Då får du nog se den dryge prästfan stå och stamma och bli svarslös.

Hans log med hela ansiktet inför den möjligheten. Han önskade inget högre än att på något vis komma åt prästen.

— Det ska jag göra. Det skulle vara roligt att få se honom svarslös någon gång. En sådan här fråga hade jag aldrig kunnat tänka ut själv.

Undervisningen för dagen led mot sitt slut. Läsborna var trötta efter allt dragglåda och förhör ur Luthers katekes och av psalmer, för att inte tala om prästens många och långa utläggningar. De hade en brinnande längtan att undervisningen skulle vara över snarast möjligt så att de fick gå hem. Prästen avslutade alltid rutinmässigt med att undra om det var någon som hade något att fråga om. Det kom lika automatiskt som hans andetag och han förväntade sig aldrig någon respons. Därför blev han både förvånad och överraskad när han såg en hand sträckas upp och att det var Hans, den där lille uppkäftige fosterungen.

– Va ä dä som du vill fråge om, ä dä nåe viktier?

Hans reste sig upp, stod tyst en stund och svalde några gånger. Skulle han våga ställa frågan? Så såg han framför sig Vilhelms glada, lite rävaktiga min, fattade mod och sade:

– Jag har länge funderat på en sak som jag skulle vilja ha svar på, sade han med darr på rösten. Vem har skapat Gud?

Nu kvicknade läsborna till. De rätade på sig i sina bänkar och såg med spänning ömsom på prästen och ömsom på Hans. Han stod fortfarande upp och han tittade på prästen vars ansikte intog en allt mörkare färg. Så reste sej plötsligt prästen häftigt upp och slog näven i bordet.

– Ska du stå å häde Guds namn! röt han. Dette om nåe visor den svage gudstro du har, om du har nåen alls. Har all min undervisning varit förgäves. Sannerligen säger ja dej att fråga ä om du ens ä värdier å tråde fram te Herrens altare å

mottage hans nådegåvor. Ställ dej i skamvrån å ni andra, kan gå hem.

Under tiden som Hans stod i skamvrån och stirrade på den smutsgrå väggen hörde han raspet av en stålpena som for som besatt över ett papper. Så kallade prästen på honom och överräckte ett brev.

– När du kommer hem så ger du din fosterfar dä här å näste gång du kommer ska du ha mä dej ett svar.

– Får jag gå hem nu?

– Först ska vi följes åt te körka, sade prästen och gick mot dörren.

Inne i kyrkan förde prästen fram honom till altaret.

– Vill du bli konfirmerad som dina läskamrater?

Hans såg framför sig hur alla hans kamrater blev konfirmerade medan han stod vid sidan om, utanför denna gemenskap. Folk skulle peka på honom i all framtid och säga att där går han som inte fick konfirmeras. Det var en hemsk tanke, så det enda som återstod för honom var att svara med ett ja, hur mycket han än hatade prästen och kyrkan.

– Böj då dive knän å be uppriktier till Gud om förlåtelse för att du i da har häde Guds namn. Läs efter mej, sade prästen och förestavade den bön som han skulle be.

När det var gjort tittade Hans vädjande på prästen.

– Nu behöver jag väl inte lämna fram brevet till Abel? Nu har jag ju bett Gud om förlåtelse.

– Du ska lämne fram brove ja skrev, du ska inte undgå

ditt jordiska straff för din hädelse, svarade prästen och lämnade honom.

Hans överlämnade vid hemkomsten genast brevet till Abel, som ivrigt öppnade det. Abels ansikte blev allt mörkare ju mer han läste.

– Va har du ställt te mä pojkasate, nu kommer du mä mej te lagårn, fräste Abel och tog honom kraftigt i armen och släpade honom med sig ut.

I ladugården tog Abel av sig livremmen och lät den dansa på Hans rygg tills den såriga kroppen blödde.

– Ja ska läre dej vete hut pojkasate! skrek han medan han pryglade honom. Hur kan du vare så gemen mot våran präst?

Nästa gång Hans kom till läsen hade han med sig svaret från Abel till prästen. Han läste, nöjd och nickande, och vände sig till Hans.

– Så där ja, nu tror ja att du akter dej för å häde Guds namn nå mer.

I detta ögonblick kände Hans hat gentemot prästen inga gränser.

Till Pingst skulle Hans konfirmeras. Abel hade fått extra pengar från Stockholms stads barnavårdsnämnd för utgifterna till konfirmationen. Han tog Hans med sig till skraddaren i kyrkbyn för att ordna med en konfirmationskostym. Skraddaren, en nästan flintskallig torr liten gubbe, for omkring som en vessla i sin verkstad och visade Abel tyger av olika

kyaliteér och priser. Vad han än visade, så tilltalade det inte Abel. Han ville ju ha något billigare, så det blev lite pengar över för eget bruk.

– Har du inge begagnat å återköpt? undrade han.

– Visst har ja dä, svarade skräddaren och öppnade dörren till ett skåp där det hängde några begagnade kostymer. Bare ja kan hitte näen som passer pojken, han ä ju så liten te växta.

Tillsammans började de gå igenom innehållet och till slut valde Abel ut en som inte såg alltför sliten ut.

– Den där måste ja no sy om en hel del, om han ska kunne ha den, sade skräddaren tveksamt.

Hans satte på sig kostymen och efter en stunds provande och uppmärkningar verkade skräddaren rätt nöjd.

– Den kommer no å passe pojken, men no ä då väl slitet. Se så dä blänker i baken å dä kan ja inte göre nåe åt.

– Den duer, svarade Abel bestämt, å ingen tänker på om den blänker lite.

En tid bestämdes då Hans skulle komma tillbaka för slutprovning och då även köpa den vita skjortan och flugan.

När de lämnade skräddaren var Abel på mycket gott humör. Nu hade han fått reda på hur mycket kostymen skulle kosta. Det var en bra affär han gjort, det skulle bli pengar över.

– Jaha, då ska du få din förste kostym mä länge böjser å då kan du känne dej som en riktier kääar.

– Varför kunde jag inte få en ny kostym? frågade Hans buttert.

– Du får va nöj der med den jag beställt, å nu talar vi inte mer om dä. Du ska komma ihåg att jag fick inga pengar från Stockholm för dina skolböcker men nu tar jag igen dom. Va inte lessen pojk, nu ska jag bju dej på kaffe och bulla på självaste gästgivargården, sade Abel samtidigt som han försökte klappa honom på axeln men Hans gled undan.

När Hans gick från läsen valde han oftare att ta den längre vägen hem och slå följe med nämndemans Anna. Visserligen fick han bannor av Abel för att han kom hem så sent, men han visste att snart skulle han inte få träffa henne så ofta. Nu ville han inte missa de få chanser han hade när han inte längre behövde smyga, eftersom hon accepterade hans sällskap mer öppet nu. För varje gång dröjde de sig längre kvar vid bron. Här vid ån kunde de stå långa stunder. De drömde och fantiserade om främmande länder och böljande hav. De kastade i barkbitar som blev till små drömskepp som seglade ut i världen. Forsens brus blev ett brusande hav. Springande följde de sina drömskepp utefter åkanten för att se hur det gick för dom under seglatsen. En gång ramlade Hans i när han i sin iver försökte få loss en barkbit som fastnat i en tuva. Inget fick hindra båtens färd ut i världen.

På kvällarna låg han ofta och drömde om Anna och deras gemensamma framtid. Då kände han sig så konstig i kroppen. Det var som ett ett lyckorus som gjorde honom smått yr i huvudet. När Josefin försökte prata med honom var han

tystlåten och gav undvikande svar. Han ville helst få vara ostörd med sina tankar.

– Ä du sjuker pojk eller va ä dä mä dej? undrade Josefin oroligt. Du ä så ovanlier töster å har så svårt te å svare.

Pingstveckan bjöd på ett underbart väder. Något av en försommarvärme rådde och grönskan exploderade i all sin prakt. Skogen var full av fågelsång och gökens rop hördes redan vida omkring. Det bådade gott för de två dagar konfirmationen skulle hållas. Dagen före Pingstafton samlades läsbarne för att smycka kyrkan med blommor och björkar. Prästen hade en sista genomgång med dem inför nästa dags förhör.

- När ja ställer frågor till er, förmanade han, vill ja att ni svarer rätt å framför allt högt å tydlier, så dom församlade kan höre svaren.

Pingstaftonsmorgon spände Abel hästen för vagnen. I dag behövde inte Hans gå den långa vägen. Abel och Lydia skulle åka med och närvara i kyrkan.

– Nu hoppes ja att du sköter dej å svarer rätt på frågera så vi inte behöver skämmas för dej, sade Abel.

– Om ni hade kommit till min skolavslutning så hade ni inte behövt skämmas där heller, svarade Hans irriterat.

– Du behöver inte va otidier i mun å säje mot mej, fräste Abel tillbaka.

– Ni ska väl inte gräle när vi åker te körka, inflikade Lydia. Han har no rätter i va han säjer om att vi skulle ha följt honom te examen.

Det doftade friskt av blommor och nyutslaget löv i kyrkan. Prästen gick omkring och tryckte sockenbornas händer. Det var många som ville hälsa på sin herde och passa på att prata och fjäska lite grand. Kyrkokören tog plats på läktaren och snart genljöd kyrkan av den första psalmsången. Som vanligt överröstade klockarens fru alla de andra i kören när hon gick upp i falsett och några sockenbor vred oroligt på sina huvuden för att se om hon skulle överleva denna ansträngning.

Kyrkan var fullsatt till sista plats och läs barnens nervositet växte mer och mer. Tänk om de stakade sig eller svarade fel, då skulle ju hela socknen veta om det. Prästen hade visserligen övat in frågor och svar med dem i förväg, men Luthers tankar var så svåra att förmlera. Katekesen var heller inte lätt att komma ihåg, inte ens i inövat tllsånd.

Hans fick tre frågor och besvarade samtliga högt och tydligt så det ekade i kyrkan. När förhöret var över och folket lämnat kyrkan, tackade prästen barnen för att de skött sig så bra. Han hade varit minst lika nervös som barnen för om dom svarade dåligt, så gick det ju även ut över honom och hans bristande förmåga undersöka.

– Dej va ja lite orolier för. Ja vet ju inte riktier var ja har dej, men i da skötte du dej bra. Men va då növändit te å skrike så högt när du svare, sade han skrattande till Hans.

Med det förstod Hans att prästen var nöjd med honom och det kändes skönt men samtidigt konstigt, eftersom det var första gången under hela läsen som han mött någon som helst

uppskattning av prästen.

På den senaste byastämman hade man efter en lång diskussion och stor tveksamhet beslutat att för första gången låta de gamla och dagens konfirmander åka bil till kyrkan. En lövad lastbil med bänkar uppställda på flaket for runt till gårdarna på Pingstdagen och tog upp passagerare. Via en stege som stod uppställd mot flaket hjälptes Josefin upp med förenade krafter av Hans och Abel. Det var med stor tveksamhet som hon hade låtit sig övertalas att åka med lastbilen. Hon åkte hellre på det gamla vana och säkra sättet med häst och vagn. Abel hade till slut lyckats övertyga henne att det inte alls var farligt att åka bil.

– Då blir förste gången mor får möjlighet te å fare mä bil å då kan väl vare rolit att prøve på näen gång.

Men nu när hon satt här på denna nymodighet var hon osäker och rädd.

– Må Gud välsigne vår resa, utbrast hon när bilen rullade igång. Då här kan väl allri gå väl.

Hon suckade djupt och höll sig krampaktigt fast i bänken. Hans som satt bredvid henne skrattade.

– Var inte rädd mor. Håll mej i handen.

– Gud signe dej pojk för din omtanke, log Josefin mot honom och fattade tag i hans utsträckta hand.

Hans kände sig mäktigt stolt där han satt i sin svarta, något slitna kostym med långa byxor, vit skjorta och vit fluga. Det

var första gången i sitt liv som han hade långbyxor på sig, ett tecken på att han klev in i de vuxnas värld.

– Va du ä granne ri da, sade Josefin med beundran i rösten, men besinne att dä ä en stor da för dej i da. Tänk inte så möe på de fine klääera, utan mene på att dä ä förste gången du träer fram te Herrens altare å ska ta mot hans nådegåvor.

Hon skulle just till att säga något mer men avbröts av en gäll signal från bilens signalhorn när chauffören tutade på några kor som befann sig på vägen. De försvann fort in i skogen med rumporna i vädret.

Bilen hoppade och krängde på den dåliga vägen som var uppspårad med vagnshjul och inte anpassad till bil-hjulens spårvidd. Färden blev både skakig och vinglig. Hans såg sig om och konstaterade att det var några av dem som tingat plats som avstått i sista minuten. Precis som Josefin var de rädda för att åka med detta konstiga färdmedel. De gamla som var med satt med knäppta händer och deras munnar rörde sig som om de bad en stilla bön. Rädslan lyste ur deras fårade ansikten.

De svängde upp på nämndemansgården för att plocka upp Anna och nämndemansmoran. Alla hälsade ödmjukt, hon var en aktad och respekterad kvinna.

– Törs mor sitta ensam nu? skyndade sig Hans att fråga Josefin.

– Dä går väl bra. Varför fråer du då? Utan att svara flyttade sig Hans över till Anna. Hennes mamma intog platsen bredvid Josefin, som kände sig stolt över att få sitta i så fint sällskap.

– Va fin du ä, sa Anna och såg på Hans. Du ser möe större ut nu när du har kostym må länge böjser.

Hans gladdes av orden och sträckte på sig och tyckte sig växa flera tum.

– Jag kan hålla dej i handen så du inte behöver vara rädd när vi åker.

– Ja ä inte rädder. Trots hennes svar smög han försiktigt sin hand i hennes och höll den hela resan. De släppte inte ens varandras händer när en gammal gumma upptäckte dem.

– Så fint ni ungdomer håller varann i händera. Man kan rent av tro att ni ä på väg te bröllop.

De gamlas spända ansikten slappnade för ett ögonblick av ett muntert skratt.

– Hans ä en fin å duktier pojk. Han å Anna känner varann väl, förklarade nämndemansmoran.

Vid dessa uppskattande ord kände Hans lycka inga gränser. Tänk att få höra något så vackert sägas av själ-vaste nämndemansmoran. Så synd att inte Abel och Ly-dia var med och hörde det, men Josefin skulle säkert berätta när dom kom hem igen. Lyckoruset han kände gjorde att han kramade Annas hand lite hårdare och han tyckte att hon besvarade det. Eller var det bara en önskedröm?

Lastbilen var framme vid kyrkan i god tid. Kyrkbacken var fylld av folk i sina högtidsdräkter, som inte hade kommit till användning på länge. Det märktes av den genom-trängande doften av malmedel som blandades med doften av lavendel

från gummornas hucklen och näsdukar.

Innan högmässan började samlades prästen och konfirmanderna framför altarringen för fotografering. Här hade prästen inget att säga till om, utan fick helt underordna sig fotografens vilja. Hans och två pojkar till som var småväxta placerades på golvet framför prästen.

– Vilken vacker symbolik, eller hur? sade fotografen skrattande till prästen. Tre av herdens får framför fötterna.

– Ja, å ett av fåren ä svart, skrockade prästen och klappade Hans på huvudet.

Dagen hade börjat underbart. Först nämndemansmorans vackra ord. Sedan Annas varma hand, som han ännu kunde känna i sin. Nu kände han hennes närhet, där hon satt bakom honom bredvid prästen. Allt detta gjorde att prästens förklenande ord inte bröt hans lyckliga sinnesstämning. Han formligen bubblade av lycka och tillsammans med fotografens roliga agerande bakom den stora kameranlådans skynke, kände han ett stort behov av att få brista ut i ett högt glädjeskratt och gärna chocka och förarga prästen. Något glädjerop blev det dock inte men ansiktet öppnade sig till ett leende som han behöll genom hela fotograferingen.

När fotografen var färdig, började kyrkklockorna ringa. Dörrarna öppnades och folket strömmade in i kyrkan. Snart fylldes kyrkan av ljudet från inledningspsalmen.

Jesu, gör mig så till sinnes,
Såsom du till sinnes var.
I all nöd mig för till minnes,
Hur ditt kors du tåligt bar.
Och om människor hata mig,
Jesu, lär mig likna dig,
Deras brott och nöd begråta,
Deras oförrätt förlåta.

Hans tog till sig psalmens ord särskilt denna dag. Han tycket orden stämde in på vad han fått genomlida av orättvisa och förnedring.

Högtidsstunden var inne då de skulle böja knä vid altarringen och motta nattvarden. Prästen hade tidigare visat dem hur det skulle gå till och var var och en skulle ha sin bestämda plats. Där låg de nu på knä och Hans tittade sig omkring. De var tjugosju stycken, därav elva fosterbarn – alla pojkar och de flesta från Stockholm. placeringen var gjord så att prästen först kom att dela ut sakramenten till socknens söner och döttrar, därefter till fosterbarnen. Som en gräns mitt emellan låg back-stugepojken, Gunnar från Hult på knä.

Det tog en stund innan prästen kom fram till Hans, så han hade tid att studera de andra pojkarna. Han upptäckte, inte utan viss glädje, att han inte var den ende som fick läsa fram i en begagnad kostym. När blicken föll på Gunnar däremot,

kände han medlidande. Gunnars kostym var inte enbart nött och sliten, den var även trång och urväxt. Kavajens ärmar stretade och slutade straxt nedanför armbågen.

Postludiet brusade ur orgeln och folket strömmade ut på kyrkbacken. Där blev det liv och rörelse. De nyss så allvarliga och högtidsstämda människorna vågade släppa loss tungorna och luften fylldes av röster och skratt. Blommor, presenter och beröm delades ut till konfirmanderna. Även prästen som stod mitt i denna glada samling fick motta lovord och beröm av sockenborna. Gummorna neg så de långa svarta kjolarna släpade i gruset. De lade sina huvuden på sned när de tilltalade prästen, som skrockande och skrattande sög åt sig allt smicker som ett hungrigt bi.

Lite avsides från allt detta stod en liten skara pojkar, utan blommor och utan presenter. Det var fosterhems-barnen. Inte ens prästen ägnade dem en tanke, han var alldeles för självupptagen. Orättvisan kändes som en tjock klump i halsen på Hans. Han och de andra led solidariskt. De svor ut sitt hat och sin förbannelse över de snåla och hänsynslösa bonndjävlna, trots att de nyss mottagit de heliga sakramenten. Det faktum att de stod på kyrkbacken avhöll dem inte från att ösa kraftuttryck över sina plågoandar. De skulle vilja skrika ut högt och tydligt, så det ekade över kyrkbacken men det stannade vid halvhöga viskningar.

De stod där med socknens gåvor: en bibel och en psalmbok,

i händerna. I biblarna hade prästen skrivit ner något tänkespråk eller en hänvisning till något ställe i bibeln som skulle vägleda dem ut i livet. Hans slog upp sin Bibel och läste högt vad prästen sirligt präntat på förbladet. “Bed och arbeta”. Vilket djävla tröstens ord man fått med sig! utbrast han ilsket. Han var den ende av dem som fått två psalmböcker. Socknens gåva var en enkel, billig liten bok. Den andra däremot var stor och fin och hade guldförgyllda blad, när han öppnade den lyste det likt en fläskstämpel, den blålila texten emot honom: Konfirmationsgåva från Stockholms stads barnavårdsnämnd.

– Varför har bara du fått en psalmbok från barnavårdsnämnden? frågade de andra Stockholmspojkar.

– Vet inte, svarade Hans, och jag tänker inte behålla den heller, så illa de behandlade mej och mina kompisar på Eolshäll. Demonstrativt slängde han psalmboken in bland buskarna.

Tiden för hemfärden var inne. Alla tog plats på lastbilsflaket. Anna satt nu bredvid sin mamma och Hans satte sig mitt emot. Hon visade stolt upp sin klocka som prydde handleden.

– Va har du fått för nåe? frågade hon.

– Ingenting, svarade han med gråten i halsen.

– Varför då? frågade hon förvånad.

– Det är så, förstår du, att fosterbarn betraktas inte som ens riktiga barn å då behandlas de på annat sätt å de ä väl därför Hans inte fått näen gåva, skyndade sig nämndemansmoran att svara med en lätt rodnad på sina kinder.

– Då tycker ja ä orättvist, skyndade sig Anna med att svara. Hon kunde inte dölja att tårar trängde fram ur hennesögon. Hon lutade sig mot sin mamma och viskade till henne:

– Visst får du då om du nu så gärna vill göra då, sva,rade hennes mamma.

Anna reste sig, tog ett steg mot Hans, och överräckte sina blommor. Där satt han nu med en bukett blommor i sin hand och hans hjärta höll på att brista av glädje. Ingen gåva i världen kunde gå upp emot detta. Denna enkla lilla handlingen av Anna blev ett vackert konfirmationsminne för livet.

Någon tid efter konfirmationen fick Abel ett brev från prästen. Det beställda konfirmationskortet var färdigt och fanns nu att avhämtas i Prästgården mot en avgift av en krona och femtio öre.

– Ja har inte beställt nåe kort. Då ä e eviger lögn, rasade Abel när han läst färdigt brevet. Å dyrt ä då åsså.

Han vände sig ilsket till Hans.

– Har du beställt nåe?

– Neej... Prästen frågade oss om det var någon som inte skulle ha kort. I så fall skulle den räcka upp handen. Men han sa aldrig hur mycket det skulle kosta.

– Har du inte haft vett å räckte upp hanua, så får du väl åsså se te lösa ut korte om du ska ha nåe.

– Nu ä du orättvisen ve pojken, sade Lydia, no kan du betala korte te gåva.

– Du hör vaja säger. Dä här får han klara opp själver om han ska ha nåe kort. Han kunna åtminstones ha frågt först.

– Om jag hade frågat, hade jag fått ett kort då? undrade Hans.

– Dä vet ja inte så noa. Dä va ju rätt dyrt dä där korte. Dä hade no tålt te å tänka på.

Hans räknade över sina besparingar han tjänat ihop under lingon- och potatisplockningen. Han hade inte så mycket kvar, gummistövlarna hade kostat en hel del. Han hade också beställt en del varor från Åhlén & Holms katalog. Resten hade han tänkt spara tills han en dag skulle kunna köpa en cykel. Men han ville gärna ha ett konfirmationskort för där hade han ju en bild av Anna.

Nästa gång han kom till kyrkbyn uppsökte han prästgården och berättade för prästen hur Abel vägrat honom pengar till kortet och nu tog av sina sista besparingar. Prästen tog fram kortet, beundrade det en stund och sade:

– Varje gång jag tittar på der här kortet blir jag bedrövad.

– Varför det? undrade Hans förvånat.

– Titta här! sade prästen, och pekade på Hans där han satt på golvet mitt framför prästen.

– Sitter du inte å småskratten. Ja har tala mä fotografen å han säger att dä gör du på alle korta han tagit.

Hans tittade noga på kortet och såg att han ensam satt glatt leende medan de andra visade upp allvarliga miner.

– Har ja inte rätt?, sade prästen.

– Jag kände mej så glad just då, svarade Hans. Får man

inte vara glad när man konfirmeras?

– Jo visst, men bara inners inne. En måste åsså känna stunnens allvar å vise dä å inte göra som du sitta å småskratta.

Så stod han tyst en lång stund och tittade på Hans, som om han synade honom ända in i själen.

– Då där du berätta nyss om din fosterfar Abel, ä dä riktier å sant?

Hans tittade prästen rakt in i ögonen när han svarade.

– Det är sant. Så svår är Abel mot mig.

– Jag ser att du talar sanningens ord pojk. Behåll du dina penningen, du får korte som en gåva å minne frå mej Ja sa nyss att ja känner mej bedröva när ja tittar men om sanninga ska fram så kommer ja å minnes ner dej som en ovanlier pojk åsså. Sköt dej, så tror jag du kommer långt, men va ödmjuk.

Det blev tyst. Hans såg hur prästen svalde några gånger som om han försökte säga något men kunde inte hitta de rätta orden. Så reste han sig och tog Hans hand.

– Förlät mej at ja inte allti vari mot dej som ja borde. Ja vet att ja har ett häftier hmör och ångrer mej iblann.

Hans stod nu mällös och stirrade förvåmat på prästen inför vad han hade gjort och sagt.

En aning omtumlad, men med lättat hjärta och sinne, lämnade Hans prästgården. Han vände sig om när han stängde grinden och såg prästen stå i fönstret och titta efter honom. Var allt detta sant? Hade det verkligen hänt? Prästen hade gett honom en gåva och bett om förlåtelse. De många

orättvisorna och förnedringarna under lästiden, prygelstraffet på grund av brevet till Abel och den medvetna rangordningen vid altarringen hade satt djupa spår och ärr i Hans sinne och han kunde inte känna några sympatier för prästen. Han hatade honom fortfarande. Trots allt.

Godnatt mor

Våren gick hastigt över till sommar, som bjöd på mycken värme men även en del åska och oväder. Hans fick slita som ett djur med allt arbete och klagade ofta över det omänskliga slit han fick utstå.

– Kan jag inte få lön för mitt arbete? vädjade han till Abel.

– Du ä nyligen konfirmerat å nu ä dä bare te å hugge i å känne att du ä en vuxen käär å inte bare gå omkring å klage. När du blir attan år ska du få drängalön. Om du sköter dej vill säge, om inte får du gå te näen ann.

Tillfällen till att roa sig var inte många och att få kontakt med några jämnåriga i grannbyn var nästan omöjligt. De hade blivit tillsagda att hålla sig borta från anstaltsungen, man visste inte vad han kunde hitta på. Det blev därför skogshuggar-Ville som Hans sökte upp och fick följa med på fiske- och jakturer. Vilhelm hade snidat en träbössa åt Hans som såg naturlig ut och den bar Hans stolt med sig över sin axel.

Det hände ibland att Lydias föräldrar kom på besök och blev kvar några dagar. Då fick Hans följa med Lydias far och lägga ut långrev på sjön och om tidiga morgnar följa med ut och vittja reven från ålar och annan fisk. Vid ett sådant tillfälle

berättade Hans om ett säreget vinterfiske på samma sjö.

Isen låg blank och Hans hade gett sig ut för att slå lake och gädda. Han hade hållit på ett bra tag och fått några fiskar och var stelfrusen på väg hem. Men så plötsligt fick han syn på en jättestor lake som han gärna ville ha med sig. Med träklubban drämde han till på isen och hedövade laken. Snabbt högg han med yxan upp ett hål, men när han skulle ta upp fisken var hans händer så stelfrusna att han inte kunde greppa om sitt byte. Alla goda råd var dyra, snart skulle laken kvickna till och simma bort. Hans berättade hur han gick ner på knä körde ner munnen i isvaken och tog ett stadigt tag med sina tänder och drog upp laken. Att fiska blev inte bara ett nöje, utan också ett medel att få byta ut det stekta eller kokta suggfläsket på bordet till några andra maträtter. Lydia var duktig på att anrätta goda fiskrätter.

Höskörden var redan slagen på ängarna och snart färdig att köras in. Sedan återstod myrslåttern som han bävade för. Knoget på de sankna markerna och den ständiga kampen med knott och huggorm.

Värmen hade varit intensiv en längre tid. Man väntade på en urladdning i form av ett åskväder så luften skulle rensas. Hans hade märkt att Josefin inte varit riktigt kry den senaste tiden. Hon låg längre om morgnarna och saknades ibland vid matbordet. Var hon med, åt hon bara några tuggor. Så knäppte hon händerna och läste tyst sin bordsbön och försvann in på kammaren, innan de andra hunnit äta färdigt. Abel frågade

henne hur det var fatt, om hon behövde någon hjälp.

– Då ä bare den häringa svåre värmen som gör mej så trötter. Får dä bare åske rent blir då no bätter ska du si. En ä ju gammel så en får inte begäre för möe av live, svarade hon ruskande på huvudet.

En kväll när Hans kom in på kammaren låg Josefin redan nerbäddad fast det inte var så sent.

– Är mor mycket sjuk?

– Nä ja ä bare trötter å kände för å bädde ner mej.

Hans hade tänkt sig ner till sjön ett tag med metspöt och pröva lyckan, men något inom honom sa att han skulle stanna och hålla henne sällskap. Ibland när hon ville säga något var rösten så svag att han inte uppfattade orden. Han måste fråga om och lyssna extra noga.

Han slog sig ner vid det öppna fönstret och läste en bok. Den sköna kvällsbrisen svepte in och med den ljudet av hur svalorna skrikande jagade omkring. Innan Abel och Lydia gick till sängs kom de in och hörde sig för hur det var med Josefin. Hon gav dem ett lugnande besked, att det inte fattades henne något. Men om Lydia ville lägga en varmvattensflaska vid fotändan var hon tacksam för hon kände sig kall om fötterna. Lydia trädde en raggsocka över en flaska med hett vatten och placerade den vid fotändan under täcket.

Snart hörde Hans på Josefins lugna andetag att hon somnat. Han satt kvar vid fönstret och läste en stund till, men lagom

som han skulle lägga sig hörde han hennes svaga röst kalla på honom.

– Pojk, vill du ge mej lite vatten.

Han gick ut i köket och hämtade lite vatten i skopan.

Sedan hjälpte han henne att sitta upp i sängen så hon skulle kunna dricka.

– Vill mor ha mer vatten? Jag kan gå ner till brunnen och veva upp en hink med friskt vatten om det där var för varmt.

– Tack snälle Hans men dä ä så bra som dä ä, sade hon.
Hur möe ä klocka?

Han tittade på den gamla klockan som hängde på väggen ovanför henne.

– Den är över halv elva. Mor har sovit ett tag.

– Gu tröste mej, å jag som inte har läst min aftonbön.

Genom det dunkla ljuset såg hon med febriga ögon bort mot Kristusbilden. Efter en stunds tystnad började hon stillsamt liksom sökande efter orden.

– Du Hans, ja har tänkt så möe på dej den senaste tia å ofta unnrat hur de ska gå för dej i live. Du är så unger å ensam å många faror lurar på din väj, glöm inte va vi ofta ha tale om kvällarna här på kammarn. Va rädder om dej Hans.

– Mor skall inte vara oroliger jag skall minnas alla kloka ord som mor har sagt mej och jag skall gifta mig med nämndemans Anna.

– Går du rean i giftastankar pojke som är så unger! Må Gud hjälpa dig va du än tar dej te. Du ska veta att man ofta

bär på så många önskedrömmar, men se Gud kanske har noen annan mening med ens liv, men misströsta inte om de inte blir som du har tänkt å önskat dej.

Hon orkade inte sitta uppe längre, så han hjälpte henne att lägga sig skönt tillrätta medan de fortsatte att prata om alldagliga och allvarsamma ting.

– Ja orker inte te å läse Gds or, vill du läse ett par verser ur psalmboka, en som jag känner särskilt fr i kväll, å säjer mej så möe.

– Vilken psalm vill mor att jag skall läsa?

Han tog psalmboken som låg på bordet bredvid hennes glasögon och Bibeln. Hon låg tyst och liksom sökte i sitt minne.

– Läs psalm 578, de två första verserna, bad hon.

Han letade rätt på den önskade psalmen medan hon knäppte sina händer och slöt ögonen, beredd att helhjärtat taga till sig varje ord han läste.

Mänska jord du måste bliva
Jorden är du tagen av.
Jorden skall dig näring giva
Och i jorden blir din grav.
Du är aska, stoft och mull
Du av synd och brist är full.
Får med nöd för livet sträva
Varför skall du dig förhäva?
Låt ej yttre sken förföra!

Ingen skön av pärlor är.
Namnet kan ej ädel göra
Ej den klädnad kroppen bär.
Rik och fattig, stark och svag
Hög och ringa få en dag.
Kanske medan här de vandra
Ställning byta med varandra.

Den här psalmen hade han hört henne läsa många gånger. Den tillhörde en av hennes älsklingspsalmer och även han hade lärt sig tycka om den. När han hade läst färdigt log hon mot honom.

– Tack för att du läste den för mej å så vackert å väl du läser. Du skulle no bli präst.

Med en svag och något sprucken stämma läste hon sedan sin aftonbön, Fader vår. När hon läst färdig sträckte hon ut handen till honom.

– Vill du sitte en stunn hos mej å hålle min hann?

– Gärna mor, jag sitter kvar tills jag vet att mor har somnat.

– Tack för dä Hans. Dä känns så skönt. Må Gud välsigne dej för dä å må han förlåte mej som tar en del av din nattsömn ifrå dej som du så väl behöver.

Han lyssnade till hennes lugna andetag. Ibland hörde han dem inte, men ibland kom de igen. Det lät som om hon sov. Men han satt kvar. Han var inte säker på att hon riktigt hade

somnat. Han ville inte oroa henne med att lämna henne för tidigt. Han hörde klockan slå tolv slag. En dag var över och en ny började. Han lyssnade efter hennes andhämtningar. Han hörde inget. Sov hon? Han lyssnade igen. Allt var tyst. Varför hörde han inte hennes andetag? Sov hon så djupt?

Han böjde sig över henne för att kunna höra bättre. Han höll andan. Han hörde sitt eget hjärta bulta men inget mer. Hon andades inte. Han blev förtvivlad.

– Mor! Mor! Mor vakna! Hör ni mej!? ropade han och rörde lätt vid hennes arm.

Inget hände. Allt var så tyst. Samtidigt som han återigen bad henne svara, lystes rummet upp av en skarp följd av en kraftig åskknall. Vinden började susa och fick gardinen att fladdra och rista. Det vittnade om att det efterlängttade regnet var på väg.

Skrikande av förtvivlan rusade han ut ur kammaren, och till det rum där Abel och Lydia låg.

– Abel, Lydia vakna! Abel, Lydia vakna!

Abel var uppe. Han hade väckts av den kraftiga smällen och trodde att åskan hade slagit ned.

– Va ä dä må dej pojk? Va ä dä som har hänt?

– Mor andas inte, jag tror hon är död.

Abel rusade in i kammaren och strax efter kom Lydia med en tänd fotogenlampa i handen. Abel tittade på Josefin, där hon låg till synes sovande, så bad han Lydia hämta en spegel. Han tog den och höll den framför munnen på Josefin.

– Mor ä dö, viskade han. Hur kom du på att mor va dö?

Hans berättade för dem vad som hänt. Abel omfamnade honom och lät för första gången några vänliga och tacksamma ord komma över sina läppar.

– Tack käre pojk för va du ha gjort för mor på hennes siste natt i live. Ja ä gla att mor inte behövde känne sej ensammen när hon lämnade dä jordiska live. No ä dä förunnerlit att dä skulle bli just du som satt vi hennes sia. Mor va möe fäst vi dej, mer än näen ann pojk vi hatt, sade han med bruten röst och tårar i ögonen.

Hans kastade sig över fotändan på Josefins bädd och grät hejdlöst. Hela hans värld hade rasat samman.

– Mor, mor gå inte ifrån mej! Vakna mor! Vem ska hjälpa mej och trösta mej nu? Låt mej få följa med dej mor, jag har inget att leva för.

– Tåla dej nu pojk. Dä går inte te å göre nåe åt då. Allt måste ha sin gång, sade Abel och förde undan honom.

Efter all uppståndelse blev det inte mycket till sömn resten av natten. Omtöcknade, förstummade och som i dvala skötte de morgonbestyren. De måste utföras oavsett vad som hänt. Hans berättade för Lydia om vad Josefin skrivit till sönerna i Amerika om myrträdets.

– Ja vet, dä ä en gammel tradition blann ällre kvinnfolk, att de unner många år odler å ömt vårder ett myrträ som dä ska binnes e krans av å lägges må dom i kista.

– Jag skulle så gärna vilja binda myrtenkransen åt Josefin.

Vill du visa mej hur man gör? bad han henne.

Tillsammans plockade de de finaste och mjukaste kvistarna och lade dem på köksbordet. Så visade hon hur han skulle göra. Snart var han i färd med att ömt foga samman kvistarna till en liten krans. När den var färdig gick de hand i hand in i kammaren för att lägga den på Josefins bröst.

– Titta så lycklig mor ser ut där hon ligger. Hon småler på samma sätt som jag gjorde i kyrkan när jag fotograferades vid konfirmationen. Det gjorde jag för att jag kände mig så lycklig, mor var nog också lycklig när hon somnade in.

– Jag önskar att mor bara sover och kommer att vakna upp och vara frisk igen, när det nu äntligen har åskat och luften är lätt att andas, sade Hans och såg med en vädjande blick på Lydia, som med tårfyllda ögon nickade instämmande, ville liksom inte ta honom ur sina drömmar.

Begravningen av Josefin blev vacker och stämningsfull. Hans bad om att få läsa den psalm som han läst samma natt som hon dog och det fick han göra. Han visste inte varifrån han hämtade kraften till att läsa vid Josefins grav, men med en klar och fast stämma läste han alla verserna och när han kom till den fjärde och sista versen, kände han något av en inre tillfredsställelse. Den versen kom att bli hans anklagelse till en del som stod vid graven, en påminnelse som måste träffa deras hjärtan och sinnen, då inte minst prästens som han inte kunde förlika sig med.

Vad vill du väl yvas över
fattig är du tusenfalt.
Du från början allt behöver
och på slutet saknar allt.
Tänk vad sist du varda skall
Vad är då Din höghet all
Maskar sist Din kropp förtära
Var är då Din makt och ära.

Hans var nu ensam om kvällarna på kammaren med sina tankar och funderingar. Ofta kretsade tankarna och minnena kring samtalen de hade haft om kvällarna..

Han tänkte med tacksamhet på de kloka ord och råd Josefin hade gett honom som färdkost med sig ut i livet.

Josefin hade betytt så mycket för honom och därför var sorgen och saknaden så stor. Det hände ibland där han låg i utdragssoffan och blicken sökte sig ut genom fönstret och han såg stjärnorna tindra på himlen, att han då valde ut de två klaraste och största, en för sin mamma och en för Josefin, hos dem sökte han tröst med att tala till om dagen hade varit särskilt svår.

Åter till pojkhemmet

En dag kom det ett brev till Abel som bekymrade honom, men gladde Hans. Det var ett meddelande från Stockholms stads barnavårdsnämnd, att Hans Danielsson den första september skulle hämtas av en inspektör och återföras till Stockholm. Detta beslut var fattat av barnavårdsnämnden på inrådan av den läkare som behandlat honom för skabb.

Hans kunde knappt tro att det var sant. Äntligen skulle han få lämna denna medeltidsby som han aldrig trivts i. Tänk om det var Josefin och hans mamma i sin himmel som hjälpt honom att komma bort härifrån. I dessa banor gick ibland hans tankar. Men så mindes han också vad Skogshuggar-Ville sagt när han hade berättat om sin klåda, att han lovat att skriva till doktorn i Unnaryd. Naturligtvis var det Ville han hade att tacka för att han äntligen skulle få bot för sin skabb.

Abel var inte glad att tvingas lämna ifrån sig pojken, just vid den tid han så väl behövde honom. Så långt hans religiositet tillät, svor han sin förbannelse över barnavårdsnämnd och doktor. De hade åtminstone kunnat lugna sig till hösten var över.

– Måste de ta dej tebake nu nä dä ä sa möe som ska göres,

sade han vresigt. Förstens ä dä potatisa som ska opp å så ä dä tröskninga. Te vintern ha de kunne få ta dej.

Hans kände sig upprymd och glad över beslutet. Övermodigt brast han ut i skadeglädje, fullt förvissad om att han retade Abel.

– Du kan ju tala med skogshuggaren. Han hjälper dig nog mot en bra betalning.

– Bolcheviken! skrek Abel, nää allri i live. Å du ska inte vare förargliger i din synnia trut. Välj dine or pojk. ,.

Hans tyckte tiden gick fortare och arbetsuppgifterna var lättare att utföra, nu när han kunde se slutet på tiden hos Abel. Han gick omkring och tog farväl. Den ,förste han sökte upp var Skogshuggar-Ville och nu fick Hans bekräftat att det var han som skrivit till doktorn. Hans tog ett ömt farväl av Ville och tackade honom för allt vad han hade betytt för honom. De skiljdes med förhoppningen att de någon gång i framtiden åter skulle råkas. Ett ställe som det kändes svårt att gå till var nämndemansgården. Alla drömmar han haft om Anna och deras framtid tillsammans och som berövat honom många timmars nattsömn grusades nu. Han förstod att det skulle bli någon annan pojke som skulle få hennes hand.

Han knackade på dörren och klev in.

– Se godda på dej Hans, sade nämndemansmora. Dä va inte i går som vi så dej här. Va ä dä för ärende som för dej hit i da?

– Jag kommer för att säga adjö. Jag ska flytta till

Stockholm igen.

– Sitt fram pojk. Va ä då du säger, ska du flytte?

– Ja, var är Anna? Är hon inte hemma?

– Hon kommer strax. Hon gick ut mä lite mjölk te e kalv i fähuse.

Nämndemansmoran fyllde på vatten i kaffepannan som alltid stod på spisen och lade i kaffebönor i kaffekvarnen. Snart ljud kvarnens behagliga ljud ut över det stora köket. Nämndemannen kom in, fick syn på Hans där han satt vid bordet, och lät ut ett vänligt bullrande skratt.

– Ser man på har vi fått storfrämmat te gåren. Hur kan en så ungen man må då?

– Tack bara bra, svarade Hans smått generad över denna vänliga uppmärksamhet.

– Han ä här för å ta farväl. Han ska flytte te Stockholm, förklarade nämndemansmoran.

I samma stund kom Anna in. Hon hade varit in i hönshuset och plockat med sig några nyvärpta ägg som hon höll försiktigt i förklädet.

– Hej är du här? ropade hon glatt för att i nästa sekund rodna lätt. Va vill du för nåe?

– Jag kommer för att säga adjö. Jag ska flytta till Stockholm nästa vecka.

Det blev tyst i köket, bara puttrandet från kaffepannan hördes. Anna gick in i skafferiet och plockade upp äggen, knäppte sedan av sig förklädet och hängde det över en stolskarm.

– Varför måste du flytte? frågade hon och satte sig ner vid bordet.

Hans ville inte tala om den verkliga orsaken. Han hade fått klart för sig av doktors sätt att prata att det var en skamlig sjukdom som man inte nämnde något om.

– Jag har bett att få komma tillbaka till Stockholm för jag trivs inte hos Abel. Ännu mindre nu sen Josefin dog.

– Ja förstår dej pojk, sade nämndemansmorän, medan hon dukade fram för kaffe, du har no inte hatt dä för rolit iblann.

– Abel ä hårdeg å häftier te humöre å dä har du no fått känne av, instämde nämndeman.

Åter en stunds tystnad, som om man avvaktade vem som skulle fälla de nästa orden. Nämndeman brast ut i ett lätt skratt.

– Å ja som ha räkne mä så smått å få dej som drängahjälp när du som attanåring kunne komme fri frå Abel.

Hans ryckte till, kinderna hettade. Menade nämndemannen verkligen det, eller sa han det bara som tröst. Förbannade skabb som förstörde allt han drömt om.

– Du ä en duktier pojk. Dä vet ja både genom lärarinna som har berättat om dej å så prästen som jag i egenskap av körkevärd träffer. Han har berömt dej å sagt att du har läshuve.

– Inte kan väl prästen ha skrutit över mej så ofta som han gav mig bannor.

– Dä kan hänne, svarade nämndeman, och schasade undan en envis fluga från sockerskålen, dä kan hänne att han har bannat dej men dä finns ett gammelt talesätt som säjer att den

man älsker ager man.

Det var en svindlande tanke och Hans lät blicken gå runt.

– Tänk så många som måste ha älskat mej så mycket stryk och bannor som jag fått i mitt liv.

Hans snabba och träffande replik besvarades med småleenden. Kaffe och doppa förtärdes en stund men så återkom nämndeman till ämnet.

– Som sagt, va ja har hört av både lärarinna å prästen så har du ett läshuve. Se te att du får använning för dä å studera pojk.

– Var ska jag få pengar från för att studera? undrade Hans.

Snart var det dags att bryta upp och ta adjö av familjen. Hans hade inte långt till tårarna, det kändes svårt då främst att skiljas från Anna.

– Kommer du häråt näen gång i framtia, så ska du väl inte glömme av oss. Du ä välkommen hit, sa nämndemannen innan Hans hann ut genom dörren.

Med vemod och sorg i hjärtat lämnade Hans gården. Han tänkte på vad nämndeman sagt, att han skulle velat ha honom som dräng. Hans sparkade undan några stenar som låg i hans väg. Men det hjälpte inte att få bort ilskan och bedrövelsen inom honom.

– Fan också! Djävla skabb! Djävla Abel! Ni har förstört allt för mej, ropade han så det ekade i skogen.

En höst i hållande regn hade Hans kommit till denna avkrok av Småland. En höstdag i strålände sol lämnade han denna

by. Han tog farväl av sina fosterföräldrar utan någon saknad eller sinnesrörelse. Lydia däremot hade svårt med att hålla tårarna borta. Abel harklade sig några gånger och sade.

– Trots att du tidvis varit svår å trotsiger, så vill jag säga att vi också haft gläje av dej. Vi har allri behövt te å skämmas för dej, bortsett den gången du bar dej illa åt under konfirmationen mot våran präst. Du ska veta pojk att du allti ska känna dej välkommen te å hälsa på oss näen gång i framtia.

Hans steg in i bilen som skulle föra honom till Markaryd och därifrån skulle han fara med tåget mot Stockholm.

Det fanns ytterligare två pojkar till med i bilen. Den ena hade varit en tid hos sin mormor i Småland och skulle nu tillbaka till sina föräldrar. Den andre skulle omplaceras till ett fosterhem utanför Stockholm.

Hans gladdes över att han äntligen fick lämna Småland och återvända till Stockholm. Men glädjen blev kortvarig när han av inspektören fick veta att han skulle tillbaka till Eolshälls Pojkhem. De hemska upplevelserna från förra gången levde ännu friskt i hans minne. Han rös vid blotta tanken vad som väntade honom.

– Hur länge måste jag stanna där? undrade han.

– Det vet jag inget om, först måste du bli frisk och fri från din klåda och sedan måste man finna någon som har nytta av dej och tar hand om dig, svarade inspektören under det hon höll fram en påse med frukt till pojkarna.

Vid södra station i Stockholm steg de av tåget och Hans

överlämnades till en assistent från pojkhemmet. När de kom ut till Eolshäll var det sen kväll. Pojkarna låg redan i sina sängar. Assistenten uppmanade honom att klä av sig i tvättrummet och lägga kläderna i en säck. Så öppnade han en dörr till en skrub.

– Här får du skita och pissa, för du får inte använda toaletterna.

Därinne stod en hink och en frän doft av kemikalier slog emot Hans.

Han kom att bo i samma byggnad som förra gången, nu på treans sal. Egentligen skulle han ha bott bland de äldre grabbarna i trädgårdsvillan eller i huvudbyggnadens sal för äldre pojkar men det fanns ingen plats där. I en hörna längst in i salen stod den säng som han skulle ligga i. På sängen hängde ett an- i med varningstext till de andra pojkarna att de inte fick komma i närheten av eller i kontakt med den som att han ligga där. Detta på grund av att han hade en smittosam sjukdom som hette skabb.

I det dunkla ljuset försökte de andra att bilda sig en uppfattning om honom. Så fort assistenten lämnat sovsalen och de hört ytterdörren smälla igen, fylldes salen av ett tisslande och tasslande. Nu gjorde de sig snabbt underrättade om vem han var. Hans kände till vilkoren sedan sin tidigare vistelse på detta pojkhem, att det var förbjudet att samtala med varandra på sovsalen, så han viskade även han fram sina svar.

– Du! viskade en grabb som hade sin säng nära Hans. Vi vet att du har skabb, samma skit som råttjävlarna får när de rotar i skiten på sophögarna. Vi kommer därför att kalla dej för råttan, eller hur grabbar?

– Fy fan att få en råttdjävel på våran sovsal, hördes någon halvhögt utbrista.

Förra gången jag kom hit, skrek de bonnjävel åt mig, därför att jag kom från landet och nu tänker de kalla mig för råttjävel. Nu skall jag försvara mig, nu är jag härdad efter tiden i Småland, tänkte Hans. Jag måste ta upp kampen med dem som försöker förnedra mig.

– Nu räknar jag till tio och innan dess ska du djävlar anamma be mig om förlåtelse, i annat fall ska jag komma över till dig och smitta ner dig med min skabb. Den som kallar mig för råttan i fortsättningen kommer jag att spöa upp.

Mot slutet nästan skrek han, så upphetsad blev han, men lugnade sig och började sakta räkna.

– Ett, två, tre, fyra, fem, sex...

– Förlåt mej, grabben. Jag ska aldrig mera kalla dej för råttdjävel, viskade en röst.

– Bra, viskade han tillbaks. Nu ska jag berätta för er om hur jag haft det i Småland och hur jag fått skabb. Jag berättar så mycket jag hinner med innan Assis kommer tillbaka för då måste vi vara tysta.

I lugn och ro berättade han om hur han hade haft det. I dunklet såg han hur de satt upprätta i sina sängar och lyssnade

spänt på vad han hade att säga. Då och då var det någon som viskande avbröt honom med att säga. ”Fy för fan” – “Vilken jävla bonne” – “Varför stack du inte?”. Hans avslutade sitt berättade med att säga.

– Grabbar ni vet inte vad som väntar er. En dag så hamnar ni också hos någon bonnjävel och kanske blir sönderslagna och får skabb. Tänk på det innan ni kallar någon för råttjävel.

– Vi ska inte kalla dej för råttan, du ska bli vår kompis och du som är äldre än vi får bli vår ledare och beskyddare mot de stora grabbarna, hördes en pojke säga. Vill du det?

– Jag skall tänka på saken, svarade Hans.

En dörr hördes öppnas, assistenten var på väg in i byggnaden och det blev aldeles tyst på salen. Nästa dag fördes Hans till en doktor som undersökte honom och föreståndaren var också närvarande.

– Det är för jävligt, sade doktorn när han såg den såriga kroppen, att de ska missköta våra barn på det här sättet. Det borde vara straffbart.

– Våra barn! utbrast föreståndaren förvånad. Vad menar ni med det?

– Det är samhällets barn och följdaktligen tycker jag man kan säga våra barn, förklarade doktorn.

– Är det så ni menar, sade föreståndaren något lättad.

Hans fick bada och smordes sedan in med en starkt tjärdoftande salva över hela kroppen, endast ögonen skonades. Så beordrades han till sängs några dagar.

Där han låg insmord med den svarta salvan såg han ut som en afrikan. När grabbarna kom in och skulle städa tittade de nyfiket på honom.

– Titta för fan, det har kommit in en negerdjävel på salen ropade en.

– Nej, vi kallar honom för Snövit istället, ropade en annan.

Hans avbröt dem snabbt i sina spekulationer på lämpligt namn och skrek.

– Kalla mej för vad fan ni vill, men kalla mej inte för Råttan för då ska fan hämta er!

Tre dygn låg han insmord och i tre dygn fick hans rumskamrater lida av doften från den fräna illaluktande salvan.

För kokerskan Vera som bar in maten till honom, talade han om vem han var och hon kom ihåg honom från förra gången han var på pojkhemmet.

– Hur kan Vera minnas mej, så många pojkar som har varit här sedan dess? frågade han förvånat.

– Det skall jag säga dej, jag minns dej så väl för du är så lik min pojke som skulle varit jämnårig med dej om han fått leva, sade Vera och strök Hans över det rufsiga håret.

– Vera vill du bli min mamma under tiden jag är här, hjälpa och skydda mig mot allt ont, bad Hans och såg på henne med en vädjande blick.

– Stackars pojke, jag förstår att du känner dig ensam som de flesta gör här. Jag skall åtminstone försöka vara din mamma under tiden jag bär in maten till dig och smyga till dig lite

extra gott, som du för guds skull inte får säga till någon. Du skall veta pojke att vi som jobbar här får inte visa några känslor för er. Det strider mot hemmets bestämmelser, vi är tillsagda att visa bestämdhet mot er och hålla er i upptuktelse och fostran, det är bara så förstår du, sade Vera och skyndade ut ur sovsalen.

Under de dagar Vera kom in med maten till honom visade hon sina känslor genom att krama om honom, trots att han luktade illa av tjärkrämen. Han önskade att det skulle ta lång tid innan han måste lämna sängplatsen. Efter konvalesenttiden var han snart inne i hemmets arbetsrutiner. Till att börja med mest i köket, där Vera fick möjligheter, när ingen såg, att ödsla sin kärlek på honom så mycket hon vågade. Första timmarna på dagen fick han städa, eftersom de flesta pojkarna gick i skolan. Resten av dagen arbetade han i trädgården. Det var i första hand de äldsta pojkarnas arbetsuppgifter. Disciplinen och andan var fortfarande lika hård som förut. Det enda som hade förändrats var att morgonmålets äggmjölk hade bytts ut mot mjölkchoklad, något som han var glad över. Personalen var den samma, förutom Kurt, den unge och omtyckte assistenten, som hade slutat.

De kompisar Hans haft förra gången fanns inte längre kvar. Men han skaffade sig snart nya, som Jeppe, Jåje och Mumlar. Mumlar hade fått sitt smeknamn, därför att hall ofta gick och pratade för sig själv. Jåje var en hård och tuff grabb som straffat ut sig från en bonde i Uppland. Jeppe var nästan jämnårig

med honom och bodde på samma sovsal. Han blev hans allra bästa kompis.

Strax efter ankomsten till Eolshäll fick han kontakt med sin fosterfaster Elin och hennes man Karl. De kom och hälsade på och han berättade för dem om sin tid i Småland. Så kom den söndag då han skulle få sin första permission och resa in till stan och vara hos dem under dagen. På lördagskvällen när han kom in i sovsalen var finkläderna utlagda på sängskåpet och han gav till ett glädjerop. Det var ett tecken på att när söndagens morgonmål var över kunde han kvittera ut respengar, springa ner till hållplatsen vid Hägerstens Allé och ta spårvagnen till stan.

Tre pojkar på salen kunde inte dela denna glädje med de andra. En hade permissionen indragen på grund av för många anmärkningar. Han hade bara straffkommenderingen att se fram emot. De andra hade inga anförvanter att åka till, så de hade en långtråkig dag framför sig. Eventuellt kunde det bli arbete även för dem. Om inte tillräckligt många pojkar fått straffkommendering för det arbete som måste utföras, så blev det bara till att hugga i och arbeta.

Spårvagnen från Mälarhöjden en sådan här söndags-morgon bestod till övervägande del av Hällegrabbar som jublande for in till stan för några timmars frihet. Ibland hände det att konduktören, när inga vuxna såg, lät pojkarna åka gratis. Det gav dem femton eller tjugo öre extra för nöjen, beroende på

hur långt de skulle åka. När spårvagnen närmade sig Liljeholmsbron var spänningen stor, var bron nere eller uppfälld för att släppa igenom båtar? Var den uppfälld gick det ett sorl av besvikelse genom vagnen, dyrbara minuter av friheten gick till spillo.

Elin och Karl bodde i ett hyreshus uppe på Skinnarviksbergen, med en betagande utsikt över Strömmen och Stadshuset. Vid ett av sina besök berättade Hans om hur förnedrande man behandlades på Eolshäll, något som upprörde dem mycket.

– Hur kan man ha hjärta att behandla barn så illa? Är det verkligen sant det du berättar? frågade Elin bekymrat.

– Jag skulle ha kunnat berätta för längesen om det, men ville inte göra er ledsna.

Halis trivdes med att arbeta i trädgården och fick uppmuntrande ord av Mäster för det intresse han visade. Det var en bråd tid, stora land att rensa och mycket att skörda samt höstgrävningen. Så skulle grönsakerna levereras till Mälarhöjden till de som beställt. Det var huvudsakligen välsituerads som bodde i de vackra villorna utefter Mälarens sluttningar. Hans fick lära sig av kompisarna att vara försiktig så man inte stötte ihop med några av Mälarhöjdens pojkar. Han lärde sig fort att hitta i området och visste var han skulle vara extra vaksam för att undvika obehagliga överfall, då det kunde gå riktigt illa. Men så en dag hände det. Innan han visste ordet av kom ett gäng halvstora grabbar framrusande.

– Titta en Hällegrabb! På honom för fan!

Hans försökte springa ifrån dem men hindrades av de stora klumpiga korgarna han bar på. Någon satte fram en fot och han stupade handlöst i gatan. I fallet tappade han korgarna, vars innehåll föll-ut och rullade omkring på gatan. Några grabbar tog och åt av frukten, andra bara kastade omkring grönsakerna medan ett par av dem slog och sparkade på Hans där han låg på marken. Förtvivlat försökte han resa sig men det tog en stund innan han lyckades och började genast med att plocka ihop det som gick att rädda.

– Va fan har jag gjort er för något? Era djävla typer!

En av de största grabbarna rusade på honom och gav honom ett par knytnävsslag i ansiktet, så både näsa och mun började blöda, lämnade honom skrikande glåpord.

– Lagom åt dej djävla horunge från Hälle! Djävla gangsterungar! Håll er kvar därborta!

Hans återvände till trädgården, där mästern plåstrade om honom, gav honom nya varor. Han bad att slippa återvända, men kunderna måste få sina varor så det var bara att gå. Med svullen läpp som värkte och med hjärtat i halsgropen, tvingades han ånyo leta sig fram på säkra vägar för att undvika ett nytt överfall.

Alla pojkarna var överens om att gå ärenden från trädgården var det mest otrevlige man kunde råka ut för. Dessa bortskämda socitetskärringar som plockade och rev i korgarna. Alltid var det en gurka, tomat eller ett salladshuvud som inte

dög, för att inte tala om blommorna, de blev ju halvt förstörda bara genom deras rivande. Det var bara att snällt gå tillbaka och hämta nya varor och hoppas på att de skulle duga. Damerna kunde även beordra dem att gå privata ärenden i samhället. Nu var risken att bli överfaller ännu större, för där var det svårare att smyga fram och hålla sig undan.

Det hände att pojkarna fick dricks, men den fick inte användas för eget bruk. Det skulle lämnas till Mäster som lade den i en gemensam premiekassa. På detta sätt slapp barnavårdsnämnden den utgiften. Den som försökte smussla undan drickspengen och blev ertappad hade någon form av bestraffning att vänta.

Fritidens lekar i bergen, parken och på idrottsplanen bjöd på hårda tag mellan grabbarna. Där gav de utlopp för sin upplagrade aggression. Antalet pojkar i äldre åldrar var nu större nu än förra gången och det var säkerligen en bidragande orsak till att klimatet och umgänget var hårdare grabbarna emellan. Hans som iklätt sig rollen som ledare för ett gäng var tvingad till ett hårdare och råare uppträdande än han egentligen ville.

Lite avsides i trädgården låg ett skjul och hit sökte sig de äldre pojkarna för att smygröka de cigarrfimpar som Mäster kastade omkring sig, eller avreagera sitt hat eller få utlopp för sina känslor, även sexuella genom att studera några "franska kort" med nakna flickor. Här hade de också hängt upp en

kolsäck fylld med sand och sågspån och på den hade de målat med vit färg nunorna på de mest hatade bland personalen: Föris, Gorillan, Bögen och Skräcködlan. Med ett par tjocka yllevantar som fick tjäna som boxningshandskar pucklade de på dessa hatiska figurer och lät under tiden svordomar och okvädningsorden hagla över dem och avslutade det hela med att ge säcken några kraftiga sparkar.

En dag blev Hans kallad till föreståndarens expedition. Innanför dessa dörrar väntade sällan något gott, så Hans gick dit med bävan och oro. När han kom in möttes han förutom av föreståndaren av en doktor iklädd en vit rock och Hans fick nu veta att han skulle genomgå en intelligenstest, något som de flesta pojkarna utsatte, för. Det hade något med forskning att göra, berättade, doktorn, under det han höll fram en stor planch som var försedd med en vågrät och en lodrät linje och en massa siffror och tecken och i mitten fanns en heldragen röd linje. Hans fick nu veta att han skulle utsättas för en massa frågor och prov som han på en viss tid skulle besvara och varje fråga gav en viss poäng, beroende på hur han klarade uppgifterna. Han fick också veta att det gällde att få ihop så pass med poäng att han korr över det röda strecket. Efter sin redogörelse frågade doktorn om Hans förstod det hela, vad det gick ut på.

– Om jag inte kommer över det röda strecket är jag dum då? frågade Hans.

– Rätt uppfattat, avbröt Föris, och ju längre ner du kommer i poäng desto dummare är du, eller hur doktorn?

– Vi uttrycker oss nog inte på det sättet, vi talar bara om intelligensnivå.

Det här var något nytt för Hans och han undrade hur det skulle sluta. Att ha Föris, med den bistra uppsynen, närvarande var otrevligt. Hans ville helst slippa undan.

– Räcker inte mitt avslutningsbetyg från skolan för att se om jag är intelligent, vågade han fråga doktorn.

– Visst är ditt betyg fint, men det här är något annat och av större värde och ett led i forskningen av fosterhems-barnens intelligens.

Hans placerades vid ett bord och fick en rad frågor att svara på. Under tiden han funderade på svaren och lösningarna hörde han det tickande ljudet av doktors tidtagarur som mätte hur snabbt han löste uppgifterna. Blicken sökte sig emellanåt till tavlan på väggen. Den röda linjen lyste oåtkomligt högt som en höjdhoppsribba ett par meter över marken. Provet verkade ta en evighet och värmen och spänningen fick svetten att krypa fran, över hela kroppen. Hans koncentrerade sig så hårt att han spände kroppen som en fjäder och nästan flög i taket när tystnaden avbröts av en gäll telefonsignal. När han äntligen var färdig med provet, ögnade doktorn igenom resultatet och summerade poängen.

– Ett mycket fint resultat, sade doktorn och visade Hans att han hamnat nästan högst upp.

Hans var jätteglad över att, han hade hade lyckats så bra, att komma över den röda linjen med bred marginal.

Föreståndarens expedition låg i anslutning till matsalen, så några dagar efter testen öppnades dörren till expeditionen. Pojkarna som nu intog sin middag uppmanades att avbryta sin måltid. Allas blickar riktades nu mot dörren där föreståndaren stod och framför sig hade an Mumlan, en liten pojke med talbesvär.

– Här har vi en pojke som har testats och kommit under det röda strecket på tavlan.

När föreståndaren sagt detta lämnade han pojken och försvann in på expeditionen. Där stod Mumlan ensam och tittade ner i golvet med svullna rödgråtna ögon. Huvudet vickade häftigt i sidled i korta spasmiska ryck-ningar som alltid när han blev nervös och orolig. När han hämtat sig något efter den förnedrande behandlingen intog han sin plats vid matbordet och skyndade sig att äta av den kallnande maten.

Nere i trädgården fann Hans Mumlan, där han gömt sig bland några bärbuskar.

– För fan Mumlar, hur bar du dej åt att komma under det röda strecket? Du som verkar vara så klipsk.

– Akta're vad rädd jag blev när jag kom in på expeditionen och doktorn började ställa konstiga frågor till mig, så jag fick inte fram ett ljud, sade Mumlan. Då trodde Föris att jag jävlades och började skrika och gå an. Då började jag att stamma som jag gör när jag blir skiträdd. Doktorn försökte lugna ner mig

men det hjälpte inte. Föris skrek då “Det syns och hörs att pojken jävlas”. Nu blev jag så himla förbannad och rädd så jag bara skrek rätt ut. “Jag ger fan i era djävla prover och röda streck”. Då gav doktorn upp och lämnade oss. Föris ruskade om mig och gav mig en snyting och skrek: “Du har hamnat under det röda strecket och det skall jag tala om för dina kompisar och då får du ett helvete”.

Med rödgråtna ögon såg Mumlan på Hans och vädjade:
– Hjälp mig Hasse, du är ju min kompis”.

Hans såg att Mumlan inte hade hämtat sig från chocken ännu. Huvudet ruskade fortfarande och ibland stammade han i sin berättelse. För tillfället kunde han inte komma på något att säga eller göra för att trösta Mumlan.

Nästa dag höll dock Föris förhoppningar på att bli verklighet. En del pojkar började skrika och kalla Mumlan för idioten så fort de kom åt. Hans samlade ihop gänget på en skyddad plats nere i parken och där fick var och en som dristat sig till det iya “smeknamnet” motta kollektiv bestraffning i form av en rejäl omgång stryk. Det gav resultat. Ingen vågade efter detta att kalla Mumlan för idioten. Föris syfte förfelades tack vare grabbarnas solida-riska sammanhållning.

Söndagar då pojkarna inte fick lämna hemmet kallades för Hällesöndag. En sådan söndag med en klarblå hösthimmel och när solen ännu mäktade med att ge ifrån sig lite värme, kom Frälsningsarmén till Eolshäll. Efter middagen fick

pojarna order att samlas på gårdsplanen framför huvudbyggnaden. Plötsligt brakade hornmusikkåren igång och genom grinden till området marcherade kåren in. Inget kunde nu hindra pojarna i deras glädje när de rusade kåren till mötes och gav sin glädje tillkänna med sina rop:

– Frälsis kommer, Frälsis kommer!!!

Frälsningsarmén var alltid välkomna. De var den enda organisation som besökte denna institution för att under en dryg timma sprida lite glädje bland dessa olyckliga pojkar. Först i tåget drog en frälsningssoldat en liten vagn lastad med frukt och godsaker. Det här var ett uppskattat avbrott för pojarna i den trista och hårda tillvaron. När Hans hörde och såg dessa “soldater” väcktes minnen till livs från den tid han ännu var kvar i Stockholm och följde med sin styvmor till ett “Folkkök” för att hämta mat. Då hände det ibland att Frälsningsarmén kom dit och spelade och sjöng, liksom nu. Ute på gårdsplanen höll Frälsningsarmén en kort gudstjänst, de förkunnade Guds tro på ett humanare sätt jämfört med vad “systrarna” på syslöjden gjorde i sitt frälsningsnit. När andaktsstunden var tillända och soldaterna sjungit och spelat, så övergick man till att dela ut påsar till pojarna med frukt och godis. Det som blev över lämnades till köket för att komma till användning vid senare tillfälle. Musikkårer tågade ut och pojarna följde dem ända till grinden, där de stannade och vinkade så länge de syntes. Trots de hårda och tuffa sinnelagen hos pojarna, så var intet öga torrt, en del av dem grät högljutt. Det hände

ibland att någon gårdmusikkant sökte sig till hemmet och bjöd på sin musik. Men kommentarerna bland grabbarna kunde då låta så här: “Nä, tacka vet ja Frälsis, dom är ballare”.

Vintern började göra sig påmind. Det typiska Mälarvädret med snö, dis och slask före jul och nyår, innan januarikylan satte in, var inte uppskattat. En dag stod Hans åter inne på föreståndarens expedition, som vanligt med ett bultande hjärta och med en olustig känsla i maggropen. Han kunde av Föris min utläsa att det var något allvarligt på gång. Föris satt bakom sitt skrivbord och granskade Hans, medan han slog med en linjal i ena handflatan. Hans snurrade nervöst på en knapp som höll på att lossna från blusen.

- Du har en faster i stan? började Föris.
- Det är en fosterfaster och hon heter Elin och jag har en morbror och moster också, men dom vet jag inte var dom bor. Dom har jag inte fått träffa sedan jag var fem år.
- Jag frågar efter din faster och inte efter några andra avbröt, Föris tvärt och fortsatte med högre röst: Det är till din faster som du åker. Är det några flera?
- Det är dom enda jag har att åka till.
- Vad pratar du med dom om när du är där?
- Om allt möjligt, sade Hans, som nu började ana vart Föris ville komma med sina frågor.
- Du har pratat skit om Eolshäll, eller hur?
- Det har jag inte, svarade Hans.

– Ljug inte! skrek Föris, samtidigt som han reste sig från stolen. Din faster har ringt mig och hon har varit mycket otrevlig mot mig för vad du har berättat om oss på Eolshäll. Det ska du få fan för, var så säker på det pojkjävvel!

– Jag har bara talat sanning om vad som händer här och hur vi blir behandlade, försvarade sig Hans.

– Nu tiger du pojk! Du har talat skit och illa om oss på Eolshäll och det ska du veta en gång för alla att det gör man inte ostraffat! skrek Föris samtidigt som han slog till Hans med linjalen. Försvinn för helvete din odåga!

Gråtande och förtvivlad sprang Hans ut genom dörren. Nu förstod han vad som väntade. Vart skulle han ta vägen? Skulle han rymma? Vetskapen om att få det strängaste straffet fick honom att släppa dessa tankar.

Han sökte sig till köket i hopp om att Vera skulle kunna hjälpa honom.

– Vera du måste hjälpa mej, vädjade han när han fick syn på henne.

– Vad har du nu ställt till med? frågade hon förvånad och såg upp från sina köksbestyr.

Han berättade om vad som hänt inne på expeditionen.

– Det där får du allt klara upp själv. Det varken kan eller vill jag lägga mig i. Min uppgift här är att se till att ni får mat i rätt tid, inte att vara någon skyddsängel åt er. Se så, ge dej iväg härifrån, sade hon bestämt och förde honom till dörren. Hans förhoppning att Vera skulle kunna vara som en mor för

honom grusades.

Straffet lät inte vänta på sig. På kvällen när Hans lagom lagt sig och Gorillan synat av dom sista grabbarna efter tvättningen, kallade han på honom att följa med Irer i källaren. Alla på salen förstod vad det var frågan om. De lade ifrån sig böcker och tidningar och de som talade via dövstumsspråk, avbröt samtalen. De bara tittade stumt och spänt på varandra. Några hade redan prövat på Ainobänken i pannrummet och de kröp ner under filten och satte fingrarna i öronen för att slippa höra skriken från källaren.

När Hans gick ner för den kalla cementtrappan mindes han förra gången och kände den förlamande skräcken i kroppen, inför de plågor som väntade. Han tänkte på prygelbänken, men den här gången skulle inte hans kompisar få höra hans skrik tränga upp till sovsalarna. Han hade ett hårdare sinnelag nu och Gorillan skulle inte få glädjen att kasta upp honom på bänken igen. Inne i pannrummet tog han, nästan demonstrativt, fort av sig nattskjortan och kastade den trotsigt på golvet. Så lade han sig snabbt på bänken, stoppade vänster tumme i mun, och inväntade slagen. Sakta och metodiskt föll slagen över den bara kroppen och han bet hårt i tummen för att förhindra att skrika ut sin smärta.

– Ska du inte skrika någon gång din sate? Jaså, du är av den hårdare typen! ropade Gorillan mellan slagen.

Han hörde rösten som i en dimma. Kroppen kände smärtan mindre och mindre tills den domnade bort. Hans svimmade.

Då upphörde misshandeln. Han låg omtöcknad ett tag och reste sig först när Gorillan beordrade honom. Med medvetandet kom även plågorna tillbaka. Ryggen och låren, som ännu inte var helt läkta från skabben, var nu full med öppna sår och blodiga. Tummen hade han bitit i så hårt att den blödde våldsamt. Gorillan tog honom till omläggningsrummet och lade om den trasiga tummen innan han fördes tillbaks till salen;

– Nu kanske du håller käften i fortsättningen, sade Gorillan innan han motade in Hans i sovsalen.

Hans sov dåligt den natten. Tummen värkte och bultade och varje gång han skulle vända den sargade kroppen vaknade han av smärtan. I fantasin letade han efter de mest bestialiska sätten att mörda Föris och Gorillan. Gång på gång utförde han det ena fruktansvärda mordet efter det andra. Hatet mot Föris kände inga gränser och han önskade innerligt att han en dag skulle kunna hämnas. Men när? Och hur?

Nästa gång han hälsade på hos Elin och Karl, frågade han vad hon sagt till Föris.

– Jag läste verkligen lusen av honom och han lovade att göra en undersökning bland personalen om något otillbörligt pågick, som han inte visste något om. Om så var fallet, skulle han naturligtvis rätta till det. Har du märkt någon förbättring på sistone?

—Ja, ljög Hans, som nu inte vågade yppa ett ord om vad som hänt honom efter Elins samtal med Föris. Såren från

misshandeln hade satt djupa spår och lärt honom att inte tala sanningen om förhållandena på hemmet med någon.

Några veckor senare blev Hans och en pojke till beordrade att inställa sig hos föreståndarinnan i huvudbyggnadens våning och hjälpa till med veckostädningen. Det var med obehag de gick de två trapporna upp för att anmäla sig. Föreståndarinnan, en lång medelålders kvinna, visade pojkarna runt i våningen och delade ut order om vad som skulle göras, allt medan hon flitigt rökte på en cigarett som satt i ett långt munstycke av pärlemor.

Pojkarna slet med långa gångmattor utför trapporna. Ut med dem på gården, piska dem rena, upp igen för att vända åter med några som måste piskas om eftersom hon inte var riktipt.nöjd

- Fy fan! Hon är lika djävlig som societetskärringarna iälarhjden, de som som plockar, river och ratar i grönsaks-korgarna. Inget duger åt sådana här jävla kärringar, svor Hans.

Själv dammade hon de dyrbarare prydnadssakerna medan pojkarna dammsög och knäskurade golven. Kraven var lika hårda här som när sovsalarna städades. En liten dammtuss eller en dåligt upptorkad vattenfläck ledde till att hela golvet fick städas om. Pojkarna slet som djur. De ville komma ifrån så fort som möjligt ochanske få en extra stunds ledigt innan middagen.

Föreståndarinnan stod och tittade ut genom fönstret. Pojkarna var nästan färdiga med städningen och började längta

efter friheten. Då hördes ett glatt rop.

– Oh, jag har fått en idé! Det har fallit fin nysnö som ligger vit nere i parken. Ni ska få ta ut den stora persiska mattan i stora salen och borsta ren den med snö. Den har legat länge så den är nog ganska smutsig men det blir den ren och frisk av.

Först skulle ett massivt tungt ekbord flyttas, sedan skulle den enorma mattan rullas ihop. Under det de höll på med detta, kom hon fram till dem och förmanade dem i skarpa ordalag.

– Ni måste vara rädda om mattan, den är dyrbar och vi tycker så mycket om den, den får inte komma till skada. Kom ihåg det pojkar!

Efter mycket slit och svordomar lyckades de till sist med att få den utför trapporna och ut i parken där de rullade ut den och öste massor av snö på den med sina bara händer. Hon kom ut på balkongen utrustad med en kikare för att se till att de borstade mattan väl.

– Tag av er kängorna, ni får inte gå med dem på mattan, skrek hon så det ekade i parken. Den får inte komma till skada så se till att ni genast tar av er kängorna!!!

Pojkarna kröp omkring i bara strumpfötterna under. Det de hörde henne ropa ut sina instruktioner från balkongen korgen. De var svettiga efter städningen och mattkånkningen och frös där de arbetade i den råkalla vinden med fötter, knän och händer i kontakt med snön, som snabbt

smälte under dem. De blev alldeles blåfrusna.

— Ska kärringfan aldrig bli nöjd någon gång, svor Hans när de för en stund avbröt borstningen med en åkarbrasa för att få lite värme i kroppen.

Det var sju resor värre att släpa mattan uppför trapporna, de tog i så det svartnade för ögonen. Äntligen låg den på plats och doftade ren och friskt. Von synade den noga under det hon plockade bort några tallbarr och annat skräp som följt med in.

— Tänk att ni sprang på den med era grova kängor, trots att jag sade till er att vara rädd om mattan.

Hans vart ilsken över hennes agerande. En tanke tändes snabbt i hans huvud när han såg och hörde hennes ängslan över den persiska mattan. En dyrgris som inte bara hon men säkerligen också Föris var rädd om. Nu kunde han hämnas det orättmätiga straff som Föris utmätt för att han talat sanning om Eolshäll. Innan han hunnit tänka tanken färdig och på vad konsekvenserna kunde bli, tog han det vackert utformade stora bläckhornet från skrivbordet och tömde innehållet på mattan.

— Titta vad jag har gjort på mattan! ropade han glatt.

Ett skrik, så klagande som om hon fått beskedet att hon mist make eller barn, ekade genom hela våningen. Sorgen och förtvivlan förbyttes hastigt till glödande hat och hon rusade mot honom med armen i luften som för att slå. Kvickt vände han, snappade kvickt åt sig kängorna och försvann ut genom dörren och nedför trapporna.

Hon kastade ett paraplyställ av tung mässing efter honom hela tiden skrikande.

— Försvinn ditt as ur min åsyn! Åh åh, åh — min fina natta! Må de slå dig sönder och samman ditt as.

Snart låg han igen på prygelbänken och lät sin kropp piskas trasig och blodig. Den här gången bet han inte piskas trasig istället stoppat en flik av nattskjortani mellan tänderna för att lindra smärtan i tummen och utestänga skriken. Trots pågrna, kände han sig tillfredsställd. Han hade äntligen lyckats hämnas Föris. Glädjen förstördes inte ens av att han dessutom fick straffkommendering de två följande söndagarna.

En dag fick Hans det glädjande beskedet att han och hennes man skulle få följa med sin fosterfaster Elin för att fira jul och nyår i hennes föräldrahem utanför Arboga. Åter skulle han få återse sin fosterfarmer.

Någon ekonomisk hjälp till resan hade inte Elin fått från pojkhemmet, utan hon lämnade med några handarbeten åt sin man som han lottade ut på sin arbetsplats och fick på så vis ihop pengar som räckte både till resan och några julklappar åt Hans.

Tidigt på morgonen dagen före julaftonen stod Elin och Hans i en lång kö på Centralen och väntade på att spärrgrinden skulle öppnas till deras tåg. Karl hade långt tidigare åkt ner till Centralen och med en perrongbiljett tagit sig ut

till tåget för att marera platser så de inte skulle behöva riskera att stå under de drygt fyra timmar som resan tog.

När Hans stod i kön och lyssnade till det öronbedövande sorlet, gick tankarna tillbaka till tidigare resor han gjort härifrån. Han mindes tydligt hur han som femåring skrikande hade släpats av en vilt främmande människa genom vänthallen för att överlämnas till sina första fosterföräldrar. Hur han som en sista åtgärd, i tron att få återvända hem, hade pissat på sig. Han tyckte att de förtvivlade ropen på hjälp ännu ekade under dessa höga valv. Han mindes också då han tillsammans med några pojkar skulle transporteras till Småland och okända öden. Han såg även klart framför sig synen av den unga mamman som gråtande lämnade ifrån sig sin lilla flicka som också skulle med på resan.

Han rycktes ur sina drömmar när kön plötsligt började röra på sig, spärren hade öppnats och de kunde gå ombord på tåget. Det var överfyllt av julresenärer sola skulle hem till sin landsbygd under några dagar, en bygd där många nyligen hade ryckts upp ifrån och nu sögs in i storstadens krav på deras arbetskraft. Hjulen dunkade monotont mot skenskarvarna och sjöng en sång som lät som hem, hem, hem. Tänk att han var på väg tillbaka till den plats där han hade en del av sin barndom förankrad, tänkte han när han satt och lyssnade till skenskarvarnas ljud.

Efter tågresan måste de byta till buss för att ta sig några kilometer utanför staden. När de klivit av bussen och kom

framåt vägen och såg den röda stugan omgärdad av granskog tyngd av snö, så tyckte han att stugan såg ut precis som stugorna på julkorten. Hall hade aldrig sett stugan så vacker som den var just nu. Edla och Karl höll honom länge i famnen när de hälsade honom välkommen och han kände glädjetårar tränga fram. Åter skulle han få fira en jul han mindes från förr, få känna mänsklig värme och kärlek.

Om kvällen när han hade krupit ner i finsoffan i salen och lyssnade till den sprakande brasas från kakelugnen och kände värmen behagligt kittla sina fötter som han stack fram, trodde han att allt bara var en vacker dröm, att han under några dagar var fri från pojkhemmets helvete.

I sin aftonbön vävde han in tacksamhetens ord till de människor som visade honom så mycken omtanke, värme och kärlek.

Gården som låg nedanför Edlas stuga var hans första fosterhem. Där bodde det nu andra människor. Hans fosterföräldrar hade flyttat långt bort och han fick höra att Kurt var svårt sjuk och att familjen levde under mycket knappa förhållanden. Banden mellan dem och Hans var brutna. Han hade bara fått ett svar på de många brev han skrivit till dem. Desto flitigare hade brevkontakterna med fosterfarmor varit. Hon brydde sig verkligen om honom.

Han sökte sig ner till gården för att se hur där såg ut. Han gick omkring och stannade till vid någon plats som hade särskilda minnen. Ett sådant ställe var lekstugan vid den

stora björken. Trots snön som dolde marken kunde han för sitt inre se stenraderna framför sig som markerade lekstugans rum och kök. Fast det var vinter och kallt, tyckte han att domherrarnas sång i björken lät som stararnas om våren och sommaren när han lekte under björkens hänger. De härliga jul- och nyårsdagarna och den glädje han kände grumlades något vid tanken av att han snart måste återvända till Eolshäll. Här skulle han vilja stanna.

Den dagen han åter klev innanför grindarna till pojkhemmet kändes det ännu svårare när han nu under nå-gra dagar fått smaka på friheten och värmen av att tillhöra familjen. Längtan att komma bort från Eolshäll blandades också med oro och fruktan. Skulle han hamna hos någon hänsynslös bonnjävel igen? Eller vart skulle ödet föra honom? Denna tid på året fanns det inte så mycket arbete att utföra i trädgården, så han kom allt oftare till syslöjden. Han tränade upp ett kunnande med att få till fina stoppningar och att sy i knappar. Emellanåt fick han sitta i ett rum i källaren och binda rotborstar som behövdes på hemmet och vid andra institutioner inom Stockholms stad.

När mycket snö hade fallit vimlade det av pojkar på gårdens vägar och stigar. De var utrustade med ganska otympliga snöskovlar gjorda av trä. Det var svårt nog att skotta med dem i fin, lätt snö. Men var det tung kramsnö, då var pojkarna så trötta när kvällen kom, att de inte orkade

med att läsa utan somnade omgående. Snöade det under natten igen, svor de över det förbannade vädret som spolierat gårdagens slit.

Den här vintern fyllde Hans femton år och möttes av lite vänlighet, något som inte förekom så ofta på pojkhemmet. En fin tallrik var framdukad till morgonmålet och bredvid låg ett par mjuka smörgåsar med pålägg dagen till ära. Dessutom fick han besked av vakthavande, att han var befriad från alla arbetsuppgifter under dagen.

En söndag när Hans klev på spårvagnens linje 16 vid Varvsgatan för att åka ut till Eolshäll, var den fylld av Hällegrabbar. De visste att just den här vagnen var den sista de kunde ta för att vara tillbaka i rätt tid, det vill säga klockan sex på kvällen. Stämningen var hög, man hade mycket att berätta för varandra. Dagens alla händelser gick igenom och eventuell film man sett. Så spelades givetvis "åka till Djurgårn" med biljetterna. Det gick till på så vis att man först kom överens om hur mycket man skulle satsa, fem öre, tio öre eller kanske något ur gottpåsen. Sedan jämförde man biljettnumren och den som hade flest av samma siffror och den högsta valören vann. Hade man fått ett dåligt nummer när man köpte biljetten försökte man leta rätt på en bortkastad biljett på plattformen.

Hans stötte ihop med bäste kompisen Jeppe. Han deltog inte som brukligt i det allmänna stojet, utan satt bara och tittade ut genom fönstret.

– Hej Jeppe! sade Hans. Hur är det med dej? Varför är du så tyst?

Jeppe såg på honom utan att svara men det syntes atthan hade gråtit.

– Va fan är det med dej? Du har ju grinat!

– Morsan var inte hemma i dag.

– Farsan då?

– Morsan är ensam och bor i en liten etta i en gammal kåk i Vasastan.

– Frågade du inte grannarna var hon kunde vara?

– Ingen visste var hon var.

– Vad har du gjort hela dagen när inte din manirna var hemma?

– För det mesta har jag suttit i trappan utanför vår dörr och väntat på morsan.

– Har du varit utan käk hela dagen?

– Inte riktigt. Jag var inne i en fruktaffär och pallade lite frukt och höll på att bli fast när gubben som ägde affären kom på mej och jagade efter mej. Jag sprang som själva fan och jag känner ju till prången och portarna så det gick bra. Fy fan! vad jag är orolig för vad som kan ha hänt morsan.

– Tycker du mycket om din morsa?

– Oni! Hon är världens bästa morsa och väldigt schysst. Hon hade bara oturen att få ihop det med ett fyllo som blev min farsa. Inte fan kan jag vänta i ett par veckor till

nästa permis och inte veta vad som hänt morsan, suckade Jeppe tungt. Jag måste tillbaka till stan på något vis, och det snart.

Vid middagen följande dag saknades Jeppe i matsalen. Assistenten frågade om det var någon som visste var han var, men ingen kunde svara. Hans hade sin aningar om vart han tagit vägen, men teg han också. Eolshäll genomsöktes noga, även isen runt hemmet, men man fann inte ett spår av Jeppe. Nu stod det helt klart att han hade rymt. På kvällen när Hans kom in på sovsalen och såg Jeppes tomma säng kände han sig ffla till mods. Bäste kompisen hade rymt och han visste vilket fruktansvärt straff som väntade när de fick tag på honom.

Följande dag kom en polisbil ut till Eolshäll med Jeppe och han överlämnades till föreståndaren. Så fort Hans fick syn på Jeppe ropade och vinkade han åt honom att följa med. De smög sig ner till trädgården och skjulet, där de hade sitt krypin. De letade reda på var sin cigarrstump, tände dem och började röka. Hans drog ett par drag och började hosta.

– Pick du tag i din morsa? fick han fram mellan hostaIttackerna.

– Det gick åt helvete för mej. Jag ringde på hos en grannkärring som hade lovat mej att få tag på morsan. Hon berättade för mej att morsan låg på Sabbatsberg med brutet ben, hade blivit påkörd av en bil när h gick hem från sitt städjobb.

– Varför åkte du inte tillbaka direkt, när du fick besked

om var din morsa var?

– Det spela väl ingen roll. Jag var ju redan betraktad som rymling och jag ville hälsa på morsan på Sabb. Grannkärningen hade lovat mej att följa med dit nån dag. Jag ljög för kärningen att jag hade permis, så jsg fick krubba och kinesa hos henne. Jag ville göra morsan extra glad och ge henne en present när jag kom och hälsade på. Jag gick in på ett varhus och snodde en pralina för jag hade ju ingen kosing att betala med och jag hade oturen att åka fast. Dom ringde efter snuten som skjutsade ut mig hit. Du ska se vilka djävla snutar det var i bilen Dom hade inget sinne för humor, sade Jeppe och drog ett par sista bloss på cigarrstumpen.

– På vad sätt hade dom ingen humor? undrade Hans

– Du förstår, förklarade Jeppe, när vi kom till backen som leder ner till Hälle, så sa jag åt dom att dom skulle väl för fan slå på sirenerna så det blev en ballare entré när dom körde fram till huvudbyggnaden. Men lagom som jag hade sagt det så klippte snutfan som satt bredvi mej till mej på käften så jag såg hela stjärnhimlen med Karlavagnen och allt framför mej. Fy fan sån djävla snut va. Inget sinne för humor.

– Vad sa Föris? undrade Hans.

– Aktare va han blåste upp sej för snutarna och skällde ut mej och talade om vilket straff som väntade mej. Spö med björkris doppat i hett saltvatten. Dä tyckte snutarna var bra och skrek. “Håll åt dom jävla rötäggen bara så det blir folk av dom.”

– Fy fan för Föris och dom jävla snu tarna, svor Hans till.

Några dagar, eller rättare sagt kvällar senare, kom domen över Jeppe. Han kallades ner i källaren av Gorillan.

Jeppe bjöd motstånd så Gorillan fick slita honom ur sängen och koppla ett grepp om Jeppes armar som fick ljonom att följa med under plågosamma rop. Pojkarna visste att de inte var på väg till pannrummet denna gång, utan till tvätt- och torkrummet. Bestraffningen med saltat björkris krävde tillgång till hett vatten att doppa riset i. Alla hade någon gång haft ärende till detta rum och då stirrat med fasa på risknippet som hängde på väggen.

Som vanligt, när bestraffning skedde, hade pojkarna krupit under filtarna och stoppat fingrarna i öronen för att slippa höra skriken från källaren. Hans låg på rygg och tittade i taket. Även han hade fingrarna i öronen inen tyckte ändå att han kunde höra Jeppes förtvivlade skrik. Hans kunde inte hålla tårarna borta. Han grät i kapp med bäste kompiserna som plågades så omänskligt där nere.

Är det rätt att straffa någon så hårt för att han rymt till stan för att försöka leta rätt på sin mamma? Fy fan så djävliga de är mot oss, svor han tyst för sig själv, Förtvivlan och gråt blandades till en bön, gode Gud hjälp Jeppe och hans mamma, Gud straffa dom djävlarerna som plågar Jeppe och hjälp mig att komma härifrån så snart som möjligt. Han såg ut över salen och märkte att flera av grabbarna grät. Han satte sig upp i sängen och skrek.

– Fy fan vad jag hatar dessa plågoandar!

Helt naken kom Jeppe uppspringande från källaren. Han höll nattskjortan hopknölad framför sig och kastade sig på magen i sängen. Han orkade inte gråta längre, nien kroppen skakade våldsamt av snyftande hickningar. Hans klev ur sängen och gick över till Jeppes säng och tittade på honom där han låg. Hela ryggen och bakdelen flarninade röd och uppsvälld från slagen, saltet och det heta vattnet. Han föll på knä vid sidan av sängen och sillekte Jeppes bakhuvud och försökte trösta honom. Gorillan kom in för att släcka lyset och fick syn på Ilans.

– När jag släcker ska alla vara i sin säng

Hans vägrade lyda Gorillans order när han beordrade honom att uppsöka sin säng. Han låg på knä kvar vid sin bästa kompis och försökte på alla sätt ge honom tröst.

– Stackars Jeppe så du ser ut, fick Hans fram.

– Fy fan för dom jävlarna! Du kan ge dej fan på att jag kommer att hämnas på Föris, det var han som slog mej. Precis som du hämnades på Föris, men jag kommer att göra det mycket värre, det lovar jag dej. Vad jag hatar honom och det här jävla stället, fick Jeppe fram mellan attackerna.

– Gör inte det, bad Hans. Du får hara mer stryk, det fick jag.

– Det ger jag fan i förstår'ru. Jag ska hämnas.

Innan Hans återvände till sin säng försökte han lägga en filt och ett lakan över Jeppe men möttes av ett vråk

– Lägg inte något på mej! Det bränner som eld på hela ryggen. Jag tror tamenom dom har skållat mej också

Jeppe kunde inte sova på hela natten och Hans vaknade emellanåt av hans ideliga mumlande om att han skulle hämnas. Hans kunde förstå honom. Förut hade han bara hört berättas om Hälles mest fruktansvärda straff men nu hade han bevittnat dess följder och det var ingen vacker syn. Jeppe fick stanna i sängen följande dag men det tog många fler innan han var helt återställd,

Vintern började lida mot sitt slut. Ibland var det en känsla av vår i luften. Mars månad var inne och dagarna började bli längre och ljusare. Isen på Mälaren visade tecken på att rämna efter de stora råkarna. Det var Hällesöndag och inget särskilt hände på hemmet. Årets första storm rasade och slet sönder skyarna och blottade ibland lite blå himmel. Molnen kantades då och då guldgula av marssolens strålar.

Pojkarna var samlade i matsalen till middag. Jeppe saknades igen. Hade han vagat rymma ännu en gång?

Vid uthusen var Jeppe febrilt upptagen med att bära in halm och träull i Föris garage som han brutit sig in i. Han hade fått tag på en fotogenkanna och mumlande gick han runt och hällde ut fotogenet över halmen och träullen i hela garaget.

– Nu djävlar ska Föris bil brinna opp, den som han är så djävla rädd om. Nu ska jag äntligen få hämnas på dej..

Sedan satte han eld på en tändsticka och stack ner den i en träullssudd. Den kraftiga vinden svepte in genom de öppna dörrarna och elden flammade upp liksom en explosion. Han fick snabbt kasta sig ut ur garaget för att inte nås av elden. Han skyndade ut från området till en vedtrave som låg utefter vägen. Kvickt slängde han vedträna över vägen för att försvåra för brandåren att komma fram.

Kokerskorna sag genom köksfönstret hur elden flammade upp och öppnade serveringsluckan ut till matsalen.

– Elden är lös! Elden är lös!

Snart var gårdsplanen fylld av pojkar och personal. När Hans stod där och tittade tänkte han på den saknade Jeppe och förstod att detta var hämnden.

Stormbyarna gav elden god fart. Som likt en blåslampa for elden genom byggnaderna. Hönshuset var snart övertänt och hönsen flydde i vild panik ut i hönsgården. De flög upp i buskar och klamrade sig fast i nätinhägnaden, men den starka hettan förvandlade dem snart till brinnande facklor. Under skrikande kackel gick de en kvalfull död till mötes. Liljeholmens polis och brandkår var, trots hindret, snart på plats men inget av husen stod att rädda. Garaget, utedassen och hönshuset brann ner och det stod bara kolnande rester kvar. Det enda som vittnade om vad det möjligtvis kunde ha varit var skelettet av Föris bil och några halvsvedda höns som lycktas fly och nu flög kacklande omkring nere i trädgården

Föreståndaren höll om sin maka som hysteriskt skre ut sin förtvivlan under det hon pekade på resterna av garaget och bilen.

– Jag vill bort från denna gräsliga plats, innan de här gangsterna tänder eld på huvudbyggnaden och vi blir innebrända. Jag vill bort härifrån, hör du det.

– Se så min kära lugna ner dig lite, försökte han trösta henne.

Polisen gick fram till föreståndaren, gjorde honnör och sade högt och tydligt:

– Detta är en mordbrand, enär vi fann en vedtrav utkastad på vägen för att förhindra brandkåren att snabbt komma fram.

Misstänker föreståndaren någon särskild?

Föreståndaren ruskade resignerat på huvudet.

Då stegade Jeppe fram och ställde sig framför polisen:

– Det var jag, sade han högt och tydligt.

– Varför det? frågade polisen.

– För att hämnas på föreståndaren efter att h spöat mej med saltat björkris.

– Är det sant vad pojken säger?

– Låt oss gå in på min expedition och prata om det här i lugn och ro.

Polisen tog med sig Jeppe och följde Föris upp mot huvudbyggnaden.

Jeppe och Hans fick bara tre dagar på sig att vara tillsammans innan Jeppe i en polisbil fördes bort från Eolshäll.

Vart visste ingen. Många trodde att han hamna på Bona.

- Vad är det för ställe? undrade Hans.
- Det är jävligare än här, fick han till svar.
- Kan det vara jävligare än detta helvete? undrade

Hans.

Men fick inget svar på sin fråga.

Sommar i slottsträdgården

Med våren hade arbetet i trädgården kommit igång på allvar. Pojkarna fick ofta gå ärenden till Mälarhöjdens villaområde med vårens primörer, som drivits upp under drivbänkarnas och växthusens glas. Hans gick med en grörsakskorg på vardera armen. Han gjorde sig ingen brådska, solen värmdde så skönt. Ibland stod han still och lyssnade på talgoxarnas och bofinkarnas vårkonsert i buskar och träd. Då och då stannade han till för att titta in genom någon grind vid en vackert belägen villa. Gräsmattorna lyste saftigt gröna i sluttningen ner mot Mälaren. Tulpaner, narcisser och vårlökar blommade utmed villornas väggar och forsythian med sin sprakande gula färg tävlade med solen. Mälaren markerade detta färgpanorama än mer genom att på sitt spegellika vatten reflektera solens strålar i miljoner solkatter.

Vid någon..villa såg han lekande barn. De skrattade Så gott och verkade lyckliga. Han avundades dem när han jämförde sig själv med dem. Där gick han i sina laPpade fångliknande kläder och tänkte på hur svårt han och hans kompisar på Eolshäll hade det och han kände bitterhet mot orättvisorna han upplevde. Han vände ansiktet uppåt för

att låta solen och det sköna vårvädret tränga in och skingra molnen i hans sinne. Klidringarna grenade ut sig i olika banor och plötsligt kom han att tänka på Jeppe. Hur har han det och var är hall nu? viskade han tyst. Var du än är så hoppas jag att du kan njuta av solen lika mycket som jag gör.

Trots att han lättjefullt insöp allt det härliga omkring ig slappnade han inte för ett ögonblick av i sin uppmärksamhet. Han kikade försiktigt fram vid varje gathörn så han inte skulle komma i vägen för Mälarhöjdeng pojkgäng igen. Då och då såg han sig oroligt om, för att inte bli överraskad bakifrån.

April månad var långt framskriden när han en dag fick det glädjande beskedet att han före månadens slut skulle få lämna Eolshäll. Han skulle till ett slott i Vingåker och där skulle han arbeta i trädgården mot en lön av tjugo kronor i månaden. Han kunde knappt tro att det var sant. Föris hade kallat in honom och gett beskedet. Kort och rakt på sak. Inga uppmunt-rande ord på vägen eller önskan om lycka till. Just som Hans var på väg ut kom ord som lika gärna kunde blivit osagda.

– Jag hoppas att under den korta tid du varit här, vi har fått så pass mycket hyfs och pli på dej, att vi inte behöver skämmas för dej. Sköter du dej inte, så är du snart tillbaka här. Lägg det på minnet!

På kvällen låg Hans länge och tänkte på att han äntligen skulle komma från detta helvete. Det var nästan ännu mer ofattbart att han skulle till ett slott och att dessutom få lön för arbetet. Det måste ju vara näst in-till himmelriket.

Veckan innan avfärden fick han extra permission så han kunde resa in till stan och säga farväl till Elin och Karl. Tillsammans tog de väl vara på tiden och vår-värmen. De vandrade genom Söder och Gamla stan och Karl berättade fängslade om platserna och de gamla byggnadernas historia.

– Vad du vet mycket, sade Hans förundrat.

– Kalle är så intresserad av Stockholms historia och har lett några studiecirkelar inom ABF, svarade Elin, Så han vet vad han talar om.

Efter rundvandringen tog de Djurgårdsfärjan till Skansen. Hans som aldrig varit där mötte en helt annorlunda värld, men när de kom fram till de gamla stugorna så kände han igen sig.

– Det här påminner en hel del om hur det såg ut i Småland.

Dagen tog slut alldeles för fort, men innan han skulle gå tog Karl upp sin plånbok.

– Du ska väl ha lite startkapital när du nu ska bli trädgårdsmästare, skrattade han och gav Hans tjugo kronor

Med en väska fylld med nya kläder och en assistent från barnavårdsnämnden vid sin sida klev Hans av tåget i

Katrineholm och överlämnades till en assistent för Katrineholms barnavårdsnämnd. Hon tog honom med sig i bil till Skenäs slott i Vingåker. Under resan förklarade hon vad som väntade och förväntades av honom och att han skulle få stanna över sommaren.

– Vart kommer jag sedan? undrade Hans en aning oroligt.

– Det vet jag inte, fick han till svar.

– Jag vill inte tillbaka till Eolshäll och inte vill jag bli dräng någonstans igen, sade Hans bestämt.

– Trivs du med trädgårdsaderbete?

– Det tycker jag om, svarade han.

– I dessa traktar finns det gott om trädgårdar så det ska nog ordna sig att du Du kan få arbeta i någon av dem även under vintern, sade lion förhoppningsfullt.

När de kom fram överlämnades Hans till slottets bokhållare, som hälsade honom välkommen. Han tog sedan Hans med sig ut i trädgården och överlämnade honom till trädgårds-mästaren sors hade det slutliga ansvaret. Vid det här laget kände han,,3ig som ett kolli som fraktades runt från den ena till den andra innan han hamnade hos den rätte adressaten. Han visades omkring i växthus och drivbänkar och fick reda på vad hans uppgifter skulle bli.

– Nu kan du gå runt lite! själv och bekanta dej med gården, sade Mäster när han informerat om det allra nödvändigaste.

Hans följde en liten stig som gick efter sjöstranden och kom fram till slottet. Han stannade framför den stora välansade gräsmattan, som sträckte sig ända ner till sjön och upp till den vackert vitmenade byggnaden med två torn. Framför slottet reste sig en jättestor ek. Ett så stort träd hade han aldrig sett. Inne i grönskan skymtade en annan byggnad. Ett svagt framtonande årtal över ingången talade om att den härstammade från sjuttonhundratalet och han förstod att det var det gamla slottet.

Slotten, grönskan, mångfalden av vårblomster och sjön Kolsnarens glittrande vattenspegel bredde ut sig framför honom som en vacker tavla och han stod stum av förundran. Han hade svårt att fatta att det var han som stod här och såg på all denna fägring. För första gången kände han inom sig att detta var friheten. Den riktigt sanna friheten, härligare än den ljuvaste dröm. Men tänk om det inte var sant. Tänk om allt detta bara var en dröm. Tänk om han snart vaknade upp till en grym verklighet och befann sig i sin säng på Eolshäll. Om detta är en dröm, låt mig då hellre få dö med den, än att vakna upp igen, bad han tyst för sig själv.

Efter att ha sett det mesta som fanns att bjudas på sökte han sig iväg för att titta på rummet där han skulle bo. Det var beläget tätt under takåsen och hade brutet tak, som tillsammans med den stilfulla möbleringen gav ett ombonat intryck. Han slog sig ner vid fönsterbordet och genom det öppna fönstret såg han ut över trädgården och parken.

Mellan trädstammarna speglade sig sjön och genom det öppna fönstret hörde han lockropen från några sjöfåglar. Bäst han satt med sina funderingar och njöt av utsikten, hörde han steg utanför på loftgången. Dörren öppnades och in klev en lång, redan solbränd, grabb,

– Hej! Jasså du har äntligen kommit. Vi har väntat på dig i flera dagar. Jag het er Sven, sade han, och räckte fram sin hand. Vad heter du?

– Jag heter Hans Danielsson och är femton år, svarade Hans och bockade.

– Då är jag tre år äldre än du, sade Sven. Hoppas vi ska trivas ihop.

Så slog han sig ner och berättade om Skenäs och trakten och hur det var att arbeta här. Hans i sin tur hade mycket att fråga om.

– Har du någon cykel med dig? frågade Sven.

– Nej, jag har bara en väska med kläder i.

– En cykel måste du ha om du ska kunna komma ut och ha lite roligt och kunna träffa flickor, skrattade Sven, för här i Vingåker ska du se är det gott om den varan. Det finns en stor syfabrik i Vingåker.

– Hur ska jag kunna få tag i någon cykel på min lön om tjugo kronor i månaden?

– Det ska jag hjälpa dig med. Jag ska köpa dig en begagnad och så betalar du till mej och så ska jag visa dej hur du kan plocka daggmask i trädgården om nätterna och

sälja dom i järnaffären i Vingåker. På det viset får du en liten extra förtjänst.

– Det var bussigt av dig att vilja hjälpa mig. Jag har redan tjugo kronor som jag fick av min faster och farbror i Stockholm.

– Fint! Da ska det inte dröja förrän du har en cykel, sade Sven, och tittade på sitt fickur. Nu är det dags att gå upp till slottet för att äta. Kom så går vi.

– Tänk att få äta på ett slott, sade Hans, det hade jag aldrig trott att jag skulle få vara med om.

– Vi får mycket bra och rikligt med mat ska du se.

Matsalen var belägen på slottets baksida med utsikt upp mot rättarens bostad och stallet med ridhästarna. Salen var liten och det var inte så många som åt där. Förutom Sven och Hans så var det Martin, gårdens kusk-chaufför-servitär-allt-i-ett, och två slottspigor.

– Äter inte bokhållaren här? frågade Hans.

– Nej för fan, svarade Martin, det är han för fin för. Han äter tillsammans med baronen och friherrinnan och pratar samtidigt om gårdens affärer. Förresten har du hälsat på slottets mamsell?

– Vad är det för människa, undrade Hans som aldrig hört detta ord förr.

– Hon styr och ställer i köket, ja över hela slottet. Hon är mycket sträng, så inför henne bör du välja dina ord noga pojke.

Efter maten tog Martin med sig Hans ut i köket till mamsellen. En kraftig kvinna som stod vid spisen och Hans förstod genast att det måste vara mamsellen, för hon såg verkligen respektingivande ut.

– Goddag mamsell, sade Martin, här kommer jag med vår nye trädgårdsdräng och matgäst som jag vill presentera. Han kommer från Stockholm.

Mamsellen betraktade Hans en stund, tog ett rejält tag om näsan med en flik av förklädet och räckte sedan fram sin hand till Hans som också räckte fram sin som försvann i en jättenäve.

Hans bockade sig djupt när han hälsade på denna respektfulla jättekvinna.

– Ack en så klen parvel. Hur ska han orka med det tunga trädgårdsarbetet? Det hade nog varit mera passande att han blivit vallpojke, sade mamsellen med en bullrande röst och ett hest skratt och återvände till sina sysslor.

Hans trivdes med sitt arbete i slottsträdgården och kom snabbt in i rutinerna. Däremot tog det honom lång tid innan han kunde fatta att det var sant. Den nyvunna friheten verkade för otrolig. Nätterna däremot var det annorlunda. Han kunde vakna upp ur en mardröm där han åter tyckte sig vara tillbaka på Eolshäll och dess fasor.

– Det var fan vad du sovit oroligt och skrikit i sömnen, brukade Sven säga sådana morgnar.

Detta föranledde Hans att berätta för Sven något om tillvaron på Eolshäll.

Han hade inte varit många dagar på Skenäs förrän han skrev sitt första brev till sin fosterfarmor i Arboga och till Elin och Karl i Stockholm. Med glädje berättade han för dem hur bra han hade det och hur lycklig han var.

Dagarna började tidigt, Hans och Sven hade redan intagit morgonmålet när vällingklockan på stallbyggnades tak klockan sju kallade till arbete. Stallbacken fylldes av statare, torpare, drängar och nu under höbärgningstiden även av kvinnor, ja, även av många barn som hade sökt sig dit i förhoppning att bli tilldelade någon enklare syssla. Rättaren delade ut sina order och vartefter de fick sina arbetsuppgifter så försvann de åt olika håll.

Trädgårdsmästaren hade samlat sina medarbetare på planen framför växthusen och gav sina order. Det dröjde inte länge om förrän barnen kom springandes från stallbacken, där det visade sig att rättaren inte hade något åt dem att göra. Flämtande stod de nu där barfota i sina solkiga och slitna kläder, med en vädjande, bedjande blick till mästare i förhoppning att få något arbete, som att rensa och gallra grönsakslanden och tjäna en dagpenning om femtio eller sjutiofem öre. Några hade ibland turen att få ett arbete och var överlyckliga medan de andra lomade iväg med sorgsna miner. Men nästa morgon stod de där igen fyllda av nya förhoppningar. När Hans omräknade sin

månadslön till dagpenning så blev den dryga sextio öre, men så hade han ju mat och husrum och kände sig nöjd.

En morgon, när Hans hade ätit den obligatoriska stekta sillen samt gröt och mjölk, en kost som han lärt sig tycka om, eftersom den var god och vällagad, sade mäster till honom att gå till det vita båthuset som låg rätt nedanför Slottsparken. Han skulle ösa ur roddbåten och göra den ren, för friherrinnan hade beställt en liten roddtur på sjön Kolsnaren. Hans protesterade högljutt inför denna order.

– Mäster får sätta mej till vilket arbete som helst, men inte detta. Den enda båt jag rott var en hemmagjord. ekstock när jag var i Småland. Att ro friherrinnan klarar jag aldrig av.

– Friherrinnan brukar bara vilja ha en liten kort tur och det klarar du säkert av. Båten är lätt att ro. Kom ihåg att vara artig emot henne och svara hövligt på hennes tilltal och svär inte, förmanade mäster.

Med tunga steg gick Hans bort till båthuset. Fan också, nu kommer det att gå åt helvete för mig och jag kanske inte får vara kvar här längre om jag inte klarar av båtturen fint, småsvor han hela vägen till båthuset. När han hade öst ur och gjort båten ren, gick han upp i buskarna för att pinka och medan han stod där fick han syn på hur friherrinnan kom på grusgången och hade med sig två stora hundar. Kvickt lämnade Hans buskaget under det han svor till.

– Fy fan, har hon hundjävlar med sig också och jag som är så rädd för hundar.

När hon kom fram beordrade hon honom att hålla ett stadigt tag i bryggan, under det hon skulle kliva i båten. Först hoppade hundarna i och lagom som hon skulle kliva i rusade en av hundarna fram till Hans och tryckte sin våta nos rätt upp i ansiktet på honom. Han blev så rädd att han genast släppte taget om bryggan och båten gled iväg under det friherrinnan hamnade på alla fyra i båten och skrek.

– Sa jag inte åt er att hålla fast båten, men hur bär ni er åt människa!

Han vågade inte svara. Han hade all möda i världen med att försöka få ordning på årorna och att få bort hundarna. Precis som han satt sig ner och skulle ro ut kom en av hundarna fram och började nosade honom i skrevet. Nu gjorde han en fruktansvärd upptäckt. Gylfen var öppen! I iver och brådskan när han hade pinkat hade han glömt att knäppa den. Han fumlade med knapilarna samtidigt som han försökte vara diskret så att bor, inte skulle märka något. På grund av att han satt stretade byxorna för mycket så knappar och knapphål fann inte varann. Klädbestyret gjorde att han förlorade greppet om årorna och båten gled i underliga figurer på sjön.

– Hur ror ni människa? skrek hon gällt. Och vem är ni? Er har jag inget minne av att jag sett förut.

På den första frågan hade han inget svar, men den andra

var desto lättare att besvara.

–Jag heter Hans Danielsson och kommer från Stockholm och har nyss börjat här.

Han tittade på den öppna gylden igen och tankarna virvlade runt. Han kände sig orolig att picken skulle stricka fram, men lugnade sig vid tanken att han var så generad och skamsen, så den hade nog gömt sig väl som ett skrynkligt russin.

Hans försökte få ordning på årorna och få till en vacker åktur men misslyckades totalt. Ibland satte han ner årbladen så häftigt att vattnet stänkte i högan sky. Det fick till resultat att friherrinnan gav ifrån sig ännu ett gällt skri. Snart var en av hundarna framme igen och försökte att sätta sin våta nos i hans ansikte. Han försökte freda sig med nya underliga båtmanövrer som följde.

– Se upp för stenen där! skrek hon plötsligt.

Han vände sig om och med mer tur än skicklighet strök båten tätt förbi stenen. Hennes skrik hade hörts vida omkring. I trädgårdens bänkgård hade Mäster och några trädgårdsarbetare följt hans vådliga tur ute på sjön. De hade roligt åt skådespelet därute. Mäster blev orolig till slut och gick ner till bryggan vid tvättstugan och ropade till Hans att komma in med båten till bryggan. Hans däremot tyckte att han äntligen fått lite ordning på sin rodd och kände sig lite stolt.

– Nu friherrinnan, går det ju riktigt bra.

Hon uppskattade inte alls hans påpekande.

– Ro mej genast i land! röt hon och spände ögonen i honom.

Då hände det han hade fruktat. Hon upptäckte den öppna gylfen. Det var ju egentligen inte så svårt. Han såg själv hur vid varje årtag han tog, så gäspade gylfen som en levnadstrött gädda. Hon pekade på honom och skrek.

– Hur klär ni er egentligen?

Han svalde några gånger och kände sig skamen och rodde allt vad han förmådde mot bryggan där Mäster stod och inväntade dem. Mäster hjälpte friherrinnan i land under det hon i en störtsjö av ord skällde ut honom.

– I fortsättningen vill jag ha en som kan ro båten på ett sådant sätt att man inte liehöver riskera liv och lem och en som är anständigt klädd, fräste hon och med de dansande hundarna försvann hon upp mot slottet.

Hans väntade nu på sin tur att få en regäl skrapa av Mäster. Men när friherrinnan försvunnit ur hörhåll brast Mäster ut i ett befriande skratt och slog sig på knäna och sade:

– Det var allt en jävla åktur du bjöd hennes nåd på, nu har hon något spännande att berätta om på thebjudningarna en tid framöver. Vad var det för fel på din klädsel som hon förfasade sig över?

– Det här! svarade Hans och skyndade sig att knäppa gylfen. Jag sade ju att jag var dålig på att ro, men Mäster trodde inte mig. Och så hade hon hunddjävlar med sig och jag som är

så rädd för hundar. Är Mäster arg på mej nu?

– Nej, det var mitt fel som inte trodde på vad du sade. Nu går vi över till de sysslor vi egentligen är till för och bra på – trädgårdsaderbete, sade han till sist och visade Hans vad han skulle göra.

Precis som Sven hade lovat köpte han en begagnad cykel åt Hans för fyrtio kronor. Den gav honom större möjligheter att få ut mer av friheten, att träffa ungdomar på närliggande gårdar och att ta sig till Vingåker som hade så mycket att bjuda på, främst Folkets Park. Han hade börjat lära sig konsten att dansa till musiken från Svens resegrammofon. Det var ofta dans på något magasin i närheten av Skenäs, som han och hans jämnåriga källrater sökte sig till för att visa sina färdigheter på de kvistiga och ojämna golven. Om det var många vuxna där motades de yngre bort.

– Glin som ni behöver stå på tillväxt och bli stadigare på benen. Håll er åt sidan för nu är ni bara i vägen.

De som varit alltför djävliga i truten saknade både luft och ventilgummi på cykelringarna när de skulle hem på natten. Det gick åt mycket svordomar medan de ledde cyklarna hemåt.

En vacker sommarkväll gled två båtar tyst över Kolsnarens blanka vatten. De var fyllda av ungdomar som ofta var ute tillsammans. De var på väg ut till en liten ö, där de kunde få vara för sig själva. Hans hade lånat med sig Svens resegrammofon, någon annan hade tagit med sig ett

fotogenkök att koka kaffe på och några flickor hade meel vetebröd och kakor. Ön de skulle till var stenig och med mängder av buskar, men det fanns en liten gräsyta där de kunde hålla till. Det gällde att komma först ut till ön, den räckte inte till för mer än ett gäng.

Båtarna roddes säkert framåt med vana händer och alla satt tysta och njöt av den sköna sommarkvällen efter en varm och hård arbetsdag. Man ville inte störa det vackra man upplevde. Strändernas grönska speglade sig i det klara vattnet. Snattrande änder och sothöns flög lågt fram över vattnet och rev sönder den blanka ytan när de landade. I fjärran hördes ett tåg. För några ögonblick stannade det i Viala, på andra sidan sjöli, innan det for vidare. Då och då hördes det jämrande lockropet från en lom och ett svanpar simmade majestätiskt fram. Några av flickorna hade satt ner hela handen vid sidan av båten och lät det ljumma vattnet sila mellan fingrarna. Brösten under deras bloninaiga sommarklänningar vittnade om att de började bli mogna kvinnor. Pojkarna hade inget annat kännetecken på sin spirande mognad än att de ibland verkade lite hesa i rösten.

Båten lade till vid ön. Förtrollningen var bruten. Ungdomarna skyndade sig upp på land och som yra fålar tumlade de snart omkring i gräset. För några timmar var detta deras ö som de fritt fick härska över. Hans vevade upp grammofonen och sång och musik ljöd runt ön och tog sig ut över sjön. Fotogenköket väste och snart kunde man känna

den härliga kaffedoften. Man språkade och nojsade och pojkarna tog några brottartag med varandra för att pröva sin styrka men mest för att imponera på flickorna.

Några tog fram sångböcker och de prövade på att sjunga någon ny eller gammal schlager. En pojke tog fram sitt munspel och lockade försiktigt fram en melodi. När han kände att han kunde den och såg kamraterna lyssna, vågade han spela hårdare och snart sjöng de med till musiken. Hans låg på rygg i gräset och blickade frånvarande mot himlen. Han låg där en lång stund alldeles tyst, men väcktes ur sina tankar när någon ropade.

– Vad är det med dig Hasse? Varför är du så tyst? Ligger du och tänker på något?

– Du som brukar vara så livad och uppspelt, instämde en annan.

– Jag låg bara och funderade på en sak, svarade Hans,

– På vad då?

– Jag tänker, sade han tveksamt, men såg på derag tysta ansikten att de väntade sig en fortsättning. Jo jag tänker på mina kompisar som är kvar på Eolshäll, pojkhemmet alltså. Dom kan inte vara ute och njuta av en sådan här skön kväll som vi gör. Dom har körts i säng före klockan åtta.

– Det menar du inte. Är det sant? fick han till svar.

Hans började sakta och lite tvekande berätta om Eolshäll. De satt tysta och lyssnade, men ju mer han berättade desto sämre till mods kände han sig. Till slut orkade han inte berätta

mer. Han kände gråten i halsen och flög upp samtidigt som han snabbt avlägsnade det våta i ögonvrån.

– Vem vågar följa med mej på en simtur? ropade han och klädde snabbt av sig och hoppade naken ner i det ljumma vattnet.

De andra pojkarna följde hans exempel, all osäkerhet, blygsel och rädsla var som bortblåst. Skymningen var djup och pojkarna avtecknade sig som mörka figurer. Flickorna tog sig lite avsides innan de klädde av sig och kastade sig i vattnet och sam över till pojkarna.

Fem pojkar och lika många flickor tumlade om i vattnet. Deras glada skratt och tillrop ekade ut över sjön och försvann upp mot land. När sommarnatten var som mörkast blandade sig månen i deras lekar och glittrade i vattnet. Här rasade de ut i sin ungdomsyra långt bort från moralens väktare som sov tungt i statar- och torparstugor. Många av dem skulle ha förfasat sig över detta omoraliska beteende. Ungdomarnas oskyldiga tilltag skulle ha föranlett dem till fördömanden vid nästa fri-luftsgudstjänst på planen framför höganloftet vid Skenäs slott.

När ungdomarna rodde tillbaks till bryggan vid Skenäs tvättstuga och slakthus hade de första timmarna på den nya dagen alla redan flytt. Månens sken bleknade allt mer inför den gryende dagen. När Hans kom upp till rummet var han ensam. Sven använde denna ljuva sorninarnatt på sitt vis någonstans som vuxen och mera erfaren men Hans tid skulle också komma. Han hade närkt denna natt att något konstigt

höll på att ske med honorn, att han höll på att utvecklas till man.

Han gick inte upp till frukosten, utan sov ut. Han hade ledig söndag. Så småningom när han vaknade, låg han kvar och tänkte på kvällens och nattens underbara upplevelser på deras egen lilla ö. Han log när han tänkte på månskensbadet. Han kunde lägga ännu en lycklig dag till alla de övriga han upplevt sedan han kom till Skenäs. Som alltid kom dock oron smygande. Hur länge ska jag få ha det så här? Tänk om tiden kunde stanna upp och jag alltid fick vara så här lycklig, sade han till sig själv.

Ett veckoslut hade han lyckats få några extra dagar ledigt. Han hade fått brev om att fosterfarfar drabbats av en lindrig hjärnblödning som berövat honom talförmågan. Nu cyklade han för glatta livet till Arboga för att hälsa på. De dryga sex milen skrämde honom inte, hans längtan att få komma till dem var alltför stor. När han trädde in i den lilla stugan blev de överraskade.

– Kära nån då pojke, har du cyklat så långt. Det hade jag aldrig kunnat tro att du skulle ta dig hit på cykel, sade Edla.

Karls ansikte sken upp, men han kunde bara släppa ut ett gurglande ljud ur strupen. Hans kände sig ledsen och förtvivlad. Han hade alltid varit van att se Karl öppen och glad. Många gånger hade han lyssnat till honom när han sjöng och berättade. Nu satt han där tyst med en frågande och undrande blick.

Edla var sig inte lik heller. Hon verkade trött och tyngd av sin mans sjukdom och hade börjat gå något framåtlutad.

Hans tog väl vara på dagarna han hade tillsammans med dem. Ännu en gång sökte han sig ner till gården, där han varit som liten. Letade upp de platser som var fyllda av vackra minnen och älskade att leva upp dem igen. Det var egentligen inte så länge sedan han lämnade denna plats och for till Stockholm. Men han hade upplevt så mycket av spänning och dramatik sedan dess, att han tyckte det var många, många år sedan han sprang på dessa marker. Tillsammans med några gamla lekkarnrater cyklade han runt och besökte olika platser i trakten.

Trots att Hans trivdes och hade det bra på Skenäs, var det med vemod han lämnade de gamla. Så glatt och lätt som det gått att cykla till Arboga, lika sorgset och tungt var det att cykla därifrån. Där han kämpade sig fram på den dammiga grusvägen kände han inom sig att hans hjärta och rötter var i Arbogatrakten. Dit måste han återvända när han själv fick bestämma över sitt liv. Någon annan plats fanns inte för honom, det kände han. Kanske kunde han bli ett stöd för Edla och hjälpa henne nu när Karl var sjuk. Tankarna kretsade i dessa banor under hela återfärden till Skenäs.

Den långa arbetstiden, från sju på morgonen till sex på kvällen och till tre på lördagarna, tillsammans med värmen och det tidvis tunga arbetet gjorde att vid arbetsdagens slut kändes

tröttheten i leder och lemmar. Men Hans kände inte av detta, snart var han ute på olika upptåg tillsammans med kamrater från gården. De cyklade in till Vingåker för att titta på samhället eller ta sig till Folkets Park. Då och då tog de en roddtur till den lilla ön ute i Kolsnaren för att bada eller samlades i slottets park för att rasa ut, nojsa med flickorna eller lyssna på grammofonen. Här under parkens ekar fann de utlopp för sina känslor till långt in på nätterna. Tiden mellan vila och arbete blev ofta alltför kort.

En gång försökte de sig på att förlänga natten genom att knyta upp repet på vällingklockan vid stallet och görnarna undan brandstegen. Men det lyckades inget vidare. Det fanns fäder med inbyggda väckarklockor som såg till att deras avkommor kom upp i rätt tid. Hans väcktes bara en aning senare av trädgårdsmästaren som bankade på dörren. Hans kom underfund med att det var lönlöst att försöka lura tiden, men fritiden ville liksom inte räcka till för allt han ville vara med om. Den nyvunna friheten krävde så mycket av honom och han jagades av en inre oro att den snart skulle ta slut. När han var ensam kom tankar av oro och ångest ofta över honom, Hur skulle framtiden gestalta sig? Han kunde inte släppa tanken att han nog snart skulle vara tillbaka på pojkhemmet för att invänta ett nytt fosterhem och drängplats.

De hemska tankarna släppte inte ens greppet om honom på nätterna. Badande i svett kunde han vakna upp ur någon mardröm som utspelade sig på pojkhemmet. .

Vinter i drängkammaren

Sommaren gick fort. De sista hölassen hade körts in och nu var tiden så långt framskriden att sädesfälten började skifta i gult. Frukten i den stora fruktträdgården på Skenäs började lysa i sina mognadsfärger. Dillen växte meterhög i kryddträdgården. Den väntade på att skördas och hamna i någon stor gryta eller pannmur tillsammans med tjugtals nyfångade kräftor. Hans och några till arbetade i Slottsparken med förberedelserna till årets kräftfest som baronen och friherrinnan skulle ha för gäster från närbelägna slott och herresäten. Martin, som bodde vägg i vägg med fullblodshästarna, såg över sin vita livrékostym, så den var ren när han skulle fungera som servitör. Bockande och krusande skulle han bjuda av gårdens viner och mousserande drycker.

Hans firade årets kräftfest i Vingåkers Folkets Park tillsammans med den flicka som han börjat tycka om redan vid utflykten till ön och månskensbadet. Hon hette Gudrun och var dotter till en statare på Skenäs, en glad, öppen försigkommen flicka. Hon hade också funnit tycke för Hans även om hon var nästan två år äldre än han. När de ensamma cyklade till Parken tyckte han att lyckan var fulländad, Livet log och lekte. Hans var förälskad i Gudrun och han kände att hon var förälskad i honom.

Parken var rikt illuminerad och en dragspelsorkester Ined

ett par floler svarade för dansmusiken. För första gången vågade han sig upp på Parkens dansbana, men han dansade bara med Gudrun. De svävade fram över tiljorna och likt de vuxna höll de hårt om varandra och dansade kind mot kind.

Sent om natten lämnade de Parken och såg en augustimåne kämpa med några moln. Ibland bröt den sig fram och det skarpa skenet gav natten en trolsk prägel. De kände att de ville vara tillsammans hela natten.

Gudrun kunde ju inte följa med upp på rummet, så vart skulle de ta vägen? Snart hade de dock letat sig upp på stallets skulle och det doftande höet. Här kunde de vara ostörda. Lite fumlande och ovana famnade de om varandra, nojsade och skrattade lite osäkert inför vad de båda eftersträvade. Omedvetet tändes och vidareutvecklades en trånande låga i deras unga sinnen och de nedärvda instinkterna lockades fram. För första gången för dem båda tömde de kärlekens ljuva bågare till botten och somnade ljuvt i varandras famn.

En stråle av morgonsol letade sig in mellan ett par bräder och väckte Hans. Han såg på Gudrun, så lycklig hon såg ut där hon låg och sov. Lite blygt vågade han ge henne en lätt kyss på den fräkniga kinden.

Hon vaknade, tittade på honom och småskrattade medan hon satte ett finger på hans mun.

– Vad gjorde du med mej i natt?

– Vad gjorde vi i natt, skrattade han tillbaka. Det var du

som var den modigaste av oss, annars hade det nog inte blivit något av.

– Jag är ju lite äldre än du.

När hon sagt detta kramade hon honom hårt och gav honom en lätt kyss. Lågan från nattens svärmeri hade inte slocknat. Den flammade åter upp och väckte nya lustar till liv. Innan de lämnade sitt hödoftande nattläger smakade de åter på kärlekens ljuva dryck som var ung, frisk och stark.

Den nyvunna kärleken och lyckan han fått smaka på gjorde honom yr. Han märkte en förvandling inom sig. Hatet och bitterheten som han burit på så länge, gav sig inte på samma sätt tillkänna nu när livet gett honom en ny mening och dimension. Glädjen grumlades endast av Ile

Hans undran om hur länge han skulle få ha det så här. Hur länge skulle han få stanna på Skenäs? Skulle han få stanna över vintern eller skulle han snart ryckas bort härifrån?

Så en morgon kom beskedet. När han kom upp till slottet för att äta frukost låg ett meddelande vid hans tallrik. Han skulle uppsöka bokhållaren.

– Fan också, sade han, nu får jag nog inte vara kvar här längre..

– Det är för djävligt, sade både Sven och Martin som kände till Hans bakgrund, nog kunde de väl hitta på något arbete under hösten och vintern så du slapp åka tillbaka. Baronerna och friherrinnan är ju rika som troll, nog skulle dom kunna hjälpa dig.

Hans inställde sig hos bokhållaren som satt bakom ett magnefikt skrivbord fyllt med papper och stora böcker samt en räknesnurrs på ena hörnet. Han hade strikt klädsel och den halvhöga stärkta vita kragen gav honom hållning och ett barskt utseende.

– Bokhållaren har sökt mej, sade Hans efter att ha hälsat artigt.

– Jag skulle bara meddela dej att om fjorton dagar kommer en assistent från barnavårdsnämnden i Katrineholm och hämtar dej. Vi har inget mer arbete åt dej här.

– Kan jag inte få stanna kvar? Jag är beredd att göra vad som helst. Om det inte finns arbete i trädgården kan jag arbeta som dräng. Det gjorde jag i Småland.

– Hörde du inte vad jag sade? Vi har inget arbete åt dej, sade bokhållaren utan att se på Hans. Det här är ingen försörjningsinrättning.

När Hans lämnade kontoret kände han hur hans lyckohus rasade ihop och slogs till spillror. Han var medveten om att på denna gård saknades varken pengar eller arbetsuppgifter, men tydligen mänsklig hänsyn. Hatet och bitterhetens låga tändes och började åter att flamma upp.

Hans funderingar var mörka. Undrar just hur mycket barnavårdsnämnden har gjort för att hjälpa mej att få vara kvar på Skenäs, mumlade han bittert. Förmodligen har dom inte lagt två strån i kors. För dem är jag bara ett kolli som de fraktar omkring från plats till plats för att bli utnyttjad så länge

det passar. Jag är ta mej fan jämställd med zigenare och tattare, mer är jag inte värd i deras ögon.

För varje dag som gick gnagde sig bitterheten allt djupare in och på söndagen hade den nått kulmen. Han var hembjuden till en kamrat för att tillsammans med dennes föräldrar och syskon lyssna på radion. Det var årets stora sporthändelse, fotbollslandskampen mellan Sverige och Danmark. Alla engagerade sig lidelsefullt i händelsernas förlopp. Alla utom Hans. Känslan för Sverige var borta, han tyckte inte att han hade något fosterland, som alla svikit honom. När de andra led över att Sverige höll på att förlora matchen gladdes han och när danskarna gjorde mål jublade han spontant.

- Bravo! Bravo! skrek han och klappade händerna.
- Är du inte klok pojxfan! skrek pappan. Sitter du och applåderar våra motståndare?! Stick åt helvete pojkdjävel.

Hans fick inte höra slutet på matchen. Han motades ut ur huset.

Nu blev dagarna på Skenäs tunga och svåra för Hans. Vart han än kom så blev det en stund med avsked. Det värsta var att nu sökte inte Gudrun upp honom längre när arbetsdagen var slut. Detta ökade hans hat och bitterhet, han kände, sig bara att blivit utnyttjad av henne. Han slarvade med sina arbetsuppgifter och försökte hålla sig undan så mycket som möjligt, han blev trotsig och tungsint. Växthuset med vinstockar och persikoplantor, som var baronens och friherrinnans ögonsten och där de anställda var tillsagda att inte äta av dess

frukter, trotsade Hans nu emot och åt vindruvor och persikor så mycket han orkade och spottade kärnor vilt omkring sig för att det tydligt skulle synas vad han hade brutit emot.

Straffet lät inte vänta på sig. På natten fick han för det mesta sitta på utedasset med förskräckliga magplågor och stirra på de många kungaporträtten som han gång på gång lipade åt.

En av de sista kvällarna på Skenäs blev han inbjuden till Mäster på kaffe som var uppdukad i finrummet. Mäster berömde honom och tackade för den tid som varit samt beklagade att han måste flytta.

– Kan inte Mäster tala med baronen så att jag får stanna, bad han.

– Det är nog ingen idé. Det är bokhållaren och inspektorn som bestämmer när det gäller ekonomi och anställning, svarade mäster, men du ska få ett betyg av mej.

– Ska jag få ett betyg, sa han förvånad och tog emot papperet mäster räckte över till honom.

– Du behöver något att visa upp när du söker arbete i framtiden. Kom alltid ihåg att begära betyg innan du slutar ett arbete. Det har du rätt till, upplyste Mäster honom.

Mäster tog honom i hand och tackade än en gång och önskade honom lycka till i framtiden.

När han kom upp på rummet läste han betyget om och om igen. Där stod det att han deltagit i olika arbetsuppgifter i trädgården och utfört dem till full belåtenhet. Han hade varit nykter och skötsam och kunde på det bästa rekommenderas.

Han var omtumlad av de vackra omdömena. Aldrig hade någon sagt, än mindre skrivit ner, sådana vackra ord om honom förut, men här stod det klart och tydligt att läsa och med Mästers namnteckning under. Fast han satt där vid bordet med papperet i hand och själv kunde läsa orden så kröp samma känsla upp som han haft den gången prästen hade kallat på honom att hämta det bästa avgångsbetyget. Det kunde inte vara sant, att det handlade om honom. Han hade fått så många tårnar, att trots sin kaxighet led han av mindervärdeskomplex.

Dagen kom då han skulle lämna Skenäs. Assistenten tog hand om väskan och lastade in den i bilen. Själv stod han vid sidan om och tittade trotsigt på. Han hade inte fått något svar på sin fråga om vart han skulle.

– Hans, kliv in i bilen! Är du kanske rädd för hunden? Den är inte farlig, sade hon, och klappade den stora schäferhunden som satt flämtande och dreglande i baksätet.

– Jag följer inte med förrän jag får veta vart jag ska, sade han bestämt.

– Om du är rädd för att du ska tillbaka till Eolshäll, så kan jag lugna dig med att det ska du inte. Är du nöjd nu?

– Vart ska jag då? Varför får jag inget svar? envisades han. Kan vi inte gå in till bokhållaren och tala med honom så kanske jag får stanna. Jag trivs så bra här. Kan vi inte tala med honom?

– Här finns inget arbete för dig. Kom med nu.

– Det finns visst arbete. Har du ens försökt att tala med dom?

– Det är ingen idé.

– Du har inte ens försökt! skrek han nu. Fy fan! så du bär dej åt mot mej!

– Du ska få komma till en stor trädgård utanför Valla och där kommer du att få det så bra. Kom nu så åker vi.

– Varför sa du inte det med detsamma?

Utan att få något svar tog han plats i bilen. Han lämnade Skenäs med sorg i hjärtat, en plats som varit något av ett paradiset för honom under några sommarveckor. När de for förbi statarlängan där Gudrun bodde kände han ett styng i sitt hjärta. Trots att Gudrun inte brytt sig om honom de senaste dagarna så kände han att han skulle sakna hennes glada sätt och skratt.

På skogen mellan Katrineholm och Valla stannade assistenten bilen, tände en cigarett, vevade ner bilrutan, drog några bloss på cigaretten och vände sig till Hans:

– Jag ska säga dig som sanningen är. Du ska inte till någon trädgård, utan du ska till en bonde i Valla som dräng.

– Fy fan! Din djävla kärring som lurade mej, skrek han och hoppade ut och sprang in i skogen.

Assistenten klev ur bilen och bussade hunden på honom och ropade:

– Kom genast tillbaka annars skall jag se till att du snart är tillbaka på pojkhemmet igen.

Med den hotfullt skällande hunden vid sin sida vågade han inte annat än stanna och med hotet om att återföras till Eolshäll var det bara för honom att återvända till bilen. Det blev inget mera sagt dem emellan under resten av resan.

Valla, ett litet samhälle cirka femton kilometer öster om Katrineholm, hade växt upp på den tiden när järnvägen byggdes. Det var ett typiskt villasamhälle med lite småverkstäder, ett mejeri och ett tegelbruk som det var mest känt för. Runt detta bredde en rad större och mindre bondgårdar ut sig. Dessutom var trakten rik på gods och herrgårdar, men det var inte till något av dessa som Hans skulle. Han hamnade hos en bonde med ett mindre jordbruk i utkanten av samhället.

Arvid och Sigrid Jansson, ett par i trettio- till trettiofemårsåldern, med en tvåårig dotter bodde i ett tvåvåningshus med två rum och kök nerpå och två rum och hall uppå. I ett modernare tvåvåningshus bredvid bodde Arvids föräldrar. En bit ifrån stod en låg byggnad som innehöll drängkammaren och tvättstugan som mestadels användes till att koka grismaten i. Mittemot låg vedboden och på dess övervåning var spannmålsmagasinet. Mellan dessa byggnader och ladugårdsbacken rann en bäck.

Ladugården innehöll tolv mjölkkor, åtta ungdjur och några kalvar. Mittemot låg stallet och hönshuset och en bit längre bort svinhuset.

Hans satt på soffan i köket och jollrade med flickan som tytt sig till honom och krupit upp i hans knä. Arvid, Sigrid och assistenten var i det angränsande rummet. Dörren stod på glänt och Hans kunde höra ett svagt mummel av röster och prassel med papper. Efter ett tag hasade sig flickan ned från hans knä,

tog sig in i rummet och lämnade dörren halvt öppen. Nu kunde han tydligt höra vad som sades där inne.

– Pojken har haft tjugo kronor i månaden i Vingåker och det ska vara samma lön här. Varken mer eller mindre, sade assistenten.

– Inte mer? Det var billigt! utbrast Arvid.

– Ni ska inte betala mera, för ni har ju dessutom ansvaret att fostra honom. Kläder har han med sej och det räcker nog, men skulle det fattas något så hör av er.

– Skaffa mig ett par hela skor, för dom jag har är så trasiga och dessutom behöver jag också ett par nya kängor, för dom jag har är för trånga, skyndade han sig med att ropa från sin plats i köket.

Assistenten svarade honom inte, utan skyndade sig att stänga igen dörren. Innan hon lämnade gården vände hon sig till Hans med att säga:

– Nu hoppas jag att du sköter dig och visar tacksamhet mot dem som nu tager hand om dig. Annars vet du vad som väntar dig – pojkhemmet.

– Tag med väskan, sade Sigrid, så ska jag visa dej var du ska bo.

Ingången till drängkammaren saknade vindfång, man klev direkt in i rummet. Det var ett stort rum med cementgolv och ganska lågt i tak. Tapeterna hade fukt- och mögelfläckar och bågnade efter väggarna. De två fönstren täcktes delvis av urblekta gardiner. På golvet låg trasmattor som verkligen

gjorde skäl för namnet och färgerna var nästan urtvättade. Där fanns en bäddad utdragssoffa, en kommod med ett kantstött och avflagnat tvättfat och bredvid en vattenhink med en rostig skopa hängande på kanten. Ovanför kommoden hängde en spegel full med svarta fuktfläckar. Vid gavelförnstret stod ett bord och ett par rangliga stolar. Framför en vägg av spontade bräder stod en byrå med det mesta av målarfärgen avflagnad och bakom döljde sig en garderob. I taket hängde en glödlampa, den tillhörande rosa porslinslampsjärmen var sönderslagen. Eldstaden bestod av en liten plåtkamin som var ansluten direkt till skorstensmuren.

– Här ska du bo, sade Sigrid. Det är enkelt men jag hoppas att du ska trivas ändå. Städa och bädda får du göra själv och det sade assistenten att du var van vid sedan pojkhemmet.

– På Skenäs städades och bäddades rummet åt oss, sade Hans.

– Det kan jag förstå. Där har dom ju råd med att ha pigor, men det har inte vi.

När Sigrid gått, satte han sig ner och lät blicken vandra omkring i den torftiga miljön. Han kände olusten krypa genom hela kroppen.

– Fy faan! sa han med eftertryck. Fy fan för att behöva bo på det här viset. Hur fan tror dom man ska kunna trivas här. jag undrar om kärringfan som kört mig hit har brytt sig om att se efter hur jag måste bo. Vad jag hatar dessa assistenter, skrek han ut i förtvivlan.

Han kom sig inte för med någonting, bara satt och stirrade medan tankarna virvlade runt. Det enda som hördes var väckarklockans envisa tickande på byrån Saint ett par flugor som surrade runt vid fönstret och försökte komma ut. Han gick fram till fönstret och öppnade det. Rutorna skallrads och vittnade om att kittet hade torkat eller frusit bort, nu hölls de mest kvar av några rostiga fönsterstift. Han sjönk ner och återvände till sina tankar, kände sig utlämnad och ensam, men avbröts snart av att dörren öppnades och Arvid kom in.

– Har du inte packat upp än? Skynda på med det och klä om till vardagskläder så ska vi, efter att vi druckit kaffe, gå ut till stallet och ladugården så ska jag visa dej vad det är för arbete du ska göra.

– Är det så bråttom med det? undrade Hans.

– Här är mycket att göra och ingen tid att förlora. Vi är mitt uppe i skörden, så här saknas inte arbete det ska du veta.

– Vad är det för arbetstider här då? frågade Hans med tanke på hur det hade varit på Skenäs.

– Här finns inga bestämda arbetstider. Det här är inget gods, utan här håller vi på tills vi är färdiga med vad som måste göra för dagen.

Vad Hans nu fick veta och på det sätt Arvid uppträdde förstod han att han hade kommit till en sträng bonde. Arvid lärde Hans snabbt att bli förtrogen med de sysslor han skulle göra om morgnarna och att sköta mjölkmaskinen. Snart var han ensam om morgnarna med sina sysslor i ladugård, stall

och svinhus. Mjölkmaskinens rytmiska ljud blandade sig med kornas ivriga tuggande på sitt efterlängtade foder. Ibland rasslade halskjedjorna häftigt när osämja uppstod om någon höttapp som de försökte att stängas om. Ibland kunde någon ko bli irriterad när sugkopparna sög fast i en öm spene och då kunde han få en spark så han stod på huvudet i båset.

Han måste stiga upp tidigt varje morgon. Redan klockan fem skrällde väckarklockan från sin plats på en stol långt från utdragssoffan för att tvinga honom upp ur bädden, så han inte skulle somna om. Han hade gjort det en morgon och den morgonen ville han inte återuppleva efter den omgång av stryk han fått av Arvid. Han rös till när han satte fötterna på det kalla cementgolvet. Riktigt vaken blev han först när han tvättat ansiktet i det kalla vattnet och torkat sig torr med den grova handduken. Kläderna hade han alltid liggande under huvudkudden, för att de skulle vara varma när han klädde sig. Det gjorde han snabbt och skyndade sig sedan ut till knuten för att pinka. Det blev något av en morgonritual och rutin, lika säkert som han punktligt hörde morgontåget rusa fram på sin färd till Stockholm.

Hästen skulle ha sitt foder och vatten, några vänliga morgonklappar och ett par strykningar över mulen. Från svinhuset hördes grisarna gälla skri. De krävde också sin tribut innan de var lugna. Han ilade hastigt fram mellan de olika göromålen för han visste att han måste vara färdig till klockan sju, då mjölkskjutsen kom för att hämta mjölken till mejeriet.

Han var snart genomsvett av det hektiska arbetet och han kände hungerns kurrningar i magen. Först mellan halv åtta och åtta kunde han gå in i köket och sätta sig ner till dagens första mål. Det bestod alltid av havregrynsgröt med mjölk samt kaffe och smörgåsar. Allt var noga uppmätt och tilldelat. Han lämnade alltid bordet utan att känna sig riktigt mätt.

Några bönder hade gått samman om att köra mjölken till mejeriet. Arvid hade mot viss ersättning åtagit sig att köra åt några av dem. Det arbetet föll på Hans lott att utföra. De veckor han hade ansvaret för körningen var han tvungen att gå upp före halv fem för att hinna med sina egna sysslor på gården, innan han selade hästen, spände för vagnen och for runt till gårdarna för att hämta upp mjölken. Ofta när han kom fram stod där redan en lång kö med mjölkskjutsar som väntade på sin tur att få lämna av mjölken. Arvid hade sagt till honom, att om det regnade eller snöade måste han ha en filt med att lägga över hästen så den inte blev kall, men att Hans skulle behöva något att skyla eller värma sin kropp med var det aldrig tal om. Ibland hade han turen att hamna bredvid någon välklädd körsven som såg hur Hans huttrade och frös i sina tunna och blöta kläder.

– Jag ser efter din häst också och kör fram den så kan du gå inomhus ett tag och värma dig.

Sådana erbjudanden tog Hans tacksamt emot. De veckor han hade ansvaret för att köra ut mjölken till mejeriet, visste

han att han inte skulle vara hemma förrän vid elvatiden och då först få äta sin frukost. Vetskapen om detta hade tvingat honom, innan han gav sig iväg, att stilla hungern med att äta gröpe, krossad havre från djurfodret och svälja ned det hela med spenvarm mjölk. Men han kände ändå av den beska smaken och hur skalen rev i halsen. detta djurfoder var inte lämpat för hans mage, utan gav honom magsmärtor.

Hösten skred allt längre fram och skördearbetet fyllde dagarna. Lediga söndagar var sällsynta, endast ett ihållande regn kunde ge möjligheter till en vilodag. Precis som i Småland fick han uppleva att arbetsdagarna kunde bli både många och långa. Desto mer han lärde sig vad hans arbete bestod av, ju mer kom han underfund med vilken sträng och hänsynslös bonde han kommit till. Ovett, örfilar och stryk förekom ofta. Förnedrande och förklenande tillmälen haglade så fort det var något som inte passade Arvid eller gick honom emot.

– Dra inte benen efter dej din late fan! Hur br du dej åt din djävla anstaltsunge? Hur vågar du vara uppkäftig din otacksamme fan. Om du inte passar dej ska jag slå benen av dej din sate!

Hans undrade många gånger om Arvid var riktigt klok. Även Sigrid fick utstå skäll och obehag i Hans närvaro.

Här hade han ingen att söka tröst och stöd hos. Tankarna gick ofta till Josefin. Han slarvade aldrig med sin aftonbön, det hade hon lärt honom. I den vävde han ofta in henne och mamman och bad dem vara honom nära när han hade det

svårt och lägga ett ord om hjälp för honom i himlen. Brev skrev han inte så ofta längre och de han skrev blev ganska kortfattade. Han ville inte skriva sanningen och göra farmor Edla och faster Elin ledsna över vilket nytt helvete han åter hamnat i. Det fanns inte mycket att fördriva tiden med i samhället och för det mesta orkade han inte ge sig ut. Tröttheten tog ut sin rätt och han stupade oftast i säng för att få några timmars välbehövlig vila.

De gånger han tog sig ut sökte han sig precis som många andra till stationen. Folknöjet bestod nämligen av att stå och titta på tågens ankomst och avgång. Då drömde han om att fara bort härifrån till en lycklig plats och en tillvaro i frihet. Godtemplarlokalen användes som biograf och dit gick han en gång. Filmen skildrade det fattiga och förtryckta kinesiska folkets kamp mot fattigdom och förtryck. Han tyckte sig känna igen en del av sitt eget liv och grät men han gladdes när han såg hur de satte åt sina plågoandar. Han gick tillbaks nästa kväll och led och njöt ännu en gång tillsammans med karaktärerna på den vita duken.

Bland skräp och bråte i garderoben hittade han en gammal grammofon och en del skivor. När han lyssnade på den raspiga sången och musiken väcktes minnen till livs från i somras när de tagit sig ut till ön eller när de samlats runt Svens resegrammofon i slottsparken och lyssnade, sjöng med i sången eller försökte dansa till musiken. Tankarna förde med sig en häftig längtan tillbaka till Skenäs och kamraterna. En

skiva bestod av wienermusik och han log vid minnet av en lustig händelse. Friherrinnan som ofta rastade hundarna i slottsparken hade förargat sig över de slagdängor, som hon uttryckte det, som strömmade ut genom deras rumsfönster. Hon hade beordrat en av pigorna att lägga in en skiva med wienermusik på rummet. Vid nästa måltid hade pigan berättat för Sven och Hans vad hon gjort och att friherrinnan varit både stolt och glad när hon fick, veta att befallningen blivit åtlydd.

– Så har man fått medverka till att sprida lite bildning och kultur inne i drängkammaren, hade hon konstaterat.

Efter det hade Sven kvickt lagt på valsskivan varje gång han såg henne promenera i parken och han hade till och med lyft upp grammofonen på fönsterkarmen så att hon skulle höra musiken tydligt.

Gösta var jämnårig med Hans och bodde i granngården. Dit var han alltid välkommen. De tyckte synd om Hans. Arvid var känd för sin hänsynslöshet som var orsaken till att han sällan fick behålla sina drängar någon längre tid. Göstas föräldrar gav honom en batteriradio med hörlurar. Det var en välkommen gåva som bröt ensamheten. Hans rattade fram stationer från främmande länder och lyssnade till deras sång- och musikutbud. Genom radion fick han också vetskap om hur oroligt det var ute i världen och att ett hotande världskrig stod för dörren. Var han på gott humör skrämde han av orden, men var han bitter och nedstämd tyckte han att det bara var

bra om det kom ett krig och sopade bort alla plågoandar.

– Åt helvete med hela skiten! ropade han ut när han låg med hörlurarna på och lyssnade till de hotfulla signalerna. Han tyckte sig inte äga något fosterland, han kände sig stå utanför. Bitterheten och hatet byttes snart ut mot ångest när han kom att tänka på att krigets fasor också skulle drabba dem som han älskade och tyckte om. Det onda och det goda förde en ständig kamp inom honom. Ibland fick han Josefin i sina tankar och han mindes hennes kloka ord och försökte rätta sig efter vad hon förmanat honom.

Efter mycken övertalning lyckades Gösta få Hans med sig till säsongens sista fest i Valla Folkets Park. Innan Hans gick lade han in rejält med ved i plåtkaminen med förhoppningen att det skulle vara varmt i drängstugan när han kom tillbaka. Nätterna hade börjat bli kyliga.

– Törs du lägga in så mycket ved? undrade Gösta. Tänk om det slår eld i stugan!

– Låt skiten brinna opp, det är väl enda möjligheten jag har att komma ifrån detta jävla rättbo, svarade Hans.

Folkets Park var extra festligt smyckad och man bjöd publiken på en hel del överraskningar. Danserna var fria, varm korv såldes till billiga priser och som avslutning på kvällen brändes ett storslaget fyrverkeri av. Hans hade aldrig sett ett fyrverkeri. När det började smälla och vissla i luften, när raketerna for i höjden sökte han skydd under kaffeserveringens tak men tittade försiktigt fram emellanåt till

serveringstanternas stora förtjusning.

– Du pissar väl inte på dej pojkstackare? ropade de muntert.

Hans som för det mesta gick hungrig tog tillfället i akt denna kväll och åt så mycket av den billiga korven som kassan tillät. Det kändes gott att kunna äta sig mätt för en gångs skull. Lagom som han kommit hem och krupit ner i bädden började magen göra uppror. Han låg och svalde och svalde en lång stund men måste till sist skynda sig upp och öppna gavelfönstret. Hängande över fönsterkarmen spydde han upp varenda korvbit han satt i sig under kvällen och lite till. Gösta var ute och rastade hunden och hörde det råmande ljudet så han gick över för att se hur det var fatt.

– Vad fan är det med dej Hasse?

– Det är den där djävla korven jag åt. Jag tror att den var förgiftad, stönade han till svar mellan anfallen.

– Jag åt också av den men inte blev jag sjuk. Du åt nog för fort och för mycket.

– Kanske det, men jag var ju så djävla hungrig.

De fick sig ett gott skratt till sist när de såg hur hunden ivrigt slickad i sig vad Hans nyss spytt upp. Så tittade den med längtansfulla ögon på honom som om den tiggde efter mera.

– Fy fan! skrek Gösta. Sluta upp med det där innan Jag också spyr!

– Det behöver du inte vara rädd för, nu har jag inget mer att ge, sa Hans och torkade svetten ur pannan.

Han sa god natt och intog åter sin plats i utdragssoffan.

Potatisen var upptagen och tröskningen väntade. Flera gårdar gick tillsammans och hjälptes åt att göra dagsverken hos varandra. På de gårdar där det fanns drängar föll det på deras lott. Efter att Hans som vanligt tagit hand om mjölkningen och utfodringen, var det att ge sig iväg till trösklaget.

Här använde man sig av ett modernt tröskverk, tillverkat på en industri i Katrineholm. Det drevs med en elektrisk motor. Det var dock ett experimentverk och stod under fabriken kontroll. Ingenjörer i vita rockar, fina skjortor och slipsar kom för att göra sin mätningar och prover. De tog alltid på sig en mask för ansiktet som hindrade dem från att få i sig av dammet som stod som en sky runt tröskverket. En dag röt en stor kraftig dräng, som var säckbärare, till åt en av ingenjörerna:

– Spring inte i vägen din djävla snobb och tag av dej det där trynet du har runt käften och dra i dej ett tag av all den djävla skiten som vi får göra hela dagarna. Då kan ni kanske tänka ut något vettigt, så vi slipper dra i oss så mycket damm och skit!

Tröskverkets vrål gjorde normal samtalston omöjlig. Man var tvungen att skrika för att göra sig hörd. Förutom de två inblandade var det bara Hans som hörde utbrottet eftersom han stod bredvid och lämpade undan agnarna.

Gårdarna var många och en del var stora så det gick åt många dagsverken innan tröskningen var över. Varje kväll när Hans kom hem till drängkammaren tog det sin rundliga tid

innan han tvättat av sig skiten som trängt in överallt. Näsa och hals var igengrodda av dammet. Det var nog sant som en av drängarna hade sagt en dag:

– Tröskningen kommer vi att minnas och känna av ända fram till jul. För varje gång vi hostar eller snyter kommer det bara ut en massa svart skit.

En kväll i slutet av tröskningsperioden när Hans tvättat sig, tänt i plåtkaminen och kände den behagliga värmen fylla rummet, lade han sig tillrätta i soffan. Han satte på sig hörlurarna och lyssnade på radion. Musiken var sövande och han kände kroppen skönt domna bort efter en ansträngande och lång dag. Då öppnades dörren och Arvid kom in.

– Här ligger du och har det gott ser jag.

– Jag har gjort mitt för i dag, svarade Hans, och nu vilar jag mej.

– Är man på landet och är dräng kan man aldrig säga att jag har gjort mitt för i dag, det ska du komma ihåg, sade Arvid skarpt. Jag väntar på att en ko kanske kalvar i natt. Den måste du vaka över och om du ser att hon ska till att kalva så måste du komma och väcka mig så jag får ta vid.

Hans svarade inte. Han låg lugnt kvar och lyssnade på radion, vickade lätt på foten i takt med musiken.

– Hörde du inte vad jag sa! skrek Arvid.

Hans låg envist och obekymrat kvar. Han tyckte att han gjort nog för i dag och behövde mer än väl vila ostörd hela natten, om han skulle klara av morgondagens dagsverke. Det

här påminde honom om när Abel hade kommenderat honom att sitta grisvakt, men den här gången skulle han inte låta sig hunsas. Samvaron med drängarna hade lärt honom en del när de pratat om sina plågoandar, bönderna.

– Vi måste sätta åt bonndjävlar och inte låta dom behandla oss sämre än djur, hade de sagt. Vi måste skaffa oss rättigheter. Vi måste organisera oss i facket.

Med ett kraftigt tag slet Arvid upp Hans ur soffan så radioapparaten for i golvet från sin plats på stolen.

– Hör du inte pojkdjävvel vad jag säger!?! röt han.

– Det gör jag, men du kan sköta din djävla kalvko själv. Jag har tänkt sova i natt, om jag ska orka vara med på tröskan i morgon, skrek han tillbaka, med trots i både röst och blick.

Arvid vred till halslinningen om halsen på honom, så det kändes som om han skulle kvävas Arvid stirrade honom rakt i ögonen:

– Nu är du så god och lyder pojkdjävvel och vaktar kalvkon i natt som jag har sagt dej, annars ska jag slå bena av dej din oppkäftige anstaltsunge!

Med en knuff släppte han Hans, som for baklänges ner i soffan och slog bakhuvudet i soffkarmen.

Arvid lämnade rummet och slog igen diorren så häftigt att den höll på att hoppa av från sina gångjärn. Tankarna virvlade omkring i Hans huvud, där han låg halvt bedövad i soffan. Han hade svårt att samla ihop tankarna till något klart och vettigt till att börja med. Efter ett tag rusade han upp och

skrek till sig själv så högt han förmådde:

– Nej nu djävlar! Nu ger jag fan i det här! Nu rymmer jag från detta helvete. Djävla bonde!

I helig ilska packade han snabbt ner sina få tillhörigheter i resväskan. Han hade bestämt sig för att fly till sin fosterfarmer i Arboga. Han visste att hon skulle ta emot honom och hjälpa honom. Med cykelns hjälp tog han sig till stationen men det fanns inget lämpligt tåg på kvällen som passade. Dessutom saknade han tillräckligt med pengar för att kunna lösa en biljett, så han lämnade bara in väskan med besked om att den skulle sändas till Arboga. Så gick han ut, tog cykeln och började trampa mot Katrineholm.

Ett lätt regn föll och vägarna var leriga och tungkörda. Hans förstod att han hade en lång och besvärlig resa framför sig i höstmörkret. Den här cykelturen skulle bli annorlunda, än den han hade gjort i somras från Skenäs, då han for fram på torra vägar och i dagsljus och kunde njuta av det sommarfagra landskapet. Trots att vädret inte var det allra bästa och att det gick tungt att cykla kände han sig lycklig och tillfredsställd över att han vågat vända ryggen åt Valla och Arvid. När han kommit uppför en av de första backarna, stannade han till på krönet, vände sig om åt det håll varifrån han kommit, knöt näven och nötte med den och skrek:

– Nu kan du sköta dina kor och gårdssysslor själv bonndjävvel och må fan ta dej!

Så slängde han iväg ett par spottloskor för att understryka sitt hat och sin avsky.

De långa och branta backarna tvingades han gå uppför och kände snart hur vätan letade sig igenom kläderna och de trasiga skorna. Assistenten från barnavårdsnämnden hade inte hörsammat hans vädjan om hjälp med ett par nya skor och själv hade han inte haft råd att köpa några. Han blev medveten om att han måste söka upp en lada eller varm ladugård under natten för att vila ut några timmar om han skulle orka med den långa resan och dessutom var han osäker på vägen i mörkret. Vägen var bitvis sladdad, för att jämna ut groparna, så en del småstenar hade ryckts loss och låg förrädiskt utspridda på vägbanan. Eftersom han varken orkade eller kunde cykla fort blev skenet från cykellyktan rätt svagt så han hade svårt att upptäcka farorna som lurade.

Innan han visste ordet av körde han på en sten, tappade balansen och for av vägen. När han landade slog han vänster armbåge och knä i en sten. Svärande reste han sig och gnuggade de skadade ställena och försökte torka av sig smutsen. Efter att ha riktat cykelstyret fortsatte han färden, nu helt i mörker. Cykellyset hade gått sönder när han körde omkull. Ögonen vände sig till en del vid mörkret, men vägsträckan blev nästan dubbelt så lång, där han vinglade fram i det sliriga väglaget utan möjlighet att väja för fällorna.

Äntligen var han framme i Katrineholm. Ljuset från de upplysta gatorna nästan bländande honom till en början, efter en så lång tid i totalt mörker. Plötsligt dök en polis upp en bit framför honom. I samma ögonblick som han fick syn på konstapeln blev han rädd och hoppade av cykeln, eftersom han visste att det var böter på att åka utan lyse. Han ledde cykeln i förhoppningen att han inte hade blivit sedd, men när de var mitt för varandra stannade polisen.

– Vet du inte att det är förbjudet att färdas utan lyse på cykeln? frågade han, samtidigt som han tog upp sin anteckningsbok ur fickan.

– Lyktan har nyss gått sönder, svarade Hans

– Då ska du leda cykeln, påpekade polisen, och tittade nu ordentligt på den våta och smutsiga figuren framför sig. Var kommer du ifrån?

– Jag kommer från Flen och ska till min mormor här i Katrineholm, svarade han blixtnabbt.

– Var bor hon någonstans då?

Den frågan var han inte beredd på. Hans frös så han skakade i hela kroppen, men nu, när rädslan fick ett ordentligt grepp om honom, började han hacka tänder.

– Mormor bor... mormor bor... däråt, sade han och pekade i samma riktning han var på väg.

Hans, som fått lära sig att alltid tala sanning oavsett konsekvenserna, kände olusten stiga inom sig, och tyckte att konstapeln såg rakt igenom honom. Hans vände blicken nedåt,

strök handen nervöst utmed cykelstyret och torkade bort en del smuts och regndroppar.

Polisen studerade honom noga och stoppade ner boken i fickan.

– Det är nog bäst att du följer med mej till polisstationen.

– Varför... det? hackade Hans fram och kände gråten i halsen.

– En bonde från Valla har ringt. Drängen han fått i sin vård av barnavårdsnämnden har rymt. Beskrivningen han gav stämmer in på dej.

– Nej... jag kommer... från Flen... och ska till mormor...som väntar på mej.

– Följ med mej nu och du behöver inte vara rädd. Det är inte farligt och vi glömmer det där med att du cyklade utan lyse.

Inne på polisstationen fick han en filt och blev tillsagd att ta av sig de våta kläderna. En polis beordrades till ett närbeläget café för att inhandla kaffe och smörgåsar. Medan Hans njöt av värmen, både utom- och inombords, pratade konstapeln med honom om allt möjligt, så han blev helt överrumplad när frågan kom.

– Är det inte du som rymt från din husbonde i Valla?

Hans kunde inget annat än nicka och svara ja på det. Nu följde ett långt samtal dem emellan. Konstapeln antecknade flitigt allt Hans hade att berätta och han kände sig lättad över att någon verkligen lyssnade till vad han hade att säga.

Hans hade just avslutat sin berättelse när biträdet kom in med hans torkade kläder.

– Klä på dej så ska jag skjutsa dej tillbaka till Valla, sade konstapeln.

– Neej! utropade Hans. Jag vill inte tillbaka till Valla, skjutsa mej till min fosterfarmer i Arboga istället!

– Om du inte stått under barnavårdsnämndens försorg skulle jag ha hjälpt dej till Arboga genast, men nu kan jag inte det. Däremot lovar jag dej att jag ska ta kontakt med barnavårdsnämnden i Katrineholm i morgon.

– Där har jag ingen hjälp att vänta, sade Hans uppgivet.

Sent på natten svängde polisbilen upp vid Arvids gård och det lyste fortfarande i fönstren. När de kom in i köket satt Sigrid med en strumpstickning i händerna och tittade förskräckt på dem. Konstapeln hälsade med en honnör när han steg in.

– Här kommer jag med pojken. Ni får ursäkta att det blev en aning sent. Vi hade en del att språka om och så måste vi torka pojkens kläder innan vi kunde ge oss av.

– Åh, för all del, sade Sigrid lite tyst och förläget. Var så god och sitt ner. Min man kommer snart. Han är ute i ladugården och ser till en ko som vi väntar ska kalva.

Konstapeln slog sig ner på kökssoffan och Hans satte sig försiktigt längst ut på änden. Han tittade på Sigrid och såg att hon hade gråtit.

– Det är nog för att hon oroat sig över mej, tänkte han.

Han visste ju hur mycket ovetta hon fått för att hon försökt försvara honom ibland.

Den enda Arvid såg när han kom in genom dörren var Hans och började genast ösa ut sin ilska, men blev omedelbart avbruten av konstapelns bestämda röst.

– Nu håller du käften och lugnar ner dej. Jag begriper att pojken måste ha haft ett helvete här hos dej för att ge sig av i det här dåliga vädret. Det var en ren tillfällighet att jag träffade på honom. Han var skitig, genomblöt och frusen in till märgen. Hade han inte stått under barnavårdsnämndens försorg, så kan du ge dej fan på att jag kört honom direkt till Arboga, dit han var på väg, och inte tillbaka hit.

– Det är straffbart att rymma från sin husbonde! skrek Arvid. Det borde väl du veta!

– Det är möjligt, men det är också straffbart att behandla sitt tjänstefolk sämre än djur, svarade konstapeln.

Konstapeln reste sig från soffan, gick sakta mot dörren, vände sig om och tittade på Hans och sade:

– Ring polisen i Katrineholm om du får det alltför djävligt, så får vi se vad vi kan göra för dej.

Halvvägs genom dörren vände han sig åter om men denna gång till Arvid.

– I morgon bitti tar jag kontakt med barnavårds-myndigheten i Katrineholm. God natt!

Arvid lyckades behärska sig tills bilmotorn startade utanför.

– Där ser du, pojkfan, vad du ställt till med! skrek han.

– Och du har ingen skuld till vad som hänt? skyndade sig Sigrid att säga.

– Jag har inte bett om dina åsikter! Nu går jag ut till ladugården och ser till kon som skall kalva. Jag blir kvar där i natt, för nu är det tydligen drängar, kärringar och poliser som ska bestämma här på gården, skrek Arvid och lämnade köket vredgad.

Hans återvände till drängkammaren, tände en brasa i kaminen för att få bort den kalla, råa luften. Han klädde av sig, lade kläderna under kudden och kröp ner i soffan. Regnet slog mot rutan och han lyssnade medan han tänkte över kvällens och nattens händelser. Hur skulle det bli i fortsättningen? Visserligen kände han en viss trygghet efter konstapelns uppmaning att ringa polisen om det blev för djävligt, men ändå. Hur skulle det bli? Hur skulle Arvid ta det hela efter han kom över den första chocken? Det var med en viss oro han inväntade framtiden.

Någon tid efter denna dramatiska händelse satt Hans inne i drängkammaren under sin middagstimme och läste på sin Hermodskurs i trädgårdsskötsel när dörren rycktes upp och en kvinna iklädd päls stod i dörröppningen. I dunklet och motljuset från den öppna dörren kunde Hans inte urskilja vem hon var men när han hörde rösten, kände han genast igen den. Det var assistenten från barnavårdsnämnden.

– God dag, sade hon samtidigt som hon trädde in i rummet.

Jag kommer med anledning av vad du har ställt till med. Jag har fått en rapport från polisen och nu vill jag verkligen tala allvar med dej.

Nu kom även Arvid in i rummet med ett brett, hånfullt leende på läpparna som retade Hans. Han var inställd på det här besöket och han hade haft tid att noga tänka igenom hur han skulle bemöta henne och vad han skulle säga. Samtalet med polisen hade gett honom mod och han, visste nu, att även om han bara var en dräng, så hade han vissa rättigheter. Han reste sig från bordet, steg ut mitt i rummet och slog ut med armarna i en demonstrativ gest.

– Det var bra att du kom in till mej i drängkammaren, så du får se hur jag har det. Se här vilket djävla rättbo jag måste bo i.

Hon studsade till inför detta oväntade uppträdande, men fann sig snart.

– För det första ber jag dej att inte dua mej inför andra, och för det andra ber jag dej att tilltala mej i en hövlig ton och utan svordomar.

– Assistenten, sade han, nu med överdriven vänlighet i rösten, frågar vad jag har ställt till med och då ber jag att få fråga assistenten vad det är för ett hem som assistenten har ordnat åt mej? Titta ett sådant rum jag tvingas bo i. Trasiga och mögliga tapeter och kallt cementgolv. Nu är vi inne en bit i november men ännu inga innanfönster isatta. En ynkelig plåtkamin att elda i och en knapp vedranson tilldelad varje vecka och när

den är slut får man verkligen frysa. Då återstår det bara för mig att lägga mig på foderbordet i ladugården.

Hon liksom inte lyssnade på honom, utan förde över samtalet på något annat.

– Jag har kommit hit för att prata med dej om din rymning och rapporten som polisen skrivit, sade hon.

– Vad jag säger dig om hur jag har det och blir behandlad har jag berättat för polisen som verkligen lyssnade på mig. Nu skall jag berätta detsamma för dig, vilket helvete jag har.

– Välj dina ord pojke! röt hon till.

Han lät sig inte nedslås, utan blev ännu mer uppretad av hennes nonchalanta attityd. Han gick fram till soffan och rev upp bädden.

– Titta här så jag får ligga. Ett gammalt trasigt täcke, trasiga och delvis lappade lakan, sade han och rev bort underlakanet. Titta vilken djävla madrass jag måste ligga på, stora fläckar av blod och piss.

– Lugna ner dej för fan, insköt Arvid.

– Det ska du säga! skrek Hans med gråten i halsen.

– Madrassen ser ju inte för trevlig ut, sade assistenten till Arvid.

– Vi hade en dräng ett tag som släpade in fruntimmer, urskuldade han sig och en lätt rodnad syntes på kinderna.

– Se till att han får en annan madrass, sade hon, och vände sig sedan till Hans. Det här med din rymning ser jag mycket allvarligt på. Jag har övervägt att skicka dej tillbaka till

Eolshäll, men du ska få en ny chans. Sköter du dej inte i fortsättningen, ska jag se till att du snart är där igen. Du är inte bara här som dräng, utan Arvid och Sigrid har också ansvaret att fostra dej. Det betyder att du måste lyda och inte sätta dej upp emot dom.

– Så sade inte polisen. Han sa att Arvid skulle se till att jag inte behandlades sämre än ett djur.

– Jag har läst polisens rapport och du har pratat en massa smörja och även blandat in mej. Jag har förklarat för dom vad du är för en. En anstaltsunge som har lätt att tillgripa lögner för att klara sig undan. Nu är rapporten utagerad och polisen en lärdom rikare. Dom kommer inte att lyssna eller tro på dej i fortsättningen, om du försöker kontakta dom igen.

– Tala om för mej vad jag har ljugit om? Var det när jag talade om hur du ljög för mej, vart jag skulle och hur du bussade hunden på mej för att tvinga mej hit? Var det lögn det jag berättat om hur jag bor?

– Se så! nu talar vi inte mera om detta, utan se nu till att du sköter dej i fortsättningen och när du blir sexton år får du skaffa dej sj älv ett eget arbete, så får du se hur lätt det är, sade hon i en försmädlig ton.

– Kan jag lita på dom orden?

– Visst!

– Bra, då vet jag vad jag skall göra den dagen.

– Nu skall du följa med mej, så skall jag köpa dej ett par skor och kängor.

- Så du såg i polisrapporten, att jag klagade över mina trasiga kängor, svarade Hans triumferande.
- Styr din elaka tunga! fräste hon till, och sökte sig mot dörren.
- Är det allt som du kan göra för mej? Se till att jag får en bättre bostad och bättre sängkläder! Skall jag verkligen behöva bo på det här viset över vintern, när det finns två hus med många rum?
- Du är dräng och det här är drängkammaren, din plats! Du måste lära dej leva med livets villkor, det är ett led i din fostran.

Därmed svepte hon ut genom dörren och Hans följde motvilligt efter.

Nere i samhället fick han äntligen skorna och kängorna som han behövt så länge, men ingen glädje är beständig. Innan de skiljdes åt förmanade hon honom, att känna sig tacksam för vad han fått, att det fanns människor som tog hand om honom och som ville hans bästa. När han gick tillbaka till gården grät han och svor över orättvisan och förödmjukelsen.

Nu infann sig en lite lugnare period när höstens intensiva arbete var över. Arbetsuppgifterna kom nu mest att kretsa kring skötseln av djuren, men ibland måste Hans följa med Arvid till den lilla skogslotten som tillhörde gården. Den senare tidens händelser hade satt sina spår i Arvid som hade blivit lite lugnare till sinnet men det hände att han glömde

bort sig och tillgrep hårda ord igen. Däremot var örffilar sällsynta och stryk förekom inte längre.

Ett annat problem hade emellertid uppstått. De stora bruna råttorna som sökte sig till tvättstugan, vägg i vägg med drängkammaren, för att leta rätt på godbitar som lämnats kvar efter kokningen av grismaten. De gjorde även sina sina besök inne i drängkammaren. På nätterna låg han där och lyssnade till hur de dansade runt på golvet när de slogs om någon matbit. De hoppade även upp på möblerna i rummet: kommoden och tvättfatet och gav ifrån sig distinkta ljud av besöken. Ibland kunde någon även ta sig upp på soffans överkarm men då skrek och sparkade han i vild panik. Han var livrädd att någon råttan skulle komma ner i bädden till honom.

Gårdens katt var till ingen hjälp. Hans prövade med att ta in den till sig en kväll, men den var minst lika rädd för råttorna som han var. Uppflugan på bordet satt den och jamade ängsligt, tills han släppte ut den. Till sist fick han tag på en råttfälla som han gillrade. Den gav bättre resultat. Somliga nätter, innan han somnat, kunde han höra hur den slog igen och hur råttan släpade fällan runt på golvet i sin dödskamp. När det blev tyst tassade han upp, tog bort råttan och gillrade fällan på nytt. På det viset kunde han ha två råttor att slänga ut på morgonen när han vaknade.

Det kyliga vädret trängde obarmhärtigt in i drängkammaren och vedransonen var otillräcklig. Hans drygade ut med stickor

och spån som han fått lov till att skrapa ihop inne i vedboden. När han eldade med det, hände det att kaminen puffade av de gaser som bildades. Små explosioner uppkom som kastade ut glöd och aska på golvet och rummet fylldes med kväljande rök. Vid sådana tillfällen ställdes han inför valet att förlika sig med röken eller att vädra ut den och få in kylan. I de flesta fall valde han att uthärda röken.

En dag upptäckte han att ett par bräder på baksidan av vedboden satt lösare än de andra. Det gick lätt att ordna, så att de kunde tas bort och sättas tillbaka utan någon större svårighet. Nu kunde han smyga sig ut på kvällarna och hämta in lite extra vedträn utöver ransonen. En kväll när han plockat vedkassen full och återvände till drängkammaren möttes han av en obehaglig överraskning. På en stol vid bordet satt Arvid. När han fick syn på vedkassen for han upp.

– Vad i helvete är det jag ser! Stjäl du ved av mej också, din sate?

Han höjde handen, som om han ämnade slå till, men ångrade sig och tog ner den igen men ansiktet var spänt och ögonen blixtrade av ilska.

– Spöa mej för fan, som du brukar göra! skrek Hans. Förstår du inte att jag måste göra så här för att inte behöva frysa? .

– Du är tjuv också din fan, men man kan väl inte vänta sig något annat av en anstaltsunge, fräste Arvid, men stryk ska du inte få. Jag lovar dej att jag ska rapportera dej till assistenten i Katrineholm och så drar jag av fem kronor på din lön.

Arvid tog vedkassen med sig och lämnade rummet.

– Låt mej flytta in i huset! Jag fryser här och är rädd för råttorna! skrek Hans efter honom, men fick inget svar.

Kylan blev så svår att till och med vattnet i hinken frös till is. Nu brydde han sig inte längre om att klä av sig på kvällen, utan låg med kläderna på för att inte vara stelfrusen på morgonen. I garderoben hade han hittat en sliten baskermössa och den fick nu tjänstgöra som nattmössa. Det värsta var att han kände hur smutsen stank från kropp och kläder och han mindes med fasa skabben. Skulle han drabbas av den igen, när han inte kunde hålla sig tillräckligt ren. Tanken skrämde honom.

Några nätter när det var som kallast sökte han sig till ladugården där det var varmt. Han bäddade åt sig på foderbordet med halm och tog en hästfilt som täcke. Här störde inga stora råttor nattsömnen, men ibland kunde han höra små möss som kilade omkring och letade efter något matnyttigt som mjöl eller några korn gröpe. Han låg där och undrade vad han gjort för ont, som drabbades så hårt av ödet.

Här på foderbordet, i nattens mörker, till ljudet av kornas idisslande, gick ibland hans tankar till Josefin och mamman i himlen. Kunde de se honom och hjälpa honom på något vis? Medan tårarna rann nedför kinderna, kunde han knäppa händerna och be till Gud om hjälp i sin ensamhet och bedrövelse. Till att börja med grät han tyst men gråten blev snart högljudd.

Tankarna virvlade runt i hans huvud, ångest och förtvivlan grep allt djupare tag i honom. Ibland kom han att tänka på vad konfirmationsprästen hade sagt till honom i vrede-smod. “Du är en förtappad stockholmsunge, ett syndens barn”. Kanske prästen hade rätt. Så knäppte han åter sina händer och bad: Om det är så Gud, vad ska du då med mej till? Straffa mej inte längre, utan låt mej hellre få dö, än att få ha det så här.

Ibland tog tankarna andra vägar. Då mindes han berättelsen om Ludde, som i sin förtvivlan hade försökt beröva sig livet i torkkrummret på Eolshäll. Efter allt helvete han genomlidit kändes tanken på att beröva sig livet som en skön befrielse. Plötsligt stod han med ett rep i sin hand i färd med att fästa det stadigt kring en takbjälke och ställde sedan fram en pall och mättade in snaran, så att han inte skulle nå golvet med fötterna när han hade sparkat undan pallen. Under sin förberedelse trädde en bild fram för honom; han såg hur Arvid kom till ladugården och fann honom dinglande död i ett rep. Han såg också hur Arvid vred sina händer och ropade ut sin förtvivlan och ånger för att han hade varit så hård. Inför denna syn njöt Hans och kände ingen tvekan att fullfölja sin avsikt att beröva sig livet. Han klev upp på pallen och skulle just lägga snaran om halsen då något märkligt inträffade. Ladugården fylldes av ett ljussken, skarpt som av en blixtn och han hörde tydligt en röst tala till honom: “Hans besinna dig!”. Inför detta fenomen genomförs hans kropp av en förlamande känsla, han tog ner repet och ställde undan mjölkpallen och återvände till sin

sovplats på foderbordet. Men hans kropp skakade länge som i häftig frossa innan han till sist somnade.

Han fick sova några timmar innan väckarklockan någonstans i halmen kallade honom till en ny arbetsdag. Ladugårdens isiga rutor vittnade om att det rådde sträng kyla ute och månens kalla sken mot de isiga rutorna förstärkte intrycket. När han körde ut den första kärran med dynga på dynghögen, fick han det bekräftat. Värmen från ladugården steg upp i form av ett stort rökmoln mot den stjärnklara himlen.

Åter till hembygden

Januari månad led mot sitt slut. Den kalla årstiden höll ännu ett fast grepp över människor och djur. Hans tillbringade allt oftare nätterna på foderbordet. Arvid visste om hans nattläger och hade på nåder gett honom tillåtelse att värma badvatten åt sig när han kokat grismaten.

En dag när han satt i det stora bykkaret och lät det sköna varma vattnet omsluta sin kropp tyckte han sig sväva på moln av lycka. Nu var det inte långt kvar! Han kände sig som i en annan värld när han tänkte framåt. Under julhelgen hade han besökt fosterfirmor och äntligen lättat sitt hjärta.

Han hade talat om hur han levde och hade det och att när han fyllde sexton år kunde han flytta för gott. Hon hade lovat att hjälpa honom till ett jobb, eftersom hon hade kontakter i stan. Bostad hade han alltid hos dem, det behövde han inte tvivla på. För några dagar sedan hade han fått ett brev, där hon berättade att hon ordnat ett springpojksjobb på en verkstad. Det sköna badet, vetskapen om ett arbete som väntade och den analkande födelsedagen kändes behagligt. Framtiden tedde sig för en gångs skull ljus för honom.

Möjligheterna som öppnats för honom ledde till att spänningarna han levt med den senaste tiden börjat släppa.

Känslolivet hade vaknat inom honom igen. Det underbara han upplevt under sin korta tid med Gudrun var åter vid liv. Tankarna gick ofta till det motsatta könet och retade och väckte hans lustkänslor. De nattliga drömmarna var ofta sinnliga och ljuva när han mötte Anna och Gudrun i kärleksstunder. Råsten hade också förändrats och han upptäckte även att bröstvårtorna ömmade. Han kände och förstod att han utvecklades till man.

Den sista natten som dräng hos Arvid hade han föresatt sig att vila ut i drängkammarens soffa och inte på foderbordet. Natten blev därför ganska sömnlös, eftersom, han ideligen måste fylla på ved i kaminen för att hålla den stränga kylan ute. Han hade bestämt sig för att inte stanna en dag längre än nödvändigt, så på kvällen hade han packat sin väska och var klar för flyttning.

Nu var den efterlängtade födelsedagen inne. Han gick upp tidigare än vanligt och började sköta om djuren och för första gången sjöng han under arbetet i djurstallarna. Han slösade med fodret och gav vart och ett av djuren en avskedsklapp. Hästen kramade och smekte han länge och väl. Den hade varit hans trogne bundsförvant många gånger när han känt sig ledsen och bedrövad. När han var färdig gick han tillbaks till kammaren och bytte om till sina bästa kläder, slängde sina illaluktande arbetskläder i en hög och gick sedan till köket för att äta sin frukost.

– Vad fan är det med dej i dag? frågade Arvid förvånat. Sigrid som stod vid spisen och ordnade med grötgrytan och kaffepannan, gapade i stum förvåning.

– Jag fyller sexton år i dag, svarade Hans stolt. Ska ni inte gratulera mej?

– För det behöver du väl för fan inte inte ramla in i köket halv åtta med bästa kläderna på. Har du blivit alldeles tokig? undrade Arvid.

– Jag har rustat färdigt med djuren och jag har gett dom extra foder, så nu har jag gjort mitt som dräng här, triumferade Hans.

– Du har som fan heller! röt Arvid och slog näven i bordet. Du är så god och stannar kvar tills jag har fått tag i en annan dräng. Gå genast och klä om dej.

– Kom ihåg vad assistenten sa när hon var här: “När du fyller sexton år får du skaffa dig arbete själv”.

– Det var en annan sak det, att du får skaffa dig ett arbete. Men först ska du göra det, innan du får lämna mej. nu har du inget, sade Arvid, lite skadeglatt.

– Jag har redan ett arbete på en verkstad i Arboga.

Det blev tyst en lång stund, endast skedarnas skrapningar mot tallrikarna och käffarnas tuggande av det hårda brödet hördes. Så bröt Arvid tystnaden.

– Du får ingen lön för denna månad och inget betyg skriver jag ut heller om du ger dej av i dag, så nu vet du det.

– Det gör det samma, jag klarar mej nog. Jag fick en del

pengar i julklapp av min fosterfarmor och av faster och farbror från Stockholm och något betyg har jag inte väntat mej. Det skulle väl i alla fall bli dåligt som du har skällt och spöat mej. Jag klarar mej ändå utan dina pengar och betyg.

Inför detta besked ändrade Arvid tonläge och talade lugnt.

– Visst har jag väl varit hård ibland, men det var för ditt eget bästa. Jag skulle ju fostra dej också. Det hörde du själv att assistenten sa. Jag ber dej att stanna kvar. Du är verkligen duktig och pålitlig och har ett gott handlag med djuren och dessutom behöver jag dej. Nu när du fyllt sexton behöver jag inte lyssna till vad assistenten säger. Stanna kvar så ska du se att det blir annorlunda. Från och med denna månad så får du 30 kronor i månaden som lön och varannan söndag fri. Om du måste arbeta någon ledig söndag, när det blir mycket att göra, ska du få extra betalt för det. Dessutom kan du flytta ut ur drängkarnmaren och in i ett av rummen på övervåningen här i huset.

– Nej, sade Hans bestämt, min fosterfarmor har varit snäll mot mej och ordnat med ett arbete och nu sitter hon och väntar på att jag ska komma. Jag reser dit i dag. Jag vill tillbaka till Arboga, för där hör jag hemrna. Nu vänder jag dränglivet ryggen.

Hans reste sig från bordet, tackade för maten och sade adjö. Arvid sade inget mer, satt där tyst och såg nedstämd ut. Hans tänkte att det var lagom åt honoin att han fick sitta där och tänka över sina misstag. Men det varade inte så länge. När

Hans stängt dörren bakom sig vrålade Arvid till så det ekade i huset.

— Far åt helvete med dej din djävla anstaltsunge!

Hans tog resväskan och cyklade ner till stationen. Därifrån gick färden med tåg till Katrineholm och sedan fortsatte den med buss.

När Hans kom in i förstugan hos fosterfarmor och farfar slog en doft av nygräddat bröd mot honom och på bänken stod en sockerkaka på svalning. Han kunde se att han var väntad och han kände sig välkommen när han steg in i stugan.

– Välkommen Hans, sade Edla och kramade om honom, jag var inte riktigt säker på om du skulle hinna med den tidiga bussen eller om du skulle komma senare i kväll.

Vid bordet satt farfar Karl och log igenkännande och Hans gick fram och gav honom en kram. Glädjetårar glittrade i den gamles ögon och ett gurglande ljud välldes fram ur hans strupe medan händerna ivrigt for fram och tillbaka över bordsduken. Edla gick fram till sin man och talade ganska högt eftersom han börjat höra sämre.

— Hans ska bo hos oss nu och han ska arbeta på en verkstad i stan.

Karl nickade lite med huvudet men blicken såg frånvarande ut.

— Jag har talat om för honom förut i dag, att du ska stanna kvar här, men jag tror att han glömmer det lika fort som det är

sagt, sade Edla, medan hon dukade fram kaffe. Tänk att jag är här igen och nu får stanna kvar!

– Om du visste vad jag är lycklig och hur jag har längtat efter denna stund. Det här är den bästa födelse-dagspresent jag någonsin kunde få, sade Hans och kramade Edla igen.

– Jag har inte köpt något åt dig till födelsedagen. Jag har svårt att komma till stan och jag kan inte lämna Karl ensam för länge, men jag har bakat en sockerkaka åt dej i alla fall. Den ska vi festa på. Du får ta det som vi har det och inte ha för stora anspråk om du ska bo här. Under den kalla årstiden får du bo i köket, för jag tänder ingen brasa i salen, man måste spara på veden. Sedan när det blir varmare ute får du flytta upp på gubbkammaren ovanpå köket.

Hans mindes gubbkammaren. Först hade Karls pappa bott där, tills han dog och sedan hade Edlas pappa flyttat in. Hans mindes honom väl, en liten gubbe med kritvitt hår och skägg. Dessa gubbar hade förmånen att få åldras och dö hos sina barn, inte som många andra som fick sluta sina dagar på den fruktade fattiggården. När Edla öppnade en av skåpdörrarna kunde Hans se märkena i dörrens överkant efter kniven hon använt att knacka med för att påkalla gubbarnas uppmärksamhet när det var dags för mat eller kaffe. Han mindes de hasande stegen över kammargolvet och knarret i vindstrappan. Edlas röst tog honom bort från det förflutna och tillbaks till nuet.

– Vad tyckte dom om att du lämnade dom samma dag som

du fyllde sexton år?

Hans berättade om morgonens händelser och att han inte vågat tala om för Arvid i förväg, om sin avsikt att ge sig iväg samma dag.

– När jag skrev till dej att allt var klart för mej att komma till Arboga, så var det inte sant men jag ville inte oroa dej.

– Käre pojke! utropade hon förskräckt. Då har du ju faktiskt rymt ifrån dom. Du måste väl inte ha ställt till med ett elände för dej. Tänk om polisen kommer och, hämtar dej tillbaka.

Detta hade han inte haft en tanke på. Han hade bara styrts av en enda vilja, att så snart som möjligt komma bort från helvetet. Nu började han känna sig olustig till mods. Tänk om hon hade rätt. Då skulle han kanske få åka raka vägen till Eolshäll.

– Du måste förstå mej, försvarade han sig med, sarntidigt som han ville trösta henne. Som dom har behandlat mej denna vinter och tvingat mej att sova i ladugården, för att jag inte skulle frysa ihjäl, då förstår du att jag inte ville stanna en dag längre. Om polisen skulle komma så talar jag om för dom hur det var och dom kommer att förstå mej, för dom minns hur det var i höstas när jag rymde och dom hjälpte mej.

– Visst förstår jag dej, suckade hon, och jag ska hjälpa dej så gott jag förmår, men jag hoppas att polisen inte kommer. Men du ska veta att jag kommer att vara orolig några dagar framöver.

Ingen kom för att hämta honom och efter några dagar slutade de att oroa sig.

Ett nytt och behagligare liv började för Hans. Visserligen hade han en lång och besvärlig väg att ta sig till sitt arbete i stan, snön och kölden tog hårt på honom. I jämförelse med vad han gått igenom hos Arvid var detta trots allt mycket lättare att övervinna. Han gjorde det av egen fri vilja. Fri, det var det magiska ordet, han var fri. Nu arbetade han bland människor som en jämlike och blev behandlad som en sådan, även om han ibland blev lurad av någon spjuver i verkstaden men det bekom honom inte.

Efter någon tid greps han av dåligt samvete när han såg hur mycket arbete Edla hade med sin sjuke man. Karl var orolig och retlig till humöret och hade svårt att sova om nätterna. Många nätter höll han henne vaken genom sitt oroliga sinnelag. Hon såg ofta trött och sliten ut och Hans tyckte att han blivit till en extra börda för henne.

Så var det det problemet med hans lön. Han fick arton kronor i veckan om det var full arbetsvecka. Själv ville han ge Edla femton kronor i veckan för mat och husrum men hon vägrade ta mer än tolv.

– Du skall väl ha något för egen del också, till nöjen och annat, blev hennes svar.

Han tyckte inte att han gjorde rätt för sig och kände sig skuldmedveten och fick dåligt samvete. Dessa känslor drev

honom till att en kväll sätta sig ner och skriva ett brev till Stockholms stads barnavårdsnämnd med en begäran om ekonomisk hjälp till sin fosterfarmor, eftersom hans lön var för liten för att kunna göra rätt för sig. Liksom de fosterhem han varit utplacerad till sedan han var fem år, hade fått viss ersättning för honom så var även Edla värd en slant, ansåg han.

Efter någon tid fick han svar på sitt brev och nu fick han för första gången veta att han hade en överförmyndare som hade ett visst ansvar för honom, det var en lärarinna från Smedslätten utanför Stockholm. Hon gjorde klart för Hans, att han skulle lära sig förstå att han var nu så gammal, att han skulle lära sig stå på egna ben och inte tigga pengar. Men för en gångs skull skulle han få femtio kronor som hjälp.

– För fan! skrek han ut när han läst brevet. Det är ju inte jag som skall ha pengarna, det är ju för att hjälpa dig. Förstår dom inget där uppe i Stockholm? Men snåla hänsynslösa bonnjävlar kan dom ge pengar.

Edla vart rädd för det häftiga utbrottet och försökte lugna honom.

– Var inte ledsen pojke, det ordnar sig alltid ska du se. Tänk inte på pengarna. Jag ska säga dej något jag aldrig sagt förut, jag är glad att jag kan kan hjälpa dej nu. När dom tog dej härifrån till Stockholm var det ingen som lyssnade på mej. Vi fick till svar att vi var för gamla att ta hand om dej, vad jag förstår idag, så hade du inte behövt fara illa om du fått vara kvar hos oss.

Hans kunde ändå inte släppa tanken på att inte kunna göra rätt flör sig, något som gnagde honom dagligen. Han fick höra av en arbetskamrat att chefen för verkstaden var en mycket vänlig och förstående människa.

En dag stod Hans utanför dörren till direktörns kontor med häftigt bultande hjärta. Hur skulle han bli mottagen? Vad skulle han säga? Passade det sig att springpojken, den lägste inom företaget, sökte upp direktörn för att prata med honom? Tusen tankar snurrade runt i huvudet, men till sist knackade han på dörren och hörde en röst som bad honom stiga in. Försiktigt öppnade han dörren, bockade djupt och såg på mannen bakom skrivbordet som studerade några ritningar. Direktören tittade upp över kanten på glasögonen med halva glas. Hans fick inte fram ett ljud. Han stod inför överheten och det kändes precis som när han stod framför föreståndaren på pojkhemmet som sett på honom på liknande sätt. Men det var inte dennes hårda kärva röst som fyllde rummet när direktörn tilltalade honom utan en mild och vänlig stämma.

– Vad vill du?

– Jag skulle vilja tala med direktörn om en sak, viskade Hans fram.

– Stig fram och sätt dej, sade direktörn och pekade på en stol och började stoppa sin pipa.

Hans berättade om sig själv. I början snubblade orden över varandra, för han visste inte hur länge han vågade störa sin chef. Efter en stund, när han märkte att direktörn satt lugnt

och lyssnade, blev han lite säkrare och talade lugnare. Han kom så till ärendet om pengar.

– Jag är inte otacksam för den lön jag har, men jag har svårt att göra rätt för mig hos fosterfarmor. Det är därför som jag undrar om jag kan få något mera betalt.

Direktörn drog några bloss på sin pipa och knackade sedan ur den mot askfatet.

– Var det allt du ville säga?

– Det var allt, svarade Hans, och reste sig, beredd på att lämna rummet.

– Jag ska se vad jag kan göra för dej.

– Tack, sade Hans, bockade djupt och gick ut, lättad och lycklig över att ha fått tala ut med sin chef.

Någon dag senare när Hans kom ut från postkontoret, mötte han direktören på väg ut ur byggnaden. Han skyndade sig att öppna dörren och hälsade artigt.

– Ser man på, sade direktörn, våra vägar möts igen. Han stannade till i dörröppningen och vände sig till Hans.

– Nu kan jag tala om för dej att du i fortsättningen kommer att få tjugofem kronor i veckan. Blir det bra så?

– Tack! utbrast Hans glatt, och var nära att hoppa högt av glädje.

– Du ser tunnklädd ut pojke. Har du inget varmare att ta på dej?

– Jag har bara dom här kläderna.

Direktörn tog upp sin plånbok och räckte fram en stor sedel.

– Se här, här får du och se till att din farmor hjälper dej att köpa några varma plagg, sade han, och försvann snabbt vidare.

Hans kom sig inte för med att stänga dörren. Han höll den fortfarande öppen, medan han i stum förvåning stirrade på sedeln i sin hand. Han kunde inte tro att det var sant – en femtiokronorssedel.

På vägen hem stannade han till och köpte med sig lite extra gott till kaffet. Stolt berättade han för Edla om den glädjande nyheten.

– Det var duktigt av dej att våga gå till direktörn och prata med honom. Tänk en så snäll människa han måste vara. Nu måste du visa din tacksamhet och bjuda till ännu mer i ditt arbete, sade Edla och tog en tugga av bakelsen.

Det dröjde inte länge förrän våren nalkades och försommaren. Nu kunde Hans flytta upp på gubbkammaren. Där ordnade han det trivsamt för sig. Det kändes som han hade egen våning, eftersom han nu kunde komma och gå hur han ville, utan att störa Edla.

Han hade många kamrater, gamla som nya. I granngården fanns det några ungdomar som var i hans ålder som han umgicks med. Det kändes så konstigt när han kom in i köket och rummen. Allt var så annorlunda möblerat emot när han själv växte upp där. Liksom sommaren i Vingåker, blev även denna sommar glad och ljus. Tiden ville inte riktigt räcka till för allt

som han ville göra och vara med på. Ibland var han dock tvungen att sätta sig ner och skriva några rader till sin överförmyndare. Hon skrev emellanåt och hörde sig för hur han hade det och han vågade inte annat än att skriva tillbaks, eftersom han inte visste vad som kunde hända annars. Vid ett tillfälle när han satt där vid skrivbordet och tuggade på pennan, utan att veta vad han skulle skriva, vände han sig till Edla.

– Tänk vad min överförmyndare är intresserad av mej nu och hur jag har det. Varför var hon aldrig det tidigare när jag var på pojkhemmet eller hos Abel i Småland eller hos den där bonndjäveln i Valla. Då behövdes hon och då skulle hon fått veta hur det kändes att vara ett samhällets barn. Undrar om hon hade försökt att hjälpa mej. Hon hade säkert gjort det samma som assistenten från barnavårdsnämnden i Katrineholm, brytt sig fan om mej.

– Kära Hans, svär inte och var inte så bitter, sade Edla. Hon är nog bara orolig för hur det ska gå för dej, nu när det är en sjuttiårig gammal kärring som har hand om dej, tillade hon skrattande.

– Om du visste vad mycket vackert jag skriver och berättar om dej.

– Tack för det, men håll dej bara till sanningen.

– Jag behöver bara skriva sanningen, svarade han uppriktigt samtidigt som blicken sökte sig ut genom fönstret till några lekande ekorrar i ett träd.

Sommardagarna ilade iväg alltför snabbt mot hösten och

innan man visste ordet av så kom kylan och snön. Ännu en vinter kämpade Hans den långa vägen på sin cykel. Kroppen var inte stark. Den kände av sviter från alla föregående hårda vintrar och han angreps ofta av svår hosta som gjorde Edla orolig.

– Du har väl inte drabbats av lungsot, hoppas jag. Du borde nog komma till doktorn och bli undersökt.

Men efter några dagar släppte hostan och hon lugnade sig. I februari, samtidigt som han skulle fylla sjutton år, insjuknade han helt plötsligt en natt med så hög feber att han yrade. På morgonen gick Edla över till grannens och ringde efter doktorn. När han kom konstaterade han att det var lunginflammation. Den var mycket allvarlig och krävde en snabb behandling med sulfa. Edla måste ta bussen in till stan för att köpa ut medicinen.

– Kan du vara ensam med Karl ett par timmar medans jag är borta? undrade hon.

– Det går nog bra. Vi kommer bra överens.

– Jag måste låsa dörren om er, så att inte Karl går ut i kylan och du måste försöka hålla dej vaken och se till så han inte gör sej illa.

Hon gjorde sig klar för färden men innan hon lämnade Hans sa hon till honom att lägga in några vedträn i spisen emellanåt, så den inte slocknade och det blev utkyllt i huset. Karl låg ovanpå sängen och sov.

Hans kämpade med tröttheten. Febern tröttade hans ögon

men han vågade inte somna med tanke på vad som kunde hända om Karl vaknade. Men han måste ändå ha Slumrat till ett tag för plötsligt kände han hur Karl höll På att stoppa om honom. Hans tittade upp och såg hur Karl ivrigt bäddade med tidningar och annat papper runt om honom. Karl förstår nog att jag är sjuk, tänkte han, och vill på det här sättet se till att jag inte blir kall och fryser. När Karl såg att Hans var vaken, försökte han säga något, men ljudet som kom ut var omöjligt att uttyda.

Tidningarna hade tagit slut och Karl såg sig om efter något annat att täcka honom med men fann inget. Han gick fram till dörren och försökte öppna den. Han ruskade och bultade men den gav sig inte, så han började sparka på den samtidigt som han gav ifrån sig ett ilsket ljud. Hans blev rädd, han hade aldrig sett Karl så här förut. Trots den höga febern klev han upp ur soffan och kände sig som ett träd om hösten, när allt papper föll av honom. Han måste få Karl att lugna ner sig och lyckades med det efter en stund.

Så gick det upp för Karl att Hans var uppe ur soffan så han tog honom i armen och förde honom tillbaks. Hans följde villigt med och kröp ner igen. Så började Karl återigen stoppa om Hans med tidningarna. När det var klart gick han fram till spisen för att lägga in mer ved. Osäker och fumlig stod han länge, innan han fick upp spisluckan och började röra om med spiskroken. Stora glödbitar föll nu långt ut på golvet. Han stod som paralyserad och tittade på de rykande bitarna framför

sina fötter. Hans skyndade sig upp, fick tag i sopskyffeln och askrakan och fick glöden tillbaka i spisen. Det hade redan hunnit bli ett stort brännmärke i korkmattan.

Karl fick åter fatt i armen på Hans och förde honom till soffan och stoppade om honom igen med tidningar. Sedan till dörren som förblev stängd, hur han än försökte slå och sparka på den. Ett nytt raseriutbrott och Hans måste upp igen för att lugna honom och försöka få honom att lägga sig på sängen i kammaren. Han lämnade den lika fort som Hans vänt ryggen åt honom. I akt och mening skulle han se till att Hans kom ner i soffan och blev väl omstoppad. Så höll det på hela tiden, tills Edla kom tillbaka från stan med medicinen. Skräckslagen och helt slut berättade Hans hur orolig Karl hade varit.

– Stackars pojke, sade Edla. Hade jag anat att det skulle bli så illa, hade jag inte lämnat dej ensam med honom.

Efter vad Hans genomgått dessa timmar förstod han vilket svårt och tålmodskrävande arbete hon hade med att vårda sin man. Inte undra på att hon verkat mer och mer trött och började äta dåligt. Ibland klagade hon även på att hon hade svårt för att behålla maten. Det kom därför inte som någon överraskning när Edla satte sig ner en dag och talade, om för honom:

– Jag måste försöka att ordna för dej så du kan få bo nere i stan. Du far illa av att cykla den långa vägen till och från arbetet. Det var därför som du blev så sjuk och jag vill inte att du ska genomlida en sådan här vinter till.

– Jag ser att du har mycket arbete med Karl och så ska du dessutom ha ansvaret för mej. Det måste ju vara mycket arbetsamt för dej. Jag förstår dej, svarade Hans.

– Jag klagar inte. Jag har en bekant i stan som jag kan tala med och som jag tror kan ta hand om dej, sade Edla.

Efter ett tag kom Mia Simonsson på besök. Hon hade inget emot att Hans flyttade in. Hon förstod att det inte kunde vara så roligt att åka den långa vägen vintertid.

I god tid före vintern flyttade Hans till stan. Mia var en gammal fröken och känd för sitt vänliga och vinnande sätt men moralisk. Hon blev nu hans matmor och vårdare. Hans hamnade i kammaren innanför köket som saknade eldstad, all värme kom från köket. Mia själv låg i köket, för den stora salen skulle stå som finrum. Där fanns gamla vackra möbler, tavlor och prydnassaker som satte sin speciella prägel på rummet och speglade en svunnen tid med sitt arvegods.

Hans fick en god omvårdnad hos Mia som även kände stort ansvar för hans moral och fostran. Hon tillhörde en av stadens frikyrkoförsamlingar, så något utespring och sena kvällar tolererade hon inte. Han måste vara inne i god tid, innan hon låste ytterporten varje kväll klockan nio. Hans vädjan om att få en egen portnyckel förklingade ohörd. Hennes stränga kontroll av hans utevanor gav upphov till konflikter dem emellan. En arbetskamrat som han hade stort förtroende för, gav honom rådet att gå med i Godtemplarlogen. Hans gick med och fann många nya vänner och

kunde nu fylla sin fritid med intressanta och trevliga uppgifter och nöjen. Han fick också en god skolning i hur en förening fungerar. Han lärde sig skriva protokoll, begära ordet och hur man framför sina åsikter på ett hyfsat sätt på ett möte. När Mia fick reda på att han gått med i logen, som hade ett nästan lika högt anseende i Mias ögon som hennes frikyrkoförsamling, fick han äntligen den efterlängttade egna portnyckeln. Nu behövde hon inte oroa sig över hans moral längre.

Springpojkstiden var över och han arbetade nu inne på verkstaden och hade gått med i fackföreningen. Det han fått lära sig om mötesteknik inom logen kom väl till användning när han besökte fackföreningsmötena. Han lärde sig där ytterligare av gubbarnas vältalighet. De pratade ett mer vårdat språk än han var van vid från verkstadsgolvet. Ibland när någon glömde bort sig och for ut med en svordom, blev vederbörande snabbt återkallad till ordningen av ordföranden, som harklade sig och knackade lätt med klubban i bordet. Hans lärde och förstod att både inom logen och facket eftersträvade man att fostra sina medlemmar till ett finare språk och bättre uppträdande, än det som försiggick i det dagliga umgänget på arbetsplatsen. Det dröjde inte länge förrän han själv vågade begära ordet och ge sin syn på någon fråga, till somligas munterhet och en dels förtret, men han lät sig inte nedslås av att någon

bad honom hålla tyst tills han var torr bakom öronen. –

– Men jag betalar ju min fackföreningsavgift precis som ni, då har jag väl också samma rätt att säga min mening, kunde han svara helt frankt.

De ledande inom fackföreningen fick snart upp ögonen för honom på det orädda sätt han gav sig tillkänna och utvecklade sina synpunkter, så det dröjde inte förrän han fick sitt första fackliga uppdrag. Hans blev ombud för tidningen Folket i Bild på verkstaden. Det innebar att han skulle sälja så många lösnummer som möjligt varje vecka, samt att ta upp beställningar på månadens bok som gavs ut av FiB:s förlag. FiB sökte sprida och göra de proletära författarna kända. Arvodet var fem öre per tidning och femtio öre per bok som han sålde. Dessutom, om han sålde tillräckligt många böcker, fick han en bok för egen del som premie och samlade på sig några bra böcker.

Hans läslust och denna typ av litteratur förde honom in på nya tankebanor. Han kom underfund med att orättvisorna i samhället drabbade inte bara fosterhems- och barnhemsbarn. Han hade många olycksbröder och -systrar på olika områden i samhället.

Hur mycket än livet i staden lockade och drog glömde han inte Edla och Karl.. Så ofta tillfällen gavs en lördageftermiddag eller söndag cyklade han till dem och ibland skickade Mia med något gott till kaffet.

Livet i staden och erfarenheterna han fick där, präglade

och vidareutvecklade honom. Arbetet i godtemplarlogen, bland dess ungdomar, gav honom ett ökat självförtroende och arbetet i fackföreningen väckte och ökade hans fackliga och politiska medvetenhet. Kriget som rasade ute i Europa gav också möjligheter att sätta sig in i samhällsfrågorna på ett mera påtagligt sätt.

Något annat hade också hänt. I godtemplarlogen hade han funnit en flicka som han fäst sig vid. Hon hette Linnéa och kom från landsorten. Även hon hade haft en svår uppväxt, var lite blyg och höll sig gärna vid sidan om alla andra. Hans tyckte synd om henne och ville till en början vara hennes stöd och beskyddare, men så småningom växte det fram en varm kärlek emellan dem. Han tvekade inte om att Linnea också var kär i honom, det hade hon trots sin blyghet tydligt visat. Han hade tagit henne med sig hem till Mia några gånger, men han märkte att Mia inte uppskattade detta. En gång när han tog in Linnea i sin kammare och drog för draperiet, så att de skulle få vara för sig själva, var Mia kvickt framme och drog ifrån det och bad dem komma ut i köket.

– Jag vill ha ögonen på er. Jag har ansvar för dej, sade hon bestämt.

Nästan lika illa var det när de kom till Stadskällaren, där Linnea arbetade och delade rum med en av kokerskorna, så de var hemlösa med sin brinnande kärlek som väntade på sitt utlopp. Men var? Ibland när kokerskan var ledig några dagar reste hon bort och då passade de på att ta igen vad de gått

miste om tidigare. Sådana nätter fick Mia sova ensam i sin lägenhet. När han sedan återvände hem fick han ta emot en sträng moralpredikan. Då kunde han bli rätt elak och irriterad på henne, men han ångrade sig snart för han tyckte trots allt mycket om henne. Innerst inne var hon snäll mot honom, trots allt moraliserande.

Det hade gått några månader sedan han fyllt aderton år. En dag kom ett brev från hans överförmyndare i Stockholm. Hon bad honom meddela någon tid som passade honom att resa dit, för att ordna några saker i samband med att han skulle skrivas ut från Stockholms stads barnavårdsnämnd. Mia tog del av brevet och sade:

– När du skall åka till Stockholm och möta fint folk måste du skaffa dej bättre kläder, så dom ser att du klarat dej bra och sköter dej.

Hon tog Hans med till en herrekiperingsaffär vars innehavare tillhörde hennes församling. Hon köpte en kostym och en ulster åt honom.

– Det här får du betala tillbaka senare, men skjorta och slips får du av mej som en senkommen födelsedagspresent.

När de kom hem satte han på sig kläderna för att prova hur det såg ut och visade stolt upp sig för Mia.

– Men se en så fin pojke jag har framför mej. Nu borde du nog gå till fotografen också.

Till godtemplarnas årliga basar kom han klädd i de nya

kläderna. Mångas ögon riktades på honom. Några av männen kom fram och dunkade honom i ryggen, tyckte han blivit stora karln och undrade om han fått löneförhöjning eller vunnit på tipset. Hans kände sig smått förlägen till en början och visste inte vad han skulle svara. Linneas ögon tindrade och han kände en våg av värme strömma genom kroppen, så våldsamt att han kände sig yr. Han tog henne lite avsides och sade:

– Vill du ha något av mej?

– Vad skulle det vara? frågade hon lite blygt.

Ur kavajens innerficka tog han fram ett kuvert och gav henne.

– Här ska du få som ett minne av mej och denna kväll.

Lite undrande öppnade hon kuvertet och blev överlycklig när hon fick se fotografiet av honom i den nya klädseln. Hon tittade på det en lång stund, såg sedan på honom med tacksamhet i blicken.

– Tack snälla du och du ska snart få ett kort av mej också. Deras samtal avbröts av dansmusiken som spelade upp till kvällens första dans. Tillsammans svävade de ut på dansgolvet.

– Min rumskamrat har rest hem över helgen, viskade hon i hans öra.

– Bra, viskade han tillbaka.

Uppgårelsen

Våren var kommen en bit på väg, träden lyste skört gröna och fläckar av vitsippor bredde ut sig som stora mattor i hagar och skogsdungar. Bönderna var i färd med vårbruket. Åar och bäckar forsade fram, fyllda till bredden av smält-vatten. Allt detta såg Hans genom tågkupéns fönster under resan till Stockholm. Ibland skymdes sikten av sotsvart rök eller grå ånga från dragloket. Han hade gott om tid att sitta och betrakta landskapet och fundera. Han tänkte tillbaka på de sex bittra åren som han flackat omkring. De var fyllda av förnedring och kärlekslöshet och han kom inte från sina hatkänslor mot barnavårdsnämnder och dess tjänstemän som hade haft ansvar för honom och ändå brytt sig så lite om hur han haft det. Han lyssnade till dunket från skenskarvarna och tänkte att nu är jag gammal nog för att kunna tala om för min förmyndare hur jag har haft det om hon gitter lyssna på mig.

Under vistelsen i Stockholm bodde han hos Elin och Karl. Hans stod på balkongen till deras lägenhet och såg ner över Skinnarviksbergen med dess park och njöt av den vackra utsikten och den värmande vårsolen. Han hörde på håll spårvagnarnas säregna, entoniga sång och deras gnissel från inbromsningarna vid någon hållplats, blanda sig in i det konstanta bruset från trafiken på Hornsgatan. Ett

passagerarplan, på väg till eller ifrån Bromma flygplats, passerade plötsligt över huset på låg höjd med ett öronbedövande ljud som dränkte alla de andra ljuden men samtidigt väckte minnen hos honom.

– Här står du och njuter av utsikten och det vackra vädret, sade Elin, när hon kom med en kaffebricka.

– Om du visste hur många tankar som rört sig i mitt huvud denna dag. Dom bara strömmar över mej, svarade han.

– Vad tänker du på nu?

– Ser du flygplanet där som just passerade över huset?

– Vad är det med det?

– När jag såg det, kom jag att tänka på när jag var i Småland. Det var en mörk höstkväll och jag var på väg från kvarnen i kyrkbyn. Uppflugan på kvarnlasset kunde jag vid horisonten se flygfyrar svepa med sitt ljus för att vägleda flygplanen genom mörkret mellan Stockholm och Malmö, någon gång kunde jag höra bullret av planens motorer. Kanske var det just ett sådant plan jag nyss såg flyga över här.

– Då har du sett mer än jag, sade Elin. Det måste ha varit vackert att se.

– Men se så vackert Stockholm är, sade han, och pekade ut över de grönskande parkerna och såg ned mot Strömmen och Stadshuset och över vattnet som korsades av båtar.

– Visst är Stockholm vackert, svarade hon, i synnerhet om våren och en sådan här härlig dag. Men du är dej inte lik i dag. Det är så man knappt känner igen dej. Du ser så glad ut, det är

man inte van vid.

– Jag är så glad och tacksam att det äntligen ser ut att ordna upp sig för mej och för dom som har hjälpt mej. Hur skulle jag haft det i dag om inte Edla tagit emot mej och hjälpt mej? Det är bara så tråkigt att hon inte är frisk längre. Jag ser hur hon blir allt magrare och blekare, suckade han.

– Hon har fått det lugnare nu sedan min far kom in på ålderdomshemmet. Han borde ha kommit dit tidigare så hade mamma kanske inte blivit så sjuk, svarade Elin.

Det blev tyst en stund, endast bruset av trafiken nådde dem, men så såg hon allvarligt på honom.

– Jag vill förbereda dej på en sak.

– Vad då?

– Mamma är svårt sjuk. Jag hade brev från henne häromdagen. Vi måste förbereda oss på att mamma kanske inte har så lång tid kvar att leva.

Hans tittade förvånat på henne. För första gången ställdes han inför tanken att Edla kanske inte skulle vara i livet så länge till.

– Det får inte vara sant, sade han upprörtt och mindes den smärtsamma upplevelsen när han miste Josefin som också hade betytt så mycket för honom.

– Tyvärr så måste vi lära oss inse det, hur svårt det än kan vara. Men låtsas inte om att du vet om det när du träffar mamma. Var som vanligt mot henne, sade Elin, men såg att han blev ledsen. Du har ju i alla fall oss, skyndade hon sig att

trösta och kramade om honom.

– Ni har varit så snälla mot mig, viskade han.

Elin sökte leda hans tankar bort från ämnet och frågade hur han hade det i Arboga. Han berättade om arbetet, om att han gått med i Godtemplarlogen och att han fått sitt första fackliga uppdrag som FiB-ombud på verkstaden. Dessutom tänkte fackföreningen skicka honom på utbildningskurs till Stockholm. Med flit väntade han till sist med att berätta om Linnea.

– Vi längtar båda efter den dag då vi får råd och möjlighet att skaffa oss ett eget hem, avslutade han.

– Så roligt att höra att du har skaffat dej en flicka. Jag hoppas det är en bra flicka du fått tag i och jag önskar er all lycka och framgång.

– Säger du det? sa han förvånat. Jag visste inte om jag skulle våga tala om det för dej.

– Varför det?

– Jag tänkte att du kanske skulle hålla samma moralpredikan för mej som Mia.

– Nej, skrattade hon, så gammal är jag inte att jag blivit en moraltant.

– Men vi är så fattiga båda två, så det dröjer nog länge än innan vi kan sätta fötterna under eget bord. Ändå drömmer och fantiserar vi om det varje gång vi träffas.

– Drömmar kostar inget, men de ger livet en mening och gör det lättare att leva, sade Elin och lämnade balkongen.

Elin hade beskrivit vägen som han skulle ta för att komma till barnavårdsnämndens lokaler i Klarakvarteren. För säkerhets skull hade hon skickat med honom Spårvägens karta över Stockholm som vägledning. Han klev av spårvagnen utanför Centralstationen och letade sig fram genom kvarterens smala och delvis mörka gator som kantades av gamla slitna sotiga hus. Han var ute i god tid, eftersom han var osäker på vägen. När han vandrade där bland Klarakvarteren, sökande efter barnavårdsnämndens lokaler, greps han av olustkänslor inför att snart träda in på en institution som han kände så mycken bitterhet och hat emot.

Många minnen passerade revy där barnavårdsnämnden och dess utövare varit inblandade. Han mindes den första gången han haft med dem att göra, när han som femåring formligen rövades bort från sitt hem i Stockholm. Han tyckte sig ännu förnimma sitt förtvivilade skrik inne på Centralers hall, där han släpades igenom av en barnavårdstjänsteman för att överlämnas till främmande människor. När han som tolvåring skulle förflyttas till Eolshälls pojkhem var det återigen en barnavårdsrepresentant som satte honom ombord på en båt, med en adresslapp om halsen. På pojkhemmet hade han plågats och förnedrats under barnavårdsnämndens ansvar och överinseende. Barnavårdsnämnden var också skyldig till att han hamnat hos en hänsynslös och snål bonde i Småland och som dräng i Valla. En enda gång hade de lyckats att finna en

plats åt honom, där han trivts och behandlats väl och det var i Vingåker. Vad han hatade allt vad barnavårdsnämnder hette och till denna förhatliga institution var han nu på väg.

Så kom han fram till den stora porten, där det stod Stockholm stads barnavårdsnämnd på skylten. Han stod en stund för att samla sig innan han klev in genom porten. Han andades häftigt av sinnesrörelse som om han skulle ha sprungit. Mödosamt tog han sig uppför de många slitna trappstegen, klev in genom dörren och såg framför sig en lång korridor. Längs bägge sidor låg kontorsrum varifrån han hörde skrivmaskinernas knattrande ljud. Han stannade innanför dörren ett tag för att lugna ned sig. Sedan gick han fram till en halvöppen dörr med en skylt, som talade om att det var vaktmästarens kontor. Han knackade försiktigt på dörren och en äldre man som satt och läste en tidskrift tittade upp.

– Vem söks och i vilket ärende? frågade han rutinmässigt, innan Hans ens hann öppna mun.

– Jag söker min överförmyndare, Ester Johansson, som jag ska träffa.

– Följ med här, sade vaktmästaren och förde honom längst bort i korridoren till en dörr, där skylten tydligt visade att det var överförmyndarens expedition.

Vaktmästaren knackade på, öppnade dörren och anmälde att han var här med en pojke som sökte henne.

– Bed honom komma in, hördes en röst svara.

Hans trädde in i ett ganska magnifikt rum med en stor mjuk

matta på golvet och vackra tavlor på väggarna. En stor ljuskrona spred ett svagt sken över rummet och på skrivbordet lyste en bordslampa med en grön kupa. Det var nödvändigt att ha belysningen på fast det var mitt på dagen och solen sken utanför, för fönstren vette mot en mörk bakgård där aldrig någon sol kunde tränga sig fram och belysa de månghundraåriga väggarna. Bakom skrivbordet satt en medelålders dam med silvervitt hår och klädd i en dyrbar klänning. Runt halsen hängde en ked-ja med ett smycke i.

Hans bockade artigt och hon reste sig från skrivbordet, gick fram till honom och hälsade honom välkommen. Hon bad honom sitta fram vid skrivbordet, medan hon återtog sin plats.

– För att underlätta vårt samtal så säger vi du till varandra, sade hon och tittade på honom genom sina guldkantade glasögon. Roligt att få träffa dej Hans. Det här blir faktiskt första gången vi möts fast jag varit din överförmyndare under många år. Jag försöker att någon gång få träffa dom som jag är förmyndare för, men av någon anledning har det inte blivit av när det gäller dej.

Hon reste sig från skrivbordet, gick fram till en hylla, letade efter en pärm, satte sig åter ner och började att förstrött bläddra bland papperen i pärmen. Hans såg ut genom de höga fönstren, följde några duvors flykt och såg hur en avvek från de andra och landade på fönsterblecket. Där vandrade den fram och åter, tittade in genom rutan liksom tiggande efter något, för att strax flyga runt några gånger innan den försvann ur sikte.

Antagligen för att försöka lyckan vid något annat fönster eller söka sig upp mot taket och solen, tänkte han.

När hon hade bläddrat en stund i pärmen ställde hon några frågor till honom, om hur han hade det med sitt arbete, vem han bodde hos under sin vistelse i Stockholm. Han svarade kort på frågorna. Hon bläddrade vidare i pärmen, stannade upp vid en sida och såg upp på honom med en allvarlig blick.

– När jag läser i denna pärm som innehåller rapporter om dej, så blir jag en aning orolig för dej och din framtid. Rapporterna är sannerligen inte uppmuntrande. Ofta stöter jag på hur trotsig, uppkäftig och svårfostrad du varit. Det går igen i rapporter från Eolshäll, från din tid i Småland och nu senast från din tid i Valla. Det som oroar mej mest är rapporten från inspektören i Katrineholm som dessutom skriver att du har kriminella anlag.

– Kriminella anlag!? Vad menar du? utbrast han förvånad.

– Gör dig inte dum, du vet nog vad jag menar. Du har stulit och jag ser också i rapporten att du rymt från din husbonde i Valla och blivit omhändertagen av polisen. Detta ser jag mycket allvarligt på.

Vad han nu fick höra gjorde att han ilsknade till och kände hur det hettade till i kinderna.

– Du rodnar ser jag, du förstår alltså vad det är fråga om.

– Visst förstår jag och minns, sade han och fortsatte. Nu skall jag berätta bakgrunden till vad inspektören från Katrineholm skrivit i sin rapport.

Hans berättade om den kalla drängstugan med dess råttor han tvingats bo i, om den snåla vedtilldelningen som var otillräcklig för att hålla rummet varmt och tvingat honom att många nätter ligga i ladugården.

– För att inte fara alltför illa så bröt jag mig in i vedboden för att komma över mera ved. Det gick bra några gånger men till sist kom Arvid på mig och spöade upp mig och rapporterade det till inspektören i Katrineholm. Vad han och inspektören däremot inte visste om och inte står omnämnt i rapporten, men som jag nu skall tala om var en annan stöld. De morgnar som jag körde mjölken till mejeriet så blev jag utan mat från halv fem på morgonen till fram emot elva på förmiddagen, för att stilla min hunger stal jag några nävar gröpe, djurfoder, och svalde ner det beska helvetet med några klunkar mjölk. Så nu vet du om den stölden också, sade han med en röst som skalv av ilska.

– Är det sant vad du nu berättar för mig så är det förskräckligt, men du skall veta att jag är en religiös och kristen människa och kan därför inte försvara ditt handlande, du har trots allt stulit av din husbonde och sådant gör man bara inte.

Hans svarade henne inte utan fortsatte:

– I din pärm står väl heller inget att läsa om hur dom behandlade oss på Eolshäll, sade han samtidigt som han i sin ilska och iver reste sig och pekade på den svarta pärmen framför henne. Men nu ska jag berätta för dej, om du vill höra på, vilket helvete jag varit med om där.

- Hans, sätt dej och lugna ner dej, vädjade hon.
- Jag lugnar inte ned mej förrän jag har fått berätta allt om hur det har varit att vara ett samhällets barn.

Ester såg hur ilskan formligen kokade i honom. Hon reste sig upp och sträckte ut sina händer mot honom.

- Vi går ner till ett kafé och dricker kaffe, så du får lugna ned dej och under tiden kan du lätta ditt hjärta.

- Tänker du lyssna på mej?

- Du hör vad jag säger, kom med mej nu så glömmet vi dom trista rapporterna.

Han följde tyst efter Ester, som styrde stegen till ett kafé, medan han tänkte för sig själv.

Tack gode Gud att du gett mig kraft och förmåga att kunna tala ut. Han sände också varma tankar till godtemplarlogen och fackföreningen som hjälpt honom att bygga upp ett självförtroende och lärt honom hur han skulle uppträda. Idag kom kunskaperna till användning. Snart satt de i en avskild hörna i ett vackert men rökinpyrt kafé. Ester beställde in kaffe, bröd och varsin bakelse.

- Känns det bättre nu? undrade hon när hon hällde upp kaffet.

- Jag vet inte. Du måste lyssna på mej, jag måste få berätta vad jag varit med om. Lyssna på mig!

- Berätta du, men brusa inte upp. Du måste lära dej konsten att behärska dej, om du ska få folk att lyssna.

- Det är svårt när man är bitter, sade han och såg henne i

ögonen och började berätta. Vad vet du om Eols-häll?

- Vad vet du om Gorillan?
- Vad vet du om Skräcködlan?
- Vad vet du om Bögen?
- Vad vet du om Föris?

Ester svarade inte, utan vände bort blicken för att inte göra honom upprörd igen.

– Du svarar inte på mina frågor. Eolshäll är ett pojkhem som Stockholms stads barnavårdsnämnd är ansvariga för och ändå vet du ingenting om hemmet. Lyssna noga och lägg på minnet för nu ska jag tala om för dej hur det är.

Lugnt berättade han om sina upplevelser och det han visste om vad kamraterna hade fått utstå, men ju längre han kom i berättelsen desto ivrigare och mer högröstad blev han. Ester avbröt honom några gånger.

- Lugna ner dej, du talar så högt att folk börjar titta på oss.
- Låt dom titta! Jag skulle vilja skrika ut för hela världen vad jag vet om denna helvetiska plats.

När han slutat sin skildring blev det tyst en stund, tills han själv bröt tystnaden med att fråga:

- Vet du något om hur förhållandena är på Eolshäll och hur grabbarna lever där?
- Då och då kommer det in klagomål om förhållandena men alla undersökningar som gjorts har visat att beskyllningarna har varit osanna och kraftigt överdrivna, svarade hon.
- Vem gör undersökningarna?

- Föreståndaren, naturligtvis, svarade hon.
  - Jag kan berätta hur det gick den gången när jag berättade om förhållandena för min fosterfaster. Kan du gissa vad som hände? frågade han och spände ögonen i henne. Han gav mej en utskällning och sedan hamnade jag på prygelbänken. Så blev det med den utredningen. Om du visste vad jag hatade Föris efter det men jag fick tillfälle att hämnas när jag hällde ut ett bläckhorn på deras salongsmatte under en städning. Står det något skrivet om det i din pärm? Det kändes djävligt skönt måste jag säga, även om jag ännu en gång hamnade på prygelbänken och slogs blodig.
  - Snälla Hans, förskona mej från grova ord och svordomar. Jag är en religiös människa och tål inte höra svordomar.
  - Skräcködlan var också religiös, men akta dej vad djävlig hon kunde vara.
  - Jag ber dej, vädjade hon igen.
  - Inte för att jag vet vad det är som skall ordnas upp som du skrev om i brevet. Var det bara för att ställa mig till svars för de klagomål som var rapporterade, så kan jag snart åka hem, men innan dess skall du lyssna på mig ännu ett tag. Jag har mycket att berätta och jag har länge väntat på det tillfället att för någon på barnavårdsnämnden kunna få berätta hur jag haft det. Du måste lyssna på mig! sade han upphetsat.
- Ester förstod att hon inte hade något val.
- Nu har du fått reda på tillräckligt om pojkhemmet. Nu går jag över till tiden i Småland, där jag blev utnyttjad som

dräng och gratis arbetskraft. De hade betalt för mej varje månad men jag fick aldrig betalt för mitt arbete. Bonden var hänsynslös och djävlig. Min fosterfarmor Josefin däremot var en fin och mänsklig. Hon var också religiös, men på ett fint sätt. Hennes motsats var konfirmationsprästen som bar sig mycket illa åt, främst mot oss fosterhemsbarn.

Han berättade om tiden i Småland och vedermödorna. Rösten blev hård och bitterheten bröt hela tiden igenom. När han berättade om Josefin hade han svårt att hålla rösten fast, gråten ville bryta fram. Ester lyssnade allvarsamt, men avbröt honom några gånger när han tillgrip svordomar eller grova ord. Det bekom honom inte, han berättade som i trance. Kaffekoppen framför henne stod till hälften urdrucken, så fångslad var hon av berättelsen och han såg att hon inte var helt oberörd. Under ett kort uppehåll upptäckte hon dock kaffet.

– Mitt kaffe har kallnat och ditt med, sade hon och kallade på servitrisen som kom med en ny kanna. Berättade du aldrig för inspektören någon gång hur du hade det?

– Varje gång inspektören skulle komma såg min fosterfar alltid till att jag var borta från gården. En gång fick jag av en händelse reda på i förväg om besöket och såg då till att jag fick träffa henne och visa upp min såriga kropp. Hade jag inte kommit till doktorn och han rapporterat skabben hade jag väl varit kvar där än.

– Så här får det inte gå till, ursäktade hon sig..

– Det är möjligt. Men så går det går till. Så här behandlas många av oss fosterbarn.

– Vad jag har hört kommer jag nu att rapportera till nämnden.

– Bra! Ta med min tid som dräng i Valla också, sade han och berättade om sina vedermödor där.

När han var färdig med sin skildring, tog Ester upp en näsduk ur handväskan, torkade ögonen och snöt sig lätt. Sedan tog hon en tiokronorssedel ur handväskan och räckte sedeln till honom.

– Köp dig något gott eller gå och se någon rolig film.

Hans såg på sedeln som var en stor slant för honom, men stoltheten förbjöd honom att ta emot den. Han sköt tillbaka sedeln över bordet och sade:

– Behåll den! Jag är inget barn längre som kan tröstas eller köpas med godis och biobesök, vad jag lidit kan inte köpas för pengar, sade han med bitterhet i rösten.

– Ta det inte på det viset. Var inte så bitter, försök att så snart som möjligt glömma den svåra tiden. Du måste se framåt. Du har ju hela livet framför dej.

Han bara tittade på henne utan att svara. Hon mötte inte hans blick, utan tittade på armbandsuret.

– Kära nån, vad länge vi suttit här! utbrast hon. Nu måste vi allt gå upp till mitt kontor och leta reda på dina anförvanter bland pappren.

Tillbaka på kontoret satte Ester undan den svarta pärmen och tog fram en tunn mapp med några papper i. Telefonen gav ifrån sig en gäll signal och hon lyfte luren.

– Var vänlig och återkom senare, jag har besök just nu, sade hon kort, lade på luren och vände sig till Hans.

– Du är så pass gammal nu, så jag förstår att du börjar vilja ha reda på dina anförvanter.

– Det har jag velat i många år och vad beträffar moster Ester och morbror Krister, så har jag längtat efter dom sedan jag var fem år. Det var då ni tog över ansvaret för mig och jag har inte hört något från mina närmaste under alla dessa år.

Ester bläddrade igenom papperen.

– Någon Ester eller Krister hittar jag inte här.

– Är det några som jag vill ha tag i, så är det dom. Du måste hjälpa mej att hitta dom.

– Vet du vad dom heter i efternamn?

– Jag var så liten så jag känner bara till dom med förnamn.

– Vill du inte ha tag i din mamma och pappa? undrade hon.

– Pappa känner jag inget för, han var så sträng. Det var min styvmor också, men mina halvsyskon skulle det vara roligt att få tag i.

– Vill du inte ha tag på din mamma? frågade hon igen.

– Min mamma? han reste sig häftigt upp från stolen och tog händerna om huvudet. Min mamma! Vad är det du säger? Lever hon?

Hans satte sig åter på stolen, böjde sig framåt med händerna fortfarande om huvudet. Det kunde inte vara sant.

– Hon är gift och bor i Trosa och har en pojke som är fjorton år gammal och heter Gerhard. Hon har ytterligare en pojke som är ett helsyskon till dej. Han är drygt ett år yngre än du och heter Sune. Han har ett fosterhem i Stockholm, men är för närvarande till sjöss och på grund av kriget som rasar ute i världen är det ovisst när han kan komma hem.

– Varje gång jag har frågat efter min mamma, har man sagt att hon är död. Varför? Varför har man ljugit för mej? Det är för djävligt!

– Det måste bero på något misstag.

Då hettade det till inom honom och han kände hur blodet svallade och det susade i huvudet. Han for upp från stolen igen och skrek rätt ut.

– Det kan väl för fan inte vara ett misstag alla gånger som jag frågat heller!? Varför har ni klippt av banden mellan mej och moster Ester och morbror Krister och min mamma?

– Lugna ner dej och uppför dej anständigt, sade hon i en befallande ton.

– Du begär att jag ska uppföra mej anständigt, jag bara frågar: Har ni inom barnavårdsnämnden uppfört er anständigt mot mig? Tycker du det efter allt jag har berättat för dej?

– Vi kommer ingen vart att resonera på det här viset. Snart kan du få träffa din mamma. Är du inte glad för det?

– Visst är jag glad, jag tror knappt att det är sant. Förlåt

mej att jag brusade upp nyss. Det kan ju inte vara ditt fel att andra har ljugit för mej, sade han ångerfullt.

– Här ska du få adressen till din mamma och nu tycker jag att du ska skriva till henne med det snaraste, sade hon och räckte över ett papper.

– Tänk om inte mamma vill veta av mej, suckade han.

– Det tror jag visst att hon vill. Du ska komma ihåg att moderskänslorna dom sitter djupt. Skriv du och gör din mamma glad, sade hon leende och slog ihop mappen. Jag tror det får räcka för i dag. Vi kan inte uträtta mer nu, men kom tillbaks i morgon eftermiddag vid tretiden så ska jag under tiden ta kontakt med din pappa för att se om han kan hjälpa mej med att få tag på din moster och morbror.

Hemma hos Elin och Karl på Lundagatan hade Hans mycket att berätta. Han strålade av glädje och såg fram emot att snart få kontakt med sin mamma och kanske få återse moster Ester och morbror Krister. Hans satt länge den kvällen och återgav den händelserika dagen minut för minut.

– Det var modigt av dej Hans, sade Karl, att berätta för din överförmyndare hur du haft det.

– Det var inte modigt, det var ett stort behov som jag känt av länge.

I god tid följande dag var han åter uppe i barnavårdsnämndens lokaler. Den här gången tog han de många trappstegen i några språng. Med en lätt morsning till

vaktmästaren skyndade han nedför korridoren och knackade på dörren. Ester var upptagen med att gå igenom dagens post när han klev in.

– Ser man på, är det du som kommer inklivandes, sade hon. Sätt dej ner så länge. Jag har nyss kommit och måste ta hand om posten först. Jag har ju ett ordinarie arbete att sköta också vid sidan av att vara förmyndare. Hur känns det i dag då?

– Tack bra, svarade han, har du lyckats med att få rätt på moster och morbror.

– Det var inte det lättaste ska du veta, sade Ester och lade ifrån sig den öppnade posten vid ena sidan på skrivbordet. Jag har haft kontakt med din pappa och du må tro han blev förvånad, när han hörde att du var i Stockholm. Det verkade på honom som han hade glömt bort dig och blev överraskad när jag talade om att du redan är arton år. Han är skild sedan några år och bor själv i en liten lägenhet på Brännkyrkogatan. Dina halvsyskon bor hos sin mamma, din styvmor. Kommer du ihåg något av dina halvsyskon?

– Jag minns att vi var två pojkar till.

– Du ska väl hälsa på dina halvsyskon och din pappa. Här får du hans adress, sade hon, och överräckte ett papper.

– Jag vet inte. Jag får väl se med tiden, i vart fall när det gäller min pappa, svarade han tvekande.

– Jag talade om för din pappa att du frågat efter moster och morbror och då sa han: “Jasså Larssons, Slaktar-Lasse,

nej dom vet jag inte var dom bor om dom ens lever.” Av det förstod jag att din morbror måste arbeta inom slakerinäringen och fick reda på att han är vid Enskedeslakteriet. Jag kontaktade deras kontor som talade om att han heter Krister Larsson, gift med Ester och bor på Östgötagatan. Här har du deras adress, sa hon och gav honom ännu ett papper.

Äntligen hade han fått adressen till de människor som han längtat efter så många år att få tag på. Han satt en lång stund och tittade på papperet och tyckte att han höll en högvinst i sina händer. Han ville genast rusa iväg och söka upp dem men det återstod ännu några formaliteter innan han kunde ge sig av.

– Är det något jag kan göra eller hjälpa dej med, frågade Ester till sist.

Det verkade som här öppnade sig möjligheten till att få studera, något han längtat efter att få göra men omöjligtvis haft råd till.

– När prästen gav mej avgångsbetyget från sjätte klass i Småland uppmanade han mej att studera, men det har inte varit möjligt för mej, sade han.

– Till vad har du önskat studera?

– Antingen till präst eller advokat, svarade han snabbt.

– Varför just dom yrkena?

– Hade jag blivit präst skulle jag hållit straffpredikningar över alla ondskefulla människor och lea bönder som plågar barnen. Hade jag blivit advokat skulle jag hjälpt de fattiga att

försvara sig mot samhällets orättvisor och överhet och arbetat för att få bort alla barnhem.

När Ester hörde hans framtidsdrömmar skrattade hon till lite hånfullt och sade.

– Sluta upp med att drömma på det där viset. Du är vuxen nu och måste lära dej se verkligheten omkring dej. Vi har inga pengar eller möjligheter att hjälpa dej till så kostsamma studier, men det finns några kronor kvar som är dina. Dom räcker möjligen till en svetskurs på ASEA, sade hon. Hon skrattade till ännu en gång, nu åt sin egen lilla lustighet att komma på just detta svar på hans önskedrömmar.

Hennes hånskratt och falska förespeglningar om hjälp fick ilskan inom honom att ånyo bryta ut.

– Varför erbjuder du mig hjälp när du inget har att ge. Ta för fan hit pengarna så jag kan få komma ut härifrån! skrek han ut.

– Hans behärska dig! skrek hon tillbaka, samtidigt som hon reste sig upp och hennes ögon blixtrade av ilskan.

– Visa lite ödmjukhet och tacksamhet! Det går inte an att rusa iväg med humöret som du gör, då går det dig aldrig väl. Beträffande pengarna, så kommer de med posten så småningom.

Efter Esters häftiga utfall blev det tyst. Hans såg på henne med en vredgad, hatisk blick. Han knöt sina händer och svalde några gånger, och sade:

– Kan jag gå nu?

– Vi är klara med varandra, sade hon och räckte fram handen till avsked. Lycka till då Hans och jag hoppas att det ska gå dej väl i livet. Lyd ett välmenande och gott råd: Behärska ditt sinnelag och häftiga humör.

Utan att ta emot den framsträckta handen lämnade Hans sin överförmyndares kontor..

När Hans kom ner på gatan kände han något av en befrielse, att för alltid vända ryggen åt denna förhatliga institution. Förmyndarens ord ringde ännu i hans öron, samtidigt som han sparkade iväg en liten ask från trottoaren och svor till. Hon vet ju för fan inte vad hon snackar om. Hans humör gjorde att när spårvagnen kom svingade han sig häftigt upp på bakre plattformen. Han gick inte in i vagnen för att sätta sig, utan ville stå för sig själv med sina funderingar och lugna ned sina känslor.

Bitterheten utbyttes snart mot behagligare tankar och han kände sig lättad och glad, att han nu hade fått adresser till sina anförvanter. Många års isolering skulle nu äntligen brytas.

Ruskande och krängande förde spårvagnen honom upp till Söders höjder, till Elin och Karl och för dem hade han åter mycket att berätta och i morgon skulle han söka rätt på moster Ester och morbror Krister.

Dröm blir verklighet

Spårvägens karta kom åter till användning när Hans for till Östgötagatan. Han fann ganska snart huset han letade efter. I den svagt upplysta förstugan kunde han läsa Krister Larsson på en glänsande mässingsskylt. Bakom denna dörr bodde de människor han längtat så mycket efter. Hjärtat bultade intensivt. Det kändes som om det höll på att tränga ut ur kroppen. Samtidigt kände han något tjockt i halsen. Det var tårar av glädje som ville få utlopp, han svalde flera gånger. Tänk att den stunden är kommen när jag ska återse dem som är förknippade med så många vackra och ljusa barndomsminnen. Kommer de att minnas mig? Hur kommer de att ta emot mig, tänkte han. Kroppen skakade som i frossa av spänning och sinnesrörelse. Innan han förde den darrande handen till ringledningsknappen, torkade han bort några tårar som letade sig fram ur ögonen. Han tryckte på knappen och det hördes en skarp signal inifrån lägenheten. Det tycktes ta en evighet innan han hörde någon närma sig dörren.

Dörren öppnades och där stod en lång, smal kvinna och log vänligt mot honom. Det var moster Ester, äldre men ändå sig lik. Under en stunds tystnad stod de och betraktade varandra.

Han såg hennes förvånade minspel och hur hon sökte i minnet vem han kunde vara. Så med ens hördes ett glatt utrop som ekade i hela trapphuset.

– Nej, det är inte sant! Är det inte Hans, drömmer jag!? Jag har mött dej i drömmen många gånger, men när jag har vaknat har du varit borta igen. Om jag drömmer igen, låt mej inte vakna och bli besviken ännu en gång. Låt det vara sant den här gången.

Kvickt tog hon ett par steg mot honom och tog honom i sin famn. Nu kunde han inte hålla tårarna tillbaka längre, han grät hejdlöst.

– Moster Ester du drömmer inte. Det är din pojke som har letat rätt på dej och Krister, snyftade han fram till slut.

Omfamningen varade länge. De vaggade fram och åter, liksom rädda för att släppa taget, i tron att de skulle mista varandra igen.

– Det är inte sant! Det är inte sant. Är det du Hans? utropade hon gång på gång.

Försiktigt lösgjorde de sig från varandra och tog sig in i lägenheten, halvt bedövade av lycka.

– Vad jag har längtat och gråtit efter dej många gånger. När jag har varit på stan, på gator, bussar och spårvagnar har jag alltid sökt efter ditt ansikte i tron att hitta dej någonstans i Stockholm.

– Var är morbror Krister? frågade han efter en stund när uppståndelsen hade lagt sig.

– Han är på sitt arbetet på slakteriet i Enskede.

Ord och meningar korsade varandra utan någon ordning, de pratade i mun på varandra. Båda hade så mycket att fråga om. När de lugnat sig något mindes hon tillbaka till åren då han var liten. Hon berättade hur han ofta var hos dem och ibland fick följa med till hennes föräldrar som var statare på en stor gård i Uppland. Under berättelsen klarnade en del minnesbilder även för honom. Han mindes vissa episoder från den tiden och även hennes föräldrar, ett par gamla och snälla människor. Han berättade att han kunde minnas hur han följt med Esters pappa som var ladugårdsskarl, när han arbetade med djuren. Många trevliga stunder kom tillbaka till dem, men så blev Ester allvarlig.

– Jag glömmer aldrig den dagen när jag kom till Kocksgatan, där ni bodde för att hämta dej för några dagar. Vilken chock jag fick när min syster skadeglatt talade om att dom skickat bort dej. Jag sökte omedelbart upp barnavårdsnämnden för att få reda på var du var, men dom vägrade att tala om det för mej. Åh, vad jag avskydde min syster och din pappa efter det. Hur kunde dom nedlåta sej att göra så mot dej och mot oss. Hade dom bara talat med oss eller om barnavårdsnämnden kontaktat oss, så hade vi tagit hand om dej. Vi kunde ju inte få några egna barn och därför var du på något sätt vår stora tröst och glädje. Den ryckte dom plötsligt bort från oss. Om du bara visste så många stunder och nätter jag har gråtit efter dej.

– Det har jag också gjort, sade han. Jag har också velat få

kontakt med er men ingen har hjälpt mej med det.

– Till en början tog vi kontakt med barnavårdsnämnden till jul och till din födelsedag, för vi ville skicka dej någon present. Vi blev alltid avvisade med orden att det var bäst att inte störa dej, du hade det så bra. Sista gången vi tog kontakt med dom, var när vi visste att du skull konfirmeras, för vi ville ge dej en konfirmationsgåva men avvisades även då. Min pappa sa så länge han levde, att när du blir gammal nog söker du nog upp oss. Pappa var mycket fäst vid dej, ska du veta. Bland det sista han sa till mej, innan han slutade sina dagar, var att hälsa till dej, när du återvände någon gång. Mina föräldrar förlät aldrig sin egen dotter och din pappa för vad de gjorde mot dej och dom fick aldrig mer sätta sin fot i föräldrahemmet.

Han talade om för henne hur svårt det hade varit att få reda på var de bodde, att pappa hade sagt till överförmyndaren att han inte hade en aning om var ni fanns.

– Det var konstigt, sade hon, för om du tittar ut genom fönstret så ser du en stor brun garageport lite längre ner på gatan. Där din pappa har sin lastbil parkerad och det går inte en vecka utan att vi möts eller ser varandra. Nog visste han var vi bor, men han ville väl inte att du ska få tag på oss.

– Fy fan så han ljög för min förmyndare. Jag har inte känt något för honom förut, men nu vet jag inte om jag någonsin kommer att söka upp honom. Om jag gör det ska han verkligen få höra, sade Hans upprört, men lugnade sig när han

kom på att han ännu inte talat om att han fått reda på att mamma bodde i Trosa.

– Jag har aldrig träffat din mamma, men har hört att din pappa behandlade henne mycket illa, innan han övergav henne och gifte sig med min syster och sedan tog hand om dej.

De hade så mycket att prata om, att de helt glömde bort tiden, tills de hörde en nyckel sättas i dörren.

– Jösses! Nu kommer Krister och jag som inte gjort i ordning någon mat. Fort! Göm dig bakom köksdörren! sade hon till Hans, som snabbt lydde hennes uppmaning. Hon vände sig sedan till Krister och sade:

– Jag har en överaskning åt dig idag!

– Har du varit till systemet och tullat på motboken? skrattade Krister till, under det han tog av sig sina överkläder och hängde upp dem och kom ut i köket.

– Titta bakom köksdörren får du se något!

Han tittade bakom och dörren och brast ut:

– Jaaså, du har skaffat dig en ny karl och en verkligt ung en må jag säga!

– Ser du inte vem det är? frågade Ester.

Krister tittade en stund och snart fylldes köket av ett glädjerop.

– Men för fan, är det inte Hans?

– Det är det, sade Hans, och rusade fram från sin plats och slog armarna om Krister.

– Välkommen åter Hans! Om du visste vad vi har väntat

och längtat efter dig under alla åren!

Nya berättelser och händelser välldes fram, nu från Krister som började varje ny episod med orden: Minns du Hans när... När han äntligen tömt minnenas förråd, lutade han sig tillbaka och tittade på Hans.

– Nu måste du berätta för oss, hur du har haft det under alla dessa år.

– En annan gång, men inte nu. Jag vill inte förstöra den här vackra stämningen, svarade han lågmält.

– Är det på det viset, sade de samstämmigt, då förstår vi att du inte har haft det så bra som dom lät oss tro.

Hans bara nickade som svar.

– I dag ska vi bara vara glada och inte ägna oss åt sorgliga saker, det har du rätt i, sade Krister.

– Förlåt mej, men jag har ingen mat färdig ännu. Vi har varit så upptagna av varandra, Hans och jag, sköt Ester in.

– Då tar vi oxfilen som jag tog från slakteriet. Jag har lovat att hjälpa en kamrat, men han får vänta. Gör i ordning den så ska jag gå ut och handla något extra gott till den.

– Jag har gömt undan lite gott, så du behöver inte gå till bolaget, sade Ester, om det var det du menade med lite extra.

– Jag begagnar inte sprit, sade Hans, jag är med i godtemplarna, så inget för mej tack.

– Det var som fan! Har vi fått en saftsugare i huset?

– Krister då! utbrast Ester, så du säger. Var du glad att han är en skötsam pojke. Det har du all heder av Hans, och Krister,

det skulle inte skada dej heller att avstå från spriten. Det blir lite väl mycket ibland.

– För tusan Ester, trolla fram lite god mat och låt mej slippa höra en nykterhetsföreläsning, sade Krister, och klappade henne lätt på baken.

Ester lagade till en god middag, dukade fram bästa porslinet, tände ljus och skapade en härlig stämning i det enkla hemmet. Den första överraskningen hade lagt sig och man åt under tystnad och ville njuta ostört. Mot slutet av måltiden bröt Hans tystnaden.

– Tänk så mycket annorlunda mitt liv kunde ha blivit om pappa och barnavårdsnämnden hade bemödat sej med att ta kontakt med er och jag hade fått komma hit i stället. Detta kan jag aldrig förlåta pappa.

– Din styvmor var svartsjuk på dej, sade Ester. Hon unnade dej inte att ha det bra. Hon hade en pojke som hon tog med sej in i äktenskapet och hon hade hellre sett att vi tagit hand om honom än dej. Vi däremot såg hur illa du blev behandlad av henne och tyckte synd om dej, därför tog vi dej med oss så ofta som möjligt. Förmodligen fick barnavårdsnämnden aldrig vetskap om oss och att vi kunde ta hand om dej, så dom ska du nog inte döma.

Vårdagen led mot sitt slut, skymningen började falla. Hans måste återvända till Elin och Karl på Skinnarviksbergen. Krister och Ester följde med en bit på väg. Sakta gick de

längs Ringvägen för att så länge som möjligt få rå om varandra ännu ett tag denna första dag. Det var rätt mycket folk ute i den vackra vårkvällen. Män-niskor som annars hade bråttom, flanerade nu stillsamt fram. Det enda som störde idyllen var tidningsförsäljarnas utrop om dramatiska händelser från kriget.

Borta på Ringvägen i höjd med Tantolunden möttes de av behagligare ljud.

– Tyst! Stanna och lyssna, sade Ester plötsligt.

Ur lundens grönska hördes fåglarnas kvällskonsert. Tydligast var koltrastarnas klara flöjttoner från träd-topparna.

– Är det inte underbart? Vilken dag! Vad lycklig jag är, sade Ester, och omfamnade Hans.

– Det är jag också. Jag kan än inte fatta att jag har fått tag i er.

De följde honom ända till spårvagnsstallarna vid Ringvägens slutände, där Lundagatan tog vid.

– I morgon åker jag hem igen, sade han.

– Vi måste mötas snart igen, svarade Ester, nu får inget mer skilja oss åt.

– Nej, svarade Hans och Krister samtidigt.

De stod kvar och småpratade en stund medan det mörknade alltmer. Fågelsången tystnade, endast storstadens brus nådde deras öron. Några älskande ungdomar som höll varandra om midjan försvann upp bland de smala, trånga gränderna som slingrade sig in bland Skinnarviksbergens gamla bebyggelse.

– Ester, när du åker och hälsar på din mamma i pingst, hälsa från mej.

– Det ska jag göra och jag ska även gå till pappas grav med några blommor. Så synd att han inte är i livet och fått möta dej igen.

– Vill du lägga en blomma på hans grav som en hälsning från mej, bad han.

– Visst, så omtänksam du är.

Så tog de ett ömt farväl av varandra och han gick baklänges och vinkade åt dem så länge han kunde se dem.

Ännu en dag rik på upplevelser och mycket att berätta om för Elin och Karl. Innan han gick till sängs ställde han sig på balkongen och såg ut över staden som gnistrade som en juvel i kvällsbelysningen. Elin kom med en kofta och lade över hans axlar.

– Den första tiden jag var i Vingåker, efter att ha lämnat helvetet på pojkhemmet, trodde jag allt bara var en dröm. Så lycklig kände jag mej och samma känsla kommer över mej igen efter dessa dagars upplevelser, sade han med drömmande blick.

– Det är ingen dröm, svarade Elin, men kom in nu så du inte blir förkyld. Luften känns lite rå.

Oro förbyts till glädje

Hans återvände till Arboga med känslan av att han börade ett nytt liv som en helt ny människa. Han hade mycket att berätta för Mia och Linnea. Det blev några timmar varje gång, eftersom han inte glömde ett ord som sagts eller den minsta lilla detalj av vad som skett.

Ett par dagar efter hemkomsten gav han sig i kast med brevet som han skulle skriva till sin mamma. När han hade skrivit ned de två första orden "Kära mamma" högst upp på papperet, satt han en lång stund och såg på dem och upprepade dem flera gånger för sig själv. Om och om igen riktigt sög han på orden som om de varit en god karamell. Så med ens kom han att undra över om han kunde säga mamma. För första gången tyckte han att det kändes konstigt att uttala det ordet. De fostermammor han hade haft under åren, även styvmor, hade han aldrig fått säga mamma till, utan bara tilltalat dem vid förnamn. Han mindes när han en gång som liten hade försökt att säga mamma till Ragnhild. Hon hade tillrättaviserat honom och sagt till honom att hon var inte hans mamma och att hans riktiga mamma var död. Det var första gången han fick höra det, men trots att han inte förstod innebörden med tillrättavisningen, förstod han mycket väl och försökte aldrig

mer att säga mamma till någon.

- Tänk, nu har jag i alla fall en mamma, sade han högt.
- Ville du mej något? undrade Mia, och drog ifrån draperiet till kammaren.

- Jag skriver brev och sa bara att nu äntligen har jag en mamma och jag försöker att skriva till henne men det är så svårt för jag har ingen aning om hur jag ska börja eller vad jag ska skriva om.

- Så klart att det är svårt för dej att sitta där vid byrån som är både för hög och snedvriden, gå in i finrummet och sätt dej vid skrivbordet så ska du se att det nog går lättare för dej att skriva.

Efter många försök och misslyckanden hade han äntligen fått ihop ett brev som han var nöjd med. Det blev ett långt brev, för när han väl kom i gång att skriva var det svårt att sluta. Innan han slickade igen kuvertet, lade han i ett fotografi av sig själv i finkostymen och skickade en tacksam tanke till Mia som hjälpt honom med de fina kläderna. Med stor omsorg skrev han Eva Martinsson på kuvertet. Det var första gången han själv skrivit det namnet och han tittade på det en stund innan han fortsatte med adressen i Trosa.

När han lade brevet på postlådan såg han framför sig hur mamman om några dagar, kanske lite undrande, skulle öppna det och med stor förvåning läsa dess innehåll.

Jag undrar vad mamma tycker och tänker när hon läser vad jag skrivit, tänkte han. Hur länge kommer det att dröja innan

jag får något svar? Tänk om inte mamma svarar, inte vill veta av mej eller kanske som pappa, glömt att jag finns till? Tankarna gjorde honom orolig. I glädjen över att ha en mamma, hade han inte haft en tanke på att hon kanske inte skulle känna samma glädje över att kännas vid sin son. Oron gjorde honom kallsvettig och som alltid i nödens stund vände han ansiktet uppåt. Gode Gud, hjälp mej så att mamma kommer ihåg mej och att hon svarar på mitt brev.

Under sin tid hos Mia hade han alltid kommit hem för att äta en god lunch. En dag när han satt sig tillrätta vid bordet och börjat äta, vände sig Mia om.

- Jag tror att du har fått brev från din mamma i dag.
- Var är det? utbrast han ivrigt och flög upp från stolen.
- Det står på skänken bredvid radion, svarade hon och pekade.

Brevets poststämpel var Trosa och med ivriga händer började han slita upp kuvertet.

- Ta det lugnt pojke, manade hon, du kan ju rent av slita sönder brevet som du håller på.

Det föll något ur kuvertet ner på golvet. Han böjde sig ned och plockade upp ett gulnat och en aning nött fotografi. Han stod en lång stund och tittade på det innan han räckte fram det till Mia.

- Titta! Det här är min mamma! Är hon inte vacker? sade han med stolthet i rösten.
- Visst är hon det, men här är hon nog rätt så ung. Hon ser

nog något annorlunda ut i dag, svarade hon.

Han vände på kortet och läste det som stod skrivet, på baksidan. ”Här är jag tjugo år gammal”.

– Här är mamma två år äldre än vad jag är nu. Tycker du inte att jag är lik mamma? undrade han.

– Kanske det, sade hon, efter att ha tittat fram och tillbaka mellan kortet och honom några gånger.

Han plockade fram brevpapperen, flera stycken, ur kuvertet.

– Titta så mycket mamma har skrivit! Åh, titta vad mamma har skickat med, sade han med en blandning av glädje och förvåning och höll upp två femkronorssedlar.

– Sätt dej ner först och åt maten innan den kallnar! Brevet finns kvar och det kan du läsa sedan i lugn och ro, kommenterade Mia.

På kvällen läste han brevet många gånger om. Med ett häftstift hade han satt upp fotografiet av sin mamma på väggen över sängen. Där låg han utsträckt och läste. Först läste han brevet, sedan lät han papperen vila på bröstet medan han låg och tittade på fotot, så läste han igen och så tittade han. Så där höll han på. Lyckan kände inga gränser. Han hade svårt att fatta att han fått en mamma.

– Mia! Hörde du att mamma skriver att hon vill att jag ska komma till henne snart? Men jag får nog vänta till midsommar när jag får semester. Hör här vad mamma skriver, fortsatte han, “jag sänder med lite pengar så du kan fira att vi funnit varandra genom att köpa något gott”.

– Jag hör, sade hon, du har läst det där för femte gången nu.

– Får jag ta hit Linnéa i kväll? Då ska jag gå in på konditoriet vid torget och köpa något gott till kaffet. Så kan vi väl fira min glädjedag tillsammans, eller hur? undrade han och for upp från sängen.

– Gör du det, så ska jag koka lite gott kaffe, fick han till svar.

Han rusade ut i köket och i förbifarten gav han Mia en kram och snurrade runt med henne ett par varv. Hon skrek till inför denna hastigt påkomna ysterhet.

– Lugna dej pojke! Du är alldeles vild och galen! Tänk på att jag är gammal!

När Hans kom tillbaka med Linnea, hade Mia dukat fram i finrummet och tänt en brasa i kakelugnen som drev bort den råa luften och nu spred en skön värme. Hon hade plockat upp av sitt hembakade bröd och tillsammans med tårtan han köpt med sig hem såg det ut som det finaste söndagskalas, fast det var på blanka vardagen. De satte sig ner och firade hans glädjedag med att smaka av allt det goda.

– Tänk att jag har fått en mamma! Åh, vad lycklig jag är! utbrast han flera gånger medan han mumsade i sig av härligheterna och hans ögon tindrade i kapp med de tända ljusen i Mias bästa mässingsstakar.

– Nu ska du se Linnea, att Hans kommer att ägna så mycken tid åt sin mamma att han nog glömmer dej, sade Mia vänligt

leende och klappade henne på armen

Den synen gjorde honom ännu gladare för det var första gången han sett Mia behandla Linnea vänligt.

– Linnéa kommer jag inte att glömma, utropade han övertygande. Tycker Mia om Linnéa?

Mia borstade bort några smulor från bordsduken innan hon svarade.

– Jag har lärt känna Linnéa och vi språkades vid en hel del när du var i Stockholm. Linnea är en bra flicka och mycket fäst vid dej. Var rädda om varandra och ha inte för bråttom, sade Mia och log emot dem båda.

Återseendet

Våren och försommaren bjöd på sol och värme och blev en fin årstid. Hans längtade intensivt efter midsommar då hans semester skulle börja och han skulle resa till sin mamma, styvfar och halvbror i Trosa. De bodde i en stuga vid Trosaån som de hyrde av en äldre kvinna från Stockholm.

Mötet mellan Hans och hans mamma blev inte lika dramatiskt och känsloladdat som när han återsåg moster Ester och morbror Krister. Här fanns inga barndomsminnen och känslor förknippade, eftersom de skiljdes åt när han var liten och hn hade inget minne av sin mamma. Men visst var glädjen stor när de omfamnade varandra. De tårar som fälldes kom mest från Eva, lyckotårar över att hon äntligen återfunnit sin son.

Eva hade ett livligt temperament, pratade ofta och hade lätt till ett skratt. Han märkte att han hos sin mamma fann många likheter med sig själv. Olof däremot var Evas motsats. Han var tystlåten och lågmäld. Gerhard uppträdde till en början blygt och avvaktande mot sin halvbror men de fann snart varandra och hade trevligt tillsammans.

Midsommaraftonen for allesammans ut till Edanö för att

fira. De njöt av fin musik, underhållning och vackert väder, men kämpade frenetiskt med all mygg. Dagen därpå cyklade Hans och Gerhard omkring för att titta på omgivningarna. De tog sig ända till Tullgarns slott i förhoppning om att få en glimt av kungen på tennisbanan i slottsparken.

När helgen var över, började Hans sin semester på två veckor medan Olof, som var egen byggnadssnickare, och Gerhard, som arbetade på en cykelverkstad, måste återgå till arbetet. Deras semestertid var planerad till längre fram på sommaren.

Hans vaknade av att Eva drog upp rullgardinen, öppnade fönstret och lät den daggfriska morgonluften fylla rummet. Det vackra vädret höll i sig och solskenet flödade in. Nedifrån ån hördes ett svagt brus, trots fåglarnas intensiva kvitter i buskaget straxt intill.

– Så vackert väder det är i dag också, sade han yr-vaket.

– Vi får nog den varmaste dagen hitintills, sade hon och fortsatte, jag har haft jobbigt före helgen, många kunder att stryka tvätt åt, så jag har tänkt att verkligen koppla av i dag. När vi har ätit frukost kan vi ta roddbåten och åka ut till ett ställe jag känner till. Vi tar med oss matsäck och bara litar oss och har det skönt i solen. Vad tycker du? Blir inte det en härlig upptakt på din se-mester?

– Bra, svarade han, och skyndade sig upp ur sängen. Vilken fin start på semestern minsann, bättre kan det inte bli.

– Om du vill så får du ro båten, sade hon vid frukostbordet.

– Nej för tusan, jag är en dålig roddare! utbrast han, och berättade om den misslyckade roddturen med friherrinnan på Skenäs och när han berättat färdigt skrattade de båda hjärtligt.

Eva satt vid årorna och med säker hand förde hon den grönvita båten sakta framåt. För det mesta lät hon den glida fram enbart med kraften av strömmen. Med årorna parerade hon så att de inte skulle stöta emot båtarna, som låg förtöjda eller någon av de många bryggorna. Han beundrade alla fina båtar, en del verkliga lyxbåtar, som låg förankrade vid kajen.

Snart öppnade sig Trosafjärden och hon rodde försiktigt som om hon var rädd att förstöra den vackra spegelblanka vattenytan.

– Vart ska vi? undrade Hans.

– Det finns en liten ö, eller rättare sagt holme, som kan vara lagom för oss två. Där får vi vara ensamma, prata ostört och bara rå om varandra för en dag.

Hennes ord påminde honom om en annan liten ö från tiden i Vingåker och han berättade för henne om den. Hur underbart han och hans kamrater haft det där och hur de ibland badat nakna i månskenet.

– Går det att bada dit vi ska?

– Om du kan simma så går det bra, för det är ganska djupt runt hela holmen.

– Tusan också! Jag har ju inga badbyxor med mig.

– Vi blir säkert ensam, bara några båtar som passerar förbi ibland, så du kan bada naken fast det inte finns något månsken, skrattade hon, och för mej behöver du inte vara blyg, Jag är ju din mamma.

Holmen de skulle till höjde sig bara en aning ovan vattenytan och bestod till större delen av blankslitna hållar, men på den högsta delen fanns en liten grön yta, omgärdad med några buskar. Eva lade ut filten och kuddar på marken och vände sig till Hans.

– Vad tycks om platsen?

– Fint!

– Här ska vi vila och ha det skönt, hoppas bara att det vackra vädret står sig, sa hon och sträckte ut sig på filten och tog på sig solglasögonen.

Han däremot ville ta ett dopp och känna på vattnet och försvann bakom buskarna för att ta av sig kläderna. Försiktigt tog han sig fram genom några vattenfyllda skrevor och kände det uppvärmda vattnet sluta sig kring fötter och ben. Utanför hållarna var det bråddjupt, så han hade bara att kasta sig i och simma ut.

– Simma inte för långt ut, ropade hon en aning oroligt.

– Jag kommer snart upp för det är kallare än jag trodde.

När han kom upp gick han omkring på holmen och lät solen torka kroppen. Några tärnor flög skrikande upp från sina bon och försökte mota bort honom när han kom för nära. Kroppen var snart torr och han tog på sig byxorna och lade

sig bredvid Eva på filten.

Tysta låg de och njöt av den värmande solen. Då och då svävade någon tärna eller fiskmås över dem och gav ifrån sig ett skri. Ibland hördes mullret av kanoner från örlogsflottans skjutövningar ute till havs. Sakta började de samtala och han ställde några frågor om hennes barndom. Han fick nu veta att hon också hade haft en svår uppväxt. Hennes mamma hade försörjt dem så gott hon kunde, men när hon inte orkade längre togs Eva om hand av en gammal änka i en by i Uppland.

– Jag var rätt ung när jag kom till Stockholm, berättade hon vidare. Storstaden lockade många ungdomar, men vi hade ingen aning om hur svårt det var att ta sig fram där. Jag arbetade på många olika ställen mot en urusel betalning.

– Hur träffade du min pappa?

– Då arbetade jag på Djurgårdsbrunns värdshus och han var värvad vid Kl. Som du vet, fick jag två barn med honom, dig och Sune. Jag slet som ett djur, för att vi så snart som möjligt skulle kunna skaffa oss ett hem. Men förgäves. Han svek både mej och er för en annan kvinna, som han gifte sej med för att hon väntade barn. Det var en svår tid för mej och ännu värre blev det när barnavårdsnämnden såg till att jag inte fick behålla någon av er. Du hamnade hos din pappa och styvmor och Sune hos en familj i Stockholm. Honom hade jag kontakt med men dej fick jag inte träffa, det såg din pappa till. Du må tro det kändes svårt de gånger jag såg dej på stan och inte kunde få rusa fram och krama om dej. Jag flyttade snart

till en annan stadsdel och sedan såg jag dej aldrig mer, förrän nu. Tack snälla du för att du sökte rätt på mej.

Hon hade mycket att berätta för Hans, inte bara tragiska händelser, utan även komiska episoder som de skrattade åt.

– Hur har du det nu då? undrade han.

– Innan jag kom till Trosa gick jag igenom ännu en svår period. Jag blev förälskad i en man och såg åter ljust på framtiden, men så blev jag med barn och födde Gerhard och då svek den karln också. Men jag fick behålla Gerhard och arbetade hårt för att klara av det hela. Jag ska säga dej, att ibland var jag så förtvivlad att jag tänkte ta livet av oss båda två, men det var något som höll mej ifrån det.

– Jag har haft likadana tankar ibland när jag haft det som svårast, avbröt han.

– Är det möjligt? Du som är så ung. Nu har jag det bra och lever ett lyckligt liv, trots att jag tidvis har det rätt slitsamt med min strykinrättning, men det ger mej i alla fall en liten inkomst.

Hon vände sig på sidan, reste sig halvvägs upp, vilande på armbågen strök hon med den fria handen hans ostyriga fuktiga hår.

– Så har jag ju fått tillbaka dej, något som jag knappast vågat drömma om än, mindre hoppats på. Om du visste vad jag är glad för det.

Han kände sig varm igen av den gassande solen så han tog av sig byxorna och kastade sig åter i det svalkande vattnet.

Hon njöt i fulla drag av att se sin son simma omkring och kunde knappt tro att det var sant att hon verkligen upplevde detta ögonblick. Hon började duka fram kaffe, smörgåsar och bullar. När han kom upp ur det våta satte han sig direkt ned och tog för sig.

– Ursäkta mej mamma, att jag sitter naken så här, men det känns så skönt att få göra det.

– Det gör inget. Sitt du som det bäst behagar dej och skulle det komma någon till ön så får du väl klä på dej, skrattade hon.

När matsäcken var uppäten sträckte hon ut sig på filten igen. Han satt kvar med knäna uppdragna mot kroppen och med armarna runt benen. Blicken var fäst på något långt borta vid horisonten. Efter en stunds tystnad kom blicken tillbaka och han vände sig mot henne.

– Nu ska jag berätta för dej hur jag har haft det. Det har inte varit något tillfälle tidigare att göra det. Han började med tiden hos pappan och styvmmodern, där han haft det ganska svårt. De hade varit stränga och han var i vägen och känt sig ovälkommen.. ,

– Min stora tröst och hjälp var styvmors syster Ester och hennes man Krister. Dom tog ofta med mej hem till sej och ibland åkte vi och hälsade på i Esters föräldrahem i Uppland. Där tillbringade jag många underbara dagar. När jag var fem år skickades jag till ett par i Arboga. I början var det svårt, för jag längtade efter Ester och Krister, men när jag väl kom in i

min nya familj trivdes jag. Så blev fosterfar nervsjuk och jag började fara illa, fick mycket stryk och jag skickades vidare till Eolshälls pojkhem i Stockholm.

Nu blev rösten hård och bitter, orden grova och upp-blanda med svordomar. Under det han berättade gjorde Eva korta inpass. När han berättade om tiden i Småland och kom in på Josefin, mjuknade hans röst.

Eva satt nu upprätt med handen på hans arm. Han hade svårt att berätta och med gester försökte hon trös-ta. Det tog en stund innan han fortsatte.

– Låt mej berätta något vackert från tiden i Småland, men lova att inte skratta, bad han.

– Jag lovar, sade hon och klappade honom lugnande på armen. Det kan vara skönt att höra något vackert också i allt elände.

– Min fosterfarmer, Josefin berättade för mig en gång att stjärnorna var själen efter goda människor som dött. En stjärnklar natt när jag var på väg hem från kvarnen valde jag ut den klaraste stjärnan som måste vara du och började tala med den. Sedan dess har det blivit många och långa samtal mellan oss.

– Tack för din vackra berättelse, sade hon. Jag hoppas att jag ska kunna vara dej till hjälp och stöd nu.

– Nu ska jag berätta för dej om en plats där jag verkligen trivdes och hade roligt. Han återgav tiden på Skenäs slott, där han för första gången kände av friheten.

– Människor där förstod mej och behandlade mej väl. Den sommaren kommer jag aldrig att glömma.

Hon såg att han var avspänd nu, hela ansiktet strålade av tillfredsställelse.

– Hur gick det sedan?

– Jag kom till en bonnjävel i Valla men om den tiden kan jag berätta någon annan gång, för nu orkar jag inte med mera, sade han och försökte få tankarna över på något annat.

Han pekade på en stor vacker båt som stävade in mot Trosaåns mynning och de följde dess färd med blicken genom den trånga passagen.

– En sådan vacker dag och vilken härlig plats du tagit ut mej till. Tänk vad jag är glad att jag har dej på jorden att prata med och inte bara som en stjärna där uppe i rymden.

Eva såg på sin son med tårfyllda ögon. Hon blev så rörd över orden att hon inte kunde få fram några ord, utan nickade bara förstående till honom.

– Har du försökt att få tag på mej någon gång? frågade han lågmält och försynt som om han var rädd att ställa den frågan.

– Visst har jag det, men jag har alltid förvägrats rätten att få veta var du var någonstans. På omvägar fick jag veta att din pappa inte hade dej längre, att du var utackorderad. Då trodde jag att det skulle bli möjligt att få kontakt med dej, men man svarade på barnavårdsnämnden att du hade det bra och inte fick störas. Senast tog jag kontakt med dem när du fyllt fjorton år och jag förstod att du skulle konfirmeras. Då hade jag köpt

en psalmbok och skrivit några rader i den som hälsning från mej. Dom vägrade ge mej adressen till dej, men en tjänsteman tog hand om psalmboken och lovade se till att den skickades till dej.

Hans for upp från filten som stungen av ett bi.

– Vad fan är det du säger! skrek han. Visst fick jag en psalmbok utöver den jag fick av socknen, men det stod inget skrivet i den att den var från dej. Däremot stod det att det var en gåva från Stockholms stads barnavårdsnämnd med en blålila stämpel. Nu förstår jag. Dom förbannade djävlar hade tagit bort det blad som du skrivit på och sedan slagit dit sin stämpel. Fy faan! Hade jag dom här nu så tror jag att jag skulle kunna mörda dom.

– Lugna ner dej och var inte ledsen. Du kan väl ta ur deras blad, så kan jag ju skriva ner min hälsning på nytt.

– Det går ju inte. Jag kastade boken så fort jag fick se var den kom ifrån. Jag hatade allt vad barnavårdsnämnder heter.

– Vad du säger är ju nästan ofattbart, sade hon upprört. Hur kunde dom vara så gemena att göra så med min konfirmationsgåva och att dessutom dödförklara mej.

– Jag tror att dom är i stånd till att göra vad fan som helst. Det finns djävlar inom dom där nämnderna som aldrig borde få ha hand om eller ha ansvar för barn. Jag glömmer aldrig de förorättar och förnedringar som jag och mina kamrater utsatts för av dessa tjänstemän. Några arbetskamrater som jag berättat för om mitt liv, har lärt mej att det bästa jag kan göra för att

förbättra samhället är att arbeta aktivt både fackligt och politiskt. Du kan ge dej på att det ska jag verkligen göra. Jag har redan börjat med det och mer ska det bli.

Han hade eldat upp sig som en agitator. Hon såg med viss stolthet på sin sons agerande.

– Jag tror dej. För egen del försöker jag att glömma den svåra tiden i mitt liv, försöker leva i nuet och blicka framåt. Livet måste ju trots allt gå vidare.

– Det kanske är lättare för dej att glömma alla förorätter och förnedringar, därför att du är äldre och händelserna ligger längre bort i tiden. Jag kommer nog alltid att känna ett brinnande hat mot all överhet och alla översittartyper, svarade han.

– Nu kanske vi ska börja att tänka på hemfärden, sade hon och började plocka ihop koppar, fat och bestick.

De skakade filten och gav fåglarna av bröresterna som tack för att de inkräktat på deras holme. Snart satt de i båten på väg hemåt och såg med vemod den lilla holmen försvinna ur sikte. Med kraftiga årtag rodde Eva upp genom Trosaån. De mötte några fiskebåtar fullastade med strömmingsskötur på väg ut till nattens fångstplatser. Under tystnad gled de förbi villorna utmed åkanten, byggda i olika modeller och med varierade glada färgsättningar och översållade med fantasifull snickarglädje.

– Trots min bittra barndom och uppväxt har det funnits tillfällen när jag har haft stunder av lycka och hänförelse. Då

har jag trott att jag drömt och varit rädd för att vakna upp till den grymma verkligheten. Så har jag känt det i dag. Tänk om allt bara är en dröm, sade han och skrattade till.

– Tänk samma känsla har jag haft sedan du kom hit, sade hon och log.

Hans såg sin mamma i ögonen, småkrattade och sade.

– Mamma ro försiktigt så du inte stöter emot bryggan och väcker oss ur våra vackra drömmar.

Livets allvar

Hans stannade en vecka i Trosa, innan han återvände till Arboga för att tillbringa resten av semestern där. Han hade nu mycket att berätta för Mia och Linnea om sina dagar i Trosa och om den glädje harg kände över att ha funnit sin mamma. Det som hänt och hans allt djupare kärlek till Linnea gav livet en ny mening och innehåll. Däremot hade han inga känslor för sin pappa beroende på sina egna minnen från barndomen och av det som mamman berättat, om hur illa han hade behandlat henne. Detta styrkte ännu mer hans uppfattning om att det nog skulle dröja innan han sökte upp sin pappa.

Efter någon tid kom de utlovade pengarna från barnavårdsnämnden i Stockholm. Han betalade sin skuld till Mia för den hjälp hon gett honom när hon köpte nya kläder inför Stockholmsresan. För de pengar som blev över köpte han sig en begagnad saxofon. Vid sidan av det fackliga och politiska var musiken det som intresserade honom mest. Han hade alltid haft en hemlig önskan om att en dag äga ett eget musikinstrument.

Ute på gården hade Mia en mangelbod och där satt han

varenda ledig stund och försökte lära sig spela. Han övade skalor medan han spottade blod från enn blödande underläpp. Mias katter smög förskräckta omkring te på gården av allt oljd han åstadkoom. Det dröjde inte länge förrän även e boende tyckte att det kunde vara nog.

– Mina hyrestäster kalagar på ditt oljud och hotar med att flytta, sade Moia åt onom en dag. Antingen fltar dom eller du, om du inte vill sluta upp med ditt spelande.

Det var ett besked i klartext och eftersom han inte ville sluta spela ågterstod inet annat än att försöka få tag i ett möblerat rum. Eftger att ha studerat annnonserna i tidningen en tid fick han tag på ett rum i en villa som ägdes av ett par gamlingar. an förde på tal att han spelade saxofon.

– Det gör inget vi hör så dåligt, men du får inte ta in fruntimmer på rummet om nätterna. Obesvärat kunde han öva skalor och musikstycken på sin saxofon och i smyg tog han in Linnéa på rummet nattetid. Saxofonövningarna ledde snart till resultat, fr han blev antagen till godtemplarnas nybildade dansorkester som svarade för musiken vid dansaftnar, basarer och kabaréer och också anlidades på olika platser runt om i bygden.

Med en blandning av oro och avund fick han nu från estraden titta på när andra pojkar tog hand om Linnéa under danserna. Endast ett par danser under en kväll kunde han smyga sig ftoll och dansa med sin flickvän. Det var musiklivets avigsida.

.Sedan han flyttat från ‘Mia tyckte han sig inte längre ha något hem. Visserligen intog han fortfarande sina måltider hos Mia och njöt av hennes förträffliga kokkonst, men han kände sig rotlös. Känslan som drabbade honom gällde också Linnéa som delade rum och liksom han saknade en fast punkt i tillvaron. Det ledde till att de intensivt drömde om och längtade efter den dag de kunde bilda ett eget hem. Deras längtan och drömmar blev tidvis en lidelse och plåga. De var bara nitton år och enligt lag kunde inte Hans gifta sig förrän han var fyllda tjugoett och myndig. Först då ansåg samhället att han var mogen att kunna ta ansvar för en familj.

– Det är ju två år dig, men betala skatt på min lilla lön anses jag vara nog myndig till, sade han i sina bittraste stunder.

Han visste att han kunde gifta sig före fyllda tjugoett, men då måste han skriva till ‘kungs’. Det starkaste och säkraste skälet att få en sådan framställan beviljad var om det väntades barn. Under sina samtal om att bilda familj kom de in på ämnet ibland. Det var den enda möjligheten som stod dem till buds, för att inom en rimlig tid kunna göra allva av att skaffa sig ett eget hem. Deras växande längtan drev dem också i den riktningen. Vid sina kärleksmöten hade de tidigare varit försiktiga och rädda om varandra. Nu började de släppa loss sina hämningar men i det avgörande ögonblicket segrade för-nuften, vilket ledde till att Linnéa ibland lämnade honom, ledsen och besviken. Men som ofta hän(lerrförnuften be-segras.

En lunch när han var på väg tillbaka till arbetet kom hon

springande mot honom. Hennes ansikte strålade av glädje.

– Vad är det nu för något eftersom du ser så glad ut? Har du fått löneförhöjning eller har du fått tag i något annat jobb?

Hon hade svårt att genast svara honom. Språngmarschen gjorde att hon flämtade häftigt, medan hon höll sina händer om hans axlar och såg in i hans förvånade ögon.

– Jag är med barn, viskade hon fram till slut. Så lycklig jag känner mej. Nu kan vi gifta oss och ingen kan hindra oss längre att skaffa oss ett hem.

Hans kände sig omtumlad av beskedet och hade svårt att samla tankarna.

– Vad säger du, det kan inte vara sant.

– Det är sant. Du hör väl vad jag säger, svarade hon i bestämd ton. Är du inte glad.

– Jag vet inte vad jag ska svara, det kommer så plötsligt. Är du riktigt säker?

– Ja, var det korta svaret.

De närmaste dagarna hade han svårt att koncentrera sig på arbetsuppgifterna. Tankarna kretsade ständigt kring vad han hade ställt till med. Hur skulle han klara av det? Ibland närde han förhoppningen att hon hade vefel. Ibland kom tankarna in på att hon kanske försökte lura honom till att bli oförsiktig i sin längtan att bli med barn och få bilda familj. Vid de kommande kärleksmötena blev han åter mer försiktig.

Efter några månader såg han att hon haft rätt. Hon började bli rund om magen. Han kände sig smått generad när de rörde

sig bland sina bekanta som ställde frågor till honom. Mia hade vid något tillfälle sett hur det var ställt.

– Är Linnéa med barn?

Han bekräftade det samtidigt som en lätt rodnad spred sig över ansiktet.

– Jag ser att du rodnar så jag förstår att du är den skyldige, fortsatte hon med vass röst.

Han svarade knappt hörbart.

– Du kan hädanefter se dej om efter ett annat matställe, för hos mig har du ätit färdigt.

Det beskedet tog han hårt. Det blev något av en dom över hans handlande. Med detta bröts förbindelserna helt mellan honom och Mia.

Vetskapen om Linneas tillstånd fick honom att börja känna ansvar för vad han ställt till med. Det lättade hans bekymrer något att han samtidigt kände en liten låga av glädje och stolthet tändas inom sig. En del av hans kamrater tröstade och stöttade honom. Andra sade rakt på sak:

– Det här klarar du aldrig av gosse. Stick från stan!

Men Hans var bestämd i sin vilja att klara upp det hela. Han skulle inte svika Linnéa och det väntade barnet som hans pappa en gång gjort. Här skulle inte ges någon anledning för någon barnavårdsnämnd att ingripa. Detta barn skulle förskonas från att gå samma öde till mötes som han hade gjort.

Nu måste nästa steg tas och det var att skriva till “Kungs”. Av en arbetskamrat fick han veta att den som bäst skulle kunna

hjälpa honom med detta var prosten. Hans aversion mot präster gjorde att han motvilligt sökte sig till pastorsexpeditionen.

I god tid infann han sig på pastorsexpeditionen och till att börja med satt han ensam där, men så kom ett par äldre damer, parant klädda som om de skulle på fest. Hans kände sig smått generad, där han satt i sina sotiga arbetskläder och tummade på en solkig sportmössa. Försiktigt slog sig kvinnorna ned på knarrande stolar och gav honom en förstulen blick, samtidigt som de höll hårt om sina handväskor. Ingen sade något. Det var så tyst att man kunde hört en knappål falla till golvet.

Så kom prosten med vördnadsfulla steg in på expeditionen och nu kunde Hans återuppleva den ödmjukhet och vördnad som han sett sockenborna i Småland visat sin präst, när nu de äldre kvinnorna hastigt reste sig från sina platser och med en djup nigning hälsade sin prost och de allvarliga minerna förbyttes för några ägoblick till ett inställsamt leende, innan de åter satte sig ned. Hans satt demonstrativt kvar på sin stol och hans uppförande möttes av en skarp blick från såväl prosten som kvinnorna. Men detta bekom honom inte, han kände ingen respekt och vördnad för präster efter allt han upplevt.

Prästen ordnade en stund med några papper på bordet och skrev under ett par av dem innan han vände sig till de församlade.

– Vem står först på tur?

Hans reste sig och gick fram till skrivbordet, rullade sin solkiga mössa mellan fingrarna. Han visste inte hur han skulle

framföra sitt ärende. Han sneglade ömsom på prästen och ömsom på de gamla tanterna. Vad han hade att framföra ville han att det skulle stanna mellan honom och prästen och därför böjde han sig fram emot prästens öra och viskade:

– Jag skulle vilja ha hjälp med att skriva till “Kungs”. Prästen mönstrade honom samtidigt som han mödosamt reste sig från stolen och sade högt och tydligt:

– Ni vill ha hjälp med att skriva till Kungs!

Ur ett skåp tog han fram ett stort papper, intog åter sin plats vid skrivbordet och droppade med en högtidlig gest pennan i bläckhornet, strök av överflödigt bläck för att det inte skulle bli någon plump på det fina pappret. Han tvekade en stund inför stundens allvar, innan han förde pennan till pappret och med stora sirliga bokstäver högst upp på pappret skrev: TILL KONUNGEN. När det var gjort beskådade han resultatet, det var inte var dag han skrev brev till konungen. Längst ned på sidan började han sedan med en standardfras som han lärt sig och var den samma oberoende vilket ärendet gällde. När det var färdigt förde han läskpappret varligt över det skrivna innan han vände på bladet. Han såg upp på Hans och frågade vad ärendet gällde.

Hans böjde sig åter ned mot prästens öra och viskade:

– Jag är inte myndig och jag vill gifta mig.

– Jaha, i och för ingående av äktenskap, repeterade prästen så högt att Hans tyckte orden trängde ut genom prostgårdens väggar.

Han såg de gamla tanterna vakna till liv, hur deras ansikten lyste av spänd förväntan på fortsättningen av samtalet framme vid skrivbordet.

Hans återkallades till verkligheten inför prästens fråga:

– Av vilken anledning måste Ni gifta er innan Ni uppnått myndig ålder?

Hans svalde några gånger och kände en lätt rodnad stiga upp i ansiktet innan han åter böjde sig fram och viskade på ett sådan sätt att prästen borde förstå att vad som nu sades skulle stanna dem emellan:

– Min fästmö är med barn.

– Jaha, hon är med barn, hon är havande. Ja... det är en godtagbar anledning att skriva till Kungs, svarade prästen med kraftfull stämma.

Nu tyckte Hans att kärringarna formligen lättade från stolarna och deras blickar fick något av hatisk lyster inför vad de nu fick sig till livs. När han såg deras miner och blickar tyckade han att de tog gestalt av den förhatliga Skräcködlan. Åh, vad han hatade prästens agerande. Hans vändades och svettade under det han hörde pennans raspande ljud och kände kärringarnas vassa blickar. Ska prästfan aldrig bli färdig någon gång så man kan lämna detta pinorum, tänkte han.

När Hans träffade Linnea nästa gång, berättade han vilken skärseld han genomlidit på pastorsexpeditionen med prästen och de nyfikna kärringarna. Hon skrattade gott åt hans berättelse och så där efteråt kunde även han se det komiska i

situationen och kosta på sig ett gott skratt. Hon försökte trösta honom.

- Det är inte bara du som är orolig, det finns en till.
- Vem då?

Hon tog hans hand och förde den till sin mage och lät honom känna hur det rörde sig där inne.

– Den här är också orolig och väntar otåligt på att få komma ut.

När han kände rörelserna av liv där inne, glömde han snart bedrövelsen hos prästen och kände istället stolthet över att det var för henne och den lille han lidit.

Tiden fram till den beräknade nedkomsten gick alltför fort. Han hade tusende ting att bestyra, bland annat att febrilt försöka få tag i en bostad. Det var svårt och han såg med fasa framför sig, att om inte bostadsfrågan var löst tills den lille föddes, kunde det vara anledning nog för barnavårdsnämnden att ingripa. Ständigt jagades han av skräcken att nämnden skulle höra av sig eftersom han och Linnea var så unga och ta barnet ifrån dem.

I sin jakt efter bostad blev han åter påmind om att han var ung. Han möttes ofta av oförstånd och fördomar. När han talade om hur gammal han var och att han stod i begrepp att gifta sig, möttes han av förvånade miner eller att återkomna när han var fullvuxen. Ganska snart förstod han att han var för ung och det var därför som hans möjligheter till att finna en bostad för sig och sin familj var näst intill omöjlig. Han kände sig nu

lika förödmjukad och förnedrad som han känt sig när han sökte prästens hjälp med att skriva till “Kungs”. Den som till sist accepterade honom var en byggmästare som byggt ett nytt hus. Där fick han hyra en modern lägenhet om ett rum och kök till en kostnad som inte stod i överensstämmelse med hans inkomst men han hade inget annat val.

Vid nyss fyllda tjugo flyttade Hans in i lägenheten tillsammans med Linnea. Möbleringen blev verkligen spartansk, eftersom bosättningslånets storlek om 800 kr fick bestämma vilka möbler de hade råd med. Men glädjen och lyckan kände inga gränser när de för första gången satte fötterna under eget bord och åt från egna tallrikar. Det enda som grumlade deras glädje var vetskapen om att de egentligen inte hade råd med att bo på det viset. Han var för ung, hade inte inkomster som var anpassade till att försörja en familj. Han var enligt gällande avtal ännu inte berättigad till full betalning.

– Jag ska gå upp till chefen och tala med honom om en bättre lön, sade han lugnande till Linnea. Han hjälpte mej en gång tidigare och han är bussig och förstående.

Åter stod Hans framför chefen och redogjorde för sin situation och vädjade om bättre lön. Chefen lyssnade även denna gång lugnt till hans framställan, sög några extra kraftiga tag på sin fräsande pipa, blåste ut ett par moln av rök mot taket och såg med sina milda ögon på honom.

– Förra gången du var här, var du ensam, fattig och hade

farit illa. Din farmor hade tagit hand om dej och du vädjade om hjälp för att bättre kunna göra rätt för dej. Den situationen rådde du inte för, men vad du nu ställt till med unge man är självförvållat och det måste du själv ta konsekvenserna för och lära dej känna ansvar för och inte lita till att andra ska reda upp åt dej. Kan du skaffa dej något annat arbete som ger dej bättre betalt gratulerar jag dej, men här kan du bara få din avtalsenliga lön.

Hans lämnade chefens kontor, besviken och bedrövad men han måste ge chefen rätt. Det var självförvållat.

Våren kom tidigt detta år och när Hans och Linnea en söndag uppsökte prostgården för att vigas så flödade solen, fåglarna höll sin vårkonsert och var i full färd med sina vårbestyr. Hade Hans fått bestämma så hade vigseln fått bli inför stadens borgmästare, men där var Linnea av en annan och bestämd åsikt. En präst skulle det vara, annars var de inte riktigt vigda. Hon hade inte upplevt prästerskapet lika negativt som Hans.

Väl framme vid prostgården öppnade prostinnan och såg en aning förvånad på detta unga par, samtidigt som hon ropade innåt våningen:

– Har du någon vigselförrättning idag?

Prosten hastade fram med en tidning i sin hand och svarade.

– Inte vad jag vet!

Därefter försvann han in till expeditionen.

– Där ser du! fråste Hans till Linnea.

- Prästfan försöker jävlas in i det sista.
- Svär inte Hans, och vet du inte vilken dag vi skall gifta oss, fräste Linnea irriterat tillbaka.

Från expeditionen hördes ett rop från prosten.

- Förlåt mig för mitt slarv, jag har antecknat er vigsel dag på fel almanacka.

Han bad dem sitta in och vänta tills han hade klätt om sig.

Tiden mellan vigsel och då Linnea skulle föda blev kort. En kväll kände Linnea att det var dags att uppsöka BB. De bodde på norra sidan av stan och på den södra sidan låg sjukstugan och BB och dit var det långt. De räknade över sina pengar och kom fram till att de hade inte råd med att kosta på sig en taxi, därför valde de att gå. Hans var orolig varje gång Linnea stannade upp, tog sig åt ryggen och grimaserade inför de begynnande värkarna. Han kände sig lättad när de äntligen var framme vid BB och en sjuksköterska tog hand om Linnea och Hans ombads att återvända hem.

Efter arbetsdagen slut nästa dag, begav han sig till BB och när han hastade igenom Stureparken rev han hastigt åt sig några påskliljor och narcisser som det fanns gott om. När han trädde in på BB ansträngde han sig till det yttersta att visa upp ett trevligt och vänligt uppförande. Men detta hade han inget för, en bastant sjuksköterska med en bestämd uppsyn kom fram till honom och formligen slet blommorna ur hans hand och sade:

- Hit på besök får bara papporna komma, du är väl en son

eller bror till någon som ligger här.

Hans kände rodnaden stiga upp på sina kinder och svalde ett par gånger innan han fick fram sitt svar:

– Jag är pappa och min fru Linnea ligger här.

Nu blev det sköterskans tur att rodna, återgav honom blommorna med en ursäkt och visade Hans till den sal där Linnea låg.

När Hans kom in i salen, lyste Linnea upp och hennes ögon tindrade av moderslycka. Vid hennes bröst låg ett litet svarthårigt knypte och diade – deras son. Hans kände sig mäktigt stolt inför vad han såg, han skulle velat famna om Linnea och kyssa henne, men blygheten höll honom tillbaka. Linnea var inte ensam på salen, där låg ytterligare några mammor. De gratulerade honom och uttalade sin förvåning över att Linnea hade en så pass ung man.

Snart vandrade de ut i vårsolen med pojken i en begagnad barnvagn som Hans fått lånat av en arbetskamrat. Ett ovanligt ungt men lyckligt par som sett sina drömmar förverkligas om ett eget hem. Hans lämnade sin bittra barndom bakom sig och klev verkligen in i de vuxnas värld. Han var väl medveten om de svårigheter han ställdes inför, men han kände sig luttrad efter många års prövningar. Nu var han inte längre ensam, nu hade han familj att leva tillsammans med. Något som ofta oroade hans sinne var om han skulle klara av uppgiften som familjeförsörjare, så att inte barnavårdsnämnden ingrep och tvingade dem att lämna pojken ifrån sig. Han var också fast

besluten att visa olyckskorpar och moralister som han stötte på, att även ett samhällets barn kunde känna ansvar och klara uppgiften som familje-försörjare. Den låga lönen som inte stod i proportion till hans utgifter ledde till att de verkligen levde under knapphetens kalla stjärna. Men de hade varandra, de hade ett hem, även om det var fattigt.

Hans var nu så pass gammal att han skulle fullgöra sin värnplikt och nu uppstod ännu en kris i hans liv. Han återupplevde pojkhemmets kadaverdeciplin och ringaktning som människa. Men nu var han vuxen och fann sig inte i denna behandling. Han revolterade mot befälen och detta ledde till att han utsattes för en rad bestraffningar och hamnade ibland i "buren" och hans hempermissioner blev sällsynta.

Det hat och den bitterhet han bar på som resultat av en svår barndom, kanaliserade han med att engagera sig i fackligt och politiskt arbete. Dessa uppgifter tog mycket av hans fritid i anspråk. Linnéa fick snart pröva på "sammanträdesänkans" tunga lott och blev ofta lämnad ensam med pojken under Hans möten, kurser och konferenser. Han drevs av en brinnande iver att få vara med om att förändra samhället, att få flytta maktpositionerna från det osynliga och okända, till det synliga.

Vad han upplevt som barn ville han skona andra ifrån. Han ville verka och arbeta för att de skulle få växa upp i en tryggare och mänskligare tillvaro.